



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



Pl. 58

12 1/2

Lærer Chr. Jensen, Linde:

# Nørlems Historie



# NØRLEMS HISTORIE

Lærer Chr. Jensen, Linde:

# Nørlems Historie



Forfatterens Forlag  
Skive Folkeblads Bogtrykkeri  
1918



# FORORD

---

DEN BY, hvor man har levet sin Barndom, og som da omtrent var hele den Del af den store Verden, man personlig kendte, vil man altid siden føle sig knyttet til ved Mindernes stærke Baand. Naar jeg betræder Nørlem Hede eller Nørlem Enge, møder jeg et Væld af Barndoms minder, og det er, som mødes jeg med Røsten fra Ørkenen: „Drag dine Sko af; thi det Sted, du betræder, er hellig Jord!“

Denne Hjemstavnsfølelse er Aarsagen til, at jeg fattede den Plan at skrive min Fødebys Historie, og det er da mit Ønske, at nærværende Skildring af Nørlem, af de gamle Slægter, som boede her i forrige Tider, og af det Liv, som da levedes her, maa blive læst med nogen Interesse, og at den maa yde et lille Bidrag til, at Interessen for Fortiden mere maa vækkes og øges.

Linde Skole pr. Naur, i Juni 1918.

*Christen Jensen.*



LIDT OVER TO MIL VEST FOR SKIVE ligger i det frugtbare Salling eller Sallingholm, som Landet kaldtes i gamle Dage, Lem Sogn. I „Historisk Aarvog for Skive og Omegn“ har Dr. Gudmund Schütte forklaret Oprindelsen til Sognets Navn. Han mener, at Havguden Læ (Hlér) i Oldtiden dyrkedes i Lem, at Sognet derfor var et „Læhjem“, og at dets Navn stammer derfra. Denne Forklaring er vist meget rigtig. Navnet Hjem eller Hejm betegnede i Oldtiden ikke bare en enkelt Beboelse, men kunde ogsaa betyde et bestemt større Jordomraade. Lem har da været et Omraade for Dyrkelsen af Guden Hlér, og Sognets Navn har vel saa oprindeligt været Hlérhjem, et Navn, der gennem Tiderne har forandret sig til Læum og sidst til Lem.

Sognet bestaar fra gammel Tid af fire Byer, Nørlem, Sønderlem, Vesterlem og Opperby. I Løbet af de sidste c. 30 Aar er der opstaaet en femte By, en købstadlignende Nybygd, der hedder Lem Kirkeby, men i Folkemunde ogsaa har faaet det snurre Navn „Pinen“.

Om den ene af de fire gamle Byer, nemlig Nørlem, om dens Beboere i gamle Dage og deres Liv og Kaar skal nærværende Skildring handle.

Byen ligger langt nord og nordvest for og skarpt adskilt fra den øvrige Del af Sognet, hvorfor ogsaa de øvrige tre Byer gerne betegnes med det Fællesnavn Søndersognet. Byjorden bestaar af foruden Agerlandet, et Kærdrag, omkring hvilket Gaardene laa i gamle Dage, et Engdrag nord

for Byen og en større Hedestrækning; den naturskønne Nørlem Hede, vest og nord for Byen. Omtrent midt i Byens Omraade ligger Kærdraget, og her laa i fordums Tider Byen i en ret Vinkel paa den østre og den søndre Side af Kæret, hvorfor Byens ene Halvdel benævnedes Østerbyen og dens anden Halvdel Sønderbyen.

Kæret fortsættes i Sydvest i et moradsagtigt Jordstykke, der kaldes Bløden, og mod Nord i førnævnte Engdrag, af hvilket den sydligste Del kaldes Bærmose. Denne indeholder en Mængde Træ fra Fortidens Skove. Den nordligste Del af Engen, der er adskilt fra Bærmose ved en Vase, kaldet Brunsgaard Vase, hedder Nøringen, af hvilken igen noget hedder Krogengen og den allernordligste Del Maskjeln — kommer vist af „Markskellet“. Fra Bærmose udgaar endelig mod Nordvest en lille, langstrakt moradsagtig Dalsænkning, der hedder Voldkærsig. Gennem Bløden, Kæret og Engen løber en Bæk, Nørlem Aa, der danner Afløbet fra nævnte lavtliggende Strækning. Mod Øst, Syd og Vest for nævnte Strækning hæver Jordsmonnet sig betydelig, saa Byen laa nede i en Kedel.

Paa et mindre Omraade nær ligger Agerlandet øst og syd for Byen, og paa Markstykker haves følgende Navne: Ousager, Borager, Esager, Floubjerg, Pøtager, Engsbak, Lilhauge og Elshauge. Paa Højdedrag haves Navnene Kirkebakke og Lusbakke. Vest og nordvest for Byen ligger som før nævnt den skønne Hedestrækning, Nørlem Hede, der i fordums Tider havde stor Udstrækning og gik helt ned til Byen Aalbæk i Lihme Sogn. Den er meget romantisk. Den sydligste Del bestaar af meget høje Bakker, af hvilke een hedder Trindbakke, og dybe Dale, der snor sig ud og ind mellem Bakkerne. Ved Foden af een af Bakkerne findes et Kildevæld. Mod Nord forsvinder Bakkerne, og Heden bliver aldeles flad. Midt i denne Flade findes et større tørvholdigt Morads med flere Kildevæld og to Vandrender. Dette Morads hedder Simonskær. Der laa forhen flere meget store Kampesten i Simonskær.

Nu ligger der kun een; de øvrige er efterhaanden blevne sprængte, kløvede og bortførte. Den største af dem var af kæmpemæssig Størrelse og hed Simonsten. I 1868, da Herregaarden Bustrup skulde genopbygges efter en Ildebrand, blev Simonsten sprængt i Stykker og kørt til Bustrup, hvor den nu sidder i tilhuggede Stykker i Lademuren; men det blev mange Læs, der maatte køres efter, inden Stenen var ført til Bustrup. Den var saa iøjensfaldende stor, at Folketroen ikke havde kunnet lade den ligge uanset, men knyttede Sagn til den. Der var engang en Kæmpe i Lem. Han byggede Lem Kirke. Da han var færdig dermed, satte han sig paa Knæerne ved Siden af Kirken, og han var saa stor, at han da kunde naa at „hage“ Taarnet, og hans Ben naaede helt ned til Nørlem. Mens han sad der, kørte en Vogn over hans Ben. Han udbrød da: „Av, der er en Loppe, der stikker mig!“

Nu var der samtidig ogsaa en Kæmpe ovre paa Mors. Da han derovre kunde gaa og se den kønne Kirke, som Kæmpen herovre byggede, blev han misundelig; thi Kirken paa Mors var ikke nær saa køn som denne. Han besluttede da at ville knuse Kirken i Salling, hvorfor han tog en vældig stor Sten og kastede den med al sin Kraft efter Lem Kirke. Retningen var ogsaa god nok; men Kraften var alligevel for ringe; thi Stenen naaede ikke Kirken. Den faldt i Simonskær, og her blev den liggende og laa i mange Hundrede Aar, indtil den for et halvt Hundrede Aar siden blev Byggeæmne til Bustrup Lade.

Endelig findes paa Heden en hel Del Kæmpehøje, af hvilke flere er af anselig Størrelse. Den største hedder Kløverhøj; men den er desværre skamferet en Del ved Udgravning. Mellem dem findes en Langdysse, kaldet „Lange Daas“. Disse Kæmpehøje staar som Vidnesbyrd om Oldtids Beboelse paa Stedet, og fra dem har man en storartet Udsigt langt indover Salling, Hardsyssel, Thy, Jegindø og Morsø.

I den nyere Tid er, skønt Jorden er af daarlig Beskaffenhed, meget af Heden blevet opdyrket og bebygget, saa

hvor i Forfædrenes Tid Lyngen blomstrede, og Rævlingerne prangede med deres sorte, velsmagende Bær, ser man nu tørre, sandede Agre, og hvor Hedens idylliske Stilhed kun afbrødes af Hedelærkens Triller, høres nu Børneskrig og Hundeglam. I de senere Aar er endelig Hedens mest romantiske Del, den Del, der paa Grund af sin store Ujævnhed ikke kan pløjes, Bakkepartiet, bleven skændet af „Proletaren blandt Træerne“, Bjergfyrrer, idet Nutidens Hedebeplantningsraseri ogsaa har fundet Vej til Nørlem.

I forrige Tider laa der ogsaa et Stykke Hede paa den modsatte Side af Byen, ved den østre Ende af Byens Østermark; men denne Hede er for mange Aar siden fuldstændig opdyrket. Her ligger en meget stor Kæmpehøj, der hedder „Swoshyw“ (Sortshøj).

Med Undtagelse af to Gaarde, Ebbesgaard og Dahlsgaard, og et Hus, Bakhuset, laa i gamle Dage som nævnt hele Byen langs Kærdraget, dels langs den østre og dels langs den søndre Side. Byen bestod i alt af 12 Gaarde, 2 Huse og 1 Gadehus samt siden 1743 en Degnebolig. Paa den østre Side laa 4 Gaarde, 1 Hus og Gadehuset og paa den søndre Side 6 Gaarde. Endelig blev Degneboligen bygget i Hjørnet mellem Østerbyen og Sønderbyen. Byen laa i en ret Vinkel, og Byvejen gik øst om Gaardene i Østerbyen, drejede om ved den sydligste Gaard, gik gennem denne Gaard og fortsattes saa norden om Gaardene i Sønderbyen.

Her boede altsaa de gamle Nørlemboer, „æ Nalembow“. — Byens Navn udtales „Nalem“, med Eftertryk paa første Stavelse. — Men de ejede ikke selv deres Gaarde, de var stavnsbundne Fæste- og Hovbønder under Herremændene. Deres Kaar var før Stavnsbaandets Løsning højst sørgelige. Herremændene ejede Gaardene, og naar en Bondekarl, tit tvungen dertil af sit strenge Herskab, Herremanden, overtog en Gaard i Fæste, var den oftest i en maadelig Forfatning. Han maatte ved Overtagelsen betale Indfæstning eller Stedsmaal, dernæst foruden de kgl. Skatter maatte

han betale en aarlig Afgift til Herremanden, der kaldtes Landgilde, en gammel fastsat Afgift, der ikke vilkaarlig kunde forhøjes og gennem Tiderne vedblev at være den samme. Den ydedes in natura, som kunde være Korn, Hø, Kreaturer, Gæs, Høns, Æg, osv. Tillige maatte han svare Konge-, Kirke- og Præstetiende, der alle ydedes i Kærven paa Ageren, hvilket var en stor Ulæmpe, der medførte, at Kornet ikke maatte køres hjem, inden Tiendeejerne havde udtaget deres Anpart. Særlig var Kongetienden forhadet. Denne, der oprindeligt var en Bispetiende, var ved Reformationen som alt Bispegodset kommen under Kronen og var siden solgt til Herremændene. Det var altsaa en Afgift, der ydedes, uden at man fik nogensomhelst Vederlag derfor. For Kirketienden havde man dog Kirkens Brug og for Præstetienden Præstens Arbejde.

Endelig maatte han yde Dagværk eller Hoveri for Herremanden. Her paa Hovmarken maatte han henslide en stor Del af sin Tid. Hovarbejdet maatte først passes, saa Driften af hans egen Jord tit maatte forsømmes. Da Ritmester Johan Glud til Kjærgaardsholm Aar 1762 bortforpagter Hovedgaarden Hostrup til den bekendte Jochum Tolstrup, ses det af Forpagtningskontrakten, hvad Bønderne maa yde af Hovarbejde til denne Gaard, og til Hostrup hørte en stor Del af Lem Sogn, nemlig hele Opperby, største Delen af Vesterlem og to Gaarde — Brogaard og Ravnsgaard — i Nørlem. „Bønderne skal pløje, saa, harve og gjøde med Liim og Møg Rug-, Havre og Byglandet, høste og indage det derpaa avlede Korn, ligesom de og iøvrigt skal forrette alt til Avlingen henhørende Arbejde, item Tærskning, Rensning, Kornets Henkørsel til Skive eller Nymølle Ladesteder med videre, Digers og Foldes Oplukelse, Høet bjerge, røgte og indage. Illigemaade Ildebrand og Faarelyng bjerge, røgte og hjemføre. Saa skal de og henføre Gaardens Uld og deslige til Holstebro eller lige Vejs Længde, og ellers nyder Forpagteren aarlig 4 Skive Rejser og 2 Viborg Rejser, hvilke Rejser dog ej maa ske i

Pløje-, Høst- og Sædtiden. Bønderne skal og to og klippe Forpagterens Faar samt bortdrive de Lam og Stude, han sælger, og hente de Øxne, han køber, dog alt ikkun 6 Mil bort. Endelig er de og pligtige at grave Haugen.“ Det ses altsaa, at Bønderne kort sagt skulde udføre alt Herremandens forefaldende Arbejde, og kun den Tid, der blev til overs herfra, kunde de anvende paa deres egen Jord.

Under saadanne Forhold var det ikke underligt, at der herskede stor Nød og Fattigdom blandt Bønderne over alt i Landet. Dog kan der spores, at Fattigdommen ikke har været lige stor alle Steder. I somme Byer sidder de samme Slægter i Gaardene Hundredaar igennem, medens i andre Byer Slægterne stadig forsvinder, og fremmede Fæstere kommer til Gaardene. I de gamle Kirkebøger kan man se, at fra sidst nævnte Byer af og til staar Mænd opførte først som Gaardfæstere, men siden som Almissemlemmer, det er Mænd, der ikke har kunnet svare deres Afgifter, er derfor sat fra Gaardene og bragt til Bettelstaven. Den Slags Byer var de fattigste, og til dem hørte Nørlem. I kun 4 af Gaardene, nemlig Brunsgaard, Dahlsgaard, Kjærgaard og Gaarden Matr. Nr. 5, sidder de samme Slægter Hundredaar igennem. De andre Gaarde og ligeledes de to Huse, der fandtes i Byen, overtages tit af fremmede Fæstere, og her findes ogsaa Gaardfæstere, der er endt som Almissemlemmer. Traditionen har ogsaa opbevaret Minder om Fattigdommen i Nørlem i Hoveritiden, idet der endnu af gamle Folk i Byen fortælles, at Nørlemboerne var saa fattige, at de ikke havde Raad til at faa Mellemmad med paa Hovmarken. De havde nok deres Tejner med; men det var bare for et Syns Skyld, Tejnerne var tomme, og naar de kom sammen om Julen i Julebesøg, havde de ikke Raad til at opvarte hverandre med andet end bart Brød og Ost.

Det var ikke mærkeligt, at Udsigten til et saadant Liv i Fattigdom med Slid og Slæb paa Hovmarken kunde afskrække mangen en ung Karl fra frivillig at overtage en Gaard i Fæste, man ønskede hellere at være Indsiddet og

Daglejer end at være Gaardmand. Men Herremanden havde Midler nok til at tvinge en genstridig Karl til at overtage en Gaard. Foruden de bekendte Straffemidler, Træhest, spansk Kappe, Hundehul o. s. v., som vist kun de strengeste Herremænd benyttede — der fandtes ogsaa retskafne og humane Herremænd — kunde han benytte det Middel at true ham med at lade ham faa den røde Trøje paa, at give ham til de „gevorbnæ“, d. v. s. sende ham som Soldat til de hvervede Regimenter, en Soldatertjeneste, der kunde vare 8—12 Aar, og som var de unge Karles største Skræk. Fik en Karl Valget mellem Gaard og Soldatertjeneste, og han ikke vovede at benytte den eneste Udvej, der kunde være for ham til at slippe fri for Valget, nemlig Rømningsforsøg, valgte han Gaarden, selv om ogsaa den højst uhyggelige Forpligtelse fulgte med, at han skulde gifte sig med Gaardens afdøde Fæsters alderstegne Enke. Mange Karle greb imidlertid til den Udvej at forsøge at rømme, og oftest lykkedes Forsøgene. Kunde de naa op til Holsten eller fra Ringkjøbing slippe med et Skib til Holland, var de bjergede. Ogsaa fra Lem Sogn fandt Rømninger Sted. 1744 rømmer en Karl fra Nørlem; da der 1763 skal holdes Skifte efter Christen Murmesters Enke af Vesterlem, efterlyses i „Kjøbenhavnske Tidende“ hendes to Sønner, der begge er rømmede, den ene for 20 og den anden for 16 Aar siden, og ingen ved, hvor de er, og her skal siden fortælles om en Karl, der af den før nævnte Jochum Tolstrup paa Hostrup fik Valget mellem en Gaard og den røde Trøje, og som besluttede at rømme.

Byjorden i Nørlem dreves som andre Steder i Landet i Fællesskab. Til hver af Gaardene hørte en Toft, et Stykke Jord tæt op til Gaarden, som enhver Besidder af Gaarden kunde drive, som han selv vilde. I Sønderbyen ses endnu de gamle Tofter. I den øvrige Del af Byjorden brugtes Fællesdrift. Dog ikke saaledes, at man dyrkede Jorden i Flæng og saa delte Udbyttet. Hver Gaard havde



sit eget Jordtilliggende; men for at ingen skulde forfordeles, var Lodderne ikke samlede paa et Sted; men hver Mand havde sine Parter i alle Byens Marker, saa han kunde faa sin Del baade af den bedre og den ringere Jord. Derfor fik hver Mand sine Agre spredte over den hele Byjord. Dahlsgaard og Ebbesgaard havde saaledes Agre helt ovre i Byens Østermark, og lidt norden for Ebbesgaard ses endnu en Rest af den Vej, man fra de to Gaarde kørte, naar man over Kæret skulde over i Østermarken.

Naar nu de forskellige Gaardes Agre laa spredte mellem hverandre, „Ager om Ager“, som det kaldtes, var man nødsaget til at udføre Markarbejdet paa samme Tid, pløje, saa og høste samtidig. Bymarken var delt i „Gøder eller Indtægter“. Det halve Antal Gøder var tilsaade og de andre udlagte til Græsmark. Efter nogle Aars Forløb tog man Græsmarken ind til Korn og udlagde de hidtil tilsaade Gøder til Græsmark. Paa Græsmarken dreves Fællesskabet fuldstændigt, idet alle Gaardenes Kreaturer her græssede i Flæng. Kreaturerne gik altid løse, man kendte ikke førend i Slutningen af 17 Hundrederne til at sætte dem i Tøjr. Man lejede en fælles Byhyrde, eller Gaardene skiftedes til at vogte dem. Noget af denne Fællesdrift med Kreaturer holdt sig meget længe i Nørlem. Indtil saa sent som midt i 18 Hundrederne græssede Faarene sammen fra alle Gaardene undtagen fra de 4 Gaarde Brunsgaard, Brogaard, Ebbesgaard og Dahlsgaard. De blev vogtede af een Hyrde, der skiftevis leveredes af Gaardene. I hver Omgang skulde hver Gaard præstere en Hyrdedag for hver 4 Faar, den havde i Flokken.

Om Morgenen raabte den respektive Hyrde: „Lok æ Foer uhr! — Lok æ Foer uhr!“ Flokken samledes ved Skolen og blev saa først dreven ud i Heden ved „Swoshyw“. Længere ud paa Dagen kom de i „æ Østermark“ og til sidst i „æ Vejstermark“, nærmest Gaardene, for, naar det blev Aften, at blive dreven i „æ Bøj“, som det hed, naar de dreves hjem, Faarene gik ude hele Vinteren, naar der

var bar Jord, og hen imod Jul begyndte Hyrderne at regne ud paa, hvem af dem der skulde vogte dem om Julen, noget, som selvfølgelig ingen af dem holdt af at komme til.

Men omme i Engene holdt Fællesdriften med løsgaaende Kreaturer sig endnu længere. Den ophørte først for ca. 30 Aar siden. Hvert Aar, naar man fik indhøstet, kom Kreaturerne om i Engen, og saa slog man „værge-løs“, som det kaldtes, d. v. s., hver holdt sig ikke paa sit eget, man lod Kreaturerne gaa sammen i een Flok over hele Engen. Det var en herlig Tid for Hyrderne. De længtes altid efter Efteraaret, da de kunde komme om i Engen, hvor Dagene gik med Leg og med at tænde Blus eller „Vækild“, ved hvilken de stegte Kartofler. der var en meget yndet Spise for de kun lidet kræsne Hyrder.

Efter Forordning af 1701 og 1722 fordredes der som Besætning til en almindelig Bondegaard 8 dygtige Bæster a 10 Rdlr., nemlig 2 Vogn- eller Kørselsheste og 6 Plovheste. Men man holdt tit flere. I Salling havde man uden Tvivl mange Heste; thi i „Danske Atlas“, udkom 1768, fortælles, at i Salling tillægges og sælges mange Heste, saa Nørlemboerne sikkert har holdt mange Heste, har opdrættet dem og maaske aarlig solgt af dem. Ligeledes har de opdrættet Køer og Stude. I „Danske Atlas“ siges, at „Sallingboernes bedste Næring er Opdræt af stort Kvæg og Heste. Af Køer og Stude opdrættes en Mængde, hvorom der bruges den Talemaade: „Den Stud er afslaget, d. e. den er dyb, bred og kortbenet.“

Bønderne havde ikke Ret til at fede Stude. Det var et Privilegium, Herremændene havde. Derfor maatte Bønderne sælge deres magre Stude til Herremændene. I „D. A.“ siges, at Bønderne kan i de gode Egne i Jylland — og hertil hører jo Salling — lægge tre Kalve til aarlig, som de saa sælger til Herregaardene, naar de er tre Aar gamle, og faar 8—11 Rdlr. for Stykket, hvormed de betaler Skatter og Udgifter uden at have givet Studene andet end Græs og Foder.“ Men Faareavl var i Følge „D. A.“ dog bedre;

thi den skriver, at intet Kreatur kan give den Fordel som Faar. Et Lam kan koste 24 Sk. a 2 Mk.

I 17 Hundrederne hærgedes Landet af og til af en frygtelig Kvægpest, hvorved Kreaturer døde i Tusindvis. Dette gav Anledning til, at Bønderne gav sig til at lægge sig efter Svineavl. Men da man i Vestjylland næsten ingen Skove havde, kunde man ikke her som i Skovegnene drive Svinene til Skovs, hvor de kunde fødes ved Olden, men maatte føde dem ved „Spøl“, og dette gav Anledning til Brændevinsbrænding, som siden skal omtales.

I lave Huse med lerklinede Vægge og smaa Vinduer med blyindfattede Ruder boede man. Stuerne var saa lave, at en middelhøj Mand maatte bukke sig under Bjælkerne, og Dørene var endnu lavere. Folk var den Gang saa vant til at bukke sig, at de bukkede, naar de gik ind ad Kirkedøren, og der behøvedes det dog ikke.

I disse lave Stuer sad Familien de lange Vinteraftener samlet omkring et Tællelys, alle sysselsatte med Husflidsarbejde. Manden lavede med sin Tællekniv River og andre Trægenstande, Karlene snoede Simer eller bandt „Løb“, og Kvinderne kartede og spandt, syede og strikkede.

Aviser fandtes ikke, og Bøger var sjældne; men Tiden gik herligt ved mundtlig Fortælling om forgangne Tider, om deres Forfædres Liv og Bedrifter og om Varsler og Spøgelser og de overnaturlige Væsener, man troede Naturen var befolket med. Folk tilvirkede selv deres Klæder af Uld og Hør samt Læder. Da man af Hør fik det stærkeste Lærred, lagde man megen Vægt paa Hør-dyrkning. Den var saa almindelig, at man endog skulde yde Præsten Tiende af Hørret. Aar 1690 beretter Præsten, Jens Blytæcher, der var Præst i Lem-Vejby 1686—1722, at han sædvanlig faar 32 Skaalpund i Hørtiende, undertiden lidt mindre.

Da Læder var det stærkeste Stof til Klæder, lod man Faareskind garve til Læder og lod deraf sy Trøjer og Bukser som Mandfolkene, selv Drenge klædte sig i om

Hverdagen. Man havde den Gang Nationaldragt i Salling. Til daglig gik Mændene med røde, strikkede Topluer, hvis Spids hang ned paa Ryggen af dem og endte i en Dusk, en Trøje med Læderærmer, en messingknappet Vest, Læder-Knæbenklæder med Messingspænder, langskaffede Hoser og „Skovbotræsko“. Men naar de skulde være fine, havde de høj Hat paa Hovedet, Frakke, helst sølvknappet Vest, „Muskettes“-Knæbenklæder, helst med Sølvspænder, langskaffede Hoser og Sko. Kvinderne gik i Snørliv og strikkede Ærmer, Pigernes og Konernes Ærmer var røde; men Enkerne skulde gaa i grønne Ærmer.

„Danske Atlas“ siger om Sallingboerne for halvandet Hundrede Aar siden: „Mændene er store og tunge, der spises meget og godt. Kvinderne er duelige. De laver Lærreder, som Kjøbmændene køber og udfører som Vadmel, sribet, hjemmegjort Tøj af alle Slags, og en Sort Tøj slaget paa Linned, som de kalder To-Syl og Tre-Syl“.

Man har altsaa endog tilvirket Tøj til Salg og derved forøget de smaa aarlige Indtægter, og det er vel ikke over 50 Aar siden, at der var flere Gaardmandskoner i Sønderlem, der engang aarlig gik paa deres Fod den flere Mil lange Vej til Holstebro med Væve af hjemmegjort Tøj, som de solgte paa Torvet der.

Før Aar 1803 var der ikke nogen tvungen Fattigforsørgelse i Landet. Den Fattigpleje, der fandtes før den Tid, var frivillig og beroede paa Godgørenhed. Da der var mange fattige, og den Hjælp, der ydedes dem, var saare ringe, var de henviste til Tiggeri, og det vrimlede i Landet med Tiggere. Mange Fæstebønder gik fra deres Gaarde og maatte gribe Tiggerstaven, og selvfølgelig fandtes der ogsaa Mennesker, som hellere vilde betle end arbejde. Det var en sand Landeplage med alle de Tiggere. Derfor havde man i hver By en Stodderkonge, en Mand, der med en vældig Stav i Haanden skulde gaa og holde fremmede, d. v. s. udensogns Betlere, borte fra Byen. Hvert Sogn havde nok i sine egne Betlere.

1756 stifter Captain af Infanteriet Peter Grubbe, der boede i Lem Præstegaard hos Præsten Hr. Uttermøhlen, et Legat paa 400 Rdlr., hvis Renter skulde nydes af fattige i Lem og Vejby Sogne. Det var formodentlig den menneskekærlige Præst, der fik Captainen til at øve denne Velgerning; thi han havde megen Omsorg for Fattigvæsenet. Han forsøgte flere Gange at faa indført en ordnet Fattigforsørgelse i Sognene, saaledes at alle Bønderne ydede et vist Kontingent af Korn aarlig til Fattigvæsenet; men alle Forsøgene strandede paa Bøndernes Modstand. De henviste til deres egen Armod og til, at der løb saa mangfoldige Betlere omkring andre Steder fra, som de undsaa sig for at afvise tomhændede. 1778 dør en velhavende Bonde, Jens Møller i Pildam i Vesterlem. Paa hans Dødsleje stifter han et Legat paa 100 Rdlr., hvis Renter aarlig skulde uddeles i 4 Portioner til 4 fattige i Lem Sogn.

Da Tiggerne gerne gik med en Stav i Haanden, kaldtes det at tigge at gaa „Stavsgang“, og man sagde altid om een, der tiggede, at han gik Stavsgang. Det kaldtes ogsaa at gaa i „Guds Navn“, da Tiggerne altid brugte at bede om deres Almisser i „Guds Navn“, og man udtrykte sig gerne saaledes om en stakkels Fæstebonde, der gik fra Gaarden og greb Tiggerstaven: „Det er gaaet sølle med ham. Nu gaar han i Guds Navn“.

Men foruden de „ærlige“ Tiggere havde man ogsaa „Keltringerne“, d. v. s. Natmandsfolkene, der i store Skarer drev omkring og brandskattede Byerne med deres Tiggeri og Tyveri. Man nærede et stort Racehad til disse Folk, man afskyede dem som urene. Den Ske, en Natmand havde spist med, vilde ingen berøre mere, og det Arbejde, en Natmand udførte, f. Eks. at flaa Heste, Hunde og Katte, vilde ingen ærlig Mand befatte sig med. Man nærede saa stor en Afsky for dem, at alle andre Mennesker, selv virkelige Keltringer og Bedragere, blev kaldt ærlige i Modsætning til Natmændene, der kaldtes Keltringer, og den største Skandale, et Menneske kunde begaa, var at slaa Følge med

Natmændene. Engang vilde Herremanden paa Bustrup, Peter Schou, vænne Bønderne af med at betragte Flaaning af Heste for at være „uærligt“ Arbejde. Da han skulde have en gammel Hest dræbt og flaaet, befalede han alle sine Hovfolk at gaa hen og lægge deres Haand paa Hesten, inden den dræbtes. Men hans gode Hensigt naaedes nok ikke. Længe efter den Tid vedblev Flaaning af visse Dyr at være „Rakkerarbejde“, som ærlige Folk ikke maatte befatte sig med.

Folkeoplysningen stod paa et saare lavt Trin i Hoveritiden. Da Konfirmationen 1736 var indført, stillede den sin bestemte Fordring om Kristendomskundskab, og Christian den 6. ansaa det derfor fornødent, at der blev oprettet Skoler over alt i Landet; men da det viste sig, at over 1000 ny Skoler saa skulde oprettes, blev han betænkelig, og der rejstes kun enkelte Skoler hist og her. Han overlod det til Herremændene, som dem „der havde bedst Kendskab til de stedlige Forhold“, at bestemme Skolernes Antal og Beliggenhed og fastslaa og paaligne Udgifterne. Men de havde i Reglen ikke stor Interesse af deres Bønders Undervisning. De havde mere Brug for Bøndernes Arbejdskraft end for deres Oplysning, og derfor gik det saare trevnt med Oprettelse af Skoler.

Som den Godsejer, der ejede Størstedelen af Bøndergodset i Lem-Vejby Pastorat tilkom det Hr. Oluf v. Lassen til Bustrup at sørge for Oprettelse af Skoler her, og det ser ogsaa ud til, at han har opfyldt sin Forpligtelse; thi Aar 1743 bygger han en Degnebolig i Nørlem, og vistnok samtidig bygger han til den østre Ende af denne et Skolehus paa fire Fag. Udgifterne til Degneboligens fremtidige Vedligeholdelse tilkom det Degnen at svare, hvilket ikke var helt urimeligt, da han nu fik frit Husly, medens han før den Tid selv maatte sørge for Bolig. Derimod skulde Sognefolkene vedligeholde Skolehuset. Nu havde man altsaa en Skole i Pastoratet, og Sogndegnen, Jens Nielsen Flye, maatte til at holde Skole; men Skoleundervisningen dette

Hundredaar igennem bar ikke store Frugter. Bønderne havde ingen Lyst til at sende deres Børn i Skole; de havde haardt Brug for dem til Arbejdet hjemme, og de havde vel heller ikke Syn eller Sans for Oplysningens Nytte. Ca. 70 Aar efter, nemlig 1811, var Oplysningen ikke mere fremmelig, end at kun Halvdelen af Bymændene i Nørlem kunde skrive. Der var den Gang ialt 13 Bymænd i Nørlem, og af disse forstod kun de 6 den ædle Skrivekunst.

Een Skoleholder for hele Pastoratet var dog temmelig lidt, og da den ædle Hans Uttermøhlen, der var Præst i Lem-Vejby 1745—1777, og som havde Omsorg for de fattige, ogsaa levende interesserede sig for sine Sognebørns Oplysning, stiftede han et Legat paa 100 Rdlr. som Hjælp til at holde en Skoleholder for Ungdommen om Vinteren i den søndre Del af Lem Sogn. Denne Kapital blev Aar 1781 forøget, idet Kammerraad Peter Schou til Bustrup da stiftede et Legat paa 200 Rdlr. paa det Vilkaar, at Renten deraf skulde lægges til Renten af Hr. Uttermøhlens Legat, og at der derfor skulde lejes en Skoleholder, som om Vinteren skulde læse med Ungdommen i den søndre Del af Sognet. Der blev vel saa lejet en saadan Mand, en almindelig Bondemand med nogenlunde gode Skolekundskaber. I Begyndelsen af 18 Hundrederne var det en Husmand i Vesterlem ved Navn Niels Christensen. Det var under meget primitive Forhold, han holdt Skole; thi han havde kun een Stue, og den var baade Dagligstue, Spisestue, Sovekammer og Skolestue. Børnene sad rundt om et langt Bord, og mens Niels Christensen underviste dem, sad hans Kone, Birthe Vinther hed hun, i Reglen i samme Stue og spandt paa sin Rok. Han skal ellers have været „et Stykke Brøl“, der pryglede de arme Børn paa det frygteligste. Efter ham holdt Søren Jensen Led af Styrdahl i Vesterlem Skole. Han havde først været Huslærer paa Bustrup og var en efter Datidens Forhold meget kundskabsrig Mand.

Da Degneboligen i Nørlem blev bygget, blev der ingen Jord tillagt Embedet. Aar 1771 skriver Hr. Uttermøhlen i Kirkebogen, at der ingen Jord er til Degnekaldet, og han beklager, at der heller ingen Jord kan faas dertil. Da Jorderne i Nørlem ni Aar derefter blev udskiftede, var Lejligheden til Stede til at skaffe Embedet en Jordlod; men da var den brave Præstemand død, og der har muligvis saa ingen været, der har taget sig af Sagen, saa Embedet heller ingen Jord fik den Gang. Det skete først 31 Aar senere, og da var det atter Herremanden paa Bustrup, der optraadte som Velgører. Aar 1811 har Kammerraad Mathias Schou paa Bustrup et fæsteledigt Stykke Jord i Nørlem, som han beslutter at skænke til Degnekaldet. I denne Anledning sender han følgende Ansøgning til Kong Frederik den 6.:

Til Kongen.

Højkongelige allernaadigste Plakat af 25. November 1801 angaaende Jords Udlæg til Degne og Skoleholdere paa Landet i Danmark anlediger allerunderdanigst at indstille dette.

Degnen, tillige Skoleholder for Lem og Vejby Skoledistrikt, boende i Nørlem By, Rødding Herred, Salling Land, Viborg Amt er ingen Jord udlagt ved Udskiftningen 1780 i Nørlem og heller ifølge bemeldte Plakat faaet Jord til Køers og Faars Græsning. Nu gives Lejlighed til at skaffe ham Jord saaledes: En aldrende Enke, navnlig Ellen Sørens-datter, har efter sin Mands Død ved Hjælp af sin Søn 5—6 Aar bedrevet et lidet Sted af følgende Hartkorn: 1 Td. 3 Skp. 2 Alb. under Bustrup Gods hørende og ved Nørlem By beliggende; men bemeldte Enke, 70 Aar gl. og skrøbelig, kan formedelst Markens Fraliggenhed og hendes Søns til et andet Sogn Fraflyttelse ej længere bedrive Stedets Ejen-domme og derfor begjært af mig som Ejer, at jeg vilde skille hende ved den Stedets længst fraliggende Mark, som bestaar af 6 Agre, og lade hende beholde Resten tilligemed Huset til Beboelse og Næring hendes Livstid. — Dersom



det maatte behage Deres Kgl. Majestæt allernaadigst at approbere disse bemeldte 6 Agres Skilsmisse fra Stedets øvrige Ejendomme, kan jeg ikke nægte Enken sin Begjæring; thi baade kan hun derved hjælpes, og Nørlem Skole kan faa Jord, da disse 6 Agre just er Degneboligen og Skolen nærmere end nogen af Nørlem Bys Jorder; de er paa Sted samlede og Skolen saa nær som muligt.

Da Degnen og Skoleholderen ikke uden betydeligt Afsavn kan undvære Jord, og han ved disse 6 Agres Dyrkning kan med liden Hjælp føde og græsse 2 Køer og 4—6 Faar Aaret igennem, derved have Næring og Ophold for sig selv og Familie og det, som mere er, derved opmuntres til med desto større Nidkjærhed i sit besværlige Embede at gavne med Undervisning antyder jeg til dette Øjemeds Opnaaelse i allerdybeste Underdanighed for min allernaadigste Konge min og min Hustrues Villie at bortskjænke for bestandig til Lem og Vejby Sogne-Degn og Skoleholder Christian Dyhrberg og hans Efterkommere i dette Embede bemeldte 6 Agre uden Betaling eller Vederlag, naar Deres Højkongelige Majestæt behager at tillade.

1. At disse 6 Agre maa skilles fra Stedets øvrige Ejendomme og ikke længere staa i Forbindelse med deres Hartkorn, ej heller med det under Bustrup øvrige hørende Bøndergods.
2. Naar disse 6 Agre ved en Landinspektør er paasat sit Hartkorn, at Bustrup Hovedgaards Hartkorn nu og for Fremtiden fritages for at være ansvarlig til eller tage Del i de Kongelige Skatter og Kontributioners Svarelse, under hvilket Navn de maatte benævnes, som paa bemeldte Agres Hartkorn allernaadigst paabydes.
3. At nærværende Degn og Skoleholder Christian Dyhrberg og hans Efterkommere i Embedet allernaadigst fritages for at være ansvarlige for Skatter og Kontributioner af bemeldte 6 Agres Hartkorn; men at Lem og Vejby Sognes Hartkorn, som udgjør omtrent 235 Tdr., maatte i Forhold til enhvers ejende eller i Fæste havende Hart-

korn paalægges i Degnens Sted at betale disse Skatter, da Brugerne af disse 235 Td. Hartkorn ikke derved kan bebyrdes; allerhelst da de ingen Udgift har haft paa Jords Anskaffelse til Skolen og endmere: det er Beboernes Børn, som ved Degnens og Skoleholderens Undervisning i Guds Kundskab, Skrivning og Regning alene har Nytten deraf.

Jeg haaber og beder allerunderdanigst, at denne Donation til hint gudelige Brug af Deres Kongelige Majestæt i Naade antages, og med allerunderdanigst Hengivenhed for Kongens og Kongehusets Velgaaende tiltager jeg mig den høje Ære at undertegne mig med dybeste Underdanighed Deres Højkongelige Majestæts allerunderdanigste Tjener

Bustrup, Viborg Amt den 26. Maj 1811.

Mathias Schou.

Ansøgningen bevilgedes, Gavebrevet fik kongelig Stadfæstelse den 12. Juli 1811, og de 6 Agre, der var Udmarken til bemeldte Gaard, Matr. Nr. 16, blev saa skilt fra denne og lagt til Skolen som Skolejord. Men Tiderne skifter, mens det den Gang ansaaes for en Velfærdssag, at Degnen havde en Jordlod, anses det nu for en Velfærdssag, at han ingen har. Derfor blev efter ca. 100 Aars Forløb, nemlig Aar 1915, nævnte Skolejord frasolgt Embedet.

Hvordan det stod til med det aandelige Liv i Lem Sogn, om Pietismen og senere Hernhuthismen, der vakte saa stærkt et Røre mangfoldige Steder i Landet i 17 Hundrederne, har fundet Vej hertil, er ikke nemt at efterspore. Men der har i Hjemmene været adskillige gamle gudelige Bøger fra Pietismens Tid, og det vides, at Udsendinge fra Brødremenigheden (Hernhutherne) paa deres Rejser gennem Vest- og Nordjylland ogsaa berejste Salling, saa Sognet maaske ikke har været uberørt af disse Bevægelser. Pietismens strenge Kirketugt fandt Vej hertil, saa her var Mennesker, der enten for Forsyndelse mod det 6. Bud eller for Altergangs Forsømmelser maatte staa aabenbar Skrifte

i Kirken. Da Konfirmationen var bleven indført, blev det ikke Skik som nu at lade Børnene konfirmere i 14 Aars Alderen. Det skete i Reglen først i 16 eller 17 Aars Alderen, ja, nogle naaede endog den første Snes af Aar, før de blev konfirmerede. Det var Skik i Lem, at man lod sine Børn konfirmere parvis, det yngste var da gerne 16 Aar, det ældste noget ældre. Paa Konfirmationsdagen blev Børnene opstillede i Række paa Kirkegulvet, efter Kundskaber hed det sig; men det er let at se i de gamle Kirkebøger, at det var efter helt andre Hensyn, f. Eks. Faderens Anseelse og økonomiske Stilling, og — Præsterne er jo ogsaa Mennesker — maaske har Offerets Størrelse og private Gaver spillet en ikke uvæsentlig Rolle ved Fordelingen af Pladsene til Børnene. Gamle Folk har fortalt, at langt ind i 18 Hundrederne var Ankomsten af en fed Gaas til Præstemadammens Køkken et ikke uvirksomt Middel til at skaffe et Barn en af de øverste Pladser paa Kirkegulvet.

Den sædelige Tilstand i Sognet kan betegnes som meget god. Der var tit mange Aar imellem, at der blev født et uægte Barn. I hele Tidsrummet 1792—1810, altsaa i 18 Aar, blev der kun født et eneste uægte Barn i hele Lem Sogn.

I disse Vankundighedstider spillede Overtroen en umaadelig stor Rolle, og en væsentlig stor Del af Folks Samtaler, baade naar de kom sammen ved Besøg og Gilder, og naar de sad ved deres Arbejde i Hjemmene de lange Vinteraftener, drejede sig om Nisser og Bjergfolk, Varsler og Gengangere. I deres Fantasi saa de Naturen befolket med overnaturlige Væsener. I Husene boede Nisser, i Engene Ellefolk og i Kæmpehøjene Trolde eller Bjergfolk, og mange Historier vidste de at fortælle om disse Væsener, og de blev ikke fortalte som Sagn, men som fuld Virkelighed. Man troede fuldt og fast paa Tilstedeværelsen af disse Væsener. Særlig spillede Troen paa Bjergfolket en stor Rolle. Man vidste meget om dem, vidste f. Eks., at Sølv og Guld var lige saa uligelig fordelt mellem dem som

mellem Menneskenes Børn. Saaledes var Bjergfolkene i „Neldehøj“ i Vesterlem — denne meget store og smukke Kæmpehøj er desværre for nogle Aar siden bleven sløjfet — meget fattige, de var saa fattige, at de maatte stjæle Dejg i Gaardene, naar Folk æltede Dejg til Bagning. Man maatte passe paa at slaa Kors over Dejgkarret, ellers rapsede „Neldehøjkonerne“ af Dejgen. En Dag stod en Kone i en Gaard i Vesterlem, Ane Røgter, og æltede Dejg. Ved hendes Side stod „Taabelig Karen“, en noget aands-svag Kvinde, der gik paa „Omgang“ i Sognet. Med eet udbryder Karen: „Slaa hende over Fingrene, hun tager jo af Dejgen!“ Karen var nemlig „synsk“ og kunde derfor se Neldehøjkonen, der stod og rapsede til sig af Dejgen. Ane var ikke i Besiddelse af denne Evne og kunde derfor ikke se hende,

Synske Folk saa tit, at naar Børnene i Vesterlem løb og legede paa Tofterne, løb „Neldehøjdrengene“ imellem dem og legede med.

Engang var førnævnte Skoleholder Niels Christensens Faar bleven borte, og hans Kone og Plejedatter maatte om Aftenen ud at lede efter dem. De fandt dem ogsaa, men da de saa drev dem hjem og kom forbi Neldehøj, gav det pludselig et „Fust“ fra Højens Top, og Faarene var væk med det samme. Det var selvfølgelig Troldtøjet i Højen, der her var paa Spil. Saa vidt vides fik Skoleholderen dog sine Faar igen, men ikke den Aften.

I Modsætning til Beboerne i Neldehøj var Bjergfolkene, der boede i Højene paa Bustrup Mark, umaadelig rige, som om Forskellen mellem Herremand og Bonde ogsaa strakte sig til Bjergfolket. En Dag saa en Pige fra en Bondegaard i Ramsing en svimlende Mængde Guld og Sølv ligge paa den søndre Side af en af Højene paa Bustrup Mark. Det var Bjergfolkene i denne Høj, der havde deres Skatter ude for at tørres i Solen. Saa midt om Natten var der een, der uden for Vinduerne i Pigens Hjem kaldte paa hende. Hendes Fader svarede for hende og spurgte den

fremmede, hvad han vilde hende. „Jo,“ blev der svaret, „Halvdelen af, hvad hun har set i Dag, maa være hendes. Hun kan komme ud og følge mig hen at hente det.“ „Nej,“ sagde Faderen, „det skal hun ikke have noget af!“ Han turde ikke lade Pigen følge med; thi hun var naturligvis aldrig vendt tilbage. Troidene havde beholdt hende. Selvfølgelig boede der ogsaa Bjergfolk i Mængde i Højene paa Nørlem Hede.

Ellefolkene (Mosekonen) spillede ogsaa en større Rolle. Naar Engene en varm Sommeraften dampede, var det Mosekonen, der bryggede. Ellekonerne vilde stjæle Folks smaa Børn af Vuggen og lægge deres egne grimme Unger i Stedet. Mødrene skulde huske hver Aften at slaa Kors over Vuggen, ellers kunde det hænde, at deres Barn næste Morgen var forbyttet. En Kone i en Gaard i Ramsing laa en Aften i Sengen og vuggede sit Barn. Pludselig blev Vuggen saa tung, at hun næsten ikke kunde trække den. Ved at se nøjere til opdagede hun en Skikkelse, der laa hen over Vuggen. Det var Ellekonen, der vilde tage hendes Barn; men ivkkeligvis havde hun slaet Korsets Tegn over Vuggen, inden hun gik i Seng, og derfor mægtede Ellekonen ikke at tage Barnet. Samme Kone havde engang et Par Fingervanter liggende paa Dragkisten i Dagligstuen. En skønne Dag var de forsvundne og var ingen Steder at finde. Efter lang Tids Forløb laa de pludselig atter samme Sted paa Dragkisten; men Spidserne var slidte af Fingrene. Nu kunde Konen forstaa, hvor Vanterne havde været; Ellekonen havde laant dem.

I Modsætning til de ondsindede Bjergfolk og Ellefolk var Nisserne rare og godsindede, og det var i Reglen en Lykke for en Gaard at huse en Nisse. Denne Lykke var engang skænket to Gaarde i Nørlem, nemlig Brunsgaard og Ebbesgaard. Hvilket Held det var for disse Gaarde, viste sig ret en Vinter, da begge Gaardene havde det knapt med Foder til Kreaturerne; thi hver Nat drog deres Nisser hen til andre Gaarde og hentede en god Dragt Foder. Dette

gik herligt en Tid; men saa kom de ulykkeligvis een og samme Nat begge i Tanker om at stjæle fra hverandre. Nissen i Brunsgaard begav sig til Ebbesgaard og Nissen i Ebbesgaard begav sig til Brunsgaard efter Foder, og saa traf det sig hverken værre eller bedre, end at de paa Hjemvejen mødte hinanden nede ved Aaen, og da hver af dem kunde kende sin Husbonds Foder, smed de deres Dragter og røg løs paa hinanden, og der kom til at staa et blodigt Slagsmaal. Desværre melder Sagnet intet om, hvem af dem der gik af med Sejren.

Men Naturen var ogsaa befolket med mærkelige Dyreskikkelser. I Dalene færdedes hovedløse Heste (Helhesten) og hovedløse Søer. Navnlig spillede de sidste en stor Rolle i Lem Sogn. I Dybdal, den lange Dal mellem Nørlem og Vesterlem Marker, gik en hovedløs So, og der gik een i Dalen Godrum i Nørlem, og flere Steder i Sognet, f. Eks. i den Fordybning, der var i Kirkevejen fra Nørlem, den saakaldte Kirkehuling, gik saadanne Uhyrer, og det var ikke behageligt at møde dem; derfor holdt Folk ikke af at færdes slige Steder om Aftenen.

Saa var der de uhyggeligste af alle Skikkelser, Gengangerne. Et Skarnsmenneske kunde ikke finde Ro i sin Grav, men maatte „gaa igen“, til en af de Præster, der havde gaaet i „den sorte Skole“ — det havde ikke alle Præster — manede ham ned i Jorden. Talrigst blandt Gengangerne var afdøde Herremænd repræsenterede, hvad ikke var saa sært, da mange af dem var Bondeplagere, og kunde en Bondeplager faa Fred i Graven, saa maatte alle kunne faa det. Derfor knyttede der sig altid mange Gengangerhistorier til Herregaardene, og derfor gik selvfølgelig den berygtede Bondeplager paa Hostrup, Jochum Tolstrup, igen. Men Bønder kunde ogsaa risikere at komme til at gaa igen. Var der en sølle Stakkel, der tog sig selv af Dage, kunde man være sikker paa, at han kom til at gaa igen, og det var højst uhyggeligt at bo i det Hus, hvor han havde udført sin fortvivlede Gerning; thi han kom

gerne til at spørge omkring Gerningsstedet. Det var ogsaa Reglen, at en Bedrager maatte gaa igen.

Endelig var der Forvarslerne eller „Vare“, som man sagde i Lem. Der gik „Vare“ næsten for alt, selv for Husdyr, der døde, men da især for Bryllupper og Begravelser. Det var ikke sjældent, at nogen paa Kirkevejen om Aftenen mødte en „Brudeskare“ eller en „Ligskare“. Det var ikke rart at møde en „Skare“, navnlig da en Brudeskare, der gerne bestod af mange Vogne, medens en Ligskare i Reglen kun havde een Vogn; thi man faldt for hver Vogn, der var i Skaren, og saa blev man endda alvorlig syg bagefter. Derfor skulde man passe at gaa paa Siden af Vejen om Aftenen og ikke midt paa den, hvor Skarerne færdedes. Tit saa man „Liglys“ brænde forskellige Steder, og man kunde ogsaa faa at se Liglys skride langs Vejen op mod Kirken.

Hvis et Menneske havde Dristighed nok til at gaa op paa Kirkegaarden Nytaarsaften, kunde han faa at se, hvem der skulde dø i Sognet dette Aar; thi dem gik der Vare for denne Aften, deres Skikkelser mødte paa Kirkegaarden. Engang vovede en Mand i Lem at gaa derop, og han fik ogsaa sin Nysgerrighed tilfredsstillet. Han saa en Del Skikkelser gaa gennem „Kirkestættten“, og han kendte dem alle paa een nær. Det maatte være en fremmed fra et andet Sogn, tænkte han; men det var ham selv. Han døde selv, inden Aaret var omme.

1777—1796 sad den myndige Hr. Christian Scheffer, „Hr. Skjæfer“, som man kaldte ham, som Præst i Lem. Forunderlig mange Genganger- og Spørgeshistorier er knyttede til hans Navn. Han har uden Tvivl for at øge sin Anseelse hos de uvidende Bønder søgt at bibringe dem den Tro, at han havde gaaet i den sorte Skole og var en ren Heksemester til at tøjle Spøgelser og nedmane onde Aander.

Den stærkeste og mest sejglivede Overtro knyttede sig dog maaske til Hekseriet. Heksene var onde Mennesker,

der havde givet sig i den Ondes Vold og derfor kunde bedrive overnaturlige Kunster. De kunde omskabe sig til en Hare eller en Kat og kunde da ikke skydes undtagen med en Sølvknap. De kunde „forgøre“ baade Folk og Fæ. Naar de lagde noget Tøjeri et Sted paa Jorden, blev det Menneske, der kom til at træde over det, en Stakkel for Livstid. De kunde forgøre unge Mennesker, saaledes at de kom til at fatte Elskov til dem, de før havde næret Afsky for. De kunde sidde hjemme i deres egen Stue og malke andre Folks Køer. Det hændtes nu og da i een eller anden Gaard, at naar Folk om Morgen kom ud i „Nødset“, opdagede de, at en af Køerne havde blodige Patter. En Heks havde siddet hjemme og malket den og pint den saa længe, til Blodet var kommet. De kunde forhekse Mælken, saa der ikke kunde kærnes Smør af den. Denne Kunst var en meget yndet Sport for Heksene, saa der altid var adskillige Gaarde, hvor man ikke kunde faa Smør af Mælken. Ja, mange flere Kunster kunde de endnu gøre. Det var gerne gamle Koner, der befattede sig med Hekseri, og i Lem er adskillige Koner i Tidens Løb bleven beskyldt derfor. Det eneste virksomme Middel, der var imod dem, var at kaste Ild paa dem. Kom en Heks ind i en Gaard, skulde man skynde sig at kaste Ild paa hende; thi saa kunde hun ikke gøre noget ondt i Gaarden. En Heks kunde heller ikke dø, før der blev lagt Ild under hendes Seng.

Der florerede ogsaa en anden Kunst, nemlig at „vise igen“; men denne øvedes betegnende nok ikke af Kvinder, men altid af Mænd. Interessant er det at lægge Mærke til, at den onde Kunst at hekse øvedes af Kvinder, medens den gode Kunst at vise igen øvedes af Mænd. Der boede engang en Mand i Vadum, som skal have været en stor Mester i at vise igen. Saa var der en Kone i Nørlem, der havde et Stykke Lærred ude paa „Bleg“. En Nat blev Lærredet stjaalet, og Konen gik da hen til den vise Mand i Vadum og bad ham om at vise det igen. Det kunde



Manden selvfølgelig ikke; men Konen maatte ikke miste sin Tro til hans overnaturlige Magt. Derfor sagde han meget diplomatisk: „Jeg skal saa gerne vise det igen. Det er en let Sag for mig at tvinge Tyven til at komme og aflevere Lærredet til dig; men jeg er ræd for, at naar du ser Tyven, du da vilde ønske, at du aldrig havde faaet at vide, at denne Person vilde stjæle!“ Nu havde Konen faaet nok. Af Vismandens Ord kunde hun drage den Slutning, at Tyven maatte være af hendes egen Familie, siden hun nødig maatte ville se vedkommende som Tyv. Hun sagde derfor, at nu brød hun sig ikke om at faa Lærredet igen.

Mænd, der kunde vise igen, kunde i Reglen gøre flere nyttige Kunster, f. Eks. slukke Ildebrande og standse løbske Heste.

Til Slut om Overtroen skal fortælles en gyselig Spørgeshistorie. Det var saa sent som noget hen i 18 Hundrederne, at man en Tid hver Aften saa en Guldkalv oppe paa en Kæmpehøj paa Bustrup Mark, ikke langt fra Landevejen. Ilden stod den ud af Øjne, Næse og Mund. Hovbønderne, der om Aftenen vendte hjem efter endt Dagværk paa Bustrup blev slaaede med Rædsel og turde næsten ikke færdes paa Vejen. Der var ikke Tale om, at nogen turde gaa hen til Højen og undersøge Fænomenet. Endelig skriver Peter Schou til Viborg, og herfra blev der saa sendt Gensdarmer til Bustrup for at undersøge Sagen. I tre Nætter gik de paa Vagt omkring Højen; men Troldtøjet respekterede Politiet og holdt sig pænt skjult i disse Nætter; men straks Politiet var afrejst, stak det Hovedet frem, og Spøgeriet begyndte igen. Nu fik P. Schou den Ide at tilsige Hovbønderne at møde en Aften med deres Lænkehunde. Meget ængstelige mødte de med Hundene og holdt sig i ærbødig Afstand, mens Hundene bjæffende pilede op paa Højen og snappede Gespænsset og rev og sled i det med deres skarpe Tænder.

Det blev nu opdaget, at Fænomenet ikke skyldtes Troldtøjet i Højen, men en Spøg af Herregaardens For-

valter, der havde Morskab af at forskrække de overtroiske Hovbønder. Han spændte et Kalveskind over en eller anden Indretning og fik saa en Tjenestedreng paa Gaarden til hver Aften at stille den op paa Højen og tænde Lys inde under Kalveskindet. Lyset skinnede da ud af Øjenhullerne, Næseborene og Mundhulen paa Skindet, og i Hovbøndernes Fantasi blev det en Guldkalv, der stod paa Højen, vel nok i Lighed med Arons Guldkalv ude i Ørkenen.

17 Hundredaaret, særlig dets Midte, er den allertrangeste Tid i Bondestandens Historie; men henimod dets Slutning begynder det at dages. 1788 løses Stavnsbaandet, og enhver kan nu forlade det Gods, hvorpaa han er født, og bosætte sig, hvor han vil. Men allerede inden den Tid var der udkommet en Forordning om Bønderjordernes Udskiftning, som derefter saa smaat begyndte for siden at tage stærkere Fart. Allerede saa tidlig som 1774 blev Sønderlem og Opperby udskiftede og 1780 Nørlem. Det var i Reglen let at dele Indmarken eller Tofterne; thi hver Gaard kunde jo beholde sin egen Toft, det var værre med det øvrige, hvor Fællesskabet dreves, hver Gaard skulde jo have sit Stykke af Udmarken, af Kæret, at Engen og af Heden. I Nørlem deltes Marken og ligeledes Kæret i Orden efter Gaardenes Beliggenhed. Derimod blev Engen og Heden delt efter andre Hensyn.

Bærmose deltes saaledes fra Syd til Nord:

1. Ravnsgaard.
2. Gaard Mt. Nr. 6.
3. Gaard Mt. Nr. 10,
4. Kjærgaard,
5. Gaard Mt. Nr. 5,
6. Gaard Mt. Nr. 16 og
7. Gaard Mt. Nr. 9.

Stykket med Vasen mellem Bærmose og Nøringen tildeles Brunsgaard, og Nøringen deltes saaledes:

1. Brogaard,
2. Ravnsgaard,

3. Gaard Mt. Nr. 6,
4. Brunsgaard,
5. Ebbesgaard,
6. Dahlsgaard,
7. Kjærgaard,
8. Gaard Mt. Nr. 9,
9. Gaard Mt. Nr. 5,
10. Gaard Mt. Nr. 10,
11. Myrehuset.
12. Bakhuset,
13. Dahlsgaard igen.

Den nordre Hede deltes saaledes fra Syd mod Nord:

1. Ravnsgaard,
2. Brogaard,
3. Myrehuset,
4. Bakhuset,
5. Gaard Mt. Nr. 16,
6. Gaard Mt. Nr. 5,
7. Gaard Mt. Nr. 10,
8. Kjærgaard,
9. Gaard Mt. Nr. 9,
10. Brunsgaard.

Den vestre Hede fra Øst til Vest:

1. Gaard Mt. Nr. 6,
2. Ravnsgaard,
3. Brogaard,
4. Myrehuset,
5. Bakhuset,
6. Dahlsgaard,
7. Gaard Mt. Nr. 16,
8. Gaard Mt. Nr. 5,
9. Gaard Mt. Nr. 10,
10. Kjærgaard,
11. Gaard Mt. Nr. 9,
12. Ebbesgaard,
13. Brunsgaard.

Man ser, at Udskiftningen her er foregaaet efter tre Grupper, nemlig efter de tre Herregaarde, som Byen tilhørte, Bustrup, Hostrup og Kaas. I Bærmose har Kaas-Bønderne intet faaet. I Nøringen fik Hostrup-Bønderne sydligst, dernæst Kaas-Bønderne og nordligst Bustrup-Bønderne. Den nordre Hede Hostrup-Bønderne sydligst, dernæst Bustrup-Bønderne og nordligst Kaas. Den vestre Hede samme Orden fra Øst, Hostrup—Bustrup—Kaas.

Med Udskiftningen, Stavnsbaandets Løsning og de andre Reformer for Landboforholdene bedredes efterhaanden Kaarene. Hostrup- og Kaas-Bønderne købte deres Gaarde i Slutningen af Hundredaaret; derimod skete Købet af Bustrupgaardene for de allerflestes Vedkommende først i Midten af 18 Hundredaaret, saa disse Bønder maatte vedblive at „gøre Hove“ i første Halvdel af dette Hundredaar. Man havde i Slutningen af 17 Hundrederne i Sognet en Foregangsmand paa Landbrugets Omraade i Præsten, „Hr. Skjæfer“. Han var en overmaade driftig Landmand, der anlagde en ny Driftsmaade, den fra Holsten til Jylland kommende saakaldte Kobbeldrift, og han gav sig til at mærgle Præstegaardens Jorder. Mærgelen hentede han i Opperby. Bønderne har vel saa efterhaanden taget ved Lære af ham og indført samme Driftsmaade, og efterhaanden blev der op i 18 Hundrederne flere ret velstaaende Mænd i Nørlem, der havde Penge paa Kistebunden.

Lem Sogns Kongetiende ejedes af Hr. Jørgen Tolstrup paa Hostrup og Kirketienden af Kammerraad Mathias Schou paa Bustrup. Som før nævnt svaredes Tienden i Kærven paa Ageren. Ved Tiendeforlig 1811 paa Bustrup mellem Tiendetagerne, Tolstrup, Schou og Pastor Mehl, og Tiendeyderne forandredes Tiendeydelsen fra at være en Ydelse i Kærven paa Ageren til at være en Ydelse i Kærnen, hvorved en stor Ulæmpe for Yderne var afhjulpen, thi nu kunde de i Modsætning til tidligere køre Kornet hjem, naar de vilde, uden Hensyn til Tiendeejerne.

Det holdt noget haardt med at faa Forliget i Stand; men endelig lykkedes det, først for Nørlems og siden for Søndersognets Vedkommende. Dog fandtes der to haarde Halse i Sønderlem, Selvejrbonden Thomas Jensen Kæmpe og Fæstebonden Iver Jensen, der ikke paa nogen Maade vilde indgaa Forlig paa de af Tiendetagerne stillede Betingelser, men erklærede først at ville se en Dom for sig. De vandt dog intet derved; thi da Tiendekommissionen efter Beregning af Værdien af Gennemsnittet af de to Mænds Avl de sidste 10 Aar afsagde sin Kendelse, lød den paa, at de skulde svare Tiende som af Tiendetagerne forlangt.

Den mest medgørlige af Tiendetagerne var Præsten, Hr. Johannes Mehl, der var en meget rar og godmodig Mand og meget afholdt af Sognefolket. Da Forliget var sluttet med Nørlemboerne om Korntienderne, erklærede han, „at han for Præstekvægtiendens Vedkommende paa Grund af dens Ringhed uden følelig Skade for Præstekaldet kunde følge sit Hjertes Drift at overdrage Tiendeyderne denne Tiende, saafremt saadant kan vorde approberet, hvilket han ønskede, da Erfarenhed har lært ham, at mangan for en Præst paa Stedet ikke uvigtig Velvillighed kan erstatte samme“.

Alle Yderne gik ind paa „at levere den betingede Afgift med Korn i Skæppen, godt, rent og sundt Korn, forsvareligt Købmandsgods, den fremmeste Kærne med den bageste, saaledes som de selv aarligen avler“. „Rug- og Bygafgiften leveres hvert følgende Aar efter det næst foregaaende Aars Høst, den 1., 2. eller 3. Februar; men om Vej og Vejrligt skulde gøre saadant vanskeligt, da den første Dag derefter, paa hvilken det er gørligt at fremkomme med Afgiften. Havreafgiften leveres den 22., 23. eller 24. Februar under samme Betingelser som ved Rug- og Bygafgiften, om Vej og Vejrligt er bekvemt“.

Da Præsten havde vist Bønderne den Godhed at skænke dem sin Kvægtiende, vedtog disse som en Slags

Vederlag derfor, at de iblandt dem, der havde Heste og Vogn, skulde hvert Aar inden St. Hansdag, om Præsten forlangte det, og det ej faldt i Pløje- eller Sædtiden, bortføre det ham leverede Korn til nærmeste Ladeplads, som var ved Aalbæk Mølle.

Kongekvægtienden var tillagt Præsten i Vinkel i Fjendsherred som Benefisarius. Denne blev derfor ikke medtaget under Tiendeforliget.

Da Jørgen Tolstrup ingen Kvægtiende havde at kunne overdrage Bønderne, og han dog ikke vilde staa tilbage for Præsten, tilbød han at ville betale  $\frac{1}{6}$  af Omkostningerne ved Kommissionsforretningen, saa at Bønderne kun skulde betale  $\frac{5}{6}$ .

I „Danske Atlas“ siges 1768 om Skive By „at dens vigtigste Næringsvej er Ølsalg og Brændevinsbrænderi; men at denne Næring saa vel som anden Byens Handel svækkes alt for meget ved den ulovlige Land- og Forprang, som nu gaar i Svang paa Landet“. 1759 fik Skive Købstadret tre Mil om Byen eller saa langt, som Salling rækker, en Udstrækning af Købstadrettighed, som ingen anden Købstad i Danmark havde. Det var altsaa ulovligt at drive Købmandshandel paa Landet i Salling. Alligevel er saadan Handel foregaaet, og disse Landhandlere hentede vistnok ikke deres Varer i Skive, men i Ringkjøbing. Der kørte de til med deres af Landmændene købte Produkter, og der kørte de til efter deres Købmandsvarer. I Begyndelsen af 18 Hundrederne var der saaledes Landhandel i Nørlem i Gaarden Mt. Nr. 9, og Varerne dertil hentedes i Ringkøbing. Skive Bys Brændevinshandel led selvfølgelig umaadelig meget ved, at man vistnok i hver eneste Gaard og hvert eneste Hus i Salling selv brændte Brændevin. Selv Præsterne og Degnene havde deres Brændevinstøj og brugte at brænde Brændevin. I hvert Hjem havde man sit Brændevinstøj, hvis vigtigste Dele var Hat og Piber, der helst skulde være af Kobber. Det var en Pryd og en Ære at have en Kobberhat til Grubekedlen ved Brændevinsbrændingen. Nogle nøjedes med en Lerhat, som ogsaa kunde bruges. Man brugte baade

Korn og Kartofler til Brændingen, og deraf dannedes saa „Drank og Spøl“. Af Dranken blev Brændevinen, og det første, der fremkom af den, kaldtes „Førstedraaber“ og var det stærkeste. At kunne drikke og taale Førstedraaber var Tegn paa Kraft. Dette kunde f. Eks. den sidste Fæstebonde, der boede i Gaarden Kurup i Vesterlem, Niels Kurup. Han udmærkede sig ellers ikke ved Dygtighed i nogen anden Henseende; men i det Stykke var han en af de gæveste Mænd i Sognet. Spølet brugtes til Fedning af Svin og skal have været et udmærket Produkt dertil.

Ved Forordning af 2. August 1786 blev Brændevinsbrændingen paa Landet forbudt, og denne Forordning skærpedes 1819 saaledes, at den blotte Besiddelse af Redskaberne til Brændingen medførte meget høje Bødestraffe, der tillige med Redskaberne tilfaldt Angiveren. Sjældnen har en Forordning mødt stærkere Modstand i Befolkningen. Man ansaa Forbudet for at være et Indgreb i den personlige Frihed, og derfor vedblev Brændingen i Smug at florere til op imod 18 Hundredernes Midte. Man gemte Redskaberne, naar de ikke brugtes, paa de mest utilgængelige Steder, f. Eks. paa Bunden af et fyldt Logulv, ja, gravede dem endog ned i Jorden, og mens de brugtes, udstillede man Vagtposter til at passe paa Øvrigheden. Ved idelige Undersøgelser og ved at idømme meget store Bøder lykkedes det dog omsider Øvrigheden at vinde Sejr og faa denne Hjemmeindustri fuldstændig standset.

Som et Eksempel paa, hvor farligt det kunde være at huse et Sæt Brændevinstøj, skal nævnes, at da en Mand ved Navn Søren Thomsen 1837 lige have overtaget en Gaard i Rettrup, kom Konsumssionsforvalter Gottlieb fra Skive og fandt baade Hat og Piber i Gaarden, og det hjalp ikke, at Søren Thomsen erklærede, at han ikke kunde gøre for, at de farlige Redskaber fandtes i Gaarden, og at han kunde bevidne, at han ikke havde brugt dem. Han blev idømt en Bøde paa 30 Rdlr. Sølv, en meget stor Sum paa den Tid, samt 3 Rdlr. Sølv i Sagsomkostninger.

Da Folk omsider ikke vovede at benytte de forbudte Redskaber længere, smed nogle dem helt væk eller gravede dem ned i Jorden, og denne gemmer hist og her i sit Skød vist ikke saa lidt Kobber stammende fra denne Tid. Andre gjorde som Christen Ravn i Ravnsgaard, der efter først at have nedgravet Redskaberne omme i Bærmose gravede dem op igen og kørte dem ud til en Kobbersmed i Skive, hvor han lod dem smede om til andre huslige Brugs-genstande. Saaledes fik han af Kobberhatten en Æbleskivepande.

Da Brændevinsbrændingen ophørte, begyndte i Lem Sogn en anden Industri at blomstre, nemlig Mjødbrygning. Man holdt en hel Del Bier, Kaalgaarden fyldtes med Bikuber. Af den Honning, som her udvandt, bryggede man Mjød i en større Stil, og denne søde Drik var meget yndet af Kvinder og Børn, hvorimod Mændene helst skulde have den blandet med Brændevin. Een Pægl Brændevin blandet med to Pægle Mjød var en yndet Drik for Mænd.

Sallingboerne skal i gamle Dage have været særdeles gode til at danse, langt bedre end deres sydlige Naboer, „Hasselboerne“ (Hardsysselboerne), der nok skal have været nogle rene Klodrianer paa et Dansegulv. Men der dansedes ogsaa meget i Salling; thi der holdtes „Legestuer“. Hvor langt disse Legestuer gaar tilbage i Tiden, kan vist ikke afgøres; men de gaar sikkert langt tilbage, og de ophørte først i Lem omkring 1870. De holdtes her næsten hver eneste Lørdag Aften hele Aaret rundt i forskellige Gaarde i Sognet. Det var Forretning for en Mand at holde Legestue; thi han solgte Mjød og Brændevin til Gæsterne. Mjøden bryggede han selv, saa denne gav ren Fortjeneste, Brændevinen brændte han ogsaa selv, indtil dette forhindredes af Øvrigheden. Saa maatte han købe den hos Høkeren; men ved at forhøje Prisen lidt kunde den ogsaa give nogen Fortjeneste. I disse Legestuer samledes Ungdommen til Dans og Lystighed. Det var en almindelig Talemaade, at naar en Karl havde to „Lybskskilling“,



kunde han komme til Leg, nemlig een til Spillemanden og een til en Pægl Mjød og Brændevin. En Pægl af denne Blanding kostede nemlig en Lybskskilling, og det var hævdvunden Skik, at hver af de dansende Karle gav Spillemanden en Lybskskilling i „Spillemandspenge“. Det var dog ikke af det gode med disse Legestuer. De bevirkede tit Svir og Slagsmaal og anden Daarlighed og var en Hindring for Kirkegangen om Søndagen, da Ungdommen ikke var skikket til at gaa i Kirke Dagen efter en søvnløs Nat med Dans og Svir. Men saa almindelige har Legestuerne i sin Tid været for Ungdommen, at naar Folk for en Del Aar siden talte om deres Ungdom, brugte de ikke Udtrykket: „Den Gang jeg var ung“, men udtrykte sig altid saaledes: „Den Gang jeg gik til Leg!“ Nu er Legestuerne forlængst forsvundne, og snart vil de sidste Mennesker ogsaa være forsvundne, der engang „gik til Leg.“

Ved Krigens Udbrud 1848 kom en Dag en ridende Stafet til Nørlem Skole med Efterretning om, at Rendsborg-slaverne drog skændende og brændende gennem Jylland og snart kunde ventes hertil. Degnen, gamle Vistoft, gik „bleg i Ansigtet som et Lig“ ind i Skolen og sagde til Børnene, at de skulde skynde sig hjem, thi Slaverne vilde komme. Efterretningen vakte stor Bestyrtelse i Byen. Man nedgravede i Hast sine Kostbarheder i Jorden; men her som andre Steder paa Egnen var man bestemt paa at ville værge Hjem og Arne. Den Stærdahl Smed og alle andre Smede i Sognet fik travlt baade Nat og Dag med at smede en Slags tveæggede Sværd, saakaldte Slaveknive, der blev hæftede paa lange Træskafter og skulde bruges som Vaaben i Kampen mod Slaverne. Hver Mand, der kunde bære Vaaben, fik sin Slavekniv og mødte daglig til Vaabenøvelse, der holdtes ved „Hvilshøj“ paa Præstegaardens Mark. Paa Højene opstilledes Tjæretønder, fyldte med Halm, i hvilke der skulde stikkes Ild som Signal, naar Slaverne kom. Der blev udstillet Vagtposter, og paa

hele Strækningen fra Sønderlem Vig til Skive udstilledes en Vagtkæde. Fra Nørlem red af og til Stafetter hen til Bustrup Højene, og øjnedes noget derfra, skulde der straks sendes Ilbud til Byen. I flere Dage og Nætter var der stor Uro i Hjemmene. Mændene var borte det meste af Tiden, og Kvinderne og Børnene jamrede og turde ikke være ene om Natten. Men ved Siden af Frygten fandtes der ogsaa Mod, ja, der fandtes endog to drabelige Krigskarle paa Egnen, nemlig Gaardmand Peder Væver i Vejby og en Karl ved Navn Niels Kurup, der tjente paa Bustrup Hedegaard. De havde begge været Kyradserer i Horsens, og de erklærede, at hver af dem nok skulde gøre Kaal paa ti Slaver.

Naar de fantastiske Rygter om Slavernes Hærgningstog gennem Jylland kunde vinde Tiltro overalt, skyldtes det særligt den bevægede Tid. Krigen med Slesvigholstenerne var udbrudt, og Hjemmene havde sendt Mænd eller Sønner af Sted til det blodige Stævne. Af dem, der afsendtes fra Nørlem, vendte to ikke tilbage, nemlig Lærer Vistofts ældste Søn, Severin, og en af Mikkel Skrædders Sønner, Niels, der var gift og boede i Myrehuset. De faldt begge i Istedslaget. Over dem samt en Karl fra Nørre Abildgaard i Sønderlem, der faldt i 1864, har gamle Lærer Vistoft ladet ophænge en Mindetavle i Lem Kirke med følgende Indskrift:

### M i n d e t a v l e

over

Severin Christian Vistoft. Mekanicus.

Født i Højslev d. 7. Decbr. 1826.

Som Underkorporal ved 2. Forstærknings-Jægerkorps, falden i Slaget ved Isted d. 25. Juli 1850. Begravet i Flensborg.

Niels Mikkelsen. Husmand.

Født i Nørlem d. 24. Decbr. 1818, staaende ved 5. Forstærkningsbataillon, blev saaret i Istedslaget d. 25. Juli 1850, døde den 11. August samme Aar. Begravet i Slesvig.

Jens Laursen. Ungkarl.

Født i S. Lem d. 10. April 1838. Soldat i 10. Regiments  
3. Comp. Blev saaret ved Sønderborg og døde i Maj 1864.  
Begravet i Augustenborg.

„For Danmarks Folk og Konge tro I stred,  
Og I har Krav paa herligt Eftermæle.  
I gik med Sang i Døden for vor Fred,  
Gud lønne Jer og glæde Eders Sjæle.  
Paa helligt Sted skal Eders Navne staa,  
I ihukømmes skal i Folkets Bønner.  
Gud lader gamle Danmark ej forgaa,  
Mens danske Mødre føder Heltesønner.“

Da Krigen var endt, afholdt Mathias Schou paa Bustrup et stort Soldaterbal for de hjemvendte Krigere fra Egnen. De gifte tog deres Hustruer med, de ugifte maatte hver tage en Pige med, og saa stor en Agtelse havde man for de tapre Jenser, at det blev betragtet for den største Ære af Verden for et Hjem at faa en Datter med til Soldaterballet.

### Jochum Tolstrup.

Af de Herremænd, der ejede Bøndergodset i Lem i 17 Hundrederne, er Jochum Tolstrup paa Hostrup den mest berømte eller, om man vil, den mest berygtede. Hans kraftige Personlighed, hans haarde ubøjelige Villie, hans Klogskab og Snedighed samt hans hensynsløse Adfærd satte sig et saadant Præg i Bøndernes Bevidsthed, at hans Minde endnu ikke, henved 120 Aar efter hans Død, er helt uddød i Sognet. Han har været en interessant Skikkelse og skal derfor her nærmere omtales. Traditionen har opbevaret flere Træk om ham, der vidner dels om hans Snedighed, dels om hans Haardhed og Grusomhed. Men var han end en udspekuleret Gavstriik og en slem Bondeplager, saa findes der skriftlige Vidnesbyrd om, at han ogsaa havde sine gode Sider. Han var klog og forstod sig paa Prokuratorkebn, og kunde han være haard mod sine Bønder, saa kunde han ogsaa tale deres Sag og være

dem en god Hjælper og Raadgiver, ja selv fattige Tjenestefolks Ret kunde han træde i Skranken for.

Hostrup ejedes i Midten af 17 Hundrederne af Ritmester Johan Glud paa Kjærgaardsholm. Nu fortæller Sagnet, at Jochum Tolstrup var hans Forvalter. Da saa Ritmesteren laa paa sit Dødsleje, skulde Tolstrup skrive hans Testamente, og uden Ritmesterens Vidende tilskrev han saa sig selv Hostrup. Han havde altsaa faaet Hostrup ved et Bedrageri. Denne Historie er imidlertid fuldstændig usand; men den vidner om Bøndernes Opfattelse af hans Karakter. Jochum Tolstrup er kommen til Hostrup paa ærlig og redelig Vis, nemlig ved først at forpagte Gaarden af Ritmesteren og siden købe den ved Auktion.

Hvor Jochum Tolstrup egentlig stammer fra, vides ikke. Han er ikke født i Lem Sogn; men i flere Aar, før han kom til Hostrup, boede han i Pallishus, og her er 1756 hans Søn Jørgen født, der fik Hostrup efter ham. Han var dog ingen Bondemand; thi han benævnes altid med Titelen Monsieur. Mærkværdig nok bor der samtidig med ham en Bonde i Pallishus, en Mand ved Navn Jep Smed.

1762 forpagter han paa 12 Aar Hostrup af Ritmester Johan Glud samt Konge-Korntienden af Lem og Volling Sogne for en aarlig Afgift af 520 Rigsdaler. 1766 dør Ritmesteren, og Hostrup stilles da til Auktion, hvorved J. Tolstrup som den højstbydende køber den for 14,600 Rdlr. Til at betale den med laaner han paa Snapstinget i Viborg af Købmand Jacobæus af Aalborg 11,000 Rdlr. dansk Courant til 4 pCt. aarlig Rente. Til Hostrup hørte da Bøndergods i Vesterlem, Opperby, Nørlem, Vejby, Hjerl, Bajlum og Vium samt 1 Gaard i Ramsing. Det var dog kun Godset i Lem og Vejby, der var hoverigørende. Gaarden i Ramsing, der hed Kirkegaard og laa tæt ved Ramsing Kirke, er nu nedreven og dens Marker solgt til andre Gaarde. Den var Anneksgaard til Haasum Præstekald, og dens Hoveriforpligtelse til Hostrup bestod kun af en aarlig Kørsel til Viborg. Den samlede Landgilde, der

af samtlige Bøndergods aarlig ydedes til Hostrup, var 314 Rdlr. 2 Mk. 4 Sk., 8 Tdr. 2 Skpr. Rug, 1 Td Byg og 6 Skpr. Havre.

I Forpagtningskontrakten staar, at hvis Ritmester Glud vil opføre et Teglværk ved Hostrup, skal han have Lov dertil og maa uforment grave Skudtørv dertil i Hostrup Mose. Tanken om Anlæggelsen af et Teglværk ved Hostrup var altsaa fremme 1762, og enten det nu var Ritmesteren eller Monsieur Jochum Tolstrup, der virkeliggjorde den, saa blev Teglværket anlagt. Stedet, hvor det laa, kan endnu ses, syd for Hostrup store gamle Have.

Til dette Teglværk knytter sig følgende Historie, der engang har gaaget i Folkemunde. Under Syvaarskrigen 1756—1763, der rasede voldsomt i Saksen, flygtede et Ægtepar, Christoffer Bass og Dortha Marie Blaum, fra Saksen til Danmark. De kom til Hostrup, og da Manden var Teglblænder, tog J. Tolstrup ham til Bestyrer af Hostrup Teglværk samt lod ham faa et Hus i Fæste i Opperby. Han blev J. Tolstrups haandgangne Mand og blev en haard Hund mod de sølle Hovbønder, der skulde ælte Leret til Stenene. De maatte med bare Ben gaa rundt i Leret og ælte det. En Dag var der en Karl ved Navn Christen Vinter, der nægtede at trække Hoserne af og gaa ud i Leret, da han havde Tandpine og derfor ikke kunde taale det. Christoffer Bass gik da ind til Herremanden og klagede ham ud. Jochum blev rasende: „Før ham ind til mig!“ tordnede han. Da Karlen saa kom ind til ham og ogsaa nægtede at adlyde hans Befaling straks at gaa i Leret, skrev han et Brev, gav Karlen det og befalede ham at gaa ud i Stalden og tage en bestemt Hest og ride til Randers med Brevet. Da Karlen red ud af Gaarden, sagde Jochum: „Nu gav jeg min bedste Karl og min bedste Hest hen til Satan!“ D. v. s., han gav Karlen og Hesten til „de gevorbne“.

Der gik otte lange Aar, saa havde Karlen udtjent, blev hjempermitteret og kom tilbage til Hostrup. Da han

meldte sig hos Naadigherren, sagde denne: „Nu har jeg en Gaard til dig i Vejby!“ „Jeg vil ikke have den,“ svarede Karlen. „Vil du hellere en Tur til Randers igen med et Brev?“ sagde Jochum og greb sin Ridepisk. Karlen gik nu hen og stillede sin Ryg mod Døren, fast bestemt paa at gøre Modvæрге, hvis Jochum brugte Ridepiskan. Da Naadigherren saa hans truende Mine, og at han spærrede Døren, den eneste Udgang af Værelset, blev han betænkelig, lod Ridepiskan synke og spurgte i en mildere Tone, om Karlen saa ikke nok vilde tage Gaarden. „Jo, hvis I vil give mig Fødekoru for et Aar, ellers tager jeg den ikke,“ var Karlens bestemte Svar. Dette gik Herremanden ind paa, og Karlen tog saa Gaarden, der endnu besiddes af hans Efterkommere.

I Kirkebogen staar anført, at Aar 1761 blev Maren Thomasdatter Bolms uægte Barn paa Straden døbt og kaldet Thomas. Dette fattige, uægte Barn, Thomas eller Thammes, som det hed paa Almuesproget, levede til 1829, da han døde i sin Fødeby Vesterlem som Selvejergaardmand og Sognefoged. Om hans Livsskæbne har Familietraditionen opbevaret følgende: En Hesteprenger fra Holsten plejede hvert Aar at komme til Salling at købe Heste, og han logerede da altid paa Hostrup om Natten. Her tjente en Pige, som han forførte; men siden kom han aldrig mere. Pigen fødte en Dreng, som fik Navnet Thammes, og som var Hesteprengerens Søn. Pigen har altsaa været Maren Thomasdatter Bolm. I Kirkebogen staar betegnende nok ikke, hvem der er Fader til Barnet; thi Pigen har ikke kunnet faa fat i den holstenske Rad, hvis Navn skal have været Bruhn. Pigens Fader hed Thomas Bolm. Han havde en Tid boet i Nørlem, men boede nu i en Hytte paa Straden i Vesterlem, og her maa Drengen være født. Hvor og hvordan hans Barndom henrandt, vides ikke; men han voksede op og blev en smuk og en dygtig Karl.

I en af Gaardene i Vesterlem boede en Mand ved Navn Christen Røgter. Han var bleven gammel og aflægs

og kunde ikke godt styre Gaarden længere og svare sine Afgifter. Jochum Tolstrup spekulerede derfor paa at faa en ny Mand til Gaarden, en Mand med Arbejdskraft, der kunde bringe Gaarden paa Fode og svare dens Afgifter. Han vilde dog ikke være saa haard mod den gamle Christen Røgter at jage ham fra Gaarden, og derfor fik han den i de Tider ikke ualmindelige Ide, at da Christen Røgter havde en giftefærdig Datter, kunde han lade den ny Mand, han vilde sætte til Gaarden, gifte sig med hende. Den gamle Mand kunde saa blive i Gaarden og blive forsørget, og Datteren blev jo saa ogsaa forsørget. Ganske vist var Datteren ingen Skønhed, hun var halt, og hun var pukkelrygget; men hvad kom det Sagen ved. Nu gjaldt det om for Jochum at finde en arbejdsdygtig Mand, og han fandt ham, det var Thammes. En Dag blev Thammes kaldt ind til Naadigherren og fik at vide, at han skulde giftes med „An' Røgter“ og have hendes Faders Gaard. Thammes blegnede, ikke vilde han have den forfaldne Gaard og langt mindre den vanføre Pige. Han tiggede og bad om at blive fri; men da ingen Bønner hjalp, sagde han bestemt Nej, han tog aldrig i Evighed hverken An' Røgter eller hendes Gaard. „Ja ja,“ sagde Jochum Tolstrup, „saa skal du minsæl faa den røde Trøje paa“. Han gav ham derpaa nogle Dages Betænkningstid til at vælge mellem Ane og den røde Trøje. Det var en frygtelig Tid for Thammes, han, den smukke Karl, der magelig kunde faa den pæneste Pige paa hele Hovmarken, skulde nu have den grimteste af dem alle og saa den forfaldne Gaard, hvor han skulde slide sig til Døde for at faa Føden og klare Afgifterne, eller ogsaa skulde han gives hen til det frygtelige Liv ved de gevorbne. Resultatet af hans Overvejelser blev, at han besluttede at forsøge den eneste Udvej, der var for ham til at slippe fri for begge Dele, nemlig at rømme. Heldigvis fandt han en Kammerat, der vilde gøre ham Følgeskab, nemlig en Karl fra Pallishus. Det vides ikke, af hvad Grund denne Karl vilde rømme; men

de vilde forsøge at naa op til Holsten. Natten, de vilde af Sted, var bestemt; men da Thammes indfandt sig i Pallishus for at tage Kammeraten med, var denne pludselig bleven dødssyg og kunde ikke rejse; nogle Dage efter døde han. Det var et haardt Slag for Thammes. Modet til ene at vove det farlige Flugtforsøg svigtede ham. Han blev derfor og valgte Pigen og Gaarden. Men samme Aar, som Thammes blev gift og fik Christen Røgters Gaard i Fæste, blev Stavnsbaandet løst.

Thammes og Ane kom dog til at leve godt sammen. Ane var en rar og en dygtig Kone, og de naede efterhaanden frem til gode økonomiske Kaar. Da Bøndergodset solgtes fra Hostrup, købte Thammes selv sin Gaard og blev Selvejrbonde. Han blev en fremragende og anset Mand i Sognet, blev Sognefoged og var en af de otte ansete Sognemænd, der 1810 ansøgte om Forligsprøve angaaende Sognets Tiendeydelse.

I den østre Side af Byen ligger et Stykke Jord, der hedder Østerkildehede. Her var engang i gamle Dage begaaet et Mord. Morderen boede i den Gaard, der for Tiden ejes af den nuværende Sognefoged i Lem. Da Øvrigheden kom efter ham, var han ingen Steder at finde, skønt man ledte efter ham i alle Kroge i Gaarden. Han havde gemt sig i Tørvehuset. Der havde han arbejdet sig ned mellem Tørvene og Væggen og var ikke til at opdage. Øvrigheden maatte rejse igen med uforrettet Sag og kom ikke tiere, saa Manden gik frank og fri til sin Dødsdag. Men da han var død, fik han selvfølgelig ingen Ro i Graven, han spøgede saaledes paa Mordstedet, at ingen turde færdes i Østerkildehede, ingen turde komme der hverken med Vogn eller Plov eller Kreaturer, og derfor blev dette Jordstykke liggende udyrket i lange, lange Tider. Da Byens Jorder blev udskiftede, vilde ingen af By-mændene have det, og det blev derfor liggende som et øde, herreløst Stykke Jord til Byen, indtil vor Thammes blev Selvejergaardmand i Byen. Da gav han sig en skønne



Dag til at pløje i Østerkildehede. De andre Bymænd skelede efter ham og gyste ved Tanken om alle de Ulykker, Spøgelset dernede vilde bringe ham. Men hvad skete, Spøgelset gjorde ham ikke Spor af Fortræd, og han vedblev Aar efter Aar at pløje og harve, saa og høste dernede og tilegnede sig saaledes dette Stykke Jord, uden at nogen forment ham det, og Østerkildehede har tilhørt Gaarden indtil nu, Aar 1916, da Thammes' Gaard har lidt den tunge Skæbne at blive solgt til Udstykning.

Thammes, der efter sin Svigerfader og Formand i Gaarden arvede Efternavnet Røgter, døde som nævnt 1829, 68 Aar gammel, og hans Hustru Ane Christensdatter Røgter 1835, 74 Aar gammel. De var jævnaldrende, begge fødte 1761. De havde tre Sønner og en Datter. En af Sønnerne blev gift med en Datter fra Gaarden Kurup. Hun fortalte siden, at hun mange Aftener havde siddet ude i Kurup Lade og bedt til vor Herre om at maatte faa ham. „A løst, o a ba'; men skidt tent a; ska' a et ha ham, o Gud, læ æ ski, ska' a ha ham, o Gud læ æ aalle ski!“

Da Udskiftningen 1774 fandt Sted for Sønderlems og Opperbys Vedkommende, var Jochum Tolstrup en god Talsmand for sine Bønder. Under Hostrup hørte hele Opperby og hele Vesterlem med Undtagelse af een Gaard, der tilhørte Bustrup, og to Huse, der tilhørte Spøttrup, hvorimod hele Sønderlem tilhørte Bustrup undtagen Kæmpegaarden, der tilhørte Herregaarden Strandet i Fjendsherred. Da Jochum Tolstrup var langt klogere og langt snildere end Herremanden paa Bustrup, Peter Schou, saa narrede han ham ved Udskiftningen. Han fik nemlig en Del og tilmed den allerbedste Del af Sønderlem Enge, den saakaldte Gaaseeng, lagt til Opperbygaardene. Der fortælles ogsaa, at han havde lovet Herremanden paa Strandet, at han i hans Sted skulde varetage Kæmpegaardens Interesse under Udskiftningen. Jochum havde imidlertid saa travlt med at skaffe sine Opperbybønder Engskifter i Sønderlem, at han glemte sit Løfte til Strandetmanden, og derfor fik

Kæmpegaarden intet Engskifte. Han var dog aldrig raad-vild. Da han bagefter kommer sit glemte Løfte i Hu, skaffer han paa een eller anden underfundig Maade Kæmpegaarden et stort og godt Engskifte i de til Sønderlem Enge grænsende Enge i Hardsyssel.

Endnu et Par Gange skal vi stifte Bekendtskab med Jochum Tolstrup, hvor han optræder den ene Gang som Raadgiver for en ulykkelig Bondekone, den anden Gang som Prokurator for en fattig Tjenestepige.

Da han blev gammel, solgte han i de nærmeste Aar efter 1790 alt Bøndergodset med Undtagelse af Gaarden Kurup, der først mange Aar senere blev frasolgt Hostrup, og 1796 afstaar han Hovedgaarden til sin Søn Jørgen Tolstrup og flytter vistnok selv fra Hostrup. I Lem Kirkebog staar ikke anført, naar han er død, hvilket tyder paa, at han ikke er død paa Hostrup. Dog er han begravet paa Lem Kirkegaard; thi der ligger en stor Mindesten med en nu ulæselig Indskrift over ham.

Med hans Død var hans Saga dog ikke ude. Som den fæle Bondeplager han havde været, kunde han naturligvis ikke finde Ro i Graven. Han maatte gaa igen og spørge hver eneste Nat paa Hostrup. Folk turde næsten ikke færdes om Aftenen paa Vejen fra Kirkegaarden til Hostrup; thi de risikerede at møde Jochum, og havde de end frygtet ham meget i levende Live, saa frygtede de ham dog langt mere nu. — En Aften kom to Mænd gaaende paa nævnte Vej. Pludselig kom en Rytter i strakt Karriere farende forbi dem. Hans Hoved var helt kulsort. Mændene næsten stivnede af Rædsel; thi Rytteren var deres gamle afdøde Husbonde, Jochum Tolstrup. De gik en Stund uden at mæle et Ord til hinanden. Endelig siger den ene: „Saa du ham?“ „Ja,“ svarede den anden, „jeg saa ham nok!“ „Kendte du ham?“ spurgte saa den første. „Ja, jeg kendte ham nok,“ svarede den anden. De skiftede ikke flere Ord sammen paa Vejen; men da de naaede hjem, blev de begge alvorlig syge.

Da Jochums Spøgeri blev helt utaaleligt, maatte Præsten til at tage Affære. Ifølge Overleveringen var det den for sine Trolddomskunster saa berømte Præst, Hr. Scheffer, der manede Gespænset ned ved „det røde Led“ paa Kirkevejen til Hostrup; men Scheffer, der var Jochum Tolstrups ulykkelige Svigersøn, døde før ham, saa Æren for at have tøjlet Jochums Genfærd kan ikke tilkomme ham. Det maa have været Pastor Mehl, der var Præst i Lem i 1801—38, der udførte Heltedaaden. Ganske vist var der en Præst i Lem mellem Scheffer og Mehl, en Hr. Vad; men det var en sølle skørhovedet Person, som Herskabet paa Bustrup drev Løjer med, og som døde af ulykkelig Kærlighed til en adelig Jomfru paa Bustrup. Ham har det sikkert ikke været, han har ikke kunnet tumle Jochum. At det har været Mehl og ikke Scheffer, der nedmanede Jochum, tyder ogsaa den Omstændighed paa, at det ikke blev gjort grundigt nok. Scheffer, der havde gennemgaaet alle Grader i „den sorte Skole“, var Mand for at kunne nedmane sine Spøgelser saa fast, at de aldrig kom igjen; men Jochum er kun nedmanet for et vist Tidsrum. Efter dettes Forløb vil han vise sig igen og spørge lige saa galt som før.

Der siges, at det blev spaaet Jochum Tolstrup, at hans Slægt kun skulde besidde Hostrup i fire Led. Denne Spaadom er gaaet i Opfyldelse. Efter at det fjerde Slægtled havde besiddet Gaarden, gik den omkring 1880 over paa fremmede Hænder.

### **De enkelte Gaarde og Huse i Nørlem.**

Herefter skal de enkelte Gaarde og Huse i Nørlem og de Familier, der i gammel Tid har beboet dem, nærmere beskrives. Den første Matrikel i Landet udkom 1664. Den var beregnet efter Landgildeydelsen; men da denne var en daarlig Basis for Skyldsætningen, indførtes allerede 1688 en ny Matrikel, der hvilede dels paa Jordernes Inddeling i Tdr. Land, beregnet efter Td. Bygsæd, og dels paa en Bonitering af Jorderne. Efter Matrikelsprotokollen af 1688

skal omstaaende følge en Fortegnelse af Ejerne og Fæsterne af Gaardene i Nørlem samt Gaardenes Hartkorn efter begge Matrikler.

Den tredje og sidste Matrikel kom 1844, og efter denne Matrikels Nummere er her de Gaarde betegnede, der ikke har noget særligt Navn. Gaardene fik da andre Matrikelnummere end dem, de havde efter Matriklen af 1688.

Fra ældgammel Tid har de 5 største Gaarde i Byen haft særegne Navne, nemlig: Brunsgaard, Ravnsgaard, Brogaard, Ebbesgaard og Dahlsgaard. Om en sjettede Gaard beretter Familietraditionen, at den i gamle Dage hed Kjærgaard. Den har dog ikke i Mands Minde været nævnt med dette Navn, ligesom Navnet heller ikke findes hverken i Kirkebøger eller i andre gamle Protokoller eller Dokumenter. Men da samme Familie har beboet denne Gaard i mindst 250 Aar, og den beretter, at Gaardens gamle Navn skal have været Kjærgaard, og da dens Beliggenhed, paa to Sider omgivet af Kær, meget kan tale for Sandsynligheden af dette Navn paa Gaarden, skal den her betegnes med dette Navn. En anden af de gamle Gaarde fik, da i Slutningen af 17 Hundrederne omtrent alle dens Jorder blev den fraskilt, Navnet Kokhuset efter dens Beboeres Slægtsnavn Koch. Af de to gamle Huse, der fandtes i Byen, hed det ene Bakhuset, det andet fik i Folkemunde i Begyndelsen af 18 Hundrederne Navnet Myrehuset efter dets daværende Fæsters Efternavn Myre.

De ældste Navne paa Nørlemboere, der er opbevaret, er vistnok Anders Ollsen, der boede i Nørlem i Begyndelsen af 14 Hundrederne, og Las Christiensen, der kaldtes Lille Lasse, som boede her i Midten af samme Hundredaar.

Aar 1413 dør den daværende Ejer af Bustrup, som da bestod af to Gaarde, Blæsbjerg og Træbensgaard, Lyder Kabel. Nu er der maaske nogle, der vil bestride hans Enke, Fru Mettes Ejendomsret til Gaardene; thi hun lader 8 Mænd aflægge Ed paa, at hendes Mand har købt nævnte Gods af Nis Hvas og givet Guld og Penning for det. Af

Mtk. Nr.	Ejer	Fæster	Gl. Skyldsætning 1664				Ny Skyldsætning 1688			
			Td.	Skp.	Fdk.	Alb.	Td.	Skp.	Fdk.	Alb.
1	Bustrup.....	Peder Nielsen.....	8	2	„	„	4	„	2	„
2	Bustrup.....	Peder Andersen (øde).....	9	2	2	„	4	„	3	1
3	Bustrup.....	Jens Andersen Smed.....	6	7	2	1 <sup>1/5</sup>	3	1	1	„
4	Bustrup.....	Mads Jensen Kjæmpe.....	7	6	6	2 <sup>2/5</sup>	3	6	2	1
5	Hr. Jens i Aalbæk.....	Jens Poulsen med Dahlsgaardmark	}	}	}	Skylden:	1	3	„	2
	Har Kirken Skylden.....									
6	Hr. Mathias i Lemb.....	Jens Poulsen.....	5	„	2	2	2	1	2	„
7	Velb. Jørgen Ahrenfred.....	Jens Jensen og Christen Jensen...	10	4	3	1 <sup>1/5</sup>	4	4	2	1
8	Hr. Jens i Aalbæk.....	Christen Jacobsen og Christen Jensen	4	5	2	„	4	6	„	2
9	Haastrup.....	Jep Pedersen og Knud Nielsen...	4	7	1	2	5	4	2	2
10	Haastrup.....	Bertel Villadsen.....	3	6	3	3 <sup>3/5</sup>	1	4	1	1
11	Haastrup.....	Søren Jacobsen og Niels Jensen...	10	4	1	1 <sup>1/5</sup>	4	3	3	2
	Bustrup.....	Jens Skomager Husen.....					„	1	2	2
Dahls- gaard	Baron Jens Juel.....	Anders Laursen og Jens Nielsen...	10	„	3	2 <sup>2/5</sup>	5	1	1	„
	Baron Jens Juel.....	Et Hus til bemeldte Gaard.....					„	„	3	„

de otte Mænd var de tre fra Lem, nemlig Palli Pallisen og Knud Gris af Søndersognet og Anders Ollsen af Nørlem.

Aar 1448 sælger Adelsmanden Erik Nielsen til Bradskov en Gaard i Nørlem til Dueholm Kloster paa Mors. 16 Aar derefter kommer denne Gaard til Bustrup, idet Prioren paa Dueholm Kloster da mageskifter denne Gaard med Martin Krabbe paa Bustrup for en Gaard i Frammerslev. Men Klosteret paa Mors har ejet flere Gaarde i Nørlem; thi samme Aar, 1464, mageskifter paa Martin Krabbes Raad hans Søster Fru Karine Nielsdatter paa Blistrup med Dueholm en Gaard i Vejerslev paa Mors for en Gaard i Nørlem, som giver 5 Tønder Korn til aarlig Skyld, og som beboes af Bonden Las Christiensen, kaldet Lille Lasse. Naar Fru Karine dør, skal Klosteret have Lille Lasses Gaard igen, og hendes Arvinger Gaarden i Vejerslev.

Aar 1603 hører til Bustrup af Lem Sogn: 6 Gaarde og 3 Gadehuse i Nørlem, 7 Gaarde og 7 Gadehuse i Sønderlem og 1 Gaard i Vesterlem. Aar 1650 har Bustrup de samme Gaarde og Gadehuse i Søndersognet, men kun 4 Gaarde og 2 Gadehuse i Nørlem, og med Undtagelse af den ene af Gaardene i Nørlem beholdt Bustrup alt dette Bøndergods i Sognet i ca. 200 Aar derefter. De fire Gaarde i Nørlem var Kjærgaard og Gaardene Mtk. Nr. 5, 9 og 10. De to Gadehuse var Myrehuset og et jordløst Hus, der laa omme paa Gaden.

Aar 1683 gør Kronen et Mageskifte med Baron Jens Juel til Juellinge, Præsident i Kammerkollegiet, hvorved denne, der før var kommen i Besiddelse af Dahlsgaard og Bakhuset i Nørlem, faar Kaldsretten til Præsteembedet i Lem-Vejby, bliver Kirkernes Patron og Ejer af Kirkernes Tiende og Kirkeskyld. Til Lem Kirke svaredes Kirkeskyld af et Bol i Nørlem, en Gaard i Sønderlem og en Kirke-toft i Vesterlem. Da ikke blot Jorderne, men ogsaa anden Indtægt og Næring, f. Eks. Møllerier og Tiender, blev sat i Hartkorn ved Matriklen af 1688, blev Lem Sogns Kirke-tiende sat til 20 Tdr. Htk. og Kirkeskylden til 7 Td. Bolet

i Nørlem, der svarede Kirkeskyld, var Gaard Mtk. Nr. 16. Den svarede aarlig 1 Td. Rug og 1 Td. 1 Skp.  $1\frac{1}{2}$  Fdk. Byg. Kirketoften i Vesterlem, hvorpaa der laa et Hus, „laa udenfor Vesterlem Led“ og var 1 Fdk. Htk. Dens Fæster svarede i Stedsmaal til Kirken 1 Rd. 2 Mk. og i Kirkeskyld 1 Ørte Byg aarlig. Denne Kirketoft skal engang i 15 Hundrederne være tillagt Kirken paa Grund af en Strid om Stolestade i Kirken.

I denne Forbindelse skal anføres den ret interessante Beretning, Præsten Mathias Bendixen Koch, der var Præst i Lem 1670—1686, afgiver Aar 1679, at der i Lem Sogn har været et Kapel, som Ejerne paa Bustrup har bortført Stenene fra til Bustrup, „og den liden Kirkegaard, som fandtes der, ligger nu i to smaa Agre, som er lagt til Peder Nielsens Gaard og bruges af ham“. — Som bekendt laa Kapellet i Vesterlem, hvor nu Kapelhus ligger.

Al den Herlighed i Lem-Vejby, Baron Jens Juel tilhandlede sig, skænkede han sine Stifbørn, de Gyldenkrone paa Vilhelmsborg, og Aar 1703 sælger Baron, Kammerjunker Christian Gyldenkrone af Vilhelmsborg Bustrup med alle dens Herligheder af Bøndergods, Kirker og Tiender og Patronatsret til den haarde og myndige Oluf von Lassen, der ejede Bustrup i ca. 50 Aar, og som stadig laa i Strid med Præsterne i Lem og Haasum, hvem han tilsyneladende vilde behandle i Lighed med sine Fæstebønder.

Som nævnt havde Baron Jens Juel ogsaa faaet fat paa Dahlsgaard og Bakhuset. Dem maa han ogsaa have skænket sine Stifbørn; thi da Bustrup sælges til Oluf von Lassen, staar de begge anført som hørende til Bustrup, og de bliver under Bustrup, Dahlsgaard i ca. 140 Aar derefter, Bakhuset i kun ca. 100 Aar.

I sidste Halvdel af 15 Hundrederne, maaske helt fra Reformationstiden, til langt ind i 16 Hundrederne har Kronen ejet to Gaarde i Nørlem, hvoraf den ene var Brunsgaard. Det vides ikke med Sikkerhed, hvilken Gaard den anden

var. Det skal siden nævnes, hvad Brunsgaard svarede i Landgilde til Kronen. Den anden Gaard maatte svare 1 Svin, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 3 Pd. Smør, 1 Skp. Gryn, 4 Snese Aal, 2 Skovvogne, 1 Læs Lyng, 2 Sk. Tørpunge, 4 Sk. Spindepunge, 2 Sk. Leding og 3 Hestegæsteri. Ledingpengene var en Afgift til Hærvæsenet, Hestegæsteriet var Opstaldning af Kongens Heste, naar han drog omkring paa Gæsteri. Denne Gaard skulde altsaa opstalde tre Heste, om han kom paa Egnen med sit Følgeskab. At Gaarden bl. a. skulde levere Aal, er et Vidnesbyrd om, at det har været gammel Sæd og Skik i Nørlem, at man skuldè paa Aalestang om Vinteren, naar Limfjorden var tillagt.

Lidt senere end de to Gaarde ejer Kronen de to smaa Gaarde eller Bol, som smaa Gaarde kaldes, Mtk. Nr. 6 og Mtk. Nr. 16.

Inden de enkelte Gaarde hver for sig beskrives, skal anføres, at hele 17 Hundredaaret igennem, den for Bondestanden allerstrengeste Tid, Stavnsbaandstiden, ejede af samtlige Byens 12 Gaarde og 3 Huse Bustrup de 6 af Gaardene og alle 3 Huse. Af de øvrige 6 Gaarde ejede Kaas de 3 og Hostrup de 2, medens 1 var paa gejstlige Hænder. — Naar Gaardenes Hartkorn her bliver anført, er det deres gamle Hartkorn efter Matriklen af 1688.

### **Brunsgaard. Mtk. Nr. 2.**

Gl. Htk. 5 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., senere 7 Td. 1 Skp. Landgilde til Kaas efter Akkord 4 Rdrl.

Som før nævnt har Brunsgaard engang været Kron-gods. Den var det Aar 1570 og havde maaske længe været det. Sin Landgilde til Kronen maatte den levere til Lehnsmanden paa Skivehus, og den var 2 Sk. Leding, 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Svin og 3 Hestegæsteri. 1 Ørte var 10 Skpr. — 1633 maa Gaarden gaa over fra Kronen til Adelen, idet Kongen dette Aar sælger den tillige med en Gaard og to Gadehuse i Vejby til



Niels Kragh til Trudsholm. 1688 er Gaarden imidlertid ikke længere under Trudsholm, men er kommen under Hostrup, og nogle Aar efter er den gaaet fra Hostrup til Kaas, hvor den bliver, indtil den 1798 sælges til Selveje.

Hele Tiden indtil 1728 har Brunsgaard været delt mellem to Fæstere. 1570 bor her Iffüer Seffrenst og Jørgen Ollest (Iver Sørensen og Jørgen Olsen), 1603 er de forsvundne, og to andre Fæstere komne til Gaarden, nemlig Jens Andersen og Niels Christensen. Jens Andersen, der bor i Brunsgaard i mange Aar, formodentlig til sin Død omkring 1640, har været en anset Mand. Han var nemlig Sandemand. Kongen udnævnte i hvert Herred 8 Sandemænd. Disse skulde anstille Undersøgelse og afgive edelig Forklaring paa Herredstinget om Stridigheder om Markskel og visse grove Forbrydelser, f. Eks. om Drab, samt dømme om den anklagedes Skyldighed eller Uskyldighed. De udnævntes paa Livstid og fik Godtgørelse for deres Rejser til Tinget. Det maatte kun være Selvejere, der udnævntes til Sandemænd; men da Selvejerbøndernes Tal stadig stærkt formindskedes, gik man efterhaanden over til ogsaa at tage af Kronens Fæstebønder til dette ærefulde Hværv, og da Brunsgaard tilhørte Kronen, har man kunnet tage en Fæstebonde fra denne Gaard til Sandemand. Kronens Bønder stod et Trin højere end Adelens Bønder.

1607 er den anden Fæster i Brunsgaard, Niels Christensen, forsvunden og efterfulgt af Peder Jepsen. Denne bliver boende der sammen med Sandemanden i mange Aar formodentlig til sin Død. 1645 maa de begge være døde; thi da har Gaarden faaet to ny Fæstere, Niels Jensen og Niels Pedersen. 1688 er de forsvundne for to andre, Jep Pedersen og Knud Nielsen. Den sidste, der var en fattig Stymper, blev 1689 stævnet for Herredstinget for Gæld, resterende Landgilde og kgl. Skatter. Han mødte ikke, men blev dømt til at betale inden 15 Dage eller at lide Udlæg derfor i sit bedste Bo samt at betale Omkost-

ningerne. Han forsvinder snart fra Brunsgaard, bliver maaske sat fra Gaarden, da han ikke kan klare Afgifterne, og faar en Eftermand ved Navn Niels Pedersen; men da denne bliver Enkemand, gifter han sig med en Datter i Kokhuset, forlader Brunsgaard og overtager Kokhuset. Hans Efterfølger i Brunsgaard bliver Peder Jepsen, vistnok en Søn af Gaardens anden Fæster, Jep Pedersen. 1721 dør Jep Pedersen, 73 Aar gl., og hans Halvgaard overtages af Christen Pedersen, vistnok en Søn af Peder Jepsen; thi han ses i Kirkebogen i mange Aar før den Tid som Ungkarl i Brunsgaard. 1728 dør Peder Jepsen, og nu overtager Christen Pedersen ogsaa hans Halvgaard, og siden den Tid har Brunsgaard kun haft een Fæster ad Gangen. Samme Aar, som Christen Pedersen, eller som han kaldes, Christen Brunsgaard overtager den første Halvdel af Gaarden, nemlig 1721, gifter han sig med Anne Jensdatter Trærup. Han bliver Fader til 3 Sønner, Jens, Thomas og Peder, af hvilke de to sidste dør i den spæde Alder, og 2 Døtre, Maren og Anne, af hvilke den første som de to Brødre dør i den spæde Alder, saa kun Sønnen Jens og Datteren Anne naar den voksne Alder. Christen Brunsgaard gør den Akkord med sit Herskab paa Kaas, at Brunsgaard Landgilde skal svares i Penge med 4 Rdlr. i Stedet for Naturalier. Han dør allerede 1738, kun 47 Aar gl. Hans Enke, Anne Jensdatter Trærup, sidder saa for Gaarden til omkring 1750, da Sønnen faar den i Fæste. Denne, Jens Christensen Brunsgaard, blev ligesom Faderen en anset Mand og blev vistnok en af Sognets Matadorer. Han dør omkring samme Alder som Faderen 1771, kun 48 Aar gl. og efterlader sig en Enke og 8 Børn, af hvilke det yngste, Margrethe, dog snart dør; men der blev nok tilbage at tumle med for Moderen. Den stakkels Enke hed Johanne, men da dette Navn den Gang og indtil langt senere udtaltes „Jaen“, blev hun kaldt Jaen i Brunsgaard. Af hendes 7 Børn var de to ældste Døtre, de fem yngste Sønner; men disse Drengene vare nogle slemme, ustyrlige Krabater,

og hun døjede meget med at holde Styr paa dem. De kunde aldrig komme til Rette indbyrdes, og tit gik det paa Næverne løs mellem dem; men naar Slagsmaalet blev alt for vildt, snappede Jaen „æ Jarklov“, d. e. Jernkloen = Ildklemmen, og slog løs paa dem med den. Saaledes maatte hun en Dag ud med „æ Jarklov“, da Drengene var komne saa voldsomt op at slaas, mens de stod ved Brønden og vandede Hestene; men da hun begyndte at „høge“ med den, løb baade Drengene og Heste.

Kaas ejedes paa denne Tid af Assessor Vandborg, en Mand, der ifølge Traditionen beherskedes af en til Vanvid grænsende Ærgerrighed. En Dag, Jaens slemme Drengene havde været paa Hovarbejde paa Kaas, havde de taget nogle Kæppe i Herremandens Skov, den gamle Egeskov ved Kaas; men det var næsten „Bremerholms Arbejde“ at stjæle i Assessorens Skov, og da Jaen fik at vide, hvad Drengene havde gjort, blev hun meget uheldig; thi der vilde vente dem en haard Straf. Hun vidste i al Verden ikke, hvad hun skulde gribe til; men omsider hittede hun paa Raad. Hun gik ned til den kloge og snedige Herremand paa Hostrup, Jochum Tolstrup, og bad ham om et godt Raad, og her gik hun heller ikke fejl. „Hun ved,“ sagde Jochum Tolstrup, „at Assessor Vandborg er meget ærgerrig. Naar hun derfor kaster sig paa Knæ for ham og bekender Drengenes Forseelse og ydmyg beder ham om Naade og Barmhertighed, skal hun se, at Assessoren bliver saa glad, at han tilgiver Drengene.“ Jaen fulgte Jochums Raad. Hun gik til Kaas, kastede sig paa Knæ for Assessoren, bekendte Drengenes Brøde og erkendte, at de fortjente en haard Straf, men bad om Naade og Barmhertighed for dem, og ganske rigtig hjalp det. Assessoren følte sig i den Grad smigret ved at se den ydmyge Kvinde paa Knæ for sig, at han udbrød: „Det gør saamænd ingenting, Mor, med den Smule, de har taget.“ Hvem der blev glad, var Jaen, hun kunde nu skynde sig hjem til Brunsgaard let om Hjertet.

De slemme Drenge blev alle senere dygtige og ansete Gaardmænd. Den ældste, Christen, fik Fædrenegaarden, den anden, Niels, fik en Gaard i Harre, den tredje, Peder, fik Nedergaard i Opperby, den fjerde, Jens, fik en Gaard i Lihme, og den yngste, Søren, fik Gaarden Nørhede i Vadum. Jaen døde 1788, 63 Aar gl., og hendes ældste Søn, Christen Jensen Brunsgaard, fik som nævnt Gaarden i Fæste efter hende. Det var dette Aar, Stavnsbaandet løstes, og den store Reformperiode for Alvor begyndte. Der nedsattes bl. a. en Hoverikommision til at ordne og fastsætte den hidtil aldeles vilkaarlige Hoveri. Magten begyndte at glide fra Herremændene. Dette fik Assessor Vandborg paa Kaas at føle. Han vilde indrette en Park paa Herregaardens Mark for vilde Dyr, som han vilde anskaffe sig. Parken skulde indhegnes af et højt Stengærde, og dette Gærde forlangte han, at hans Hovbønder skulde opføre. Nu havde imidlertid nævnte Hoverikommision fastsat Hoveriarbejdet for dem, og de nægtede derfor alle som een at udføre dette Stykke Ekstra-Hoveriarbejde. Assessoren blev i allerhøjeste Grad forbavset. Vilde hans Hovbønder virkelig nægte ham Lydighed, noget han aldrig før havde oplevet! Da de vedblev at fastholde deres Vægning, blev han helt rasende og vilde true dem til at lystre sig. Men saa klagede de til Hoverikommisionen, og da denne til Assessorens store Forbavselse virkelig gav Bønderne Medhold og erklærede, at de skulde være fritagne for slikt Ekstra-Arbejde, græmmede dette Assessoren saa meget, at han skal have taget sin Død derover.

Engang i sidste Halvdel af 17 Hundrederne er en anden af Byens Gaarde lagt til Brunsgaard, nemlig Kokhuset. Denne Gaard havde i mange Aar en Fæster ved Navn Jens Koch. Han dør 1777, 82 Aar gl., men forskellige Omstændigheder tyder paa, at allerede inden hans Død har Gaarden haft samme Fæster som Brunsgaard. For det første har Jens Koch ikke godt kunnet styre

Gaarden op i den høje Alderdom, han naaede, og for det andet sidder der ved hans Død en Enke i Brunsgaard, vor bekendte Jaen, og det er helt utænkeligt, at hun har gaaet hen og fæstet en anden Gaard til sin egen, det maa derfor være sket inden 1771, da hendes Mand, Jens Brunsgaard, dør. At det har været Jens Brunsgaard og ikke hans Søn, der sidenhen fik Brunsgaard, som forøgede Gaarden med Kokhuset, viser den Omstændighed, at det maa være sket, inden Udskiftningen i Nørlem 1780 fandt Sted; thi i modsat Fald havde Kokhusets Jorder ligget helt adskilt Brunsgaard Jorder, da der laa to Gaarde mellem dem. Det er uden Tvivl gaaet saaledes til, at da Jens Koch bliver en gammel Mand, kan han ikke længere styre sin Gaard, og ingen af hans 4 Sønner kan tage den eller maaske ikke vil have den. Saa fæster Jens Brunsgaard den, da den ligesom hans egen Gaard tilhører Kaas, og han er Mand for at styre begge Gaarde. Han dør imidlertid som før nævnt 1771 i en forholdsvis ung Alder. Da saa Udskiftningen 1780 fandt Sted, har Jaen været saa skrap og snild, at hun har faaet begge Gaarde lagt sammen til een Gaard, saaledes at hun har faaet hendes Jorder samme Sted. Brunsgaard var nu en meget stor Gaard, 7 Td. 5 Skp. Hartkorn.

Det Aar Stavnsbaandet løses, 1788, dør som før nævnt Jaen, 63 Aar gl., og hendes ældste Søn, Christen Jensen Brunsgaard, faar Gaarden i Fæste efter hende. Han er født 1755. Hans Hustru hed Maren Pedersdatter, hun var født 1760. De fik ialt 10 Børn, af hvilke dog de 3 døde som smaa, de øvrige 7 var 3 Drengene, Jens, Peder og Anders, og 4 Piger, Johanne, der ogsaa kaldtes Jaen, Anne, Margrethe og Else. Christen Brunsgaard var vistnok ligesom hans Fader en dygtig og anset Mand, og hans Hustru skal have været en saare rar og elskelig Kone. Aar 1798 køber han sin Gaard til Selveje for 1500 Rdlr., men med den Forpligtelse, at den aldrig maa sælges til at komplettere nogen Hovedgaard for Eftertiden eller dertil at

gøre Hoveri. Christen Brunsgaard bliver altsaa nu Selvejerbonde, og han er fri for Hoveri og Landgildeydelse og kan nu lægge alt sit Arbejde paa sin egen Jord. Om den ene af hans fire Brødre, Peder Brunsgaard, skal fortælles, at han blev gift med en Enke i Nedergaard i Opperby og fik saaledes denne Gaard. Da hun døde, giftede han sig, skønt han da var en gammel Mand, med en ung Pige, med hvem han først fik Sønnen Søren, der blev Ejer af Fædrengaarden Brunsgaard, og siden Tvilling-søstrene Maren og Karen. Da de to kom til Verden, var Peder Brunsgaard over de 70, og den gamle Mand maatte daglig fungere som Barnepige, en Stilling, han fandt højst beklagelig. Tvillingerne laa hver i sin Vugge, og Per sad midt imellem dem med en Haand paa hver Vugge og vuggede af alle Livsens Kræfter, idet han sang: „Hurr, hurr, hurr . . . Aa, Gud naade mig, gamle Mand! Hurr, hurr, hurr . . .!“

Da Christen Brunsgaards Børn blev voksne, blev den ene efter den anden gift og forlod Fædrenehjemmet. Den ældste Datter, Jaen, blev 1819 gift med „Gamle Simon“s Søn i Vejby, Christen Simonsen. Gamle Simon, der nu maatte paa Aftægt, havde i sine Velmagtsdage været en haard Negl. Da Udskiftningen i Vejby fandt Sted, bandede han, at han vilde have al sin Eng „ud i een Straale“, og man maatte føje ham, saa medens de andre Bymænd fik deres Eng i flere smalle Skifter, beliggende forskellige Steder, fik Simon sin Eng i et Stykke, og det blev en meget stor Engstrækning.

Men skønt Simon over for andre Mennesker var en drabelig Helt, var han kun en sølle Tøffelheld over for sin Kone. Hun havde Krammet paa ham, og det var hende, der i Hjemmet sagde, hvor Skabet skulde staa. Simon havde en stærk Tilbøjelighed til Flasken; men Konen vilde ogsaa raade her. Hun stod for „Gammelmanden“, som Dunken kaldtes, hvori Brændevinen opbevaredes, og hun heldte det Kvantum paa Flasken, som Simon daglig fik Lov til

at vederkvæge sig med. Men kom der en Dag fremmede, fik Flasken dog gerne en lille ekstra Forsyning. Da der saaledes en Dag var fremmede, og Simon gerne vilde unde dem og sig selv en Dram; men Flasken var tom, gik han ind i Spisekammeret til Konen og bad om at faa noget paa Flasken, og nu hørte de fremmede, at Gammelmanden begyndte at klukke; og da denne Klukken holdt op, hørte de, at Simon tiggede og bad: „Aa, lad den give een bitte Gulp til, bare een eneste bitte Gulp til!“ Konen var dog ubønhørlig, ikke en Draabe mere paa Flasken.

Den næstældste Datter, Anne, blev forlovet med Sønnen i Ebbesgaard, Bertel Nielsen; men hun fortrød det, og saa en Dag, hun tilfældig mødte ham oppå i Kirkehulningen, og han vilde omfavne og kysse hende, spyttede hun ham ind i Ansigtet. Følgen af dette besynderlige Møde blev, at deres Forlovelse hævedes, og Anne blev aldrig gift, hvorimod Bertel giftede sig med en anden. Men en mærkelig Skæbnens Ironi var det, at siden Bruddet mellem dem, blev baade Bertel og Anne noget sære og halvtossedede.

Den tredje Datter, Margrethe, blev gift med hendes Søskendebarn, Niels Brunsgaards Søn i Harre, Jakob Brunsgaard, og den yngste, Else, med den ældste Søn i Nabo-  
gaarden Ravnsgaard.

Af Sønnerne blev den ældste, Jens, gift med gamle Simons Datter i Vejby og købte Vandborggaard i Lihme, hvor han blev bosat. De to andre Sønner, Peder og Anders, vilde begge have Fædrengaarden. Peder mente, at han var mest berettiget til den, da han var den ældste, og af samme Mening var Faderen, skønt han vel nok bedst kunde unde Anders den, da han holdt mest af ham. Efter at han halvvejs havde lovet Peder Gaarden, var han og Anders en Dag ude i Heden at skære Vidjer til Limer, og saa lover han Anders den. Da Peder fik dette at vide, blev han saa forbitret, at han forlod Hjemmet, giftede sig med sin Kæreste, Maren Ravn, der sad til Leje i Kokhuset og

ernærede sig som Væverske, og købte en lille Gaard i Vesterlem, hvor han siden boede. Det blev altsaa Anders, der kom i Besiddelse af Fædrengaarden; men Peder havde fattet et bittert Nag til ham, da han mente, at Anders havde narret ham Fædrengaarden fra, og de to Brødre kom aldrig siden sammen.

Det skal endnu nævnes angaaende Christen Brunsgaard, at til Kokhuset hørte et Stykke Jord paa  $\frac{1}{2}$  Td. Hartkorn af Bavnsgaard Mark i Lihme. Da saa Christen Brunsgaard havde købt sin Gaard, sælger han engang i Tidsrummet 1798—1810 dette Jordstykke, der bliver en selvstændig Ejendom og faar Navnet Kokhuset, som Ejendommen endnu har den Dag i Dag.

1823 dør Christen Brunsgaards Hustru, Maren Pedersdatter, 63 Aar gl., altsaa i samme Alder som hendes For-gængerske, gamle Jaen. Selv dør han som Aftægtsmand 1833, 78 Aar gl. Hans Søn og Eftermand, Anders Christensen Brunsgaard, var født 1796. Han blev gift med Niels Jepsens Datter i Krejbjerg, Bodil Nielsdatter. Da han efter Brylluppet i Krejbjerg førte sin Brud hjem, blev der holdt et Gilde i Brunsgaard, ved hvilken Lejlighed Degnen, Chr. Dyhrberg, mødte frem med en Velkomstsang til den ny Kone i Brunsgaard, i hvilken det bl. a. lød: „Ligner du den forrige Kvinde, da er du som Nabo os kær!“

Anders Brunsgaard havde et Mundheld, der hed „mel“, som han stadig krydrede sin Tale med. Traditionen har opbevaret en Talemaade af ham, som han tit brugte, nemlig: „Mellemste Maade i Almindelighed, er mel altid det bedste“. Dermed mente han, at man skulde vogte sig for Yderstandpunkterne og i Almindelighed indtage et Mellemstade. Da Svovlstikkerne kom i Brug i Stedet for Fyrstaal og Tønder, opdagede han, at det var skrøbelige og upaalidelige Pinde, der tit nægtede at fungere, naar han kun tog een ad Gangen. Skulde han være nogenlunde sikker paa et godt Resultat, maatte han lægge to



sammen. Dette gav Anledning for ham til en ny Talemaade, der lød saaledes: „Ikke at tage uden een Svovlstikke, er mel at fraadse!“

Brunsgaard svarede for enhver af de tre Tiender aarlig pr. Td. Hartkorn 2 Skp. Rug, 2 Skp. Byg og 5 Skp. Havre. 1833 køber Anders Brunsgaard af Christian Tolstrup paa Hostrup sin Kongetiende for 285 Rdlr. 5 Mk. 8 Sk. rede Sølv, og da Sognebeboerne i 1853 af Mathias Schou paa Bustrup køber Lem Kirke, giver Anders Brunsgaard 199 Rdlr. 3 Mk. for sin Kirketiende og Andel i Kirken.

Han har kun to Børn, der naar den voksne Alder, Sønnen Niels, til hvem Nabogaarden Ravnsgaard bliver købt, og Datteren Maren, til hvis Mand han i Begyndelsen af Tredserne afstaar Brunsgaard. Hun er gift med sin Faders Søskendebarn, forhen nævnte Peder Brunsgaards Søn, Søren, af Nedergaard i Opperby. Anders Brunsgaard dør som Aftægtsmand 1870, 74 Aar gl. og hans Hustru, Bodil, 1879. — Nu er Søren Brunsgaard og hans Hustru ogsaa begge døde, og Gaarden ejes nu af deres Svigersøn, Jens Christian Pedersen, der først i en Del Aar havde den i Forpagtning.

Brunsgaard gamle Hartkorn efter Matriklen af 1688 var 5 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Da Kokhuset bliver lagt til den, bliver den 7 Td. 5 Skp.; men da Kokhuset i Lihme bliver den frasolgt, har den kun 7 Td. 1 Skp. Endelig bliver den ved den ny Matrikel af 1844 7 Td. 4 Skp. 1 Fdk.  $1\frac{1}{4}$  Alb. Med Undtagelse af et ganske lille Stykke af Østermarken har Gaarden endnu sin gamle Størrelse og er næstefter Hovedgaarden Hostrup den største Gaard i Lem Sogn. Den laa oprindelig ligesom de andre Gaarde i Østerbyen paa den vestre Side af Byvejen, men er for faa Aar siden nyopbygget paa den østre Side af Vejen, hvor den ligger som en stor, smuk og statelig Gaard. I Modsætning til de fleste andre Gaarde i Byen, har samme Slægt besiddet Brunsgaard i henved 250 Aar.

**Ravnsgaard.** Mtk. Nr. 3 og 4.

Gl. Htk.: 4 Td. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

Landgilde, da den var delt mellem to Fæstere, 2 Td. Rug, da den senere kun havde een Fæster: 1 Td. 2 Skp. Rug.

Brunsgaard var den nordligste Gaard i Østerbyen, næstefter kom Ravnsgaard. Denne Gaard ejedes 1688 af Velbyrdig Jørgen Ahrenfred. I Begyndelsen af 17 Hundrederne er den kommen under Hostrup, hvor den forbliver, til den 1792 sælges til Selveje. Den har med en Afbrydelse fra 1866 til 1898 i 250 Aar og maaske langt længere kun været beboet af to Slægter, der begge kaldtes Ravn; men det var nok kun den ene, der var en ægte Ravne-Slægt, den anden stammede fra Gaarden Kirkegaard i Ramsing, og Slægten kaldtes oprindelig Kirkegaard; men den har fortrængt fra Ravnsgaard den gamle, ægte Ravne-slægt og derved selv faaet Navnet Ravn som Slægtsnavn. Begge Slægter blomstrer endog ret talrig endnu paa Egnen.

Ligesom i en lang Periode Brunsgaard har Ravnsgaard ogsaa to Fæstere samtidig. 1688 besiddes Gaarden af Jens Jensen og Christen Jensen, begge med Tilnavnet Ravn eller Rafn, som det den Gang skreves, ligesom Gaardens Navn skreves Rafnsgaard. Skønt samme Efternavn har de dog vist ikke været Brødre; thi den sidste var mange Aar ældre end den første. Christen Jensen Ravn dør 1714, 84 Aar gl.; hvorimod Jens Jensen lever og besidder sin Halvgaard til omkring 1730. Det ser ikke ud til, at han har nogle Efterkommere, hvorimod Christen Jensen har Sønnerne Jens, Niels og Laust og Datteren Mette. Sønnen Niels faar hans Halvgaard, vistnok nogle Aar før Faderen dør. Sønnen Laust faar den Gaard i Opperby, der nu ejes af Anders Gudiksen. Niels Christensen Ravn, der er født 1677, bliver 1707 gift med Maren Jensdatter. De har Sønnerne Christen, Søren og Jens og Datteren Dorthe. Datteren bliver aldrig gift, men ved-

bliver som gammel Pige at gaa hjemme i Ravnsgaard hos Broderen. Af Sønnenne faar Christen ca. 1730, skønt han kun er godt en Snes Aar gammel og ugift, den anden Halvdel af Gaarden efter Jens Jensen. Ved Faderens Død 1750 kommer han ogsaa i Besiddelse af den anden Halvdel, og siden den Tid har Ravnsgaard kun een Fæster ad Gangen. 1741 bliver han gift med Jens Murmejsters Datter, Maren Jensdatter af Nørlem, men dør 1757, kun 48 Aar gl. Han efterlader sig Sønnenne Jens, Niels, Peder og Søren og Datteren Sofie, der var den ældste af Børnene. Men allerede samme Aar gifter hans Enke, Maren Ravn, som hun kaldes, sig igen, og skønt hun er 42 Aar gl., er det med en ung Knægt paa 20 Aar, Laust Christensen, en Søn af Anneksbonden Christen Laursen af Kirkegaard i Ramsing.

Hvad kan nu have bevæget denne unge Fyr til at tage en halvgammel Enke, der tilmed havde 5 Børn. Det kan ikke have været Begærlighed efter Gaarden; thi i denne Bondestandens dybeste Fornedrelsestid var det en Skræk for Bønderkarlene at blive sat til en Gaard. Det betød kun evindeligt Slid og Slæb i ynkelig Armod. Det har snarest været et Magtbud fra Herremanden, der ejede Hostrup, Ritmester Johan Glud paa Kjærgaardsholm. Det gjaldt jo om for denne at faa en ung Mand til Gaarden, der var i Besiddelse af Arbejdskraft, og Valget er da faldet paa Laust Christensen, der var en af hans stavnsbundne Bønderkarle, da Kirkegaard i Ramsing ligesom Ravnsgaard var under Hostrup. Sandsynligvis har Laust Christensen da lidt samme Skæbne som saa mange andre Bønderkarle i de Tider at have faaet Valget mellem den røde Trøje og saa en Gaard med en aldrende Enke, og han har valgt det sidste. Han fik Fæstebrev paa Gaarden inden Brylluppet. Ved dette Giftemaal blev den gamle Ravne-Slægt fortrængt fra Fædrenegaarden, og Laust Christensen Kirkegaard, der nu blev kaldt Laust Ravnsgaard, blev Stamfader til en ny Slægt i Ravnsgaard, der ogsaa fik Navnet Ravn.

Hvordan afdøde Christen Nielsen Ravns Børns senere Skæbne blev, vides kun for de tre af Sønnernes Vedkommende. Den ældste, Jens, blev aldrig gift, men blev gaaende hjemme i Ravnsgaard, vistnok som Karl for sin Stiffader, til han blev gammel, hvorpaa han kom paa Sognet, blev Almisselem, som det kaldtes. Han døde først 1830, 83 Aar gl. Den næst yngste, Peder, drog til Holsten, hvor han lærte at tale Tysk. Den forhen omtalte Teglværksbestyrer paa Hostrup, Tyskeren Christoffer Bass, der tillige med sin Hustru, Dortha Marie Blaum, var flygtet til Danmark paa Grund af Syvaarskrigen i Tyskland, var imidlertid død. Da Peder Ravn nu kom hjem fra Holsten, besøgte han undertiden Dortha Marie Blaum, da hun ogsaa kunde tale Tysk, og det var saa lifligt for Peder engang imellem at komme til at disputere paa Tysk; men Følgen af deres tyske Samtaler blev, at de blev Mand og Kone. Hun havde en rar lille Ejendom i Opperby og kunde som sagt tale Tysk. Men da Hvedebrødsdagene var ovre, var det ogsaa forbi med Herligheden; thi de kunde ikke forliges, og tit gik det til Haandgribeligheder mellem dem, under hvilke Dansken altid sejrede, og Tysken flygtede. Engang havde de faaet en Tjenestepige, og faa Dage efter hendes Ankomst kom det til Slagsmaal mellem Husbonde og Madmoder. Da Dortha Maria som sædvanlig ikke kunde klare sig, flygtede hun op paa Loftet efterfulgt af Pigen, der ikke turde blive nede i Stuen hos Peder Ravn. Her oppe kunde Dortha Marie forskanse sig og slaa Mandens Stormangreb op ad den smalle Stige tilbage. Imens stod Pigen der oppe og græd af Angest; men da Dortha Marie fik dette at se, udbrød hun: „Er du bange for den Smule Krig! Nej, saa skulde du have set Syvaarskrigen, det var noget andet!“

Peder Ravn havde lært lidt Gartneri, og derfor arbejdede han noget paa Egnen som Gartner eller Podemester. 1812 dør Dortha Marie Blaum, 75 Aar gl., og Peder Ravn gifter sig saa med en ældre Pige ved Navn Kirsten Christens-

datter Fisker. Denne havde for en Del Aar siden tjent i Krejbjerg og der været Barnepige for en Dreng, som hun var kommen til at holde saa umaadelig meget af og aldrig siden havde kunnet glemme, og da Peder Ravn dør 1823, 72 Aar gl., er det hendes højeste Ønske at blive forenet med hendes Yndling, der nu er bleven en voksen Karl, og hendes Ønske gaar i Opfyldelse. 1826 staar hun som Brud paa Kirkegulvet ved hans Side. Hun er da 52 Aar, og han, hvis Navn var Christen Espersen Nørgaard, kun 24 Aar. Ægteskabet bragte dog hende kun Ulykke; thi den unge Mand gengældte ikke sin gamle Hustrus Følelse. Tværtimod afskyede og ringeagtede han hende og tog sig fremmede Guder.

Den yngste af Christen Nielsen Ravns Sønner, Søren, blev Teglblænder paa Hostrup og sad i mange Aar til Leje i Opperby; men saa lod Jørgen Tolstrup paa Hostrup en Hytte opføre til ham paa en Hedelod, der tilhørte Gaarden Kurup i Vesterlem. Her flyttede saa Søren Ravn ind med hele sin Rigdom, der bestod af Hustru og 11 Børn, hvortil Folk spøgende bemærkede, at „æ Ravn“ havde en god Besætning at flyve ind i Kuruphus med! Han døde 1823, 70 Aar gl., samme Aar som sin Broder, Peder Ravn i Opperby. Det ældste af hans mange Børn var Datteren Maren, der, som fortalt under Brunsgaard, sad i Kokhuset som Væverske og blev gift med Peder Brunsgaard. En af hans Sønner, der ogsaa hed Søren, arvede hans Bestilling som Teglblænder paa Hostrup og fik Kuruphus i Fæste efter ham. Senere købte han Huset til Selveje. Han blev Fader til bl. a. de to bekendte Brødre Jens Ravn paa Bustrup Hedegaard og Skomager Christen Ravn i Haasum Torp.

Men tilbage til Ravnsgaard. Her sad altsaa Stamfaderen til den ny Ravne-Slægt, Laust Christensen. Han bliver kaldt Laust Ravnsgaard, og det er først hans Efterkommere, der faar Navnet Ravn. Han bliver tre Gange gift, og hans Hustruer er alle tre ældre end han. Efter

12 Aars Ægteskab dør hans første Hustru, Maren Ravn, 54 Aar gl.; samme Aar gifter han sig med den 37-aarige Anne Madsdatter; men Aaret efter Brylluppet dør ogsaa hun. Laust er dog ikke forknytt, han er jo en ung Mand endnu, kun nogle og tredive Aar, og efter at have siddet et Aar i Enkestand, gifter han sig 1771 med Kirsten Jensdatter. Hun er den yngste af hans Hustruer og kun et Aar ældre end han, og hende faar han Lov at beholde; thi hun overlever ham. Med de tre Hustruer faar han otte Børn, af hvilke dog de to er dødfødte, og to dør som smaa, saa kun fire, Datteren Anne Marie af første Ægteskab og Sønnerne Jens og Christen og Datteren Anne af tredje Ægteskab naar den voksne Alder.

Efter at der i mangfoldige Aar ikke er født Børn uden for Ægteskab i Nørlem, er der med kun et Aars Mellemrum to Piger i Byen, der kommer galt af Sted. Den ene er en Datter i Dahlsgaard, den anden er Laust Ravnsgaards Datter Anne Marie. 1790 faar hun et uægte Barn, hvis Fader er en Karl fra Outrup paa Mors. Heldigvis for de to Piger er Forpligtelsen til at staa aabenbar Skrifte i Kirken nu bortfalden. To Aar senere bliver Anne Marie dog gift med Karlen fra Mors, hvis Navn var Anders Henriksen. Medens Laust Ravnsgaards ene Datter bliver gift med en Morsingbo, bliver hans anden Datter, Anne, 1801 gift med en Hasselbo, en Karl ved Navn Søren Johansen, og bliver bosat i Svendstrup i Sahl. Sønnen Christen bliver 1803 gift med afdøde Husmand Christen Kilsgaards Datter i Vesterlem, Anne Christensdatter Kilsgaard. Han faar Hjemmet i Vesterlem og bor her i 6 Aar. Det var det Hus, som senere i mange Aar beboedes af Snedker Christen Madsen Trærup, og som 1881 blev solgt til Lars Chr. Villadsen og sammenlagt med hans Ejendom. Sønnen Jens bliver derimod gaaende ugift hjemme hos Faderen, mens denne sidder for Gaarden.

Ved Udskiftningen fik Ravnsgaard ligesom alle de andre Gaarde i Byen sit Engskifte i Nøringen. Men nogle Aar

efter tager vor bekendte Jochum Tolstrup uden videre dette Engskifte fra Ravnsgaard og skænker det til et Bolsted i Vejby, der ogsaa hørte under Hostrup. Saadant kunde Herremændene gøre i de Tider. I nævnte Bolsted i Vejby boede en Mand, der ikke kunde klare sig, og saa søger Jochum Tolstrup at hjælpe ham paa Fode ved at skænke ham et Stykke Eng i Nørlem. Da sidenhen Mikkel Husted ejer Bolstedet, sælger han Engskiftet til Christen Smedemark i Lihme, til hvis Gaard det endnu hører. Ved den ny Matrikel af 1844 fik Engskiftet sit eget Matrikels-Nummer, nemlig Nr. 14.

I Slægten har der gaaet den Historie, at den ene af Laust Ravnsgaards Sønner købte Gaarden til Selveje, men da Broderen skulde være Soldat, lod han ham faa Halvdelen af Gaarden for at fri ham for Soldatertrøjen. Denne Historie kan dog ikke passe. Det er ikke Sønnerne, men gamle Laust Raunsgaard selv, der købte Gaarden til Selveje. Det skete 1792, da den ældste af Sønnerne kun var 20 Aar og den yngste kun 12 Aar og derfor nok skulde lade være at købe Gaarde, og Laust Ravnsgaard sad selv for Gaarden i 17 Aar derefter. Gaarden kostede 480 Rigsdaler, og han laante Pengene af Sognepræsten, den bekendte Chr. Scheffer, til 4 pCt. aarlig Rente mod første Prioritet i Gaarden saavel som lige Prioritet i al Gaardens Besætning af levende og dødt samt Indbo og Udbo.

1809 afstaar den gamle Gaarden til Sønnerne. Den ældste, Jens, var skønt nu 37 Aar ugift og gik hjemme, den yngste, Christen, var som før nævnt gift og boede i Vesterlem. Han flytter nu hjem til Ravnsgaard og deler Gaarden med Broderen. Dog ikke saaledes som man i vor Tid vilde have baaret sig ad, at den ene bosatte sig i den gamle Gaard nede i Byen, og den anden flyttede ud i Udmarken. De bosatte sig begge i den gamle Gaard, og saa delte de alle Jorderne, baade Indmarken og Udmarken, Kæret, Engen og Heden, paa langs i jævnsides løbende Stykker. Gaardens Bygninger deltes ogsaa imellem dem

og paa følgende Maade: Gaarden bestod af 4 Huse, nemlig et Salshus, der laa mod Nord, en Lade mod Syd samt et Øster- og et Vesterhus, der begge var sammenbyggede med Laden. Christen fik den østlige Del af Sals og Lade samt Østerhuset, og Jens den vestlige Del af Sals og Lade samt Vesterhuset. Brønden var i Gaarden og var fælles for dem. Husene blev nu benyttede paa følgende Maade: I Christens Del af Salshuset fandtes fra Øst: Stald, Bryggers, Køkken, Dagligstue og Storstue. I Nordsiden af Dagligstuen fandtes tre Senge, den østre mindre end de to andre, og i Storstuen to Senge. Fra Christens Storstue begyndte Jens's Del af Salshuset, og her fandtes, ligeledes fra Øst: Stald op mod Christens Storstue, Bryggers og Køkken. Nu kom Vesterhuset, der var sammenbygget med Salshuset, og her fortsattes med Dagligstue, Forstue og Storstue. Vesterhuset var delt i to adskilte Dele med en aaben Plads imellem. Storstuen afsluttede den ene Del; i den anden Del fandtes Fæhus eller „Nøds“ og Faaresti. Laden adskiltes mellem dem ved en Tværport gennem Midten; men Overdelen var sammenbygget. Endelig fandtes i Østerhuset Christens „Nøds“ og Faaresti. Dette Hus var ikke saa langt som Vesterhuset, da der fandtes et større Gaardsled mellem dette og Salshuset. Men saa havde Christen til Gengæld den største Part af Salshuset.

Her bor saa de to Brødre begge til deres Død. To Aar efter Gaardens Deling dør 1811 deres Fader, gamle Laust Raunsgaard, 74 Aar, og to Aar derefter deres Moder, Kirsten Ravn, som hun kaldtes, 77 Aar gl. Dette Aar, 1813, dør tre gamle Kvinder i Nørlem, alle tre af Navnet Kirsten, nemlig „Kjen Ravn“, 77 Aar, „Kjen Koch“, 81 Aar, og „Kjen Smed“, 84 Aar. Laust Ravnsgaard var vist en dygtig og anset Mand. Han stod tit Fadder til Bymændenes Børn, og 1771 var han Vurderingsmand ved en Skifteforretning efter Sognedegnen. Begge hans Sønner var ogsaa dygtige Mænd. Jens giftede sig først i en fremrykket Alder, nemlig 1815, da han var 43 Aar gl. Det



var med sin Nabo, Iver Smeds Datter, den 40-aarige Dorthe Iversdatter Smed. De to Brudfolk havde altsaa traadt deres Børnesko. Jens Ravn samlede en hel Del Penge og blev efter Datidens Forhold en formuende Mand, ligesom han efter den Tids Forhold var en meget dygtig og forstandig Landmand. I hans Tid og mange Aar derefter bryggede man ved Juletid i hver Gaard paa Egnen en stærk Øl, den saakaldte Gammeløl, der skulde gemmes til Høsten for saa at nydes om Aftenen efter hver Dags Høstarbejde. Nu var Jens Ravn en meget ædruelig Mand; men en Dag hver Høst skulde han om at smage Bodil Bruns-gaards Gammeløl, og det hændtes da, at hun skænkede saa godt for ham af det kraftige Øl, at han hentede sig en større Bjørn. Han døde 1845, 73 Aar gl. I Kirkebogen staar anført, at han døde af Brok. Hans Hustru, Dorthe Iversdatter, skal have været en saare rar og elskelig Kone. Hun holdt ikke af, at andre Folks Kreaturer kom paa hendes Mark, og hun var ikke naadig mod de Hyrder, der ikke holdt deres Kreaturer derfra. Hun kom undertiden ud i Yderdøren for at spejde efter det, og hvis Solen saa skinnede, holdt hun gerne sit røde, strikkede Trøjeærme op over Øjnene, mens hun saa efter, om Marken var fri for fremmede Kreaturer. Hun døde 1849, 74 Aar gl., meget pludselig uden forudgaaende Sygdom, ramt af et Slagtilfælde. Man fandt hende siddende død i sin Stol inde i Dagligstuen.

Jens Ravn og Dorthe Iversdatter Smed har kun et Barn, Datteren Kirsten, født 1817. Da hun blev en voksen og giftefærdig Pige, hændtes det, at Ejeren af Brogaard, Peder Brogaard, der var Ungkarl, fik en slem Tilbøjelighed til, naar han havde været omme i Engen efter Hø eller Skudtørv og kom kørende paa Byvejen forbi Ravnsgaard, da at holde stille, undertiden endog temmelig længe, ved Gaardens Kaalgaardsdige. Naar Øjenvidner vilde udspejde Grunden til, at hans Heste gerne gik i Staa paa dette Sted, opdagede de, at bag Kaalgaardsdiget stod Jens Ravns

Datter. Det traf sig mærkværdig nok altid, at hun var ude i Kaalgaarden, naar han kom forbi. Resultatet af disse Stævnemøder blev et Bryllup i Ravnsgaard, hvorefter Kirsten flyttede om til Brogaard. Da Slavekrigen udbrød, og Folk søgte at bringe deres Penge og Kostbarheder i Sikkerhed for Slaverne, samlede Dorthe Iversdatter alle sine Penge, efter sigende ialt 1800 Specier, en stor Sum i de Tider, i sit Forklæde og løb om til Svigersønnen i Brogaard med dem. Hun tænkte, han bedre end hun kunde værne dem mod Slavernes Efterstræbelser. Efter hende overtog Svigersønnen Gaarden; men et Par Aar efter hendes Død solgte han den til en Præstesøn fra Brøndum, Christian Melchior, efter sigende for 1225 Specier. Dermed var den halve Ravnsgaard ude af Ravneslægtens Eje. Peder Brogaard havde begyndt at opbygge Gaarden paa den anden Side Byejeen, og Chr. Melchior fuldførte Værket. Denne var skønt Søn af en Præst en mærkværdig raa Karl i sin Tale og Adfærd. Skønt han ikke selv var forfalden til Drik, var det dog hans største Lyst at faa Folk til at drikke sig fulde, og det var et lysteligt Syn for ham at se dem gaa dinglede ud af hans Gaard. Han gik omsider Fallit og kom paa Sognet, og hans Gaard købtes af Anders Brunsgaards Søn, Niels Andersen Brunsgaard.

I den anden Halvgaard boede altsaa Jens Ravens yngre Broder, Christen Ravn. Han var ligesom denne en dygtig og energisk Mand. I Nabogaarden, Mtk. Nr. 9, var der Landhandel, og Landbrugsprodukterne, der opkøbtes, skulde køres til Ringkjøbing, ligesom de Varer, der solgtes, købtes der, og Christen Ravn lod sig altid leje til den Transport. Han har derfor mangfoldige Gange kørt den lange Vej frem og tilbage mellem Salling og Ringkjøbing. Han var som før nævnt gift med Anne Kilsgaard fra Vesterlem. Hun var en god Kvinde og var vistnok en troende Kvinde. Det var ikke Skik i Byen, at man holdt Bordbøn; men det gjorde Anne Kilsgaard altid, ikke blot i sit Hjem, men ogsaa i Byen. Kom hun til Gilde, til Bryllup eller Begravelse,

bad hun altid højt og tydeligt sine Bordbønner til og fra Bordet. Flere af Bordfællerne fniste i Reglen ad „den tossede Kælling, der sad og læste over Borde“, og ikke blot hun, men ogsaa hendes Børn maatte døje adskillige Spottegloser derfor. Dette var Børnene selvfølgelig ked af, og de bad hende tit om at lade være med hendes Bordbønner, naar hun var i By. „Baade I og vi andre er skammet for det,“ sagde de. — Børn sagde den Gang altid „I“ og ikke „du“ til Forældrene. — Men hun svarede altid, at hun ikke vilde skamme sig ved sin Frelser; thi han havde ikke skammet sig ved hende.

Christen Ravn døde i sin kraftigste Alder 1820, kun 40 Aar gl., da hans ældste Datter, Maren, kun var 16 Aar, og hans ældste Søn, der ligesom Faderen hed Christen, kun var 13 Aar. Denne Dreng blev nu sat til at passe og køre Hestene. Men ogsaa Anne Kilsgaard døde temmelig tidlig. Kun 5 Aar overlevede hun sin Mand, idet hun døde 1825, kun 51 Aar gl. De efterlod sig 2 Sønner og 4 Døtre, der nu ganske unge stod forældreløse. Det ældste Barn var nu 21 Aar, og det yngste 10 Aar. Heldigvis tog deres Farbroder, Jens Ravn, og Manden i Brogaard, Christen Brogaard, der var Søskendebarn til deres afdøde Fader, sig af Forholdene. De hjalp Sønnen Christen ved at styre Gaarden og hjalp ham ved Arbejdet, medens Datteren Maren under Dorthe Iversdatters Vejledning styrede Husholdningen. Efter nogle Aars Forløb overtog Christen Gaarden. Den anden Søn, Laust, blev gift med Sognefoged Christen Jepsen Groves Datter i Sønder Abildgaard i Sønderlem og overtog denne Gaard efter Svigerfaderen. Nu besiddes Gaarden af hans Sønnesøn, der ogsaa hedder Laust Ravn. Christen Ravns fire Døtre hed Maren, Kirsten, Anne og Mariane. Maren blev gift og fik en Gaard i Balling. Kirsten blev aldrig gift, men arvede før nævnte Christen Espersen Nørgaards Hus i Opperby. Hun blev meget gammel og døde først Aar 1905, 96 Aar gl. Mariane døde som ung Pige, og Anne blev gift med en Karl fra

Kjærgaarde i Rødding. Denne Karl var bleven dødelig forelsket i Anne; men da han ikke var „knøv“ og tillige var noget indskrænket af Aandsevner, vilde Anne, der var en kvik og forstandig og tillige meget knøv Pige, ikke have ham hverken for lidt eller meget. Hun nærrede endog stor Afsky og Modbydelighed for ham. Efter flere for-gæves Forsøg paa at vinde hende, henvendte Karlen sig til en Heks. Der boede heldigvis for ham en Heks i Nørlem i denne Tid, og hun var ogsaa villig til at hjælpe. En Aften sendte hun Bud efter Anne. Pigen anede ikke Uraad og gik meget troskyldig om til Heksens Gaard. Hun gik ind ad Bagdøren og kom ind i Køkkenet. Her stod Heksen ved Ildstedet. Hun tog meget hjertelig mod hende og bad hende gaa ind i Stuen; men da Anne kom derind, saa hun til sin store Forfærdelse den forhadte Bejler sidde for Bordenden med en høj Hat paa Hovedet, trykket ned over Øjnene og skelende under Hatten efter hende, Hun løb da ud ad den anden Dør og op i Stor-stuen. Her sad Heksens Søn. Han sagde til hende: „Naa, hvad tykkes du om det?“ „Nej, minsæl vil a et!“ var Annes rappe Svar, og med det samme løb hun ud af Døren og hjem til Ravnsgaard, alt hvad hun kunde. Men Heksen narrede hende alligevel til sidst. Nogen Tid efter hendes første Forsøg kom hun en Aften i et fingeret Ærinde om til Ravnsgaard, og da hun vilde gaa igen, bad hun Anne om at følge med sig ud, da hun havde noget at tale med hende om. Anne fulgte ogsaa med; men da de kom uden for Gaarden, slog hun Armene om hendes Hals og kyssede hende, og i samme Nu følte Anne sig gennem-strømmet af en heftig Elskov til den forhadte Bejler. Nu vilde hun have ham, og det varede ikke længe, inden Brylluppet stod, og Anne flyttede til Rødding. Kort Tid efter var der nogle, der fortalte hende, at hendes Mand ikke kendte Pengestykkerne. Det vilde hun ikke rigtig tro; men saa besluttede hun at anstille en Prøve. En Dag viste hun derfor Manden et Markstykke og sagde: „Hør,

Christen, jeg kender ikke Pengene; her har jeg en Skilling, kan du ikke sige mig, hvad det er for een!“ Manden tog Markstykket, saa meget diplomatisk paa det og sagde derpaa: „Jo, det kan jeg nemt sige dig, det er en Specie!“ Saa havde Anne da faaet Troen i Hænde, hendes Mand kendte ikke Pengene.

Christen Ravn Nr. 2, der nogle Aar efter Moderen, Anne Kilsgaards Død overtog Fædrengaarden, blev 1830 gift med den yngste Datter i Brunsgaard, Else Christensdatter. 1848 opbyggede han Gaarden lidt syd og øst for den gamle Gaard, helt op mod Byvejen. Han havde stor Lyst til at handle og drog derfor meget i By paa Hesteryggen. Mændene red altid i By i de Tider, og enhver Mand, der havde Heste, havde ogsaa sin Sadel og sine Stigbøjler. Tillige var Christen Ravn meget tjenstvillig over for Smaafolk, hvorfor han aarlig gjorde mange „Bed“ for Husmændene, d. v. s. pløjede og harvede for dem. Han og hans Hustru havde 2 Sønner og 5 Døtre. 1865 afstod de Gaarden til deres 2 Sønner og gik paa Aftægt. Efterat den ene af Sønnerne havde købt den andens Part, solgte han 1866 Gaarden til Ejeren af den anden Halvgaard, førnævnte Niels Andersen Brunsgaard.

Nu var altsaa ogsaa denne Halvgaard ude af den yngre Ravnslægts Eje. Men da nu begge Halvgaarde havde faaet samme Ejer, blev de sammenlagte, og hele Ravnsgaard var atter samlet. Udhusene til Christen Ravns Gaard blev nedrevne; hvorimod Salshuset blev staaende som Aftægtsbolig for Christen Ravn og hans Hustru. De levede mange Aar derefter. Christen Ravn døde 1883, 76 Aar gl., og hans Hustru 1886, 83 Aar gl., hvorefter ogsaa Salshuset blev nedbrudt.

1898 kommer Gaarden imidlertid atter i den yngre Ravnslægts Eje, idet en Dattersøn af Christen Ravn, Christen Larsen, da køber Ravnsgaard og endnu besidder Gaarden. Imidlertid var der i det forløbne Tidsrum blevet solgt flere Parceller fra Gaarden, nemlig Østermarken,

Ousager, Engskiftet i Bærmose, samt det meste af Heden, saa den nu kun har Halvdelen af sin oprindelige Størrelse.

Ravnsgaard svarede i Landgilde, da den var delt mellem to Fæstere, 2 Td. Rug. Da den senere kun fik een Fæster, svarede den kun 1 Td. 2 Skp. Rug.

For enhver af dens tre Tiender svarede Gaarden  $1\frac{1}{2}$  Skp. Rug,  $1\frac{1}{2}$  Skp. Byg og 4 Skp. Havre pr. Td. Hartkorn.

#### G a a r d M t k. N r. 9.

Gl. Htk. 3 Td. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Efter Udskiftningen Htk. 4 Td. Landgilde 2 Td. Rug, 2 Td. Byg, 4 Skp. Havre, 1 Høne og 15 Æg.

Den tredje i Rækken var denne Gaard, der laa lidt syd for Ravnsgaard. Den er den første af de gamle Bustrupgaarde, der allerede 1603 tilhørte Bustrup og vedblev dermed i henved halvtredje Hundrede Aar derefter. 1688 besiddes den af Mads Jensen Kjæmpe, men 1703 af Palle Nielsen Buch. I et Tidsrum af hundrede Aar, fra ca. 1750 til ca. 1850, har den kun to Fæstere, der hver har Gaarden i ca. 50 Aar, nemlig Jens Christensen Bønding og Niels Jepsen Grove. Jens Bøndings Fader, Christen Bønding, havde vist først Gaarden i Fæste; men Aar 1752 har Sønnen Fæstebrev paa den. Om Faderen bliver boende i Gaarden hos Sønnen, vides ikke; men det ses, at han vedbliver at bo i Nørlem. Han var en forholdsvis ung Mand, da Sønnen faar Gaarden, idet han var født Aar 1700. Tænkeligst er det, at han ikke har kunnet klare sig, og saa har Herremanden ladet hans unge Søn, der den Gang kun var en Snes Aar gammel, faa Fæstebrev paa Gaarden, og saa er han bleven boende i Gaarden hos ham. Da hans første Hustru dør, gifter han sig som 60-aarig Mand med Inger Nielsdatter, der er 17 Aar yngre; men efter 5 Aars Ægteskab dør ogsaa hun, og Christen Bønding maatte nu leve som Enkemand de sidste 20 Aar af sit Liv. Han dør 1785, og da han fulgte Aarstallet, var han altsaa 85 Aar.

Sønnen, Jens Christensen Bønding, har som nævnt Gaarden i ca. 50 Aar, nemlig i hele den sidste Halvdel af 17 Hundrederne. Han er født 1730. Da han er 22 Aar og allerede har Gaarden, bliver han gift med Else Hansdatter, der er 29 Aar. De faar Sønnenne Christen og Hans og Datteren Kirsten. 1781 dør hun, 58 Aar gl., og Jens Bønding gifter sig saa med Dorthe Nielsdatter, der maaske var Enke; thi hun har en Datter, Maren Berntsdatter, der var født i Rødding 1770. Da Jens Bønding bliver gammel, kan han ikke overlade Gaarden til en af sine Børn; thi begge Sønnenne er døde, og Datteren er gift og bor i en anden Gaard i Byen. Sønnen Christen døde 1785, 31 Aar gl., som Ungkarl hjemme hos Faderen, og den anden Søn, Hans, der var Landsoldat, døde 1788, 30 Aar gl. Derfor faar hans Stifdatter, Maren Berntsdatter, Gaarden efter ham. Hun bliver Aar 1800 gift med Jep Groves Søn i Sønder Abildgaard i Sønderlem, Niels Jepsen Grove eller Grou, som det udtaltes og den Gang ogsaa skreves. Hun er da 30 og han 23 Aar. Niels Grou har nu Gaarden de næste ca. 50 Aar eller hele den første Halvdel af 18 Hundrederne. Jens Bønding lever endnu nogle Aar efter at have afstaaet Gaarden. Han dør 1808, 78 Aar gl. Hans Enke, Dorthe Bønding, overlever ham i mange Aar. Hun dør først 1830, men er da ogsaa 91 Aar gl.

Niels Grou og Maren Berntsdatter faar 5 Børn, Sønnenne Jeppe og Christen og Døtrene Birthe, Dorthe og Bodil, af hvilke Birthe var aandssvag. 1837 dør Maren Berntsdatter, 67 Aar gl., og skønt Børnene nu er voksne, det yngste er 29 Aar, og skønt han selv er 60 Aar, gaar Niels Grou dog hen og gifter sig igen. Aaret efter Hustruens Død gifter han sig med Pigen Kirsten Jensdatter Bojer, der er 44 Aar gl. Hun har, som siden vil blive omtalt under Brogaard, en Søn, Laurs Christian Laursen, der i Begyndelsen af Halvtredserne faar Gaarden efter Stifaderen. Han er imidlertid Selvejer af Gaarden. Enten har han eller Niels Grou købt Gaarden til Selveje; men det er

sket siden Aar 1841; thi dette Aar er Gaarden endnu under Bustrup. Niels Grou dør først 1863, 86 Aar gl. I sine sidste Aar sad han gerne daglig ude i Forstuen i sit Af-tægtshus og pikkede med sin Kæp i Gulvet. Kirsten Bojer blev ogsaa meget gammel. Hun døde først 1883, 89 Aar gl. Laurs Chr. Laursen opbyggede Gaarden og flyttede den lidt længere mod Syd. Han har en Datter, der er Lærerinde ved de kjøbenhavnske Kommuneskoler. Hans Søn, der overtog Gaarden efter ham, solgte den 1883 til Kommunen, der købte og indrettede den til Fattiggaard. Efter nogle Aars Forløb, da den Tankegang var trængt ind hos Sognefolkene, at det var uværdigt at anbringe de fattige i fængselsagtige Gaarde, nedlagdes Anstalten og erstattedes af et Asyl, der byggedes oppe i Pinen, og Fattiggaarden solgtes til privat Eje. For nogle Aar siden afbrændte Gaarden, men blev meget flot genopbygget, dog ikke paa samme Plads, men længere mod Syd og øst for Byvejen.

Fra Gaarden er solgt Østermarken og begge Hedeskifter; men med Undtagelse heraf er den endnu samlet. Den nuværende Ejer er P. Chr. Nørgaard.

Da Udskiftningen 1780 fandt Sted, blev de daværende 5 Bustrupgaarde, blandt hvilke ogsaa denne Gaard, gjort lige store, idet de hver fik bestemt 4 Td. Hartkorn.

I Landgilde svarede Gaarden 2 Td. Rug, 2 Td. Byg, 4 Skp. Havre, 1 Høne og 15 Æg.

I Tiende svarede den det samme som Ravnsgaard, nemlig for enhver af dem pr. Td. Hartkorn  $1\frac{1}{2}$  Skp. Rug,  $1\frac{1}{2}$  Skp. Byg og 4 Skp. Havre.

#### **Kokhuset. Mtk. Nr. 17.**

Gl. Htk. 1 Td. 4 Sk. 1 Fdk. 1 Alb. Med Bavnsgaard Ejendom Htk. 2 Td. 0 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Landgilde efter Akkord 2 Rdlr.

Lidt syd for, hvor sidst beskrevne Gaard forhen laa, ligger et Hus uden Jord med Undtagelse af en pæn og



frugtbar Have. Dette Hus hedder Kokhuset; men det har engang været en Gaard og var den fjerde Gaard i Rækken og tillige den sydligste af Gaardene i Østerbyen. Det var dog kun en lille Gaard, et Bol, som smaa Gaarde kaldtes. Den var kun  $1\frac{1}{2}$  Td. Htk.; men engang i første Halvdel at 17 Hundrederne har Herremanden paa Kaas, under hvem Gaarden hørte, gjort det samme, som Herremanden paa Hostrup gjorde, da han tog et Engstykke fra Ravnsgaard og gav til et Bol i Vejby. Han har nemlig taget et Stykke Jord paa  $\frac{1}{2}$  Td. Htk. fra Bavnsgaard i Lihme og lagt til denne Gaard, som derfor nu blev ca. 2 Td. Htk. Gaardens Bygninger bestod kun af to langstrakte Huse, nemlig et Salshus mod Nord og en Ladebygning mod Syd. De laa et Stykke fra hinanden, og Byvejen, der jo gik øst om Gaardene i Østerbyen, drejede om her og gik ind mellem de to Bygninger for at fortsættes langs Sønderbyen. Nu er som sagt Gaarden ikke mere til. Som fortalt under Brunsgaard er dens Jorder i Nørlem lagt til denne Gaard, og dens Jord i Lihme solgt og oprettet til en selvstændig Ejendom, der ogsaa hedder Kokhuset. Gaarden var hele Tiden nøje knyttet til Brunsgaard. Sammen med Brunsgaard og Ebbesgaard var den først under Hostrup, og sammen med dem kommer den siden under Kaas, indtil den til sidst bliver lagt til Brunsgaard.

1688 besiddes Gaarden af Berthel Villadsen. Han er 1689 sammen med Knud Nielsen i Brunsgaard og de to Mænd i Ebbesgaard stævnet for Herredstinget for resterende Afgifter. Det var dog ikke store Kapitaler, Berthel Villadsen skyldte, kun 2 Mk. Alligevel mødte han ikke paa Tinget og fik da samme Dom som sine Lidelsesfæller at betale inden 15 Dage eller at lide Udlæg i sit bedste Bo og betale Renterne og Omkostningerne. Aar 1703 bliver hans Datter, Dorthe Berthelsdatter, gift med en Enkemand fra Brunsgaard, Niels Pedersen Brunsgaard. De faar Aaret efter deres Giftemaal en Søn, Peder; men kort efter dør Niels Brunsgaard, og Aaret efter gifter hans Enke sig med

Rasmus Poulsen. Denne lever dog ikke længere, end at Dorthé Berthelsdatter for tredje Gang kan komme i Brudeseng. Aar 1720 bliver hun tredje Gang gift, denne Gang med Niels Christensen Morsing. Saa vidt det kan skønnes, har alle hendes tre Mænd haft hendes Faders Gaard i Fæste, den sidste dog ikke længere end til 1726; thi da kommer der en ny Mand til Gaarden, Jens Christensen Koch. Dorthé Berthelsdatter dør 1746, 73 Aar gl. Hun har en yngre Søster, Sophie Berthelsdatter. De to Søstre nyder ikke ens Lykke; thi medens Dorthé staar Brud tre Gange, lykkes det ikke for Sophie een eneste Gang i hele hendes lange Liv. Hun dør som Pige 1768 i den høje Alder af 86 Aar.

Jens Christensen Koch, der faar Gaarden 1726, giftes dette Aar med Karen Nielsdatter eller „Ka' Kok“, som hun nu bliver kaldt. Hun er 10 Aar yngre end han og dør 1747, kun 42 Aar gl. I hendes 21-aarige Ægteskab var hun bleven Moder til 7 Børn, Sønnerne Peder, Christen, Anders og Niels og Døtrene Kirsten, Anne og Maren. Jens Christensen Koch har Gaarden i en lang Aarrække. Han er født 1695 og dør først 1777, 82 Aar gl. Han sidder altsaa Enke i 30 Aar, idet han ikke gifter sig igen efter Karens Død; men bliver siddende ene med den store Børneflokk, af hvilken det yngste Barn kun var 2 Aar ved Moderens Død. Den ældste Datter, Kirsten, har formodentlig styret Huset for ham. Hun var ved Moderens Død 15 Aar og kunde altsaa allerede yde ham nogen Hjælp, og heldigvis for ham beholdt han hende; thi hun blev aldrig gift, men vedblev at være i Hjemmet.

Jens Koch gør ligesom Manden i Brunsgaard Akkord med Herremanden paa Kaas, saaledes at han svarer sin Landgilde i rede Penge med 2 Rdlr. aarlig i Stedet for at svare den i Naturalier. Da han bliver gammel og ikke kan styre sin Gaard længere, er det, som fortalt under Brunsgaard, at Jens Brunsgaard fæster den; men Jens Koch og hans Datter bliver boende i Gaarden. Da Ladebygningen

engang efter Udskiftningen bliver nedreven, bliver Sals-  
huset staaende som Bolig for Kirsten; Jens Koch er da  
død, og dette Hus bliver nu kaldt Kokhuset, formodentlig  
efter hende. Hun har vist købt det samt en lille Ager af  
Gaardens tidligere Ejendom; thi denne Ager tilhørte en  
Tid lang Huset. En endnu levende 83-aarig Mand i Nør-  
lem kan huske, at i hans Barndom kunde Omridset af  
Grunden, hvorpaa Kokhusets Ladebygning havde staaet,  
endnu tydelig ses.

Kirsten eller „Kjen Kok“, som man kaldte hende, blev  
boende i Kokhuset til sin Død. Hun var en hæderlig og  
dygtig Kvinde, der var meget afholdt og kom meget med  
til Byfolkenes Gilder og tit stod Gudmoder til deres Børn.  
Hun var en rask og gemytlig Kvinde. Da hun var 80 Aar,  
kom hun en Dag i Høstens Tid om til Brunsgaard, mens  
man her var i Færd med at høste. Hun forlangte da at  
binde op efter alle Gaardens Sønner, hvorpaa hun rebede  
og bandt et Neg efter hver af dem, og da hun havde  
bundet det sidste, slog hun Hænderne sammen over  
Hovedet og udbrød: „Nu har jeg bundet op efter alle  
Brunsgaards Sønner!“

Hun døde 1813, 81 Aar gl. Efter hendes Død købte  
Naboen, Morten Laursen Myre, Huset. Ageren, der til-  
hørte Huset, drev han sammen med sin øvrige Jord, dog  
kunde han ikke lægge den helt dertil, da hans øvrige Jord  
var Fæstejord. I Huset søgte han at have Indsiddere eller  
Lejefolk. Saaledes sad som nævnt Maren Sørensdatter Ravn  
en Tid til Leje der. Men undertiden stod Huset tomt, og  
det var da en yndet Leg for Børnene fra Østerbyen, hver  
Gang de gik hjem fra Skole, at lege Tagfat rundt om  
Kokhuset. Da Morten Myre 1849 dør, flytter hans Enke,  
Karen Henriksdatter, om i Kokhuset og bor her en Tid,  
indtil hun sælger Huset til en Søn fra Gaarden Mtk. Nr. 10  
ved Navn Jens Mikkelsen, hvorpaa hun flytter om i nævnte  
Gaard. Jens Mikkelsen er Gartner og anlægger en god  
og smuk Frugthave ved Huset, der endnu adskillige Aar

efter hans Død pryder Kokhuset. Efter hans Død har Huset haft flere Ejere, hvoraf Andreas Mikkelsen Norden-toft, der 1873 med Hustru og Børn rejste til Australien, først til Queensland og siden til Ny Zeeland, men efter 7 Aars Forløb vendte tilbage og sidst boede i Kokhuset. Den nuværende Ejer er Søren Frederiksen.

Da Morten Myres Hus blev Selvejendom, blev Ageren, der tilhørte Kokhuset, fraskilt dette og lagt til nævnte Hus. Det oprindelige Kokhus, det gamle, lange Salshus, er for mange Tider siden ombygget til et mindre Hus, som igen for nogle Aar siden blev ombygget nogle Alen længere mod Syd. Hvor den gamle Sals laa, er en Del af Haven anlagt. Det lille Hus med sin Have er altsaa den sidste Rest af en af Nørlems gamle Gaarde.

#### **Myrehuset. Mtk. Nr. 15.**

Gl. Htk. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Efter Udskiftningen 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Landgilde 1 Skp. Rug og 1 Gaas. Huspenge 2 Mk. Efter Udskiftningen 2 Rdlr. 4 Mk.

Foruden de 4 Gaarde havde Østerbyen 2 Huse, der begge laa syd for Gaardene. Det første laa tæt syd for Kokhuset, det andet, der kun var et Gadehus uden Jord, og som er forsvundet for lange Tider siden, antages at have ligget paa Gaden syd for førstnævnte Hus. Ved Udskiftningen blev her som i andre Byer noget Jord udlagt til Byens fælles Gadejord. Der udlagdes to Stykker, det ene syd for Østerbyen, det andet omme vest for Byens Kærskifter. Disse Gadestykker laa som fælles Jorder i ca. 100 Aar, idet de først blev udskiftede i Slutningen af 1870erne. Paa den østre Gadejord antages det, at Gadehuset har ligget. Det andet Hus havde derimod Jord, ikke meget, men dog dobbelt saa meget som det tredje Hus, der fandtes i Byen, Bakhuset, der kun havde 3 Fdk. Htk., hvorimod dette Hus havde ca. 1½ Skp. Htk. Ved Udskiftningen blev som nævnt Bustrupgaardene gjort lige store. Det samme skete med Husene, saa dette Hus og

Bakhuset, der begge tilhørte Bustrup, ogsaa blev gjort lige store og fik hver 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Htk. De fik f. Eks. deres Engskifte og begge deres Hedeskifter ved Siden af hinanden i lange yderst smalle Strimler.

Allerede 1603 tilhørte dette Hus Bustrup og vedblev dermed til 1849, da det først købtes til Selveje. I Matrikelsprotokollen af 1688 kaldes Huset „Jens Skomager Husen“ og maa altsaa da være beboet af en Mand ved Navn Jens Skomager; men nogle Aar efter er det beboet af Jens Andersen Bødker. Hans Hustru, Anne Poulsdatter, er 17 Aar ældre end han. Alligevel dør de samme Aar, nemlig 1710. Jens Bødker er da kun 36 Aar, Hustruen 53. Hvem der faar Huset i Fæste efter dem, vides ikke med Sikkerhed; men sandsynligst er det Christen Jakobsen og Maren Nielsdatter, et Par Folk, der bor i Nørlem i omtrent hele første Halvdel af 17 Hundrederne og vistnok har boet i dette Hus. Christen Jakobsen dør 1750, 80 Aar gl., og Hustruen 1748, 72 Aar gl. De har en Søn, Jakob Christensen, der ogsaa en Tid bor i Nørlem, men derpaa forsvinder. Han har formodentlig overtaget Huset, da han blev gift, og Forældrene var blevne gamle, og har besiddet det nogle Aar. 1743 blev han gift med Maren Jensdatter, og ganske kort efter Brylluppet faar de en Datter, siden nok en Datter og en Søn, Jakob. Denne Søn, Jakob Jakobsen, ses senere i Tiden som Ungkarl, formodentlig Tjenestekarl, i Byen. 1752 har Jens Godskesen Murmejster Huset. Denne Mand vil siden blive omtalt. Efter ham fæstes Huset af Niels Skrædder i Bakhuset. Han vil ogsaa siden blive omtalt. Efter Niels Skrædder fæstes Huset af en ældre Mand ved Navn Hans Gertsen. Denne Mand er ikke født her i Sognet. Han kommer som en aldrende Mand til Nørlem fra et andet Sogn og fæster dette Hus. Han dør 1794, 75 Aar gl., og nu fæstes Huset af „æ Led Skrædder“. Denne Mand, hvis Navn var Jens Sørensen, havde først i adskillige Aar boet i Vejby, hvor han var Fæster af et Hus under Hostrup af Htk. 2 Fdk. 1 Alb., hvoraf han

ydede i Landgilde 1 Rdlr. 4 Mk. samt 10 Dages Arbejde aarlig, der siden nedsattes til 8 Dage. Da Huset laa ved Ledet ind til Bustrup Mark, og da Jens Sørensen var Skrædder af Profession, kaldte man ham „æ Led Skrædder“. 1780 fraflytter han Huset og fæster Gadehuset i Nørlem, der tilhørte Bustrup, og hvoraf han gav 4 Mk. aarlig i Huspenge. Her boede han i 14 Aar, til han fæster Nabo- huset efter Hans Gertsens Død. Her sad han ikke saa billig; men her havde han ogsaa Jord. Her bor han saa til sin Død 1821; men de sidste halve Snes Aar har han givet Afkald paa Fæstemaalet af Huset. Hans Datter Mette bliver 1811 gift med en Mand ved Navn Morten Laursen, kaldet Morten Myre, og han lader saa dem fæste Huset. Han er nu en gammel Mand og bliver boende til Leje hos dem. Han og hans Hustru kan dog ikke længere ernære sig selv og bliver derfor Almissemøller. Han dør som nævnt 1821, 84 Aar gl. som Indsidder og Almissemølle. Efter hans Død flytter hans Enke, Maren Pedersdatter, op til Sønnen, Søren Jensen Led, der bor i Styr Dahl i Vesterlem, hvor hun dør, ogsaa som Almissemølle, 1824, 80 Aar gl. Søren Jensen Led var som før fortalt Skoleholder for den sydlige Del af Sognet og var en begavet og kundskabsrig Mand. I en Gaard i Nørlem findes et Eksempel af Christian V. danske Lov, som har tilhørt ham, og som han har studeret grundigt; thi han har gjort adskillige Anmærkninger i den, et Bevis paa, at han var en interesseret Mand. Ledskrædderens Efterkommere beholdt Navnet Led, der altsaa stammer fra et Led for Bustrup Mark. Han er Tipoldefar til Peder Led i Vesterlem og Jens Led i Nørlem. Hans Datter, der blev gift med Morten Myre, levede ikke ret længe, efter tre Aars Ægteskab døde hun 1814, 33 Aar gl.; men samme Aar gifter Morten Myre sig igen, nemlig med en Enke ved Navn Karen Henriksdatter. Han vedbliver hele sit Liv at være Fæster, køber ikke Huset til Selveje, skønt han er en velstaaende Mand. Derimod køber han som før fortalt Kokhuset. Han har ikke selv

Heste og Vogn; men saa faar han godvilligt pløjet og harvet af Byens Gaardmænd. Til Gengæld gør han for dem et „Bygsædgilde“ hvert Foraar. Han naar den høje Alder af 90 Aar, inden han 1849 afgaar ved Døden. Efter ham blev Huset kaldt „Myrehuset“, et Navn, der dog senere gik af Brug og ikke som „Kokhuset“ blev vedvarende. Efter hans Død flytter hans Enke, Karen Myre, om i Kokhuset, medens Myrehuset købes fra Bustrup af en Gaardmand i Byen, Jens Ottosen, der køber det til sin Stifsøn, Niels Mikkelsen. Denne faldt imidlertid Aaret efter i Krigen; men saa gifter hans Enke sig med hans Broder, Hans Mikkelsen, der altsaa bliver Ejer af Myrehuset. Da Karen Myre havde boet en Tid i Kokhuset, sælger hun Huset til Jens Ottosen mod at flytte om i hans Gaard og nyde Af-tægt. Her døde hun 1857, 88 Aar gl. Hun manglede altsaa kun et Par Aar i at naa sin Mands høje Alder. Jens Ottosen købte Kokhuset til sin tredje Stifsøn, Jens Mikkelsen.

Hans Mikkelsens Søn, der overtog Myrehuset efter ham, solgte 1884 Huset til en Mejerist fra Mors, Christen Svenningsen, der her oprettede et Fællesmejeri. Da dette efter nogle Aars Forløb overgik til Andelsmejeri og flyttedes om til Brogaard, købte Chr. Svenningsen Sindinggaard i Lihme og solgte Myrehuset til en Søn fra Brogaard, Christen Pedersen Brogaard. Denne købte siden Esagergaard, en ny Gaard, der for godt og vel 30 Aar siden opstod i Østerbyen ved den sydlige Ende af Gadejorden. Christen Brogaard lagde det meste af Myrehusets Ejendom til Gaarden og solgte saa Huset med et mindre Stykke af Marken til den tidligere Ejer af Ravnsgaard, forhen nævnte Niels Andersen Brunsgaard. Denne Mand bor endnu i Huset og er det ældste Menneske i Byen.

Myrehuset svarede i Landgilde 1 Skp. Rug og 1 Gaas. Husmændene svarede altid tillige Huspenge, og af dette Hus svarede før Udskiftningen 2 Mk. i Huspenge. Ved Udskiftningen blev denne Afgift forhøjet til 2 Rdlr. 4 Mk.,

en ikke ringe Forhøjelse; men Ejendommen blev ogsaa en Del forstørret. For enhver af de tre Tiender skulde det svare pr. Td. Htk.  $1\frac{1}{2}$  Skp. Rug, 2 Skp. Byg og 4 Skp. Havre. Da Huset var ca.  $\frac{1}{4}$  Td. Htk., har det svaret ca. Fjerdeparten af anførte Tiendeafgift. Huset ligger endnu paa sin gamle, oprindelige Plads.

### Gadehuset.

Hus- og Arbejdspenge 2 Rdlr.; siden Huspenge 2 Mk. og 1 Ugedagsgerning; sidst Huspenge 4 Mk.

Dette Hus tilhørte ogsaa hele Tiden Bustrup. Omkring 1700 beboes det af Søren Nielsen, der vist er fri for Arbejde paa Herregaarden; thi foruden Huspenge svarer han Arbejdspenge. Begge Afgifter er tilsammen 2 Rdlr. Efter ham bor Jens Trærup her. Han har bl. a. to Døtre, Anne og Dorthe. De to Søstres Skæbne bliver ikke ens. Anne bliver Kone i Brunsgaard, Dorthe bliver Ugedagstjener paa Bustrup. 1720 bliver Anne gift med Sønnen i Brunsgaard, Christen Pedersen Brunsgaard, medens Dorthe aldrig bliver gift og bliver i Gadehuset alle sine Dage. De var begge skrappe og dygtige. Efter hendes Mands tidlige Død styrede Anne selv Brunsgaard i mange Aar, indtil hun kunde overlade den til sin Søn. Dorthe sad i det jordløse Hus og ernærede sig selv og sine Børn uden nogensinde at blive Almisselem. Der var dog en iøjnefaldende Forskel paa dem. Anne var en hæderlig Kvinde, der skønt tidlig Enke vedblev at sidde i Enkestand, hvorimod Dorthe var, hvad man kalder „en grim een“. Skønt ugift havde hun dog flere Børn, hvortil hun havde forskellige Fædre; thi hun forsmaaede ingen Bejlere; endog gifte Mænds Tilnærmelser afviste hun ikke. Saaledes blev Manden i Ebbesgaard, Mogens Ebbesgaard, skønt Ægtemand udlagt som Fader til et af hendes Børn. Det var i Pietismens Tid med sin strenge Kirketugt. Derfor maatte en Søndag i Aaret 1735 Mogens Ebbesgaard og Dorthe Trærup ud at staa paa Kirkegulvet og fra Prædikestolen modtage en



Formaningstale af Præsten, hvorefter de med Ansigtet vendt mod Menigheden aabenlyst og tydeligt maatte bekende deres Brøde. Det siger sig selv, at en saadan Begivenhed har afgivet Stof for lang Tid til Samtale i Byen, ja, i hele Sognet, og at det har været en stor Skam for de paagældende. For Dorthé har det vel ikke gjort saa meget, hun havde nok prøvet Turen før; men for Ebbesgaardmanden maa det have været en voldsom Tort. Han havde Kone og Børn derhjemme og maatte saa staa til Skam og Spot paa Kirkegulvet ved Siden af et løsagtigt Fruentimmer.

Dorthé Trærup var som sagt Ugedagstjener til Bustrup. Foruden at svare Huspenge, der var 2 Mk. aarlig, maatte hun gøre en Dags Arbejde i hver Uge paa Bustrup hele Aaret rundt. Det var ingen billig Husleje. Hun naaede en høj Alder, idet hun først døde 1776 i en Alder af 84 Aar. En af hendes Børn, Sønnen Jens Trærup, der var født 1730, bliver 1771 gift med Kirsten Pedersdatter Degn. Maaske bliver de boende hjemme hos Dorthé; men fire Aar efter hendes Død er det, at Ledskrædderen fæster Huset. Han sidder der langt billigere end hende; thi han er ikke Ugedagstjener, og dog svarer han kun 4 Mk. i Huspenge.

Hvordan Gadehusets Skæbne bliver, da Jens Led 1794 flytter derfra og om i Myrehuset, vides ikke; men i Begyndelsen af 18 Hundrederne bor i nogle Aar i Byen en Mand ved Navn Christen Trærup. Han har Sønnerne Niels og Søren. Han er maaske en Søn af Jens Trærup og Kirsten Degn. Enten har han siddet til Leje et Steds i Byen, eller ogsaa har han boet i Gadehuset. Efter nogle Aars Forløb forsvinder han fra Byen. Gadehuset har maaske været saa brøstfældigt, at det er blevet nedrevet, da Jens Led fraflytter det, eller hvis Christen Trærup har boet der, da ved hans Bortrejse, og er ikke blevet genopbygget. Ingen nulevende Mennesker i Byen kan huske Gadehuset eller har hørt Tale om det.

Som nævnt ligger der nu en Gaard mere i Østerbyen, en ny Gaard, der hedder Esagergaard, som for kun lidt

over 30 Aar siden blev udstykket fra en anden Gaard i Byen. Da det kun er den gamle By, som her skal beskrives, skal denne Gaard ikke nærmere omtales.

Hermed skal Østerbyen forlades, og Sønderbyen skal dernæst beskrives. Denne Bydel bestod af 6 Gaarde, der alle laa i lige Række fra Øst til Vest langs med og sønden for Byvejen. De 3 af dem ligger endnu paa deres gamle, oprindelige Plads.

**Kjærgaard.** Mtk. Nr. 11. (Slægten Smeds Gaard.)

Htk. 3 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 0 Alb. Efter Udskiftningen Htk. 4 Td. Landgilde 1 Td. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Havre, 1 Gaas, 1 Høne og 15 Æg.

Denne Gaard er den østligste i Rækken og er den anden af de gamle Bustrupgaarde, der allerede 1603 tilhørte Bustrup og vedblev dermed i ca. halvtredje Hundrede Aar derefter. Den frembyder tillige den Mærkværdighed, at den med Undtagelse af et Tidsrum fra 1825 til ca. 1855 sikkert i over 250 Aar og maaske langt længere har været beboet af samme Familie, Søn efter Fader, nemlig Familien Smed. Kun een Gaard til i Byen kan fremvise lignende, nemlig Dahlsgaard. To andre Gaarde, Brunsgaard og Slægten Braads Gaard, har ogsaa været i samme Familiers Besiddelse maaske lige saa længe; men her har det ikke stadigt været Sværd siden, Besiddelsen er overgaaet til; undertiden bliver det Spindesiden, der succederer. Saa vidt det kan skønnes, har Familien Smed været en anset og en efter Tidsforholdene begavet og opløst Familie.

I de sidste 40 Aar af 16 Hundrederne besiddes Gaarden af Jens Andersen Smed og hans Hustru, Maren Jensdatter. Hun er 8 Aar ældre end han. Hun dør 1708, 82 Aar gl. Han dør 1710, 76 Aar. Omkring Aar 1700 har de overladt Gaarden til deres Søn, Niels Jensen Smed. Han er to Gange gift. Hans første Hustru, Elle Nielsdatter, dør 1710, 41 Aar gl. Aaret efter gifter han sig med Dorthe Niels-

datter, der var født samme Aar som hans første Hustru og altsaa nu var 42 Aar gl. Med hende faar han ingen Børn, hvorimod han har en Søn og tre Døtre med sin første Hustru. At Niels Jensen Smed var en agtet og anset Mand, vises ved, at han 1719 var Vurderingsmand ved en Skifteforretning i Lem Præstegaard efter Præsten Mathias Bendixen Kochs Enke, Anne Mogensdatter Haasum. Den anden Vurderingsmand, Peder Andersen Sinding, var ogsaa fra Nørlem. Niels Smed var født 1661 og dør 1742, 81 Aar gl. To Aar i Forvejen er Dorthe Nielsdatter død, 71 Aar gl. Nogle Aar før sin Død har Niels Smed afstaaet Gaarden til sin eneste Søn, Jens Nielsen Smed. Denne bliver 1739 gift med Dorthe Iversdatter fra Sønderlem, og siden den Tid bliver Navnet Iver almindelig i Familien. Af deres 7 Børn dør de 3 som smaa, saa kun 4, Sønnerne Niels og Iver og Døtrene Maren og Birgitte, naar den voksne Alder. Den ældste Søn, Niels, dør 1780, 36 Aar gl. og ugift. Derfor faar den yngste, Iver, Gaarden efter Faderen. Han har allerede været gift i flere Aar, da Broderen dør. Hans Hustru hedder Dorthe Nielsdatter, den tredje Kone i Gaarden i Rækkefølge, der hedder Dorthe. Iver Jensen Smed har 4 Børn, af hvilke de tre naar den voksne Alder, nemlig Sønnen Niels og Døtrene Dorthe og Anne. Gamle Jens Nielsen Smed lever mange Aar, efter at Iver har faaet Gaarden. Han dør først Aar 1800 og er da 84 Aar gl. Iver Smed dør 1817, 71 Aar gl., hans Hustru 1820, 75 Aar gl. Med Iver Smeds Død forsvinder det gamle Slægtsnavn Smed; hans Efterkommere ses aldrig nævnt med dette Navn. Hans Søn Niels Iversen faar Gaarden, medens Datteren Dorthe, som før fortalt, bliver gift med Jens Laursen Ravn i Ravnsgaard, og Datteren Anne bliver gift med en Karl fra Ejsing i Hardsyssel ved Navn Jens Jensen. Niels Iversen, der var født 1784, bliver 1815 gift med en Pige, der tjener i Dahlsgaard, Karen Nielsdatter, kaldet Karen Bøstrup; men han dør allerede 1824, kun 40 Aar gl. og efterlader sig 5 smaa Børn. Aaret efter gifter Enken

sig med Ungkarl Mathias Nielsen Dyhrberg, der var født i Haasum 1793, og som inden Giftemaalet havde faaet Fæstebrev paa Gaarden. Ved dette Giftemaal gaar Gaarden altsaa ud af den gamle Slægts Besiddelse; men heldigvis faar Mathias Dyhrberg og Karen Bøstrup ingen Børn sammen, og derfor gaar Gaarden ved Mathias Dyhrbergs Afgang atter over i Slægten Smeds Besiddelse, i hvilken den endnu befinder sig.

Af Mathias Dyhrbergs Stifbørn, der bestod af Sønnerne Iver og Niels og Døtrene Dorthe Cathrine, Anne og Mette, døde Niels som Ungkarl hjemme hos Stiffaderen 1852, 31 Aar gl. Han lavede Skrivebøger, og alle Skolebørnene købte deres Skrivebøger hos ham. De kostede 4 Sk. Stykket. Han var meget afholdt af Børnene, da han altid drev Spøg og Løjer med dem. Den anden Søn, Iver, fik i Midten af 1850erne Gaarden efter Stiffaderen: men han er Selvejer, saa enten har han købt Gaarden fra Bustrup, eller Mathias Dyhrberg har købt den i Slutningen af sin Tid. Mathias Dyhrberg dør 1865, 72 Aar gl. Karen Bøstrup dør først 1872 i den høje Alder af 87 Aar.

Iver Nielsen, der skrev sit Navn Ivar, var med i Krigen 1848—50. Han var en meget oplyst og begavet Bonde, hvorfor han blev Sognefoged og Sogneraadsformand m. m. og var en Tid, hvad man kalder Sognekonge, d. v. s. Enehersker i Sognet. Han døde 1879, kun 60 Aar gl. Hans Hustru hed Mette Jensdatter. Nu ejes Gaarden af hans Søn, Niels Mathias Nielsen. En anden Søn, Jens Nielsen, fik Østermarken. Før den Tid var solgt fra Gaarden et Stykke af Østermarken samt det ene Hedeskifte.

I Landgilde svarede Gaarden 1 Td. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Havre, 1 Gaas, 1 Høne og 15 Æg.

For enhver af de tre Tiender svarede Gaarden det samme som Ravnsgaard og Gaard Mtk. Nr. 9, nemlig pr. Td. Htk. 1½ Skp. Rug, 1½ Skp. Byg og 4 Skp. Havre. Gaarden ligger endnu paa sin gamle oprindelige Plads.

Gaard Mtk. Nr. 10.

Htk. 4 Td. 0 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Efter Udskiftningen  
4 Td. Landgilde 2 Td. Rug, 2 Td. Byg, 1 Skp. Havre.

Ligesom Kjærgaard ligger denne Gaard endnu paa sin gamle Plads, og den er den tredje af de gamle Bustrup-gaarde fra 1603. I Slutningen af 16 Hundrederne var den som mange andre Bøndergaarde omkring i Landet i de Tider en øde Gaard, der altsaa ikke blev dreven. 1688 beboedes den af en Mand ved Navn Peder Andersen; men han drev altsaa ikke Gaarden. 1703 har den imidlertid faaet en Fæster, der driver den, en Mand ved Navn Anders Ulriksen. Han bor der nogle Aar, hvorpaa han forsvinder. Det vides ikke, hvem der bliver hans nærmeste Efterfølger; maaske er det den under Kjærgaard nævnte Peder Andersen Sinding; men 1752 bor der en Mand i Gaarden, der hedder Mads Christensen Bønding. Han er ikke Broder til den samtidige Fæster i Gaard Mtk. Nr. 9, Jens Christensen Bønding; men er maaske nok i Familie til ham. Denne Mads Christensen Bønding var en sølle Mand. Det gaar nemlig til Agters for ham. Han gaar omsider fra Gaarden og ender som Almissem. Han er tre Gange gift, saa i det Stykke var han ingen Sinke. Hans første Hustru, med hvem han havde Døtrene Margrethe og Anne, dør 1756, 39 Aar gl. Hans anden Hustru dør 1789, 63 Aar gl. Med hende har han Sønnerne Jens, Mads, Christen og Kjeld og Døtrene Mette og Johanne. Da denne Hustru dør, er han forlængst gaaet fra Gaarden, og skønt Stymperen nu er 72 Aar, gaar han, samme Aar som hun dør, hen og gifter sig for tredje Gang. Han var nok nødsaget til dette Skridt, thi ganske kort efter Brylluppet har han et Barn i Kirke, en Datter ved Navn Dorthe. Hans tredje Hustru hedder Maren Sørensdatter Bro. Hun er maaske en Datter af den ludfattige Søren Bro i Vesterlem, der var saa fattig, at han ikke havde en eneste Vogn i sin Gaard. Mads Bønding blev en meget gammel Mand. Han døde først 1813 og var da 96 Aar. Det har været omkring 1780, han er gaaet

fra Gaarden; thi ved denne Tid fæstes den af en Mand ved Navn Mikkell Nielsen Skrædder. Denne var en Søn af en dygtig Husmand i Byen, Niels Jensen Skrædder, der før er nævnt, og som siden skal omtales, og Sønnen, Mikkell Skrædder, er vist ogsaa en dygtig Mand. Han er født 1757, og 1783 bliver han gift med Jens Bøndings Datter Kirsten i Gaard Mtk. Nr. 9. Hun var født 1752 og var altsaa 5 Aar ældre end han. De faar Sønnerne Jens, Niels, Hans og Peder og Datteren Else. Men da Kirsten Bønding dør, gifter Mikkell Skrædder, der nu er 56 Aar, sig 1813 med sin Tjenestepige, Christen Gjølbos Datter i Vejby, Anne Marie Christensdatter. Hun var kun 20 Aar og var yngre end alle Mikkell Skrædders Børn, saa det har været underligt for dem at skulle kalde hende Mor. Hun var som en lille Tøs kommen til Gaarden som Gaasepige, og da Mikkell Skrædder tager hende til Hustru, sagde Folkevittigheden med Hentydning til Mandens Navn, at Ræven tog Gaasepigen i Stedet for Gæssene. Følgen af, at Ræven fangede Gaasepigen, blev, at et nyt Kuld af Børn blev født i Gaarden, nemlig Sønnerne Christen, Niels, Hans og Jens og Datteren Kirsten. Mærkeligt har Mikkell Skrædder lige mange Sønner og Døtre i hvert Ægteskab, nemlig 4 Sønner og 1 Datter, og mærkeligt giver han Sønnerne af andet Ægteskab samme Navne som Sønnerne af første, saa han har to Sønner af Navnet Jens, to af Navnet Niels og to af Navnet Hans. Hans Sønner var Kraftkarle og blev Kongens Karle. Niels, Hans og Peder af første Ægteskab var med i Napoleonskrigene og var med i Frankrig efter Napoleons Fald, hvor de laa i tre Aar, og alle hans dalevende Sønner af andet Ægteskab, Niels, Hans og Jens var med i Krigen 1848—50. Som før fortalt blev Niels dødelig saaret i Istedslaget. Af Sønnerne af første Ægteskab blev kun Peder bosat i Salling, nemlig i Vejby. De andre rejste langt bort; thi at rejse fra Salling var i de Tider omtrent det samme som i vor Tid at rejse udenlands. Jens blev bosat i Hardsyssel, Niels i Fjendsherred og Hans

paa Thyholm. Hans var Snedker. Han blev 1827 gift med en Datter i Brogaard i Nørlem og fik med hende en Gaard i Styvel paa Thyholm. Han var af Naturen livlig og munter, og da han havde vundet Kirstine fra Brogaard eller Stine, som hun til daglig kaldtes, der var en meget smuk og tillige en rig Pige, digtede og sang han et Vers, hvori han priste den Mand lykkelig, der vandt en Pige, hos hvem „Skønhed med Penge sig forener!“ Det er før fortalt, at Sønnerne af andet Ægteskab alle blev bosatte som Husmænd i Nørlem.

Mikkel Skrædders yngste Barn var Datteren Kirsten. Hun var født 1827 og var kun 3 Aar gl., da Faderen døde. Hun var som ung Tøs kort efter sin Konfirmation een eneste Gang paa Hovarbejde. Sammen med Niels Grous Tjenestepige var hun en Dag nede paa Bustrup at „pikke Hedetørv af Sted“. Hun var ogsaa een eneste Gang med paa Bustrup til „Ølgilde“, et aarligt Gilde, Herremanden gjorde for sine Hovbønder. Naar hun kun denne ene Gang kom paa Hovarbejde, skyldtes det efter hendes Udsagn, at da hun var 15 Aar, blev Gaarden købt til Selveje. Det har altsaa været 1842. Hun blev siden gift og bosat i Lihme. 1876 blev hun Enke, og nu sad hun i over 30 Aar derefter og bestyrede sin Ejendom med stor Dygtighed, en Ejendom, hvorpaa hun holdt 3—4 Køer. Hun var over 80 Aar, inden hun gav Afkald paa Ejendommen og tog paa Aftægt. Hun døde 1911, 84 Aar gl.

Mikkel Skrædder havde i 7 Aar en Karl i sin Tjeneste ved Navn Peder Eriksen, kaldet „Bitte Per Eriksen“, da han var meget lille af Vækst, og noget af denne Tid havde han en Pige ved Navn Mette Andersdatter Vile. Naar Herskabet var i By, holdt de to Gilde. Mette brasede op og indbød Per til lækre Maaltider. De blev Kærestefolk og blev 1826 gifte fra Mikkels Gaard. Men saa hørte Gilderne op; thi deres Samliv blev et Liv i stor Fattigdom. Paa Bryllupsdagen sagde Mette til Per: „Naa, bitte Per, nu er vi kommen sammen; havde vi nu haft noget at

bjerger paa!“ Men skønt Pers Svar lød saaledes: „Aa, det regner jeg ikke noget, jeg kan rejse til Hardsyssel og købe en Gaard inden Aften,“ saa maatte de dog nøjes med en lille, ussel Jord- og Lerhytte paa Vesterlem Hede. I denne elendige Hytte opfødte de 7 sunde, kraftige og dygtige Børn. Per tjente næsten alle sine Dage, begyndte som Hyrdedreng, avancerede til Tjenestekarl og endte som Røgter. Han vedblev at tjene efter sit Giftemaal, indtil Alderdommen paabød ham en mere stille Tilværelse. Foruden de 7 Aar, han tjente Mikkell Skrædder, tjente han i 7 Aar i Vandborggaard i Lihme, 2<sup>1/2</sup> Aar paa Estvadgaard, 25 Aar i Ebbesgaard i Nørlem, 7 Aar i Rødning Præstegaard og 14 Aar i Lem Præstegaard. Det bliver tilsammen over 60 Aar. Han skiftede heller ikke Plads hvert Aar. Nej, han blev mange Aar paa hvert Sted; thi han var afholdt, hvor han tjente. Han var i Besiddelse af et herligt Klenodie, nemlig en tilsyneladende aldrig svigtende Livsglæde. Skønt yderst fattig var han altid glad og tilfreds, livlig og munter. Aldrig hørte man ham klage over sin Fattigdom, men derimod prale af sin Rigdom; thi Per havde alle sine Dage en stærk Tilbøjelighed til at prale. Engang havde han en hel Rigsdaler i sin Pung, og da der kom nogle fremmede ind til ham, tøg han i deres Paasyn Pungen op af Lommen, aabnede den og udbrød til Daleren: „Hvad ligger du her efter? Ned med dig i Kisten til alle de andre!“ hvorpaa han løftede Kistelaaget og smed Daleren ned paa Kistebunden. Desværre var der nok ingen andre i Kisten. Mens han tjente i Lem Præstegaard, var han bleven Ejer af et Faar. Det var han umaadelig stolt af, og derfor sagde han en Dag til Præsten: „Jeg har hjemme et Faar, der er helt bandsat. Det jager alle mine andre Faar fra Hækken, hver eneste Gang de bliver fodrede!“ Hækken og hans andre Faar fandtes kun i hans Fantasi. Da Per blev saa gammel, at han ikke kunde tjene længere, sad han, endnu altid glad og tilfreds, hjemme i sin snevre og lave Stue og snoede Simer eller



bandt Løb og fortalte pralende Historier om sine Bedrifter som Tjenestekarl til Folk, der nu og da kom ind til ham. Vi vil siden træffe ham, naar Gaarden Ebbesgaard skal beskrives.

Mikkel Skrædder døde 1830, 73 Aar gl., og samme Aar gifter hans 37-aarige Enke sig med sin Tjenestekarl, Jens Ottosen Bojer, der var 10 Aar yngre end hende. Han var en Brodersøn af førnævnte Kirsten Jensdatter Bojer i Gaard Mtk. Nr. 9. Han køber 1842 Gaarden til Selveje. Han og Anne Marie faar kun et Barn, Sønnen Mikkel, opkaldt efter Mikkel Skrædder. Denne Søn faar omkring 1860 Gaarden efter dem, og de tager paa Aftægt. Jens Ottosen havde lært Blikkenslagerhaandværket og drev det især efter at være kommen paa Aftægt.

Da Mikkel Jensen, der almindeligst blev kaldt Mikkel Ottosen, havde overtaget Gaarden, byggede han et nyt Salshus. Det blev bygget i Østsiden af Gaarden, medens den gamle Sals laa i Sydsiden. Da man flyttede ind i den ny Sals, kom man til at opleve et gyseligt Spøgeri. En tidlig Morgen, ca. 3 Uger efter Indflytningen, stod Karlen i Gaarden, Peter, ved Hakkelsekisten og fløjtede og sang i det mest straalende Morgenhumør. Mikkel kom da ud til ham bekymret og nedbøjet og sagde: „Ja, du kan sagtens være glad, for du kan sove om Natten.“ „Kan I ikke det?“ spurgte Peter, og nu betroede Mikkel ham, at de næsten ikke havde sovet i tre Uger, fordi der gik Spøgeri paa Loftet. Det slog 3—4 haarde Slag i Loftet engang imellem hver eneste Nat. Mikkels gamle Moder var sikker paa, at Grunden til Spøgeriet var, at den ny Sals ikke maatte være bleven lagt der i Østsiden af Gaarden, men skulde være lagt paa den gamle Plads; men nu havde Mikkel bestemt sig til at søge Raad hos den Aalbæk Præst, da Pastor Selchau i Lem ikke var rar at komme til i slige Ærinder.

Peter ytrede Lyst til at sove en Nat inde i Salshuset, og næste Nat prøvede han det. Straks man var kommen

til Ro, hørtes ganske rigtig den omtalte Banken. Øjeblikkelig sprang Peter af Sengen og op paa Loftet; men der var ingenting at se, alt var roligt og stille deroppe. Saa næste Middag, mens man sad ved Middagsbordet, hørtes pludselig den samme Lyd, og Mikkell udbød: „Aa, Herregud, skal vi nu ogsaa til at have det Spektakel om Dagen, saa faar vi da aldrig Ro!“ Peter sprang imidlertid atter op paa Loftet, og nu opdagede han, at det var en Kat, der agerede Spøgelse. Paa Loftet laa en Fjæl, og under Midten af denne laa en Pind, saaledes at Fjælen omtrent var i Ligevægt. Katten havde sin Soveplads i noget Lyng, der laa paa Loftet henne over Bryggerstet, og naar den vilde ned, skulde den hen til Loftstigen, der stod i Forstuen, og løb da hen over Fjælen, hvorved denne kom til at vippe, hvilket foraarsagede den skrækindjagende Banken. Hvem der blev glad ved Opdagelsen, var Mikkell, og hvem der blev stolt af Opdagelsen, var Peter.

Mikkell Ottosen, der var gift med en Datter af den et andet Sted i Bogen nævnte Søren Thomsen af Rettrup, Inger Sørensdatter, solgte og fraflyttede Gaarden 1878. Dens nuværende Ejer er Gert Nielsen. Fra Gaarden er efterhaanden solgt Østermarken samt en Del mere af Udmarken, Engskiftet i Nøringen og et Hedeskifte. Den var den største af de 4 gamle Bustrupgaarde fra 1603; men der er solgt saa meget fra den, at den nu kun er en lille Gaard.

I Landgilde svarede den 2 Td. Rug, 2 Td. Byg og 1 Skp. Havre. Dens Tiendeydelse var lidt lavere end de hidtil beskrevne Gaarde, nemlig for hver af dens tre Tiender pr. Td. Htk. 1 $\frac{1}{2}$  Skp. Rug, 1 $\frac{1}{2}$  Skp. Byg og 3 Skp. Havre.

G a a r d M t k. N r. 5. (Slægten Braads Gaard.)

Htk. 4 Td. 0 Skp. 2 Fdk. 0 Alb. Efter Udskiftningen 4 Td. Landgilde 2 Td. Rug, 2 Td. Byg og 1 Skp. Havre.

Ligesom Kjærgaard er Slægten Smeds Gaard, er denne Slægten Braads Gaard, idet denne Slægt har besiddet

Gaarden sikkert i halvtredje Hundrede Aar og sandsynligvis langt længere. Dog er det ikke her som i Kjærgaard stadig Sværdsiden, der fortsætter Slægten i Gaarden; her gaar Aar 1772 Successionen over paa Spindesiden.

Det er den sidste af de 4 Gaarde i Nørlem, Bustrup ejede 1603 og vedblev at eje, denne dog ikke saa længe som de andre tre, idet den allerede 1810 var en Selvejergaard. I sidste Halvdel af 16 Hundrederne besiddes Gaarden af Peder Nielsen Braad. Han er død inden Aar 1703; thi da indehaves Gaarden af hans Enke. Hun efterfølges af Sønnen Peder Pedersen Braad, der er født 1660 og gift med Anne Jepsdatter, der er født 1663. Peder Pedersen Braad dør 1739 og efterfølges af Sønnen, der ligesom Faderen hedder Peder Pedersen Braad og altsaa bliver Peder Braad Nr. 3. Moderen, Anne Jepsdatter, bliver 89 Aar gammel, idet hun først dør 1752. Peder Braad Nr. 3, der er født 1694, bliver 1721 gift med Karen Jensdatter, født 1696. De har 6 Børn, hvoraf de 2 dør som smaa. De 4 andre er Sønnerne Jens og Peder og Døtrene Anne og Maren. Af Sønnerne forsvinder Jens fra Byen, hvorimod Peder bliver gaaende hjemme og er skønt 39 Aar gl. ugift ved Faderens Død 1767. Maaske fik han Gaarden efter ham. Det er dog sandsynligst, at Moderen vedblev at have den, og Peder bestyrede den for hende. Han hedder jo som sine Forfædre Peder Pedersen Braad og er Peder Braad Nr. 4. Han kommer dog ikke til at fortsætte Slægten i Gaarden; thi han dør ugift 1771, 43 Aar gl., kun fire Aar efter Faderen. Aaret efter hans Død bliver hans 36-aarige hjemmeværende Søster, Anne Braad, gift med en Mand ved Navn Milter Jensen, og nu faar de Gaarden. Det bliver altsaa fra Anne Braad og ikke fra Peder Braad, Slægten i Gaarden fortsættes. Moderen, Karen Jensdatter, dør 1777, 81 Aar gl. Milter Jensen og Anne Braad faar kun to Børn, nemlig Sønnerne Peder og Jens. Milter Jensen dør 1798, 63 Aar gl. og Anne Braad 1808, 72 Aar gl. Deres ældste Søn, Peder Miltersen, fik

Gaarden efter dem. 1787 er Gaarden endnu en Fæstegaard; men 1810 er den en Selvejergaard. I Tiden der imellem er den købt til Selveje. Det er formodentlig sket, da Peder Miltersen overtog den. Han er opkaldt efter sin Bedstefader Peder Braad Nr. 3, og han kan gerne kaldes Peder Braad Nr. 5, skønt Braadnavnet forsvinder med Anne Braads Død. Hun er den sidste, der nævnes med Navnet. Det er imidlertid en Skam, at gamle Slægtsnavne skal uddø.

Peder Miltersen, der var født 1773, bliver 1804 gift med en Pige fra Gaarden Mtk. Nr. 6, Johanne Jensdatter; men to Aar efter dør hun, 35 Aar gl., i Barselseng. Aaret derefter gifter han sig med en Pige fra Vesterlem, Johanne Christensdatter, der er 25 Aar gl. Han bliver dog forholdsvist tidlig atter Enke, idet hans anden Hustru dør 1827, kun 45 Aar gl. Med hende har han Sønnerne Milter og Christen. Af disse dør Milter i 16 Aars Alderen 1824, og Christen er da eneste Arving til Gaarden efter Faderen.

Peder Miltersen var uden Tvivl en meget dygtig Mand. Han købte sin Gaard fra Bustrup og blev en velhavende Mand. I en Ramse, der i Trediverne blev lavet om By-mændene i Nørlem, hedder det: „Per Miltersen sidder i Velstand!“ Han var umaadelig stærk og var bekendt for sin store Styrke. Naar Kalvene skulde baases om i Nødset, tog han somme Tider saa haardt ved dem, at de tog Skade deraf. Da han var bleven gammel og havde afstaaet Gaarden til sin Søn, havde denne engang en Tøs til Hyrdepige, der var noget slem til at spille ved Bordet, og hver Gang det skete, blev den gamle vred og skældte hende ud. Hun spekulerede imidlertid paa at hævne sig, og saa hittede hun en Dag paa at bore et fint lille Hul i hans Ske, og da han saa ved Middagsbordet skulde bruge den, kunde han til sin store Forbavselse og Forfærdelse ikke undgaa at spille, hvor forsigtig han end bar sig ad. Han glemte rent at se efter, om Pigen ikke spillede. Hans Sønnekone kunde ikke godt holde Bordet pænt for ham;

thi naar den gamle Mand kom ind i Stuen fra sit Arbejde i Mark eller Gaard, i Stald eller Nøds, gik han gerne op og ned ad Gulvet, støttende sig til Bordet med sine fra Arbejdet snavsede Hænder, og han satte da det ene sorte Mærke efter det andet paa Kanten af det pæne, hvidskurede Bord. Han døde 1845, 72 Aar gl.

Hans Efterfølger, Sønnen Christen Pedersen, blev gift med en Datter fra Dahlsgaard, Anne Andersdatter. Han var en meget dygtig og arbejdsom Mand, der passede sin Gaard og hadede Lediggang samt Finhed og Flothed. Han havde til Svogre nogle Storbønder fra Balling og Haasum, der var vant til et finere og flottere Levned, end han syntes om, derfor holdt han ikke af deres Selskab. Naar de kom at besøge ham, blev han ude ved sit Arbejde og lod dem skøtte sig selv. Han døde i en ung Alder. 1850 blev han angreben af Mæslinger og døde, kun 37 Aar gl. Han efterlod sig to Sønner, Peder og Milter. Hans Enke giftede sig med en Søn fra Gaarden Trærup i Lihme, Jens Christian Madsen. Denne fik i Folkemunde Navnet „Manden“, „æ Mand i Nalem“. Han og Anne Andersdatter fik 5 Børn, af hvilke dog de 2 døde i Barnealderen; men nu kunde der være Udsigt til, at den gamle Braad-Slægts Saga i Gaarden vilde være udspillet. Dette blev dog ikke Tilfældet. „Manden“ døde 1867, kun 52 Aar gl., og efter at Anne Andersdatter som Enke havde siddet for Gaarden en halv Snes Aar, overlod hun den til hendes og Christen Pedersens ældste Søn, Peder Christensen. Han er altsaa Peder Braad Nr. 6, men bliver i daglig Tale efter sin Far-fader kaldt Peder Miltersen. Han er, skønt han nu er over de 70 Aar, endnu Ejer af Gaarden.

I de sidste 50 Aar er Gaarden undergaaet mange Forandringer. 1868 købte Anne Andersdatter Udmarken Flovbjerg fra Gaard Mtk. Nr. 6 for 2000 Rdlr.; men 1883 solgte Peder Christensen en Del af Gaardens egne gamle Udmark, Esager, hvor saa den flere Gange nævnte Esagergaard fremstod. Endvidere er solgt fra Gaarden to Hede-

skifter; men da Skolens Jordlod 1915 skulde sælges, købte Peder Christensen denne. Skolejorden var, som vi før har set, oprindelig Udmarken til en af Byens Gaarde, saa er Peder Christensens Gaard bleven formindsket ved Salget af sin egen Udmark, er den til Gengæld bleven forøget ved Købet af to andre Gaardes Udmarker. For nogle Aar siden nedrev Peder Christensen Gaarden og opbyggede den syd for Landevejen paa Flovbjerg, saa den ikke længere ligger paa sin oprindelige Plads.

I Landgilde svarede Gaarden det samme som Nabogaarden, nemlig 2 Td. Rug, 2 Td. Byg og 1 Skp. Havre. Dens Tiendeydelse var derimod  $1\frac{1}{2}$  Skp. Havre højere pr. Td. Htk. end dennes og var for enhver af de tre Tiender pr. Td. Htk.  $1\frac{1}{2}$  Skp. Rug,  $1\frac{1}{2}$  Skp. Byg og  $4\frac{1}{2}$  Skp. Havre.

#### G a a r d M t k. N r. 16.

Gl. Htk. 1 Td. 3 Skp. 0 Fdk. 2 Alb.

For Fæstebrev 4 Skp. Rug, 4 Skp. 3 Fdk. Byg og 3 Rdlr. 3 Mk. Af Herligheden 2 Rdlr. Kirkeskyld 1 Td. Rug, 1 Td. 1 Skp.  $1\frac{1}{2}$  Fdk. Byg.

En interessant lille Gaard, der baade har tilhørt Kronen, Adelen og Gejstligheden, og som tillige Lem Kirke havde en Part i. For 300 Aar siden tilhørte den Kronen tilligemed sin Nabogaard, Gaarden Mtk. Nr. 6; men efter Svenskerkrigen, da Regeringen trænger til Penge, afhænder Kronen 1661 dem begge til Adelsmanden Claus Juel paa Nørre-Vosborg. Nu sad der et Par Storagrarer som Præster i Lem og Lihme, Mathias Bendixen Koch og Jens Jensen Holst. De købte flere Bøndergaarde og Huse. Navnlig var den Aalbæk Præst en vældig Karl, der kom til at eje ikke saa lidt Bøndergods. De to ærværdige Herrer købte af Claus Juel de to Gaarde, saaledes at Hr. Mathias i Lem faar Nabogaarden, og Hr. Jens i Aalbæk denne Gaard. Hr. Jens handlede mere med Vosborgmanden og købte mere Gods af ham, saaledes en Gaard i Sønderlem.

Nærværende Gaard vedbliver imidlertid ikke at være i gejstlige Hænder. I første Halvdel af 17 Hundrederne kommer den under Bustrup, hvor den forbliver, til den 1851 købes til Selveje.

Skønt Gaarden var lille, havde den dog store Udgifter. Krongodsets forskellige Ydelser til Kronen, Gæsteri, Inne, Stød og Leding, kaldtes tilsammen Godsets Herlighed. Naar Kronen solgte en Gaard, fulgte Gaardens Herlighed gerne med. Derfor maa nærværende Gaard svare af sin Herlighed til Ejeren, saaledes til Bustrup, da den bliver en Bustrupgaard. Denne Afgift af Herligheden var 2 Rdlr. Men desuden maatte den som andre Gaarde svare Landgilde, og denne var ikke lille, nemlig 4 Skp. Rug, 4 Skp. 3 Fdk. Byg samt 3 Rdlr. 3 Mk. Endelig ejede Kirken en Afgift, der var paalagt Gaarden og kaldtes Kirkeskyld. Den var 1 Td. Rug og 1 Td. 1 Skp. 1½ Fdk. Byg. Da Bustrup ejede Kirken, var den ogsaa Ejer af Kirkeskylden. Det var altsaa mange Afgifter, denne den mindste af Nørlemes Gaarde maatte svare.

1678 besiddes Gaarden af Anders Poulsen Smed og Jens Poulsen Skrædder. 10 Aar efter er Anders Poulsen Smed vistnok død; thi da er den anden ene om Gaarden. I Matrikelsprotokollen kaldes han Jens Poulsen med Dahlsgaardmark. Dette kunde tyde paa, at der er taget et Stykke Mark fra Gaarden Dahlsgaard og lagt til denne Gaard. Vi har jo alt et Par Gange set, at sligt kunde Herremændene gøre. 1703 er der kommet to andre Fæstere til Gaarden, nemlig Peder Sørensen Skrædder og Stephen Andersen Smed. Den sidste maa vist være en Søn af Anders Poulsen Smed. De er imidlertid begge aldrende Mænd. Peder Sørensen Skrædder dør 1707, 72 Aar gl. Stephen Andersen Smed var en „Jeppe paa Bjerget“. Om hans Kone var en „Nille“, vides ikke; men sikkert var han en Jeppe, der slukkede sine Sorger ved Brændevinen. Han var nemlig en sølle Dranker. Aar 1714 dør hans Hustru, og Aaret efter forsvinder han. Efter 8 Ugers Forløb fandt

man hans Lig uden for Estvadgaards Mølle. Han var druknet i Mølleaaen. Præsten, Jens Lauridsen Blytæcher, skriver i Kirkebogen om ham: „Han havde stedse været en Dranker“, og han tilføjer det fromme Ønske: „Gud giv, han maatte findes blandt de udvalgte Tal til Salighed“.

Den næste Fæster i Gaarden hedder Anders Skrædder, saa det ser ud til, at alle Fæstere i denne Gaard skal hedde Smed eller Skrædder. Han bor her i henved 60 Aar. Han var fint gift; thi hans Hustru var ikke af Bondestanden, hun var af højere Byrd. Det er en stor Mærkværdighed i denne Bondestandens dybe Fornedrelsestid at træffe en Bonde, der har fanget en Jomfru af de højere Stænder, og det er en stor Ære for Nørlem, at den virkelig har fostret en saadan Bonde. Af hvad Stand hans Hustru var, og hvor hun var fra, vides ikke. Hun var ikke fra Lem Sogn, Anders Skrædder er ikke ægteviet i Lem Kirke. Men forskellige Omstændigheder viser tydeligt, at hun ikke var af Bondestanden, og at hun var af en højere Stand. For det første hendes Navn, hun hedder Cathrine Elisabeth, et Par fine Navne, som ingen Bønderpiger har i de Tider. For det andet nævnes hun aldrig med hendes Mands Efternavn, hun kaldes ikke Cathrine Skrædder, men altid kun Cathrine Elisabeth. For det tredje faar med Undtagelse af Sønnen Christen, der er opkaldt efter Anders Skrædders Fader, hendes Børn pæne Navne og ikke almindelige Bøndernavne. For det fjerde gaar det fint til ved hendes Barselgilder, det er ikke hendes Naboer, Hovbønderne, der sædvanlig staar Faddere til hendes Børn, det er fine Folk med Titler forved deres Navne. Som Bevis herpaa skal en enkelt af hendes Barnedaab optegnes her efter Kirkebogen: 1730 døbttes Anders Skrædders Barn Gert Christian, frembaaren af Velbaarne Jomfrue Sophie Bartelin paa Kaas. Faddere: Jomfru Deichmann, Moncieur Bøgeschou, Præstens Hustru og Hans Møller. Den sidste var vist Bustrup Møller. Det ses ogsaa, at Cathrine Elisabeth er højagtet i Byen; thi skønt hun ikke vil have Bønder-



konerne til at holde hendes Børn over Daaben, bliver hun dog selv meget benyttet som Gudmoder til deres Børn. De søger uden Tvivl at bade sig i hendes Solskin; thi hun er af fornem Stand. Det havde været interessant at vide, hvordan det er gaaet til, at en Bondekarl har kunnet vinde sig en Hustru af fornem Stand; thi Anders Skrædder er Bonde, født og opvokset i Nørlem. Er hun monstro bleven vraget af Ungersvendene af hendes egne Standsfæller og saa har maattet tage til Takke med en Bondekarl, eller har hun maaske forelsket sig saaledes i denne Bondekarl, at hendes Elskov har kunnet trodse og besejre Forældrenes Modstand og Standens Fordomme? I sidste Tilfælde maa Efterslægten respektere hendes Minde!

Hun bliver Moder til 2 Sønner og 4 Døtre. 1746 har hun og hendes Mand den Sorg, at en af deres Døtre, Marie, faar et uægte Barn. Men nu møder os maaske det allerstærkeste Bevis for, at Cathrine Elisabeth var af fornem Stand. Det var i Pietismens Tid, da Forpligtelsen til at staa aabenbar Skrifte i Kirken for Forsyndelse mod det sjette Bud var paabudt og blev haandhævet strengt over for Bondestanden, hvorimod de højere Stænder i Reglen slap fri. Men det staaer ikke optegnet i Kirkebogen, at Anders Skrædders Marie stod aabenbar Skrifte for hendes Forseelse. Naar hun er bleven fri for at lide den Formældelse, som andre Bønderpiger, der kom galt af Sted, maatte lide, kan der vist ingen Tvivl være om, at det har været Hensynet til hendes Moders fine Familie, der friede hende. 6 Aar efter bliver samme Marie gift med en Sergent Astrup.

Cathrine Elisabeth dør 1766, 75 Aar gl. Anders Skrædder, der er et Aar yngre end hende, overlever hende i 7 Aar. Han dør 1773, 81 Aar gl. Hvem der bliver den næste Fæster i Gaarden, vides ikke bestemt. Kort efter Anders Skrædders Død bor der i nogle Aar en Mand i Byen ved Navn Jens Bojer. Han er Fader til førnævnte Kirsten Jensdatter Bojer og Farfader til førnævnte Jens

Ottosen Bojer. Det vides ikke, hvor i Byen han boede; men da alle andre Gaarde og Huse i Byen i denne Tid var bortfæstede, kan der være stor Sandsynlighed for, at det har været i denne Gaard, han har boet, at han har fæstet Gaarden efter Anders Skrædder. Det var imidlertid ikke ret mange Aar, han boede her. Han bor her endnu 1783; men ikke længe efter er han fraflyttet Byen, og efter at han er bortrejst, er Gaarden fæsteledig. 1787 staaer den anført i Landstingets Skøde- og Pantebøger som en fæsteledig hoverigørende Gaard til Bustrup. Nu bor der en Mand i Bakhuset ved Navn Peder Christensen Bønding. Han er Broder til førnævnte Jens Christensen Bønding i Gaard Mtk. Nr. 9. De har en tredje Broder ved Navn Niels Bønding. Denne Peder Bønding fæster omsider Gaarden og fraflytter Bakhuset, som Bustrup saa vist sælger til Selveje. Hans Hustru hedder Ellen Sørensdatter. De har haft tre Børn; men de to er døde som smaa, kun Sønnen Søren, der er født 1776, bliver voksen. Da Peder Bønding overtager Gaarden, er han allerede en aldrende Mand. Han dør 1805, 73 Aar gl. Ved Sønnen Søren Hjælp driver Enken saa Gaarden i 5—6 Aar derefter indtil 1811; men saa forlader Søren Hjemmet og rejser til et andet Sogn, muligvis for at blive gift og bosat i dette Sogn, og saa er det, som vi før har set, at Ellen Sørensdatter beder sit Herskab paa Bustrup om at maatte blive skilt af med Gaardens Udmark, da hun er 70 Aar og skrøbelig, og Herremanden saa faar den gode Ide at skænke dette Markstykke til Skolejord. Da Tiendeforliget samme Aar finder Sted, anmoder han om, at Gaarden af denne Grund maa blive tiendefri; men hvis dette ikke kan lade sig gøre, vil han svare Tiendeafgiften, naar den kan blive ansat i Lighed med Nabogaardens, Lars Smeds Gaards Tiende. Det bliver dog ikke ret længe, Ellen Sørensdatter har Fornøjelsen af at være fritagen for Udmarken. Hun maa ogsaa snart opgive Fæstemaalet af den øvrige Jord. Hun er nok for gammel og for skrøbelig til selv at styre

Sagerne. Da hun ikke er død i Nørlem, maa hun nok til sidst være flyttet hen til Sønnen.

Den tilbageværende Del af Gaarden, der bestaar af Toften, et Kærskifte, et Engskifte i Bærmose samt Heden, bliver et Hus paa 3 Skp. 2 Fdk. 1 $\frac{1}{4}$  Alb. Hartkorn. Ved den ny Matrikel af 1844 bliver Hartkornet forhøjet til 4 Skp. 0 Fdk. 2 Alb. Ved Ellen Sørensdatters Bortrejse bliver Huset fæsteledigt; men saa bliver det 1814 bortfæstet til Jørgen Christensen Jattrup, der tjener paa Ny Skivehus og dette Aar bliver gift med Kirsten Nielsdatter fra Bustrup Hedegaard. Jørgen Jattrup er Fæster af Ejendommen i henved 40 Aar. I Aaret 1840 opstaar der en Ildebrand hos Jørgen Jattrup. Øvrigheden maa have anset denne Ildebrand for noget mystisk; thi baade Jørgen Jattrup og Brandfogden, Peder Brogaard, bliver stævnedes til at møde til Forhør i Skive den 30. December 1840. De udebliver imidlertid begge, hvorpaa de atter indkaldes og skal møde den 18. Februar 1841; men da de heller ikke møder denne Gang, ser det ud til, at man har ladet Sagen falde, hvilket er meget ærgerligt, da det havde været interessant at se, hvad Forhørsprotokollen kunde have fortalt om Branden; thi der hviler virkelig nogen Mystik over denne Ildebrandshistorie. Der har nemlig i Byen gaaet den Historie i Folkemunde, at kun Halvdelen af Salshuset brændte, det øvrige blev reddet af en „klog Mand“ i Lihme. Han stod ved Siden af sin Gaard oppe i Lihme og slukkede Ilden nede i Nørlem. Skade, at saadanne „kloge Mænd“, der kunde gøre overnaturlige Kunster, ikke kan trives i vor saakaldte oplyste Tid. De var tit til megen Nytte; i Ildebrandstilfælde f. Eks. var de jo langt mere værd end baade Brandfogder og Brandredskaber. Den kloge Mand i Lihme skal dog have været en ren Sinke ved Siden af sin Fader, der havde været en vældig Trolldkarl. Engang vilde han til at bygge, og saa havde han faaet en Mængde Tømmer hjem, der laa ved Siden af Gaarden. Saa en Nat kalder hans Kone paa ham og siger:

„Du skal op, der staar en Mand herude med en Dynge Fjæl paa Nakken!“ „Aa, lad ham staa,“ svarer Manden. „Ja men han har staaet her i to Timer,“ siger saa Konen, „det er Synd, han skal staa her længere.“ „Lad ham bare staa,“ siger Manden bestemt, hvorpaa han lægger sig om paa den anden Side og sover roligt videre. Manden, som stod derude, var naturligvis en Tyv, der havde stjaalet Fjælene fra den kloge Mands Tømmerstabel; men her var han kommen til kort. Den kloge Mand havde ved sine Trolddomskunster tvunget ham til at bringe dem tilbage, og han kunde ikke slippe dem, inden han blev løst fra dem. Derfor maatte den arme Tyv staa ved Siden af Tømmerstabelen og bære paa Fjælene hele Natten igennem indtil den lyse Morgen, da den kloge Mand endelig kom op af Sengen og kom ud og løste ham.

Jørgen Jattrup blev 80 Aar, inden han 1855 afgik ved Døden; men hans Hustru, Kirsten Nielsdatter, der selvfølgelig blev kaldt „Kjen Jattrup“, blev langt ældre. Hun døde 1864 og havde da naaet den høje Alder af 94 Aar. De havde 3 Sønner, Christen, Niels og Christian. Den yngste, Christian Jørgensen, var med i Krigen 1848—50. Han overtog Ejendommen efter dem, dog ikke som Fæster, men som Selvejer, idet han 1851 købte Ejendommen fra Bustrup til Selveje for 420 Rdlr. Han driver i mange Aar Høkerhandel i Ejendommen. Den nuværende Ejer er Jens Christian Sørensen. Aar 1906 er fra Ejendommen solgt et opdyrket Hedeskifte. Huset ligger endnu paa Gaardens gamle Plads, tæt vesten for, hvor Braadslægtens Gaard har ligget.

#### G a a r d M t k. N r. 6.

Gl. Htk. 2 Td. 1 Skp. 2 Fdk. 0 Alb. Landgilde 4 Rdlr. 4 Mk.

Denne Gaard var den næste i Rækken. Den laa tæt vesten for sidst nævnte Gaard og var ligesom denne kun en mindre Gaard eller et Bol. Den er imidlertid falden for Udslettelsens Dom og er ikke mere til. Dens Bygninger er nedrevne, og dens Jorder adskilte og lagt til andre

Gaarde. Den er den eneste af Nørlems 12 gamle Gaarde, af hvilke der nu ikke er ladet „Sten paa Sten tilbage“. Medens de andre Gaarde mestendels har tilhørt Herremænd, har denne Gaard haft den Skæbne at være Krongods en Tid og siden det meste af Tiden at tilhøre Præster.

Som nævnt under forrige Gaard var den tillige med denne engang under Kronen, men blev 1661 solgt til Claus Juel paa Vosborg, der igen solgte den til Præsten Hr. Mathias i Lem. Aar 1711 solgte Hr. Mathias' Enke, „hæderlig gud- og dydelskende Matrone“ Anne Mogensdatter Haasum, den til Præsten Hr. Jens i Aalbæk. Det var dog ikke vor gamle, bekendte Hr. Jens. Han var den Gang vandret heden; men der var kommet en ny Hr. Jens som Præst til Lihme, der var ligesaa begærlig efter Jordegods som sin Forgænger. Hans Navn var Jens Jakobsen Haurslund. Prisen for Gaarden var 60 Sletdaler, det samme som 80 Kr. For 200 Aar siden havde en Gaard paa 2 Td. Hartkorn altsaa en Værdi af 80 Kr. Gaarden var endda solgt paa Afbetaling. Da der 1719 holdtes Skifte efter Præsteenken i Lem, havde hun endnu tilgode for Gaarden 9 Rdlr. 12 Sk. Hun ejede en Gaard i Vesterlem, der ved Skiftet efter hende takseredes til 30 Sletdaler (40 Kr.) pr. Td. Hartkorn, altsaa samme Pris, som Gaarden i Nørlem var solgt for. Tidens gangbare Pris paa Egnen for Jordejendomme var altsaa 40 Kr. pr. Td. Hartkorn.

Siden kommer en Kammerraad Andreas Lund i Besiddelse af Gaarden. Han sælger 1732 til Hr. Jens i Aalbæk en hel Del Bøndergods, hvoriblandt Julsgaard i Krejbjerg, et Hus i Vesterlem og nærværende Gaard i Nørlem. Hr. Jens er altsaa Ejer af nærværende Gaard to Gange. Aaret i Forvejen havde han af Fru Margrethe Ida Høgh til Sønder Skousgaard købt to Huse i Vesterlem; men 1733 maa han forlade alt sit sammenskrabede Gods, idet han da afgaar ved Døden. Hans Datter, Sidsel Malene Jensdatter Haurslund, arver hans Ejendomme. Hun er gift med Præsten Hr. Frederik Jensen Brøndlund i Helligsø paa Thy, og

denne Præstemand kommer altsaa i Besiddelse af Arven efter Hr. Jens. 1736 laaner han af sin „kære Svoger“, Hans Pedersen Hegelund i Krejbjerg, 400 Rdlr. mod Pant i Ejendommene i Salling. Han dør 1747, og nu vides det desværre ikke, hvem der efter ham faar nærværende Gaard. Det er ikke lykkedes at opdage, hvem der ejer Gaarden i sidste Halvdel af 17 Hundrederne, om den vedbliver at tilhøre Gejstligheden, eller den kommer under een eller anden Herregaard, inden den vistnok Aar 1800 bliver en Selvejergaard. Det lykkedes jo efterhaanden de tre Herregaarde, Bustrup, Hostrup og Kaas, at komme i Besiddelse af hele Lem Sogn undtagen Kæmpegaarden i Sønderlem, der tilhørte Strandet, to Huse i Vesterlem, der tilhørte Spøttrup, samt vistnok nærværende Gaard i Nørlem. Det vides sikkert, at den hverken har tilhørt Bustrup eller Hostrup, og den har formodentlig heller ikke tilhørt Kaas, da den ved Udskiftningen fik et Engskifte i Bærmose, hvad Kaasgaardene ikke fik, og da den ingen af sine Hedeskifter fik ved Siden af Kaasgaardenes Skifter. Muligvis er den ved Præstens Død i Helligsø gaaet i Arv til en af hans Børn eller til een eller anden Slægtning af ham og er derved undgaaet at ende som en hoverigørende Gaard til en af de nævnte Herregaarde, inden den købes til Selveje.

1688 hedder Fæsteren af Gaarden Jens Poulsen. Den samtidige Fæster af Nabogaarden hedder ogsaa Jens Poulsen. Det er muligvis samme Person, der har de to Bol i Fæste; men det kan jo ogsaa have været to forskellige Mænd af samme Navn. Nogle Aar efter faar Gaarden en ny Fæster. Hans Navn er Christen Skrædder, og hans Hustru hedder Gjertrud Andersdatter. De har bl. a. 2 Sønner. Den ene er vor bekendte Anders Skrædder, der bliver Fæster af Nabogaarden og bliver gift med Cathrine Elisabeth. Den anden, der hedder Mikkel Skrædder, bliver Fæster af Bakhuset og er Morfader til vor bekendte Mikkel Skrædder i Gaard Mtk. Nr. 10, der lader Gæssene gaa, men tager Gaasepigen. Det kneb nok undertiden for Christen Skrædder

og Gjertrud Andersdatter at klare Udgifterne; men heldigvis havde de et godt Herskab. I deres Tid ejedes Gaarden af Præsteenken, og hun laaner dem af og til Penge, naar de er i Forlegenhed, og da der holdes Skifte efter hende, skylder de hende i alt 12 Rdl.; ikke saa faa Penge i de Tider. Christen Skrædder var imidlertid død ved den Tid, Præsteenken sælger Gaarden til Hr. Jens i Aalbæk; maaske hans Død har bevirket, at hun beslutter at sælge Gaarden. Gjertrud overlever ham i adskillige Aar. Fæstemaalet er forbi ved hans Død; men hun opholder sig stadig i Nørlem og ernærer sig ved sine Hænders Arbejde. Maaske flytter hun til en af sine Sønner, da de bliver bosiddende i Byen. Hun arbejder undertiden for Præsteenken, og ved det omtalte Skifte efter denne møder hun frem med en Fordring paa 3 Rdl. 2 Mk. 4 Sk. for udført Arbejde, og hun aflægger Ed paa at have de Penge tilgode.

Da Hr. Jens i Aalbæk har erhvervet sig Gaarden, sætter han en ny Fæster i den. Han hedder Jens Godskesen Murmejster og hans Hustru Sophie Pedersdatter. De bebor Gaarden i ca. 40 Aar. Jens Murmejster er vist en meget upaaagtet og mindre anset Mand i Byen; thi medens hans tvende Naboer, til den ene Side Anders Skrædder og til den anden Side Mads Bro, og deres Hustruer stadig staar optegnede som Faddere ved Barnedaab omkring i Byen, ses hans og hans Hustrus Navne næsten aldrig i den Anledning. De har Sønnerne Jens og Peder og Døtrene Maren og Ellen. Af Døtrene bliver Maren som fortalt under Ravnsgaard Kone i denne Gaard og bliver kaldt Ma' Ravn. Hun bliver gift baade med den sidste Mand i Ravnsgaard af den gamle Ravnslægt og med den første Mand i Ravnsgaard af den ny Ravnslægt. Den anden Datter, Ellen, bliver 1744 trolovet med en Søn i Nabo-gaarden Brogaard, men bliver ikke gift med ham, et Forhold, der nærmere skal omtales under Brogaard.

Sønnen Jens bliver kaldt Jens Smed. Da dette Efternavn ikke er noget Slægtsnavn her, idet Faderen har

Murmejster til Efternavn og kanske nok har været Murer, saa har Jens uden Tvivl været Smed. Han har maaske haft en Smedje bygget hjemme ved Gaarden og har været Byens Smed, og naar saa en Mand skulde have noget smedet, har han, som det var Skik i gamle Dage, taget „en Dags Stævne“ hos ham. Manden kom da om Morgenen til Smedjen med en Sæk Kul paa Nakken, en Madkurv i Haanden og en Flaske Brændevin i Lommen og hjalp saa Smeden hele Dagen med at blæse og slaa for ham. Maden og Brændevinen skulde han dele med Smeden og saa betale ham en Dagløn for hans Arbejde.

Da Jens Murmejster blev noget til Aars, lod han Jens faa Fæstebrev paa Gaarden og fæstede saa selv Myrehuset, hvor han flyttede om og blev Husmand. Aar 1752 har Jens Smed Gaarden, og Jens Murmejster har Myrehuset. Samtidig bor der en anden Mand i Byen, nemlig i Kjærgaard, der ogsaa hedder Jens Smed. For at adskille dem kalder man Kjærgaardmanden Gamle Jens Smed og denne Unge Jens Smed. I Kirkebogen staar denne næsten altid anført som Unge Jens Smed. De er dog lige gamle, begge født 1716, og som de er født samme Aar, dør de mærkværdigvis ogsaa samme Aar, nemlig Aar 1800. Naar Jens Smed i Kjærgaard alligevel skal kaldes den gamle, kommer det vist af, at han har Gaard, Hustru og Børn mange Aar før den anden Jens Smed. Hans Børn begynder at blive voksne, da den andens Børn begynder at komme til Verden. Unge Jens Smed har Gaarden nogle Aar, inden han, 38 Aar gl., gifter sig. 1754 bliver han viet i Ramsing Kirke til Pigen Kirsten Larsdatter af Ramsing. Hun er kun 25 Aar og er altsaa 13 Aar yngre end han. De faar 6 Børn, af hvilke Sønnen Christen dør som Barn. De andre er Sønerne Jens og Lars og Døtrene Sophie, Anne Marie og Johanne, eller som disse Navne den Gang udtaltes paa Sallingbomaalet, Saaffi, An Mari' og Jaen. Kun to af disse Børn naar at lande i Ægteskabets Havn, nemlig de to yngste, Lars og Jaen. Lars bliver endda 45 Aar, inden



han naar derind. Jaen bliver, som fortalt under Braadslægtens Gaard, 1804 gift med Ejeren af denne Gaard, Peder Miltersen; men Ægteskabet bliver kun af kort Varighed, idet hun dør i Barselseng to Aar efter. Saaffi naar lige til Ægteskabets Dør, men heller ikke længere. Aar 1805 bliver hun trolovet med en Enkemand fra Hjerk. Hendes Broder Lars og Svoger Peder Miltersen gaar til Præsten at bestille Lysning, og der bliver holdt Trolovelsesgilde eller Jagilde, som det kaldtes; men inden Bryllupsdagen bliver Kærestefolkene omsindede, „efter Parternes fælles Samtykke blev Ægteskabsforbindelsen ikke fuldbyrdet“. Saaffi bliver saa tillige med Søsteren An' Mari gaaende hjemme hos Broderen, der nu har Gaarden. Den ene af dem er dog maaske inde hos Moderen i hendes Aftægtshus ved Siden af Gaarden. Da Broderen bliver gift, flytter de vist begge ind til Moderen, og da hun dør, bliver de boende i Huset. 1820 dør An' Mari, 59 Aar gl.; men Saaffi bliver i Aftægtshuset, til hun bliver saa gammel og affældig, at hun stadig maa holde Sengen og ikke længere kan passe sig selv. Hun kommer da ind i Salshuset til Broderens Stifsøn, der nu har Gaarden. Hendes Seng her stod i den nordre Side af Dagligstuen, og da der var mange smaa Børn i Gaarden, der daglig løb og legede og tumlede i Stuen, sagde hun altid: „A legger i æ nær Si aa æ Stov, de mo a lov“. Dermed mente hun, at den nordre Side var det fredeligste Sted i Stuen for Børnene. Hun døde endelig 1845, omtrent 90 Aar gl. Af Jens Smeds to Sønner dør Jens som Ungkarl 1794, 37 Aar gl., og det bliver altsaa Lars, der kan faa Gaarden. Jens Smed bliver dog ved selv at have Gaarden op i sin høje Alderdom. Han dør Aar 1800, 84 Aar gl., og da hans Hustru, Kirsten Larsdatter eller „Kjen Smed“, som hun kaldes, dør i selvsamme Alder, har hun overlevet ham i 13 Aar. Jens Smed dør som Gaardfæster; men 10 Aar efter er Sønnen Lars Smed, der overtager Gaarden efter ham, nævnt som Selvejergaardmand. Gaarden

er altsaa af Lars Smed i Tidsrummet 1800—1810 købt til Selveje.

Lars Jensen Smed er 37 Aar, da han overtager Gaarden; og han har den i 8 Aar, inden han hitter paa at gifte sig. Paa Hostrup tjente en Pige ved Navn Inger Pedersdatter eller „Inger Pæjster“, som hun alle sine Dage kaldtes. Hende tager Lars Smed 1808 til Hustru. Han er da 45 og hun 36 Aar. Hun har et uægte Barn, en Søn ved Navn Esper Jepsen, født 1799. Den stakkels Dreng havde ikke haft det godt. Lejet ud i Kost og Pleje, maaske liciteret bort til den lavestbydende, var han flyttet fra Sted til Sted. Plejeforældrene var i Reglen onde imod ham, og han havde døjet ikke saa lidt ondt. Hver Gang Lejetiden nærmede sig sin Afslutning, plejede han at sige: „Hvons mon a no ska hen!“ Men da Moderen blev gift med Lars Smed, oprandt der andre Dage for ham. De tog ham hjem til sig som Søn i Gaarden, og da de ingen Børn selv fik, blev han endog Arving til Gaarden. Havde de første Aar af hans Barndomstid været mørke og onde ude hos fremmede, saa blev de sidste Aar af Barndomstiden lyse og gode hjemme hos hans egen Mor og hans rare Stiffader. Det var i Legestuernes Tid, og da Esper blev voksen, blev han en af Legestuens Helte, idet han blev en vældig Dansemester. De unge takserede hverandre efter deres Dansekunst, og Pigerne saa mildt til den Karl, der ret kunde svinge dem paa Dansegulvet, og det var Esper Karl for at kunne gøre, derfor var han ikke ilde set paa Pigernes Vej. Han fangede selvfølgelig ogsaa en af dem, en Datter i Dahlsgaard, Bodil Andersdatter, Søster til førnævnte Anne Andersdatter i Braadslægtens Gaard. Den 17. September 1830 gik to Ungersvende fra Nørlem op til Præstegaarden i et vist Ærinde, hver fulgt af to Forlovere. De to Ungersvende var Christen Ravn i Ravnsgaard og Esper Jepsen i Gaard Mtk. Nr. 6. Den første skulde giftes med en Datter i Brunsgaard, den anden med en Datter i Dahlsgaard.

Da Esper Jepsen var bleven gift, afstod Lars Smed og Inger Pæjster Gaarden til ham og gik selv paa Aftægt. Lars Smed havde været en ualmindelig dygtig Mand, en Mand, der forstod den Kunst at samle Penge. Han havde købt sin Gaard til Selveje og udbetalt den og desforuden samlet sig en efter Datidens Forhold stor Bunke Penge i sit Hængeskab, hvor han gemte dem. Disse Penge beholdt han, da han afstod Gaarden. Engang imellem tog han dem frem og talte dem. Esper Jepsens ældste Søn, Lars, der var opkaldt efter ham og derfor var hans Øjesten, var altid til Rede for at hjælpe ham, naar Pengene skulde tælles; der vankede saa maaske en lille Skilling til ham. Lars Smed og Inger holdt en Del Duer, som de paa deres gamle Dage gik og puslede med. En Dag, Lars havde opdaget, at et Par Duer vilde til „at ligge“, bragte han denne Nyhed til Inger; men hun svarede, at det havde hun opdaget Aftenen i Forvejen og sagt ham det; men han havde ikke villet tro det: „A saa' dæ æ nok, Laes; di kurrer og purrer i Aes!“

Baade Lars og Inger døde 1848, henholdsvis 85 og 76 Aar gl. Da Esper Jepsen og Bodil efter de' gamles Død skulde til at se til deres Penge, var Pengene helt mugne, saa de maatte til at fyre i Ovnene og sætte dem derind for at faa dem tørret. Pengene havde været gemt i saa mange Aar, at „Møl og Rust“ var ved at fortære dem. Skønt gamle Lars nu og da havde forstrakt Esper og Bodil med en Skilling, saa til en Ko og saa til et og andet, var der dog saa mange Penge efter ham, at de kunde bygge et nyt Salshus for dem. Pengene slog til til hele Salshuset undtagen til Gulvet i Sovekammeret. Derinde skulde lægges Bræddegulv, de andre Stuer kunde, som det var Skik og Brug, nøjes med Gulve af stampet Ler. Nu sad Esper og Bodil egentlig rigtig godt. En Gaard med et nyt Salshus; kvit og frit, og nu ingen Aftægt længere paa Gaarden.

Ligesom Lars Smed havde haft en Søster og en Tid

to Søstre boende i Gaarden, saa havde Inger Pæjster ogsaa en Tid en Søster boende i Gaarden. Dette var ikke saa mærkeligt; men det mærkelige var, at denne Søster var ugift, til hun blev 55 Aar, og saa endda naaede at blive gift to Gange, tiffmed med to Mænd, der havde samme Navn, og selve hendes Ægteskabsforbindelser var ogsaa noget mærkelige, især den sidste. Hun hed Kirsten Pedersdatter eller „Kjen Pæjster“. 1822 blev hun gift med en Enkemand, en forhenværende Gaardmand i Vesterlem, da Aftægtsmand i Gaarden. Han hed Mads Grove eller Grou og var Broder til Niels Grou i Nørlem. Det mærkelige ved denne Forbindelse var, at en Mand, der har indstillet sin Virksomhed og har søgt Alderdommens Hvile som Aftægtsmand, gaar hen og gifter sig. Han døde to Aar efter, og nu sad Kjen Pæjster Enke i 6 Aar; men saa skete der en Forbindelse, der dog var langt mærkeligere end den første. Da hun var 63 Aar, blev hun gift med en Ungkarl fra Hindborg paa 30 Aar og ligesom hendes første Mand hed Mads Grove. At en Ungkarl paa 30 Aar tager en gammel Enke paa 63 Aar, kan nok kaldes højst mærkeligt.

Esper Jepsen, der, endog før han blev rigtig gammel, altid blev kaldt „Gamle Esper“, var en meget rar og godmodig Mand. En Datter af ham har engang fortalt, at hun ikke kunde mindes nogensinde at have set ham vred eller have hørt ham udtale et bittert Ord. Naar han om Aftenen kom ind efter endt Dagværk, var han altid mild og venlig. Hans Hustru var mere skrap, og det var nok hende, der havde Kommandoen. De havde 5 Sønner og 2 Døtre. Omkring 1860 afstod de Gaarden til deres ældste Søn Lars. Han var gift med en Datter i Ravnsgaard, Maren Christensdatter. Hun blev alle sine Dage kaldt Ma' Ravn. Da hun var 15 Aar, kom hun i Skrædderlære, og derefter drev hun Skrædderprofessionen alle sine Dage, indtil Dagen før hun døde, omtrent 81 Aar gl.

En anden af Gamle Espers Sønner, der hed Niels, var Spillemand. Han spillede i adskillige Aar ved Bryllupper,

Gilder og Legestuer. Det var i Slutningen af Lege-  
stuernes Tid, og de endte den Gang sjælden uden Slags-  
maal, og Niels blev som Spillemand i Legestuen Vidne til  
mangt et Slagsmaal og kunde fortælle meget derom. Ved  
Bryllupper maatte han staa i Bryllupshusets Dør og blæse  
i Klarinet for hver Gæst, der ankom, og ligeledes blæse i  
Klarinet til og fra Kirken. Naar det saa blev Aften, maatte  
han op i Storstuen og have Fjolen frem og spille til Dans,  
tit til langt op paa næste Dags Formiddag. Han blev aldrig  
kaldt andet end Spillemanden, endog efter at han i mange  
Aar før sin Død havde holdt op med at spille. En hjemlig  
Poet digtede følgende Vers om ham:

„Hejlistehej! nu kommer Spillemanden.  
Hejlistehej! saa fuld som bare F.....!  
Ja, saa minsanten er Slyngelen saa,  
Se, hvor han gaar og skræver!  
Vejen til hannem kan ikke forslaa,  
Den er ham bleven for snæver!“ —

1868 døde Bodil, 66 Aar gl., og 1870 døde Esper,  
71 Aar gl. Som nævnt under Braadslægtens Gaard solgte  
Lars Espersen 1868 Gaardens Udmark, Flovbjerg, til sin  
Moster, Anne Andersdatter, for 2000 Rdlr. 1874 solgte han  
Resten af Gaarden til Manden i Brogaard, Peder Bro-  
gaard, for 3000 Rdlr. Denne købte Ejendommen til sin  
Søn, som saa boede her, til han 1890 flyttede hjem og  
overtog Brogaard. Hans hidtil iboende Ejendom blev da  
lagt til denne Gaard, og dens Bygninger blev nedbrudte.  
„Spillemanden“ havde i sin Tid faaet i Arv fra Gaarden et  
Hedeskifte og Gaardens Engskifte i Nøringen.

Saaledes er altsaa denne gamle Gaard, der gennem  
vistnok mange Hundredaar havde været med til at give  
Nørlem sit Fysiognomi, falden for Udslettelsens Dom.

Næstefter Brunsgaard svarede denne Gaard tillige med  
sin Nabogaard Brogaard den højeste Tiende i Byen, nemlig  
for enhver pr. Td. Hartkorn  $1\frac{1}{2}$  Skp. Rug, 2 Skp. Byg  
og  $4\frac{1}{2}$  Skp. Havre.

Den var den eneste af Gaardene, der ved Fastsettelsen af Matriklen af 1844 beholdt sit gamle Mtk. Nr., idet den ogsaa efter Matriklen af 1688 havde Nr. 6.

### **Brogaard. Mtk. Nr. 7.**

Gl. Htk. 4 Td. 6 Skp. 0 Fdk. 2 Alb. Landgilde 1 Td. Rug.

Den vestligste Gaard i Rækken laa ovre vest for Bløden, omtrent paa det Sted, hvor nu Sandgraven findes. Da den vestlige Del af Bløden var et Morads, medens den østlige Del var noget haard og hedeagtig, havde man lavet en Stenbro tværs over Moradset, hvorover man kørte for langs den faste østlige Side af Bløden at komme til Marken. Broen har sikkert ikke været noget Kunstværk. Det har nærmest været en Opfyldning af Moradset med Marksten, saaledes at man kunde køre derover. Efter denne Bro skal Gaarden have faaet sit Navn, Brogaard eller Brougaard, som Navnet skreves i gamle Dage.

Det er dog længe siden, Gaarden laa her paa denne sin oprindelige Plads. To Gange er den bleven flyttet længere mod Syd; først den halve Del af Vejen til sin nuværende Plads, hvor den laa for 100 Aar siden, og dernæst til Stedet, hvor den nu ligger, syd for Landevejen, syd om Byen.

Den er den eneste af Gaardene, hvorfra slet intet Jord er solgt eller fraskilt; dens Areal er tværtimod efterhaanden forøget, idet der i Tidens Løb er købt Jord flere Gange og lagt til Gaarden, saa at den nu er en meget anselig Gaard. Som før fortalt er en Del af Gaard Mtk. Nr. 6 lagt under Brogaard; endvidere et mindre Jordstykke fra Gaarden Ebbesgaard, et større Stykke Hedejord fra Vesterlem, som den daværende Ejer af Brogaard har opdyrket og lagt under Gaarden, og endelig et Engskifte i Vejby.

Gaardens Historie staar i Forbindelse med en opsigtsvækkende Begivenhed, der Aar 1588 fandt Sted i Sognet, nemlig Sognekirkens Brand, der skyldtes Uforsigtighed af

en Karl fra Brogaard. Kirken havde Straatag, og Ilden opkom ved, at Karlen skød efter Duer paa Taget. Sagnet fortæller, at Karlen bagefter løb ud i Nørlem Hede for at skjule sig for Øvrigheden.

1688 tilhørte Brogaard den første Hr. Jens i Aalbæk — Jens Jensen Holst — der altsaa ejede to Gaarde i Nørlem, idet han ogsaa ejede Gaard Mtk. Nr. 16. Sidenhen kom den under Hostrup, hvor den forblev, til den købtes til Selveje. I Forhold til de andre Gaarde i Byen, svarede den kun en lille Landgilde, kun 1 Td. Rug. Bustrupgaardene svarede langt mere, og Ravnsgaard, der var omtrent af samme Størrelse som Brogaard, og som ogsaa var under Hostrup, svarede dobbelt saa meget, nemlig 2 Td. Rug. Det er derfor ogsaa betegnende, at medens alle de andre Gaardes Hartkorn undtagen Brunsgaards ved den ny Skyldsætning 1688 gik betydelig ned, gik Brogaardes Hartkorn noget op. Efter den gamle Skyldsætning af 1664, der udelukkende var baseret paa Landgildeydelsen, var Brogaard den tredje mindste Gaard i Byen, da dens Landgilde var saa lille; men efter den ny Skyldsætning, der var baseret paa Jordernes Størrelse og Godhed, blev Brogaard fra at være den tredje mindste den tredje største Gaard i Byen.

1688 har Gaarden to Fæstere, Christen Jakobsen og Christen Jensen. Ved Hundredaarsskiftet er den sidste ~~død~~ eller fraflyttet Gaarden. Christen Jakobsen dør 1705, 72 Aar gl. Aaret i Forvejen er hans Datter, Maren Christensdatter, bleven gift med en Mand ved Navn Mads Jensen. Denne Mand bliver Fæster af Brogaard i 39 Aar og bliver efter Broen eller Gaarden kaldt Mads Bro eller Mats Brou, som det skreves, undertiden kaldes han ogsaa Mats Brougaard. Han gør Akkord med sit Herskab paa Hostrup, saaledes at han svarer sin Landgilde i Penge med 2 Rdlr. aarlig i Stedet for i Korn. Det er en personlig Akkord, der kun gælder for hans Tid; efter hans Død svares Landgilden atter i Korn med en Td. Rug aarlig.

Tilsyneladende er Mads Bro en anset Mand blandt By-mændene. Hans Hustru dør 1741, 59 Aar gl., og selv dør han to Aar efter, 68 Aar gl. De har haft 12 Børn, af hvilke de 10 overlever dem. Disse 10 Børn forsvinder som Dug for Solen, ingen af dem bliver gift eller bosat i Nørlem. Hvor saa stor en Børneflok bliver af, er ikke let at fatte. Dog har maaske en af dem faaet Gaarden efter Faderen og haft den et Aars Tid, nemlig Sønnen Mathias Madsen Bro, f. 1719. Aaret efter Faderens Død bliver han nemlig trolovet med Naboens, Jens Murmejsters Datter, Ellen Jensdatter. Der bliver lyst for dem; men inden Bryllupsdagen rømmer han, og Præsten noterer i Kirkebogen, at han ikke er kommen tilbage. Maaske denne korte Bemærkning i Kirkebogen gemmer et Livs Tragedie. Hvorfor rømmer Mathias inden Brylluppet og vender ikke tilbage? Er det Pigen, han er bleven ked af og ikke vil giftes med, eller er det Gaarden med Trællekaarene som Hovbonde? Det havde været saare interessant at vide. Hverken hans eller den forladte Ellens senere Skæbne kendes.

Den næste Fæster af Brogaard er en Mads Bro og hans Familie uvedkommende Mand ved Navn Peder Ulrichsen. Han har Gaarden i ca. 25 Aar, nemlig til 1768 eller 69. Derpaa forsvinder han fra Byen med sin Familie, Hustru og 5 Børn. Han har formodentlig ikke længere kunnet svare sine Afgifter eller har „forsiddet sin Gaard“, som det hed, naar en Bonde forsømte sin Gaard eller ikke drev den, som hans Herremand forlangte det, og han er da sat fra Gaarden af sit strenge Herskab, Jochum Tolstrup, der nu er kommen til Hostrup, hvorpaa Jochum sætter en anden af sine undergivne Bønder til Gaarden, nemlig en gift Tjenestekarl i Vejby ved Navn Laust Christensen.

Som før nævnt hørte Gaarden Kirkegaard i Ramsing under Hostrup. Denne Gaard, der foruden sin Landgilde til Hostrup maatte svare Annekskyld til Præsten i Haasum,



laa ved Siden af Ramsing Kirke, men er nu nedreven og dens Jorder lagt til Christen Thomsens Gaard. Her boede i Slutningen af 16 Hundrederne Laust Nielsen Kirkegaard og Johanne Søfrendatter og senere deres Søn Christen Lauridsen Kirkegaard. Denne har mange Børn, og af disse hedder de to ældste Sønner begge Laust, og de bliver begge bosiddende som Gaardfæstere i Nørlem. Den yngste i Ravnsgaard, og han er vor bekendte Laust Ravnsgaard; den ældste i Brogaard, og han er nævnte Tjenestekarl i Vejby, Laust Christensen. Han tjente i mange Aar i Vejby og var tillige Soldat ved Landeværnet. 1761 bliver han gift med Else Christensdatter Murmejster fra Vesterlem, men vedbliver i ca. 7 Aar efter sit Giftemaal at være Tjenestekarl i Vejby.

I Vesterlem boede en Husmand ved Navn Christen Murmejster. Hans Hustru hed Maren Espersdatter. De havde Sønnen Peder og Esper og Døtrene Maren, Else og Kirsten. Begge Sønnenne blev Rømningsmænd. Først rømte den ene og fire Aar efter den anden. Af Døtrene blev Maren gift med en Skrædder i Haasum ved Navn Povl Madsen, Else med Soldat og Tjenestekarl Laust Christensen i Vejby, og Kirsten med Sergent Kilschou i Vesterlem. Medens Else maatte nøjes med en menig Soldat, fik Kirsten en Underofficer. Denne Sergent Kilschous virkelige Navn var Christen Kjeldsen Kilsgaard, men som Befalingsmand ved Landeværnet maatte hans Navn fortylkes i de Tider, da Kommandosproget og alt ved Hæren var tysk, saa Navnet Kilsgaard blev til Kilschou. Han fæstede det Hus i Vesterlem, som 100 Aar senere i mange Aar beboedes af Snedker Christen Madsen.

Gamle Christen Murmejster var Fæster af et Hus til to Køer; men da han døde, maatte hans Enke sælge begge Køerne for at klare Gælden, og da hun var meget svag, maatte hun flytte om til hendes Svigersøn, Sergent Kilschou. Hos ham var hun i noget over tre Aar, hvorpaa hun 1763 afgik ved Døden. Der blev saa afholdt Skifte efter hende.

Hendes Efterladenskaber vurderedes til 16 Rdlr. 4 Mk. 8 Sk. Saa fremkom Sergenten med en Regning til Boet paa 28 Rdlr., nemlig for at have haft den afdøde i over tre Aar, 6 Rdlr. aarlig, i alt 20 Rdlr., samt for „den salig Kones Bestædigelse til Jorden, Kiste, Ligprædiken, Sang og til dem, som bar Liget“, 8 Rdlr. Hverken Arvingerne eller Skifteretten syntes, Regningen var ubillig. Skifteretten forlangte 5 Rdlr. 3 Mk. 4 Sk. Et Avertissement i „Kjøbenhavnske Tidende“ efter de bortrømte Sønner var 2 Rdlr. Boets Værdi kunde altsaa ikke nær dække Gælden og Udgifterne. Enden paa Sagen blev derfor, at Sergenten betalte Skifteretten og Avertissementet og beholdt saa Svigermoderens Sager. Vurderingsmændene, et Par Mænd i Vesterlem, havde været saa ædelmodige at eftergive Betalingen for deres Arbejde. Der blev altsaa intet til Arvingerne at dele, og Laust Christensen har altsaa intet arvet med sin Hustru. At dem, som bar Liget, ogsaa skulde have Betaling, tyder paa, at det har været Skik i Lem, som det ogsaa har været Skik mange andre Steder, at Ligene ikke blev kørte til Kirken, men blev baarne hele Vejen fra Hjemmet til Kirken af lejede Ligbærere. — Vi vil siden komme tilbage til Sergent Kilschou, da han har ydet et ikke ringe Bidrag til Nørlems Historie, idet ikke blot hans Svigerinde, Else Murmejster, men ogsaa to af hans Døtre, hvoraf den ene endog som Degnemadame, bliver bosatte i Nørlem, og hans Hustru kommer til at leve sine sidste Dage i Nørlem.

Ca. 1768 forandres altsaa Laust Christensens Stilling, idet han fra at være Tjenestekarl i Vejby bliver Gaardfæster i Nørlem og flytter til Brogaard. Han bliver nu kaldt Laust Brogaard, og hans Hustru, der før kaldtes Else Murmejster, bliver kaldt Else Brogaard. Da han flytter til Nørlem, har hans Broder, Laust Ravnsgaard, allerede boet i Byen en halv Snes Aar; men nu bor altsaa de to „Lauster“ fra Kirkegaard i Ramsing i Nørlem i to Gaarde, der den Gang omtrent var lige store, og de bor her til deres Død

og var begge, saa vidt det kan skønnes, ansete Mænd i Byen. Laust Brogaard har 6 Børn, nemlig Sønnerne Christen, Niels, Peder og Bertel og Døtrene Maren og Anne. Han dør Aar 1800, 68 Aar gl. Else Brogaard, der var født samme Aar som han, overlever ham i 8 Aar, idet hun først dør 1808, 76 Aar. Deres Efterkommere i lige Linie er endnu i Besiddelse af Gaarden.

Da deres ældste Søn, Christen, bliver voksen, tjener han i flere Aar paa Hostrup, vistnok sysselsat ved Teglværket, og stod meget højt anskreven hos Jochum Tolstrup, der betror ham det ansvarsfulde Hverv at barbere sig, og da Christen siden flytter hjem og overtager Brogaard, maa han hver Søndag Morgen af Sted paa Hesteryggen til Hostrup at barbere Naadigherren, der ikke tør betro dette vigtige Hverv til andre.

Mens han tjener paa Hostrup, bliver han 1792 gift med Maren Nielsdatter, kaldet Maren Kjæmpe, af Vesterlem. Han flytter dog ikke hjem med det samme, han bliver gift. Dette skete vist først et Aars Tid efter; thi hans første Barn, Datteren Kirstine, er ikke født i Brogaard; men da han flytter hjem, er det formodentlig som Ejer af Forældrenes Gaard. 1796 afstaar Jochum Tolstrup Hostrup til sin Søn, Jørgen Tolstrup; men forinden har han solgt alt Bøndergodset undtagen Gaarden Kurup i Vesterlem. 1792 sælger han Ravnsgaard, og samme Aar sælger han Opperbygaardene, saa Brogaard maa ogsaa være solgt i dette Tidsrum, antagelig 1793. Slægtstraditionen fortæller, at Jochum Tolstrup lod Christen Brogaard faa Gaarden, fordi han holdt saa meget af ham. Har dette noget paa sig, vil det vel sige, at han lod ham faa Gaarden paa billige Vilkaar. Christen Brogaard er altsaa Selvejer. Han har muligvis haft det noget smaat i Førstningen; men han er en dygtig, energisk og initiativrig Mand, der forstaar den Kunst at forvandle Gæld til Formue. Han lægger sig efter Produktion og Salg af Brændevin i stor Stil. Ikke blot til Omegnen, men til langt bortliggende Egne sælger

han Brændevin, saaledes sælger han store Mængder til Thyholm. Han naar paa denne Maade efterhaanden at blive en rig Mand efter Datidens Forhold og kan laane Penge ud til Folk. Saaledes laaner han to Gaardmænd paa Thyholm, den ene i Søndbjerg, den anden i Styvel, hver 400 Rdlr.; men i Pengekrisens Tid 1813 maa han overtage begge deres Gaarde for at redde sine Penge. Han lader siden sin Søn Niels faa Gaarden i Søndbjerg og sin Svigersøn, Snedker Hans Mikkelsen, der som fortalt under Gaard Mtk. Nr. 10 blev gift med Christen Brogaards ældste Datter Kirstine, faa Gaarden i Styvel. Da Niels var kommen over til sin Gaard, vilde han gerne rejse igen mod at faa Halvdelen af de 400 Rdlr., Gaarden havde kostet; thi Bygningerne var saa brøstfældige og saa utætte, at der ikke var et eneste Sted i alle Husene, hvor han kunde staa tør, naar det regnede. Han kom dog ikke derfra, men blev der og arbejdede sig efterhaanden frem til en holden Mand.

Foruden et Barn, der dør i Trearsalderen, fik Christen Brogaard og Maren Kjæmpe 7 Børn, Sønnerne Laust, Niels og Peder og Døtrene Kirstne, Else, Anne og Dorthe. Da den ældste Søn, Laust, var 26 Aar, tjente han paa Kaas. Ved Nytaarstid 1821 sendte hans Husbonde ham et Ærinde over til Thyholm. Limfjorden var tillagt, og han gik da over Isen; men paa Tilbagevejen faldt han igennem Isen og druknede. Han var forlovet med en Pige, der ogsaa tjente paa Kaas, den flere Gange nævnte Kirsten Jensdatter Bojer. Hun var frugtsommelig ved ham og fødte Dagen efter hans Død en Søn, den senere Ejer af Gaard Mtk. Nr. 9, Laurs Christian Laursen. Traditionen beretter, at Kirsten Bojer selv havde set hans Liglys. Hun havde en Tid før hans Død tydelig set et Lys brænde ude paa Fjorden. Ligeledes beretter Overleveringen, at man trods ivrig Søgning ikke kunde finde hans Lig i Fjorden og først fandt det, da man hittede paa at tage en Jernkrog at søge med, der hang et Sted paa Kaas og siden hans Død ikke havde

villet hænge stille. Han blev begravet paa Lem Kirkegaard uden at blive afklædt; selv hans Pung og hans Penge lod man ham faa med sig i Graven. Man har i denne overtroiske Tid ikke turdet tage hans Penge af Frygt for, at han skulde „gaa igen“ efter dem. 1913 fandt man under Kastningen af en ny Grav paa Kirkegaarden hans Klæder, indeholdende Pungen med Pengene. Paa Grund af Søvandets Indvirkning havde Tøjet holdt sig i Jorden i henved 100 Aar. Pungen indeholdt nogle Kobberskillinger fra Christian den Syvendes Tid.

Christen Brogaards næstældste Datter, Else, flytter til Bustrup Hedegaard. Mathias Schou, der skænker Degnejorden til Nørlem Skole, har en Søn og Efterfølger, Peter Schou, der sad i mange Aar som Ejer af Bustrup uden at gifte sig; men saa faar han omsider en Husjomfru, Anne Sofie Svane, en Degnedatter fra Oddense, der binder ham i Hymens Lænker og bliver hans Hustru. Hun har før sit Giftemaal en Søn, Christian, og i sit Ægteskab faar hun Sønnen Mathias, der arver Bustrup efter Forældrene, medens Christian som en Slags Goddædighed fra Bustrup faar Bustrup Hedegaard i Forpagtning. Han bliver gift med Else fra Brogaard. Efter denne „Christian o æ Hiergord“ er endnu i Nørlem opbevaret en Talemaade, han altid brugte, naar han sad i et godt Lag hos de Nørlem Mænd: „Derom, derom der var en Allarm, en Stodder drak en Dram!“ Disse Ord kunde dog bedre passe i vore Dage.

Da Christen Brogaard er 62 Aar, bliver han syg og sengeliggende og maa ligge paa Sengen i tre Aar, indtil han 1830 afgaar ved Døden, kun 65 Aar gl. Han havde været en dygtig og en fremragende Mand. Han var en af de otte ansete Sognemænd, der 1810 indgav Begæring om Forligsprøve angaaende Sognets Tiendeydelse. Da han blev sengeliggende, maa hans hjemmевærende Søn Peder, den yngste af hans Børn, en Dreng paa 16 Aar, til at styre Gaarden. Efter dennes eget Udsagn har han

kun været to Ting i sit Liv, nemlig Faarehyrde og Gaardmand. Indtil sit sekstende Aar var han Faarehyrde. Hans Fader havde en stor Faareflok, og den maatte han gaa og vogte, meget af Tiden ude i Nørlem Hede. En Dag, han laa og soled sig oppe paa en af Hedens Kæmpehøje, hørte han pludselig Bjergfolkene begynde at hamre inde i Højen, „akkurat som naar een læpper sine Træsko“. „Men Per kom snart ned af Højen!“ Der var altsaa den Gang Troldtøj i Nørlemhøjene. Da han saa skulde til at være Gaardbestyrer, havde han ikke lært stort andet end at vogte Faar, og det voldte ham derfor en Del Besvær at sætte sig ind i de forskellige Grene af Gaardens Drift. Navnlig døjede han med at forstaa at ordne og stille Ploven — den gamle Hjulplov — naar han skulde pløje, og da han undsaa sig for at ty til andre om Undervisning, listede han sig i maanelyse Aftener hen og saa efter, hvordan Naboernes Plove var stillede, naar de stod paa Marken i brugbar Stand.

Nogle faa Aar efter Faderens Død fik han selv Gaarden, og Moderen rejste over til sin Datter Kirstine paa Thyholm for at leve sin Alderdom hos hende. Han havde saa Gaarden helt til 1890, da han var 79 Aar gl. Han stod for Gaarden, dels som Bestyrer og dels som Ejer i 63 Aar, en Rekord, som ikke er let at slaa. Som fortalt under Ravnsgaard blev han 1840 gift med Kirsten Jensdatter fra Ravnsgaard. De faar 6 Børn, af hvilke dog kun det ældste og det yngste, to Sønner, bliver voksne. Som før fortalt faar den ældste Søn, Jens Christian, 1874 Gaard Mtk, Nr. 6, fra hvilken Udmarken da var solgt, og 1890 overtager han Brogaard. Den yngste Søn, Christen, faar som før nævnt Esagergaard.

Peder Brogaard, der blev en meget formuende Mand, dør 1896, 85 Aar gl., og hans Hustru 1898, 81 Aar. Jens Christian Brogaard, der er født 1841, har nu afstaaet Gaarden til sin Søn, Anton Brogaard. Den statelige Gaard

er helt og udelt altsaa endnu i Gamle Laust Brogaards Efterkommeres Eje.

Brogaard svarede den samme Tiende som sin Nabo-gaard, Gaard Mtk. Nr. 6, nemlig for enhver af de tre Tiender aarlig pr. Td. Hartkorn  $1\frac{1}{2}$  Skp. Rug, 2 Skp. Byg og  $4\frac{1}{2}$  Skp. Havre.

#### **Ebbesgaard. Mtk. Nr. 8.**

Gl. Htk. 4 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Landgilde efter Akkord 4 Rdlr.

Med Brogaard sluttede som sagt Rækken af Gaardene i Sønderbyen; men endnu havde Byen to Gaarde og et Hus. Vest for Kærdraget i Dalen Godrum laa Gaarden Ebbesgaard. Her ligger den dog ikke nu; thi ligesom Brogaard er den to Gange bleven flyttet. Ca. 1777 blev den flyttet ned øst for Byvejen, der ved „Faarebroen“ forlader Sønderbyen og drejer mod Nord, vest om Kærdraget, og 1897 blev den flyttet derfra lidt mod Nord og lagt der, hvor Byvejen løber sammen med Vadumvejen ved Foden af den høje Lusbakke. Gaardens Navn kunde tyde paa, at det stammer fra en Mand ved Navn Ebbe; men i saa Fald er det meget længe siden, denne Ebbe har eksisteret; thi Gaarden har sikkert baaret Navnet i henved 300 Aar.

Ebbesgaard er nu kun en mindre Gaard; men i gamle Dage var den en af Byens største Gaarde baade af Hartkorn og Areal. Dens Jorder strakte sig lige fra Voldkærstig og til Vesterlem Hede. Sammen med Brunsgaard og Kokhuset tilhørte den i 16 Hundrederne Hostrup og sammen med dem i 17 Hundrederne Kaas, til den i Slutningen af dette Hundredaar købtes til Selveje. 1688 har Gaarden to Fæstere, Søren Jakobsen og Niels Jensen, et Par forarmede Stympere. Aaret efter er Niels Jensen død. Hans Enke bliver dette Aar tilligemed Søren Jakobsen stævnedes for Herredstinget for resterende Skyld, Landgilde og kongelige Skatter, Søren Jakobsen 13 Rdlr. 5 Mk. 14 Sk. og Niels Jensens Enke 18 Rdlr. 9 Sk. Det var mange Penge. Ingen

af dem gav Møde paa Tinget, de blev dømte til at betale inden 15 Dage eller at „lide Udlæg derfor udi deres bedste Bo og betale Processen“. Denne Dom har formentlig bevirket, at Niels Jensens Enke er gaaet fra Gaarden; thi næste Aar, 1690, klager Præsten — Jens Blytæcher — over, at den halve Ebbesgaard ligger øde, saa han hverken faar „Offer, Paaskerente, St. Hansrente eller anden saadan Ret-tighed derfra“. Søren Jakobsen har vist heller ikke ved-blivende holdt sig i Gaarden; thi omkring 1700 er der en ny Fæster i Ebbesgaard, og tilsyneladende har han hele Gaarden. Hans Navn er Hans Fisker; men efterhaanden bliver han kaldt Hans Ebbesgaard. Han har vistnok ingen Sønner, men derimod flere Døtre, hvoraf een, Johanne Hansdatter, mange Aar efter Forældrenes Død ses op-holdende sig i Nørlem som en gammel ugift Kvinde, og en anden, Maren Hansdatter, der er født 1691, bliver 1717 gift med en Mand ved Navn Mogens Laursen. Samme Aar dør Hans Ebbesgaard, 60 Aar gl., og Aaret efter hans Hustru, 58 Aar. Mogens Laursen faar nu Gaarden og har den i mange Aar, og han bliver saa kaldt Mogens Ebbes-gaard. Han gør ligesom Mændene i Brunsgaard og Kok-huset Akkord med sit Herskab paa Kaas om at svare sin Landgilde i Penge i Stedet for i Naturalier. Afgiften bliver sat til 4 Rdlr. aarlig. Han er ellers en grim Karl. Under Beskrivelsen af Gadehuset er fortalt, at han Aar 1735 maatte staa aabenbar Skrifte i Kirken ved Siden af det løvsagtige Fruentimmer Dorthé Trærup, fordi han var udlagt som Fader til et af hendes Børn, skønt han selv havde Hustru og Børn. Det har været en stor Skam for Mogens, og Bymændene har sikkert ringeagtet ham derfor, medens hans Hustru har græmmet sig over hans ægteskabelige Utroskab. Maaske er det den Græmmelse, der har lagt hende i Graven; thi hun dør tre Aar efter, kun 47 Aar gl. Mogens lever mange Aar efter hende og dør først 1771, 80 Aar gl. Foruden Sønnen, han har med Dorthé Trærup, har han med sin Hustru 5 Børn, nemlig Sønnen Hans, Laust og Jens og



Døtrene Ellen og Sidsel. Hans ældste Datter, Ellen, holder vist Hus for ham i hans lange Enkestand; thi hun bliver ved at gaa hjemme i Ebbesgaard til hendes Død 1772, hun er da 54 Aar. Hans yngste Datter, Sidsel, bliver 1755 gift med en Søn i Nabogaarden Dahlsgaard og bliver Husmoder i denne Gaard. Hans ældste Søn, Hans, der er opkaldt efter Morfaderen, Gl. Hans Ebbesgaard, og selv bliver kaldt Hans Ebbesgaard, faar Gaarden efter ham, ja har den vist flere Aar før hans Død. Denne Hans Ebbesgaard Nr. 2 var først bleven gift, da han var 36 Aar gl. Hans Hustru hed Anne Jensdatter og var 9 Aar yngre end han. Hun var en Datter fra Nabogaarden Dahlsgaard og en Søster til Sønnen i denne Gaard, der ægter Hans Ebbesgaards Søster Sidsel. Anne Jensdatter, der sagtens som Pige kaldtes Anne Dahlsgaard og som Kone Anne Ebbesgaard, dør efter kun 11 Aars Ægteskab 1766, 38 Aar gl., og Hans Ebbesgaard bliver heller ingen gammel Mand; thi han dør 1774, kun 55 Aar gl. De har 5 Børn, Sønnerne Jens og Mogens og Døtrene Maren, Anne og Mette, en fjerde Datter, Kirsten, var død. Sønnerne er ved Faderens Død for unge til at tage Gaarden, den ældste er kun 17 Aar, og det bliver derfor en fremmed Mand, der faar Gaarden. Hvor Hans Ebbesgaards forældreløse Børn, af hvilke det yngste kun er 9 Aar, kommer hen, vides ikke; men de maa forlade Fædrenehjemmet. Muligvis har deres Morbroder, Manden i Dahlsgaard, taget sig af dem.

Da Ebbesgaard er fæsteledig, gælder det jo om for Herremanden paa Kaas at faa en Mand sat til Gaarden. Det bliver en Mand ved Navn Niels Bertelsen, der vist er fra Lihme Sogn. Han er 38 Aar og bliver nu gift, da han skal holde sit Indtog i Ebbesgaard. Han er vistnok en dygtig Mand. Han køber i Slutningen af Hundredaaret sin Gaard til Selveje, og han opbygger Gaarden, idet han nedriver den gamle Gaard i Godrum og opbygger den øst for Byvejen. Han bliver Fader til 9 Børn, af hvilke de 8 naar den voksne Alder, nemlig Sønnerne Bertel og

Søren og Døtrene Anne, Maren, Dorthe, Karen, Mette og Kirsten. Han naar den høje Alder af 83 Aar og oplever at se sine mange Døtre efterhaanden forlade Ebbesgaard for at overtage Stillingen som Husmødre i andre Gaarde. Hans ældste Datter, Anne, flytter til Dahlsgaard, idet hun bliver gift med den Søn derfra, der faar Gaarden, Maren og Kirsten flytter til Lihme. Marens Mand hed Christen Nielsen, og Kirstens Jens Jensen Skov. Han var Enkemand og boede i Søndergaard i Aalbæk. Hans første Hustru var en Datter af Pastor Østergaard i Aalbæk, og han havde med hende Sønnen Mathias. Etter at være gift med Kirsten fra Ebbesgaard flytter han til Kokhuset i Lihme. Han var en meget religiøs Mand, der lod afholde gudelige Forsamlinger i sit Hjem; men saa fik Mormonerne Tag i ham, og med sin Hustru rejste han til Utah som Mormon. Af de øvrige af Niels Bertelsens Døtre bliver Dorthe gift med Mikkel Pedersen Fris i Vesterlem, og af deres mange Børn kom to Sønner til at bo i Moderens Fødegaard Ebbesgaard, og en tredje Søn blev nær Nabo til Gaarden, og Mette blev efter i flere Aar at have holdt Hus for sin Broder hjemme i Ebbesgaard gift med en Enkemand i Haugaard i Balling. Af Sønnerne fik Bertel Ebbesgaard efter Faderen. Niels Bertelsen dør som Aftægtsmand 1821, 83 Aar gl. Hans Hustru var død 1807, kun 56 Aar gl.

Sønnen Bertel Nielsen var som fortalt under Bruns-  
gaard forlovet med en Datter i denne Gaard, men For-  
lovelsen gik over Styr, og han bliver saa siden gift med  
Magdalene Christensdatter, kaldet Male'n. Han led umaade-  
lig meget af et til Tider næsten til Vanvid grænsende  
Tungsind. I 25 Aar har han til Karl den forhen omtalte  
livsglade „Bitte Per Eriksen“. Han var ikke blot Bertel en  
tro og paalidelig Tjener, men var ham tit en Hjælper mod  
det mørke Tungsind, idet han ved pudsige Indfald tit fik  
Bertel i bedre Humør. Da saaledes Bertel en Dag ude i  
Laden i sort Fortvivlelse løb Panden mod en Stolpe, løb

Per hen og kærtegnede og ynkede den sølle Stolpe, fordi den havde faaet saa voldsomt et Tærsk. Dette kunde Bertel ikke staa for, men maatte trække paa Smilebaandet og kom derved i bedre Humør.

Som han havde en tro Karl, fik han ogsaa en tro Pige i Gaarden. Hun hed Karen Møller og var en fattig Pige, der kom til Ebbesgaard som Tjenestepige og sled og slæbte haardt baade ude og inde, navnlig sled hun som en Slave ved alt Markarbejde. Følgen af hendes Troskab og Dygtighed blev, at Bertel og Male'n, hvis Ægteskab var barnløst, kom til at holde saa meget af hende, at de besluttede at gøre hende til deres Arving. De havde en Plejesøn. Da deres Svoger, Jens Skov, rejste til Utah, tog de hans Søn Mathias til sig, og de fattede nu efterhaanden den Plan, at Mathias og Karen skulde være Mand og Kone og saa arve Gaarden efter dem. Denne Plan maatte dog til deres store Ærgrelse ryge i Lyset; thi de unge kunde ikke lide hinanden og vilde ikke for alt i Verden have hinanden. Gaarden maatte derfor deles mellem dem. Mathias fik den søndre Del af Marken, der hed Højengsbak og Lavengsbak, hvor der blev bygget en ny Gaard til ham ved Siden af Brogaard; tillige fik han Engskiftet i Nøringen. Karen skulde saa have den gamle Gaard. Hun blev 1853 gift med Bertel Nielsens Søstersøn, Mikkell Pedersen Fris' Søn af Vesterlem. Han hed Bertel og var opkaldt efter Morbroderen i Ebbesgaard. Ved at han blev gift med Arvingen, vedblev Gaarden at være i Familiens Eje. Gamle Bertel og Male'n tog nu paa Af-tægt. Bertel døde 1857, 80 Aar gl., og Male'n 1868, 79 Aar.

Unge Bertel kom 1858 ulykkelig af Dage. Under Hjemkørslen fra et Marked i Skive skiltes Vognen ad, og han blev derved slaaet fordærvet. Hans Broder, Knud Mikkelsen, blev siden gift med hans Enke og blev Ejer af Gaarden. Han var en meget læselysten og oplyst Mand, der altid krydrede sin Tale med Ordsprog og Anekdoter.

Han havde været med i Krigen 1848—50 og været en tapper Soldat. I Slaget ved Kolding fangede han og en anden dansk Soldat 3 Tyskere. Nu ejes Gaarden af hans Søn, Mikkell Knudsen, og Ebbesgaard er altsaa endnu i Gamle Niels Bertelsens Families Eje. Mikkell Knudsen har opbygget Niels Bertelsens gamle Gaard og flyttet den længere mod Nord. Da man nedbrød den gamle Gaard, fandt man et Aarstal indridset et Sted i Bygningen, saa vidt det erindres, var det Aarstallet 1777, der altsaa maa have været det Aar, da Niels Bertelsen flyttede Gaarden fra Godrum til Pladsen øst for Byvejen.

Siden Mathias Jensens Gaard blev skilt fra Ebbesgaard, er solgt fra Gaarden et stort Stykke af Nørremarken, et mindre Stykke af Søndermarken samt Heden, saa Ebbesgaard nu kun er en mindre Gaard.

Gaarden svarede i hver af de tre Tiender pr. Td. Htk. 1½ Skp. Rug, 1½ Skp. Byg og 4 Skp. Havre.

### **Bakhuset.** Mtk. Nr. 13.

Gl. Htk. 3 Fdk. Efter Udskiftningen 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Landgilde 2 Høns 5 Æg. Huspenge 1 Rdlr., senere nedsat til 1 Mk. 8 Sk. For Fæstebrev 2 Rdlr. Efter Udskiftningen 3 Rdlr. 3 Mk. 4 Skp. Rug, 4 Skp. 3 Fdk. Byg.

Nord for Lusbakke, op mod Bakkerne, hvor Nørlem Hede begynder, laa et Hus, naturligt kaldet Bakhuset. Det var oprindeligt kun halvt saa stort som det andet Hus i Byen, Myrehuset, idet det kun havde 3 Fdk. Hartkorn; men efter Udskiftningen fik det samme Hartkorn som dette, nemlig 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Det tilhørte oprindeligt Nabogaarden Dahlsgaard, var en Slags Anneks dertil og havde altsaa samme Ejere og samme Fæstere som denne Gaard. Da Dahlsgaard sidst i 16 Hundrederne kom under Bustrup, fulgte Bakhuset med. I Matriklen af 1688 kaldes det „et Hus til bemeldte Gaard“, d. v. s. til Dahlsgaard. Men dette Forhold blev ændret, da Huset kom under

Bustrup. Det fik da sin egen Fæster og var ikke siden Anneks til Dahlsgaard.

Husmændene gjorde vist ikke Hovarbejde paa Herregaarden; thi deres Afgifter til Herremanden var uforholdsmæssig store ved Siden af Gaardmændenes. De svarede deres Huspenge i Stedet for. Bakhusets Afgifter var saaledes ret betydelige. Naar en ny Fæster overtog Huset, maatte han udrede 2 Rdlr. i Indfæstning eller Stedsmaal; i Huspenge svarede aarlig 1 Rdlr.; disse blev dog i Midten af 17 Hundrederne nedsat til 1 Mk. 8 Sk. Den aarlige Landgilde var derimod ikke stor, kun 2 Høns 5 Æg. Da Huset ved Udskiftningen fik langt mere Jord, blev dets Afgifter meget forhøjede, nemlig til 3 Rdlr. 3 Mk. i Huspenge og 4 Skp. Rug, 4 Skp. 3 Fdk. Byg.

1703 hører som nævnt Huset ikke længere til Dahlsgaard, men har faaet sin egen Fæster. Hans Navn er Jens Henriksen. Efter ham faar en Søn af Christen Skrædder i Gaard Mtk. Nr. 6 Huset. Han hedder Mikkell Skrædder og er altsaa Broder til vor bekendte Anders Skrædder i Gaard Mtk. Nr. 16. Mikkell Skrædder dør 1739, kun 49 Aar gl. Hans Enke bliver siddende ved Huset til 1748, da hendes 22-aarige Datter Sidsel bliver gift med en Mand ved Navn Niels Jensen, som saa faar Huset. Han bliver nu kaldt Niels Skrædder og var vist en særdeles dygtig Mand; thi nogle Aar efter fæster han ogsaa det andet Hus i Byen, Myrehuset. Han har altsaa to Huse og har formodentlig klaaret sig langt bedre end mange af Gaardmændene. Han var formodentlig fri for Hoveri og har da haft hele Tiden til sin egen Raadighed, medens Gaardmændene maatte anvende en stor Del af deres Tid paa Hovmarken. Mens de trælledede paa Herregaarden, har Niels Skrædder maaske kunnet gaa hen og tjene sin gode Dagløn og har derfor haft let ved at svare sine Skatter og sine Huspenge, der kun bestod af 1 Mk. 8 Sk. for Bakhuset og 2 Mk. for Myrehuset. Mange Husmænd i den Tid klarede sig langt bedre end Gaardmændene og var

hovne Karle, der kunde laane de forarmede Gaardmænd Penge. At Niels Skrædder skønt Husmand var en af Byens mest ansete Mænd, viser bl. a. dette, at han 1764 var Vurderingsmand ved en Skifteforretning efter Sogndegnens Hustru. Han har 7 Børn, af hvilke Sønnerne Jens, Mikkell og Thomas og Døtrene Else og Kirsten naar den voksne Alder. Sønnen Mikkell bliver 1783 gift med Jens Bøndings Datter, Kirsten, i Gaard Mtk. Nr. 9, og Niels Skrædder og Jens Bønding fæster Gaard Mtk. Nr. 10 til dem, hvor den forrige Fæster, Mads Bønding, er gaaet bag af Dansen. Niels Skrædder giver Afkald paa begge sine Huse og flytter sandsynligvis med Sønnen om i Gaarden, hvor han har kunnet være ham til Hjælp baade med Raad og Daad, da han endnu kun er 60 Aar gl. Han har tillige derved kunnet hjælpe Jens Bøndings Broder, Peder Bønding, til eget Hjem. Denne har været gift i mange Aar uden at have haft Hus eller Gaard. Han har formodentlig siddet til Huse hos Broderen Jens Bønding. Nu faar han et af Niels Skrædders ledige Huse i Fæste, nemlig Bakhuset. Det andet Hus, Myrehuset, fæstes, som før fortalt af en Mand fra et andet Sogn ved Navn Hans Gertsen.

Den dygtige, energiske Niels Skrædder lever til 1803, da han er 81 Aar gl. Om Sønnen Mikkell Skrædder er fortalt under Gaard Mtk. Nr. 10. Det er ogsaa før fortalt, at Niels Skrædders Efterfølger i Bakhuset, Peder Bønding, efter nogle Aars Forløb fæster Gaard Mtk. Nr. 16, hvor han dør 1805, 74 Aar gl. Hans Efterfølger i Bakhuset er en Skrædder ved Navn Anders Andersen Høstgaard, ogsaa kaldet Anders Skrædder; men han er ikke Fæster, han køber Huset til Selveje. Hans Hustru hed Bodil og kaldtes efter Huset Bodil Bak. Anders Høstgaard dør 1832, 79 Aar gl. Hans ugifte Datter, Karen, kaldet Ka' Bak og Ka' Skrædder, faar Huset efter ham og har det nogle Aar, hvorpaa hun sælger det til en Tømrer ved Navn Niels Madsen, men bliver dog boende i Huset til sin Død. Hun var en stille Kvinde, der levede et meget indesluttet Liv

og havde stor Afsky for Mandfolk. Hun havde i mange Aar før sin Død sin Ligkiste færdig og staaende oppe paa Loftet, og da der groede en Skræppe op paa hendes Grav paa Kirkegaarden, hentydede Folkevittigheden dette Fænomen til hendes Jomfruelighed, ligesom det i den følgende Tid blev en Talemaade i Byen om den Pige, der var noget løs paa Traaden: „Der vil ikke gro nogen Skræppe paa hendes Grav“.

Niels Madsen sælger efter nogle Aars Forløb Huset til Christen Mikkelsen Fris, en Broder til Bertel og Knud Mikkelsen i Nabogaarden Ebbesgaard. En Datter af ham, der faar Huset efter ham, opbygger det og flytter det fra Bakkerne hen til Vadumvejen, saa Bakhuset altsaa ikke længere ligger paa sin oprindelige Plads. Nu ejes Huset af hendes Søn Niels Christensen Fris. Han har solgt Udmarken fra Ejendommen.

I Tiende skulde Bakhuset svare for enhver af dem pr. Td. Htk. 1 Skp. Rug, 1 Skp. Byg og 4 Skp. Havre.

#### **Dahlsgaard.** Mtk. Nr. 12.

Gl. Htk. 5 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Efter Udskiftningen 4 Td. Landgilde 3 Td. Rug, 1 Td. Byg, 2 Td. 2 Skp. Havre. Efter Udskiftningen Landgilde 1 Td. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Havre.

Oppe mellem Hedebakkerne i en Dal, et Stykke vest for Ebbesgaard, ligger paa de tre Sider skjult af Bakkerne endnu en Gaard, en saakaldt Enestegaard, der ikke har Nummer i Byens gamle Matrikel. Dens Navn har fra gammel Tid naturligt været Dahlsgaard.

1688 tilhører Gaarden Præsident i Kammerkollegiet, Baron Jens Juel til Juellinge. Dennes Stifsøn, Baron, Kammerjunker Christian Gyldenkrone til Vilhelmsborg, ejede Bustrup, og Stiffaderen har uden Tvivl ladet ham arve Dahlsgaard med Bakhuset; thi Aar 1703 er de under Bustrup, hvor de bliver, til de købes til Selveje. Dahlsgaard var større end de andre Bustrupgaarde i Nørlem, og da

alle Bustrupgaardene ved Udskiftningen skulde gøres lige store, nemlig paa 4 Td. Htk. hver, blev Dahlsgaard over en Td. Hartkorn mindre end før. Til Erstatning herfor fik den saa sin Landgilde sat betydelig ned, saa at den fra at svare 3 Td. Rug, 1 Td. Byg og  $2\frac{1}{4}$  Td. Havre nu kun skulde svare 1 Td. Rug, 1 Td. Byg og 1 Td. Havre.

Gaarden bliver saare interessant ved, at den samme Familie, Søn efter Fader, sikkert i halvtredje Hundrede Aar og maaske langt længere har besiddet den. 1688 har den to Fæstere, Jens Nielsen og Anders Laursen. Den sidste forsvinder snart efter; medens Jens Nielsen eller Jens Dahlsgaard, som han kaldes, bliver i Gaarden til sin Død, og hans Efterkommere i lige Linie, Søn efter Fader, er indtil denne Dag i Besiddelse af Gaarden. Da Anders Laursen forsvinder — dør eller gaar fra Gaarden af Armod — faar en Søn af Jens Nielsen ved Navn Peder hans Halvdel af Gaarden, Aar 1703 besiddes Gaarden af Jens Nielsen Dahlsgaard og hans Søn, Peder Jensen. Jens Dahlsgaard er da en gammel Mand og dør to Aar efter, 70 Aar gl. Han var altsaa født 1635. Hans Halvgaard overtages af Sønnen Niels Dahlsgaard; og det er altsaa Jens Dahlsgaards Søønner, Peder og Niels, der nu har Gaarden. Peder Dahlsgaard og hans Hustru, Kirsten, var ansete Folk i Byen. Kirsten kunde gerne kaldes Byens Gudmoder; thi hun bar sikkert Halvdelen i Kirke af de Børn, der i hendes Velmagstid fødtes i hele Byen. Peder og Kirsten var født samme Aar, nemlig 1658, midt under Svenskekrigen, og de overlevede ikke hinanden ret længe. Efter et langt Samliv, efter forlængst at kunne have holdt Guldbryllup, hvis sligt den Gang havde været Skik, dør Kirsten 1743, og Peder Aaret efter, henholdsvis 85 og 86 Aar gamle. Men mange Aar før den Tid har deres Søønner, Jens og Christen, overtaget Gaarden, den ene Faderens Halvgaard og den anden Farbroderens, Niels Dahlsgaards Halvgaard. Niels Dahlsgaard forsvinder fra Byen, hverken han eller hans Hustru



dør i Nørlem. Det er altsaa anden Gang, at to Brødre har Gaarden. Christen Dahlsgaard bliver 1721 gift med Jep Pedersens Datter i Brunsgaard, Anne Jepsdatter. De faar, mens de bor i Dahlsgaard, Sønnerne Peder og Christen og Døtrene Kirsten og Anne Kirstine. Det yngste af Børnene er født 1727, og siden ses ikke mere til Christen Dahlsgaard som boende i Nørlem. Han er flyttet fra Byen, og Broderen har overtaget hans Halvgaard, saa nu har Jens Pedersen Dahlsgaard hele Gaarden, og siden den Tid har Dahlsgaard kun haft een Fæster ad Gangen.

Jens Pedersen, der altsaa er Jens Dahlsgaard Nr. 2, er født 1691 og naar ligesom Forældrene en høj Alder, nemlig 80 Aar, idet han først dør 1771. Han havde en stor Børneflokk, ialt 11, af hvilke dog de 5 døde som Børn, og kun de 6, Sønnerne Jens og Peder og Døtrene Mette, Kirsten, Anne og Maren, naar den voksne Alder. Af hans to Sønner faar Jens Gaarden efter ham, og han bliver altsaa Jens Dahlsgaard Nr. 3. Den anden Søn Peder gaar det meget ulykkeligt. Han bliver et sølle fattigt Almissem, og i Aaret 1788, da han var 58 Aar gl., findes han en Dag hængende i Klokkestrengen inde i Lem Kirketaarn. Han bliver begravet et afsides Sted paa Kirkegaarden og uden Jordspaakastelse.

Jens Jensen Dahlsgaard rejser ikke langt efter en Hustru; thi han finder hende i Nabogaarden Ebbesgaard. En Dag i Aaret 1755 holdes der Dobbeltbryllup i Byen. En Søn i Dahlsgaard giftes med en Datter i Ebbesgaard, og en Søn i Ebbesgaard giftes med en Datter i Dahlsgaard. Jens Dahlsgaards Søster, Anne, giftes med Hans Ebbesgaard, og Hans Ebbesgaards Søster, Sidsel, giftes med Jens Dahlsgaard. Mærkelig nok lever de to Kvinder, der denne Dag samtidig staar Brud, ikke ret længe. Anne fra Dahlsgaard dør efter kun 11 Aars Ægteskab, kun 38 Aar gl., og Sidsel fra Ebbesgaard efter kun 7 Aars Ægteskab, 39 Aar gl. Hun bliver Moder til 3 Døtre, Maren, Anne og Mette. Jens Dahlsgaard sidder dog ikke ret længe Enke;

thi samme Aar, som Sidsel er død, gifter han sig igen. Hans ny Hustru hedder Bodil Jensdatter. Hun bliver Moder til Sønnenne Jens, Anders, Peder og Christen og Datteren Sidsel. Jens Dahlsgaard har altsaa 8 Børn. Da det i Reglen var den ældste Søn, der fik Gaarden i Fæste efter Faderen, og Jens Dahlsgaards ældste Søn hed Jens, var der Sandsynlighed for en Jens Dahlsgaard Nr. 4 som Mand i Gaarden; men denne Jens dør i sit attende Aar, og det blev derfor den næstældste Søn, Anders, der fik Gaarden. Jens Dahlsgaard bliver som sin Fader 80 Aar, inden han Aar 1800 afgaar ved Døden. Samme Aar bliver Anders, der faar Gaarden efter ham, gift, og ligesom Faderen henter han sin Hustru i Ebbesgaard. Det er Niels Bertelsens ældste Datter Anne. Anders Dahlsgaard er da 31 Aar og Anne 24. Der har altsaa været to Mænd i Dahlsgaard, der har hentet deres Hustru i Ebbesgaard. Som vi ser, har der altid været mange Børn i Dahlsgaard, og Anders Dahlsgaard fik som sine Forfædre ogsaa mange Børn, nemlig otte, der alle sammen blev voksne, Sønnenne Jens, Niels og Christen og Døtrene Bodil, Maren, Sidsel, Mariane og Anne. De blev alle gifte og blev alle sammen Gaardfolk. Jens fik en Gaard i Roslev i Nordsalling, og han er Fader til Landstingsmand J. P. Dahlsgaard. Denne kendte Politiker stammer altsaa fra Dahlsgaard i Nørlem. Niels fik en Gaard i Haasum, og Christen fik Fædrenegaarden. Af Døtrene blev den ældste, Bodil, og den yngste, Anne, bosat i Nørlem. Som før nævnt blev Bodil gift med Esper Jepsen i Gaard Mtk. Nr. 6, og Anne med Christen Pedersen i Gaard Mtk. Nr. 5. Af de andre tre Døtre kom Maren til Hedegaard i Balling, Sidsel til en Gaard i Haasum, og Mariane til Østergaard i Vadum. Anders Dahlsgaard er som sine Forfædre alle sine Dage Fæster under Bustrup og maa „gøre Hove“ dertil. Det er først hans Søn og Eftermand, der bliver Selvejer. Han naar ikke sine Forfædres høje Levealder, idet han dør 1835, kun 66 Aar gl. Hans yngste Søn, Christen Andersen Dahlsgaard, bliver hans Efterfølger. Han

køber 1843 Gaarden fra Bustrup, saa Dahlsgaard endelig bliver en Selvejergaard.

Naar Bustrupgaardene solgtes til Selveje, ophørte dog ikke Hoveriet i hele sin Udstrækning, idet følgende Forpligtelser skulde vedblive at hæfte ved Gaardene: Hentning af et Læs Skudtørv til Bustrup aarlig i Kjellerup Mose i Hardsyssel, Høbjergning aarlig til Bustrup i „æ Bløerkjær“, hvorfra Høet skulde bæres i Land, og aarlig Rensning af Mølleaaen. Disse Forpligtelser fulgte selvfølgelig ogsaa med Salget af Dahlsgaard. Denne Levning af det gamle Hoveri hefter vistnok endnu ved de gamle Bustrupgaarde, skønt det nu er mange Aar siden, dette Pligtarbejde virkelig blev udført.

1853 giver Christen Dahlsgaard 56 Specier eller 112 Rigsdaler for sin Kirketiende og Andel i Sognekirken. 1859 køber han et mindre Jordstykke og lægger til sin Gaard af Mathias Jensen i Udflyttergaarden fra Ebbesgaard.

Christen Dahlsgaard, der er gift med Anne Marie Eriksdatter fra Vadum, har ligesom sine Forfædre mange Børn, af hvilke 7 bliver voksne. 1885 afstaar han Gaarden til sin eneste dalevende Søn, Anders Christensen Dahlsgaard. Denne har skønt over 70 Aar gl. endnu Gaarden. 1813 lod han sin Svigersøn overtage Markstykket Lilhauge, som han fraskilte Gaarden. Det er første Gang, der er sket Attentat paa Dahlsgaard. Indtil den Tid havde Gaarden undgaet at blive adsplittet som de fleste andre Gaarde.

For enhver af sine tre Tiender svarede Dahlsgaard aarlig pr. Td. Htk. 1½ Skp. Rug, 1 Skp. Byg og 3½ Skp. Havre.

### **Degneboligen. Mtk. Nr. 1.**

Siden 1743 fandtes der endnu et Hus i Byen, idet den strenge Hr. Oluf v. Lassen til Bustrup dette Aar lod bygge en Bolig i Nørlem til Sognedegnen. Før denne Tid maatte Degnen selv sørge for Bolig. Derfor maatte han i Reglen fæste et Hus og leve som Husmand i smaa Omstændigheder; thi Indtægterne var saare smaa.

Fra gammel Tid har hvert Pastorat haft sin Degn; men efter Reformationen skete der en Forandring. Det blev 1539 befalet, at de Sogne, der ikke laa over 2 Mil fra nærmeste Købstad, skulde betjenes af Disciple fra Byens Latinskole, og Indtægterne fra Degneembederne skulde saa afgives til Latinskolen. Disse Skoledisciple, der kaldtes Løbedegne i Modsætning til de fast ansatte Degne, der kaldtes Sædedegne, fungerede i over 100 Aar, indtil Misfornøjelsen med de Knægte, der havde mere Lyst til at løbe efter Pigerne end til at løbe efter Kirken, blev saa stor, og Klagerne over dem saa stærke, at Regeringen Aar 1670 maatte forordne, at for Eftertiden skulde der igen være Sædedegne over alt. Det Tab, som Latinskolen derved kom til at lide, skulde erstattes ved en aarlig Afgift fra Degneembederne.

Da Lem-Vejby ligger lidt over to Mil fra Skive, har disse Sogne vel undgaet Løbedegne. Der findes ganske vist i „Skive historiske Samling“ et saakaldt Degnebræt, som den kendte historiske Samler, Niels Sørensen, Lem, har fundet i et Hus i Nørlem, hvor det var opslaaet som Hylde, og som med en vis Sandsynlighed kunde vidne om, at Løbedegnene ogsaa har fungeret i Lem Kirke. Dette Bræt har engang siddet som en Slags Pult i Degnestolen i Kirken, og der findes i det en Del med Kniv indskaarne Bogstaver og Aarstal fra Løbedegnetiden 1539—1670, saa det kunde tyde paa, at disse Latinskoledisciple her som andre Steder under Præstens lange Prædiken har forslaaet Tiden med at indgrave disse Bogstaver og Aarstal. Men da som sagt Lem-Vejby ligger uden for den Kreds, inden for hvilken Latinskolen ifølge kongelig Forordning maatte tilegne sig Degneindtægterne, og da Præsten Niels Strangesen Ring, der var Præst i Lem-Vejby 1641—1670, Aar 1652, altsaa i Løbedegnetiden, indberetter til Biskoppen Indtægterne, hans Degn nyder, hvilket Udtryk tyder paa en fast ansat Degn, maa det nærmest antages, at Lem-Vejby stadig har haft sin Sædedegn.

I Slutningen af 16 Hundrederne og i Begyndelsen af 17 Hundrederne har man en Degn ved Navn Christen Lauridsen, en Mand, der havde en glimrende Haandskrift, hvorfor det kan tænkes, at den samtidige Sognepræst, Jens Blytæcher, der tillige var Herredsprovst, og som saadan har haft meget Skriveri, har benyttet ham som Sekretær. Han boede i Vesterlem, hvor han havde fæstet et Hus af sin Patron, Herremanden paa Bustrup. Han var ellers frygtelig fattig, skønt hans Familie ikke var saa stor, nemlig foruden hans Hustru, Birgitte Adriansdatter, kun to Børn, Døtrene Inger og Dorthé; men Indtægterne baade af Hus og af Embede var smaa. Aar 1690 afgiver han en Indberetning til „Viborg Stiftsbog“, hvori han gør Rede for Embedets Indtægter:

- I. Degnekorn, ydes af hver Hel- eller Halvgaard med 1 Skp. Rug i Lem Sogn og 1 Skp. Byg i Vejby Sogn.
- II. Offer til de tre store Højtider, „kan ej andrage sig aarligen over 2 Sletdaler“.
- III. Uvisse Offer (Akcidenser) ungefær 2 $\frac{1}{2}$  Rigsdaler.
- IV. Paaskerente, hver Hel- eller Halvgaard giver 5 Hønseæg.
- V. St. Hans Rente, „bekommes en Ost af hver Decimante, eftersom enhver haver Evne og Villie til“.
- VI. Kvægtiende, „nyder 1 Lam og nogle faa Skillinger“.

Da der fandtes 47 Ejendomme i begge Sogne, nemlig i Lem 31 og i Vejby 16, kan Degneembedets Indkomster udregnes til at have været: 3 Td. 7 Skp. Rug, 2 Td. Byg, 2 Oi 3 Snese 15 Æg, 47 Ost, 1 Lam, 3 Rdlr. 5 Mk. og nogle faa Sk.

Men af disse „Herligheder“ maatte Degnen aarlig yde 1 Td. Rug og 1 Td. Byg som Pension til Skive Latinskole, der altsaa var den Afgift, som Embedet her maatte svare til Latinskolen for Løbedegnsinstitutionens Ophævelse. Endvidere maatte han svare Pension „til den forrige, gamle affældige Degn“. Han beretter ikke hvor meget, men han

tilføjer med et Suk: „En stor Udgift af det lidet, som er tilbage igen!“

Men Lønningen var endnu mindre i Virkeligheden end paa Papiret, dels ved, at „Offer baade paa de tre store Højtider og uvisse Offer er saa ringe, at lidet eller fast intet nydes, en Del for Sognefolkernes Armod, en Del for deres Uvillighed“, og dels ved, at 5 Gaarde i Lem og 2 i Vejby laa øde. Fra disse 7 Gaarde nyder han „aldeles ingen Offer, Paaskerente, St. Hans Rente eller anden saadan Rettighed“.

Af de 5 øde Gaarde i Lem laa de tre i Sønderlem, nemlig een, „som tilforn har været en god Gaard, hvortil Hr. Jens i Aalbæk har Herligheden, og Kirken tilhører Skylden, en anden, kaldet Thomas Smeds Gaard, og en tredje, der er en forfalden Gaard, kaldet Paaskesens Gaard“. De andre to øde Gaarde i Sognet var „en Halvgaard i Kurup, som Jens Møller boede paa, og den halve Ebbesgaard i Nørlem“. Fra de 5 af de 7 øde Gaarde nød han dog sit Degnekorn, da de dreves „nogenledes af Proprietærerne“. Men fra de 2 andre, som var de bedste, men som var ganske uden Brug, nød han aldeles intet.

Da der ikke fandtes nogen offentlig Degnebolig, havde Christen Lauridsen som nævnt fæstet et Hus i Vesterlem paa 4 Skp. Hartkorn, tilhørende Bustrup. Han døde 1724 og stod da i Restance til Herskabet baade med Landgilde og Huspenge. Derimod havde han faaet sin kongelige Skat betalt. Da der holdtes Skifte efter ham, fandtes der ikke Spor af rede Penge, af Gangklæder fandtes en sort Klædes Kjortel, der vurderedes til 1 Rdlr. 3 Mk., en graa Vadmel's Kjortel, vurderedes til 3 Mk., en sort hjemmegjort Vest, vurderedes til 3 Mk., og en gammel Paryk, der vurderedes til 1 Mk. Det var altsaa yderst faa Klædningsstykker, den fattige Degn havde, og det falder noget i Øjnene, at Benklæder slet ikke omtales. Har Manden da ingen Bukser haft? Jo, han har vel ikke gaaet omkring eller staaet og sjunget i Kirken uden Bukser; men disse

maa have været saa daarlige, at de ikke fandtes værd at vurdere og stille til Aktion. Ligeledes maa han vel have haft nogen Hovedbeklædning foruden Parykken; men Kabudsen har været af samme elendige Beskaffenhed som Permissionerne.

Hans Bohave var ogsaa yderst ringe. Dog havde han de for alle æstimerede Folk saa nødvendige Brændevinsredskaber. Der fandtes nemlig „en Fjerdings Kobberkeddel og en Brændevinstønde med Piber udi“. Da der ikke omtales nogen Hat til Kedelen, maa han, som de mest fattige gjorde, have benyttet en Lerhat ved Brændevinsbrændingen; de mere velstillede havde altid en Kobberhat.

Han ejede hele 5 Bøger, nemlig en Sakso Gramaticus, gammel og forslidt, en Huspostil, en Bønne- og Salmebog, en gammel Spørgsmaalsbog og Davids Salmer.

Hans Besætning bestod af en Ko til 7 Sletdaler (9<sup>1</sup>/<sub>3</sub> Kr.) og 4 Faar til 2 Mk. Stykket, Han havde hverken Hest, Vogn eller Harve, hvilket hans Herskab, Oluf v. Lassen paa Bustrup, fordrede Erstatning for samt for Sædekorn og det resterende Landgilde samt Huspenge. Hans Fordringer beløb sig til følgende: „Forfaldent Landgilde 2 Rdlr. 1 Mk., forfaldne Huspenge 3 Rdlr. Besætning efter Stedets Hartkorn, deraf et halvt Bæst, som eragtes billigt til 8 Rdlr. Den 16de Part af en Vogn, Vognen eragtes billigt til 4 Rdlr. Den 16de Part af en Træharve, Harven eragtes for 3 Mk. Til fornødent Sædekorn, der kan saaes 1 Td. Havre; i Penge slagen efter billigste Landkøb 1 Rdr. 2 Mk. Til Boligens Istandsættelse 18 Rdlr. 2 Mk. 4 Sk.“.

Disse Fordringer beløb sig tillige med Skiftets Bekostning til ialt 39 Rdlr. 2 Mk. 11 Sk., og da alle Degnens Efterladenskaber kun beløb sig til den Sum ved Vurderingen 43 Rdlr. 1 Sk., blev der kun til overs 3 Rdlr. 3 Mk. 6 Sk. „Disse faa Penge er det eneste, den fattige Enke beholder paa den sal. Mands Begravelsesbekostning, som ikke er tilstrækkelig dertil, og der er intet til hendes Begravelse, langt mindre til Deling mellem Arvingerne“.

Den næste Degn var Jens Nielsen Flye, der beklædte Embedet fra 1724 til sin Død 1771, altsaa i 47 Aar. Han var født i Fly i Fjendsherred 1692, gift med Anne Jeppesdatter Møller, der vist var fra Resen ved Skive. De havde kun et Barn, en Søn, der hed Ole Jensen. Hvor denne Degn boede de første 19 Aar, kendes ikke; men 1743 flytter han ind i den nybyggede Degnebolig i Nørlem og overtager samtidig Stillingen som Skoleholder.

Som før fortalt forordner Christian den 6te, at der skal oprettes Skoler for Bønderbørnene. 1742 bestemmes det, at Skolen for Lem-Vejby Pastorat skal ligge i Nørlem, og Aaret efter bygger saa Oluf v. Lassen paa Gaden i Hjørnet mellem Østerbyen og Sønderbyen i Nørlem en Degnebolig med en 4 Fags Skolestue i Forlængelse af Boligen mod Øst, og siden den Tid boede Degnen her og var tillige Skoleholder.

Jens Nielsen Flyes eneste Barn, Sønnen Ole Jensen, der var født 1732, rejste, da han var ca. 30 Aar, til Søs og fo'r til fremmede Lande. Han vendte ikke hjem igen i Forældrenes Levetid og maaske aldrig. 1764 dør Anne Jeppesdatter Møller. Der holdes Aktion efter hende; men Degnen fik Lov til at sidde i uskiftet Bo. En Pige ved Navn Kirsten Jensdatter, der tjente ham før Konens Død, vilde han meget gerne beholde, og han lover hende da, at hvis hun vil blive hos ham og bestyre Huset for ham til hans Død, skal hun faa den Seng efter ham med Omhæng og de Sengeklæder, „jeg selv ligger paa“. Pigen fik skriftligt Bevis derpaa paa lovlig stemplet Papir under Degnens Haand og Segl, bevidnet af Sognepræsten, Hans Uttermøhlen, og hun blev tro hos ham de 7 Aar, han endnu levede.

Da han 1771 afgaar ved Døden, 79 Aar gl., skal der holdes Skifte efter ham. Til Vurderingsmænd udnævnes Laust Ravnsgaard af Nørlem og en Mand fra Sønder sognet ved Navn Niels Jensen Møller. Der holdes hele tre Skiftesamlinger. Han var ikke saa fattig en Stympner som hans



Formand. Vel fandtes der ingen rede Penge efter ham; men han har ikke saa lidt Indbo og har i det hele Huset godt besat. Han har Bukser, endog med Metalknapper. Han har hele to Parykker og har sit Brændevinstøj forsynet med en Kobberhat. Hans Brændevinsredskaber, „Hat af Kobber og Piber i Tønden“, havde Pigen imidlertid købt af ham og betalt med 4 Rdlr., hvorfor hun ved Skiftet fremviste skriftligt Bevis og Kvittering fra „den sal. Degn med hans egen Underskrift“.

Det har ikke været noget Palads, Oluf v. Lassen har bygget til Degnen, det har ikke budt paa mange Bekvemmeligheder. Der har sagtens været en Gang eller Forstue, som var fælles for Skolestuen og Degnens Lejlighed, men ellers bestod Degneboligen kun af een eneste Stue foruden Spisekammer, Køkken og Bryggers. Denne ene Stue maatte derfor baade være Dagligstue, Spisestue, Studerekammer, Sovekammer og Pige-kammer. Her maatte Degnen opstille alle sine Møbler og Senge. Af Møbler havde han to Borde, en Bænk, en Slagbænk, fire Stole, et stort og et lille Skab og to Halvkister. Af Senge har han to, der begge nødvendigvis maa staa i Stuen. Den ene er en Stolpeseng med Trin, saa at den gamle Mand kan trine op i Sengen. Her laa han selv og hans sal. Kone, mens hun levede. Den anden Seng har kun et Forstykke for Ydersiden. Indersiden og Hovedenden dannes af Stuens Vægge, og Fodenden dannes af Fodstykket i Degnens Seng. Den har heller ingen Bund. Sengehalmen ligger paa Lergulvet. I denne Seng har Pigen ligget. Hun havde en lille Skammel at trine op paa, naar hun skulde op i Sengen. Disse to Senge og alt det nævnte Bohave samt Bilæggerovnen maatte altsammen være i denne ene Stue.

Skønt der ingen Jord var til Degneboligen, og Degnen heller ingen privat Jord havde, har han dog en Ko og fem Faar. Dem maa han altsaa have faaet græsset hos By-mændene, ligesom han hos disse maa have bjerget noget Foder til Vinterføde for sine Kreaturer, hvorfor han ogsaa

har baade en Hakkelsekiste, en Plejl og en Rive. Naar han har haft Plads til Kreaturer, maa der have været lidt Udhus til Boligen; thi Dyrene havde han ikke i Stuen. Da det kan være interessant at se, hvad Indbo og Genstande i Huset, en Degn for halvandet Hundrede Aar siden havde, skal Fortegnelsen over alle hans Sager her medtages.

### I. Skiftesamling:

Ved denne bestemtes det, at da det ikke vides, om Sønnen Ole Jensen er i „levende Live“, og hvor han opholder sig, eller om han har været i Ægteskab og har efterladt sig Børn eller Arvinger, vil det ifølge Loven være fornødent at indkalde ham som lovlige Arving „paa den nu brugelige Maade i de danske og tyske Avertissementer“. Skulde der efter denne Tillysning ingen tilforladelig Efterretning indhentes om ham, skal hans Arvelod sættes „in Depot“ efter Loven. Skulde der indhentes sikker Efterretning om, at han er død og er uden Livsarvinger, vil Arven tilfalde den afdøde sal. Degns og hans sal. afdøde Hustrus nærmeste Slægt. Som saadan havde meldt sig og dokumenteret sig en hel Del Børn efter begge de afdødes Søsken samt en endnu levende Broder og en Svoger til Anne Jeppesdatter Møller.

Efter at Jens Christensen Brunsgaard af Nørlem af Skifteretten var beskikket til Tilsynsværge paa den fraværende Hovedarvings Vegne, blev ved Vurderingsmændene foretaget Registrering og Vurdering af Boet, som følger:

Tinn:	Rdlr.	Mk.	Sk.
5 smaa flade Tintallerk. ca. 4 $\frac{1}{2}$ Pd. a 1 Mk. Pdt.	„	4	8
1 Krus med Tinlaag, beskadiget .....	„	„	12

### Messing:

1 Fyrbækken med Jernskaft .....	„	3	„
1 Lyseplade.....	„	1	„
1 Lysestage .....	„	1	8

Bohave i Dagligstuen:

	Rdfr.	Mk.	Sk.
1 Fyrbord paa Krydsfod .....	”	1	8
1 lang fyhr Bænk .....	”	”	12
1 lidet Bord med Kryds Fod ..	”	1	”
2 Træ Stole a 12 sk. ....	”	1	8
2 beskadigede Stole a 4 sk. ....	”	”	8
1 Stole Hynde .....	”	”	4
1 Jern Slagbænk .....	1	2	”
3 Hylde .....	”	”	8
1 Jern Bilægger .....	3	2	”
2 Blikplader fra Kirkelysene .....	”	”	4
2 ” ” ” .....	”	”	4
1 Tobaks Fyre Fod.....	”	”	4
1 Bly Blækhorn .....	”	”	4
1 lidet Horn Blækhorn.....	”	”	10
Mangel Fjæl og Trille .....	”	”	2
1 Forstykke til en Seng med en liden Skammel foran.....	”	”	10
2 Stk. gl. gul omhæng med en Kæppe.....	”	”	12

Sengeklæder paa samme Seng:

1 blaa Olmedugs Overdyne .....	”	4	”
1 stribet Vadmels Underdyne med blaat udi...	”	4	”
2 hvid og grøn Olmedugs hoved Puder .....	”	3	”
2 bolster hoved ditto med lærret betræk .....	”	3	”
1 par bloergaarns Lagener .....	”	2	”
1 Stolpe Seng med triin.....	”	2	”
4 stk. blaa Omhæng med Kæppe.....	”	2	”

Senge Klæder paa samme Seng:

1 blaa og hvid Olmedugs Overdyne .....	1	4	”
1 grøn og hvid Olmedugs Underdyne .....	1	”	”
1 blaa og hvid bolster Ditto.....	”	4	”
1 blaa og hvid Olmedugs Vaahr uden fyld ...	”	1	8
3 røde og hvide Olmedugs hoved Puder .....	1	”	”
1 grøn og hvid Ditto .....	”	2	”

	Rdfr.	Mk.	Sk.
4 ditto med blaa, røde og hvide Striber med betræk af lærred.....	1	„	„
1 par bloergarns Lagener.....	„	2	8
(Det var denne Seng, han havde skænket Pigen).			
Derpaa blev aabnet et brun malet Halv Kiste, hvorudi fandtes den Sl. Mands Klæder.			
1 par gamle Støvler .....	„	2	„
1 par Sko med metal Spænder .....	„	1	8
1 Hat og 2 gl. Paruqver .....	„	1	„
1 sort Vadmels Vest .....	„	1	8
1 gl. Nattrøje med metal Knapper.....	„	1	„
1 liden Vest med metal Knapper.....	„	1	4
1 par sorte Vadmels Buxer med ditto Knapper	„	„	8
1 sort Klædes Hatslag .....	„	„	12
1 sort fiirslet Vest .....	„	2	8
1 blaa ditto Bryst Kjortel.....	1	„	„
1 sort Klædes Vest .....	„	2	„
1 gl. sort ditto Kjortel .....	„	3	„
1 gl. ditto Klædes Kjortel .....	„	1	8
3 par sorte strypper.....	„	„	12

Linned:

2 gl. bloergarns Lagener .....	„	1	4
1 par ditto, noget bedre.....	„	1	8
1 par mands Skjorter .....	„	2	„
1 par ditto .....	„	2	„
1 par ditto .....	„	1	8
3 grove Halsklude.....	„	„	12
1 hørlærreds ditto .....	„	„	6
2 Hals Kraver.....	„	„	12
3 grou Halsklude .....	„	„	10
1 grøn malet fyhr Halvkiste med Laag, nøgel og jern Haandgreb .....	„	5	„
1 grøn malet Skab med laas og nøgel.....	„	3	„
1 samme, som var forsejlet og aabnet, fandtes 1 Par Handsker .....	„	„	2

	Rdir.	Mk.	Sk.
1 par laaden Luffer .....	”	”	2
1 par bunden Luffer .....	”	”	4
1 dansk Bibel .....	”	2	”
1 Historiebog med difekt og uden bind .....	”	”	2
1 liden dansk Bog .....	”	”	2
1 gl. Pibtobaksdaase .....	”	”	1

I Spisekammeret:

2 Pot beutellier .....	”	”	10
1 hollandsk Steenfad .....	”	”	5
1 Horsens Steenfad .....	”	”	3
2 røde Fade .....	”	”	4
6 smaa Steentallerkener .....	”	”	6
6 Træ brikker .....	”	”	3
1 Uld Sax .....	”	”	1
4 slyng stokke og en Træ lysestage .....	”	”	2
5 stk. Hyldefjæl .....	”	”	10
1 gl. blik Rivejern .....	”	”	1
1 Halv Øltynde .....	”	1	4
1 ditto .....	”	1	”
1 Træ Øltragt .....	”	”	4
1 bordblad .....	”	”	4
1 par Knive i Futteral .....	”	”	4

I Køkkenet:

4 sür Bøtter .....	”	”	4
1 Kjerne .....	”	”	4
1 bord blad .....	”	”	2
1 beskadiget Stige .....	”	”	4

I Bryggerset:

1 fjerding Kobber Kjedel .....	”	”	”
(Denne med Hat og Piber var det, Pigen havde købt).			
1 lidet Kar paa $\frac{1}{2}$ Td. Rum med 2 Læstgjerne .....	”	2	”
1 gl. ditto Kar .....	”	”	6
1 Ballie .....	”	”	6

	Rdlr.	Mk.	Sk.
1 Dragtynde .....	”	”	6
1 Tapstol.....	”	”	2
2 stripper.....	”	”	4
1 Hakkebræt.....	”	”	2
1 Jern Greb.....	”	”	8
1 Spade.....	”	”	4
1 Skovl.....	”	”	1
2 fyhre Køller, 1 Kotøier og 2 Svine Træer...	”	”	4
1 gl. bord.....	”	”	1
1 Ildtang.....	”	”	2

Paa Loftet:

1 Deine Kar.....	”	”	6
1 Sold og Selde.....	”	”	10
1 gl. Garn Vinde.....	”	”	1
1 Løb.....	”	”	4
2 lærreds Sække.....	”	”	6
1 Ost Hække og 1 drift Trug.....	”	”	1

I Gaarden:

1 sort og hvidbroget Ko.....	4	”	”
2 Faar.....	1	”	”
2 dittoer.....	1	”	”
1 sort ditto.....	”	3	”
1 hakelse Kiste med 1 gl. Kniv.....	”	1	”
1 Pleil og 1 Rive.....	”	”	2

Endelig blev aabnet et lidet Skab, som var forseilet.

Skabet med Skufferne udi, laas og nøgel for ” 2 ”

Dernæst fandtes og aabnedes den sal. Mands Papirer; men de bestod kun af den kgl. Bevilling, at han maatte sidde i uskiftet Bo efter sin Hustrus Død, og nogle Kvitte- ringer for kgl. Skatter og Afgift af Degnekaldet til Viborg Latinskole. — Da Skive Latinskole var bleven nedlagt, maatte den Afgift, Degnekaldet havde svaret til denne, svares til Latinskolen i Viborg. — Endvidere et Bevis fra Andreas Ellemann i Viborg for 1 Rdlr. 2 Mk., som han

skylder den sal. Mand, samt Degnens „teine bog“, hvori der fandtes optegnet hans Indkomst af Æg, Ost og Korn for Aar 1770, og hvori de Beboeres Navne stod anført, som stod i Restance med disse Afgifter til Degnen. Det blev derfor overdraget Tilsynsværgen Jens Brunsgaard at indkassere det resterende. Han skulde førstkomende Søndag ved Kirkestævne oplæse og forkynde Restancelisten. Vedkommende skulde betale inden Maanedens Udgang til Jens Brunsgaard, „hvis de vilde undgaa Proces og Vidtløftighed“.

Pigen blev nu spurgt, om Degnen ingen Penge havde betroet hende til Opbevaring, da der slet ingen fandtes i Stervboen. Hun svarede, at han gav hende 8 Rigsdaler til hans Begravelsesomkostninger; men de slog ikke til; hun maatte tillige bruge 3 Mk. af hendes egne Penge dertil, disse fordrer hun sig nu udbetalt af Boet. Derpaa blev hun spurgt, om hun ikke vidste af mere, der kunde komme Stervboen til Gode, hvortil hun svarede, at hun „vidste aldeles intet“.

Dernæst blev det paaraabt, om nogen var til Stede, der havde noget at fordrer af Stervboen, hvorpaa først Jens Møller af Pildam meldte sig med en Fordring paa 5 Rdlr. 12 Sk., nemlig Degnens Familie- og Folkeskat for afvigte Aar, som han havde udlagt for ham, og hvorfor han fremviste Kvittring. Fordringen blev godkendt, og Pengene blev ham betalt. Efter ham fremkom Pigen med en Fordring paa et helt Aars Løn, 5 Rdlr. 2 Mk., hvilket blev taget til Efterretning, og endelig fremkom Huslæreren paa Bustrup, Monsieur Christian Smith, med et Brev fra „Velb. Cammerraad Schow“ til Bustrup angaaende en Synsforretning, som han mente, maatte tages til Degneboligen. Degnen skulde jo selv vedligeholde Degneboligen, og Cammerraaden mente altsaa, at Boet skulde bekoste dens Istand-sættelse. Dette blev ligeledes taget til Efterretning.

Da der nu ikke var flere, der meldte sig med Fordringer, blev det vedtaget, at da der ikke var synderlig mere

Foder til de faa levende Kreaturer, og da det vilde blive til Bekostning for Stervboen, om Pigen længere deri skulde have Kost og Tæring, samt da Effekterne kunde forringes ved at staa for længe, saa skulde Aktionen holdes snarest ske kunde, nemlig 28. Februar.

## II. Skiftesamling:

Nævnte 28. Februar holdtes saa Aktionen, hvor de vurderede Sager solgtes og indbragte 58 Rdlr. 1 Mk. 7 Sk., og samme Dag holdtes det andet Skiftemøde. Der blev først spurgt Pigen, om hun ikke vidste af flere Effekter at sige tilhørende Stervboen, som kunde være udlaant, og om hun ikke vidste, om Degnen ikke skulde have Penge til Gode hos nogen. Hun svarede, at hun „vidste aldeles intet“.

Derpaa fremtraadte Birkedommer Christian Hofmann af Krabbesholm som Prokurator for Degnekonens Familie, der bor i Resen og Dølby Sogne, for at tilintetgøre Pigens Krav paa den omtalte Seng. Men Pigen havde ogsaa sikret sig en Prokurator til at møde for sig, og det var ingen ringere end selveste Jochum Tolstrup paa Hostrup, og der fandt nu en skarp og ret interessant Procedure Sted mellem de to Herrer. Først udtalte Birkedommeren, at han havde bragt i Erfaring, at den afdøde til en sig i Huset opholdende Pige skal have bortgivet en Del af Stervboens tilhørende. Da den afdøde havde siddet i uskiftet Bo efter sin før afdøde Hustru, saa havde han ikke Lov til at forære bort af hans og hendes Fællesejendele.

Efter at han havde sluttet sin Tale, stod Pigen frem og forklarede, hvorfor hun skulde have Sengen. Hun havde opfyldt hendes Forpligtelser mod „den gamle udlevede Mand“, tjent ham og gaaet ham til Haande til hans Død, og tilmed havde hun i de 9 Aar gaaet for saa liden en Løn, at hun kunde have tjent langt mere andre Steder. Hun kunde derfor ikke forstaa, at man ikke kunde unde hende „det lidet, den afdøde til Belønning derfor havde forpligtet sig til at lade hende nyde“.



Birkedommeren tog nu atter Ordet og henviste til, at den kgl. Bevilling til at sidde i uskiftet Bo ikke gav Degnen Lov til „at give bort det, han ej alene nyder“. Men saa fremtraadte Jochum Tolstrup paa Pigens Vegne. Han vidste ikke, at den afdøde havde givet noget bort. Brevet var ikke noget Gavebrev. Det giver selv tydelig Forklaring. Sengen var, ligesom hvad andet Pigen enten i Penge eller Effekter har nydt, Løn for hendes Arbejde.

Birkedommeren kunde ikke erkende denne Paastand. Pigen havde faaet sin aarlige Løn som et andet Tyende. Han fandt det partisk, at den afdøde 7 Aar før sin Død havde bortgivet det omtvistede uden at betænke, at hun lige saa snart som han kunde afgaa ved Døden. Han fordrede Sengen, og „om der skulde findes noget andet fingeret“, stillet til Auktion enten straks, da alle Auktionsgæster endnu ikke er bortrejst, eller en anden Dag, som Skifteretten fastsætter.

Jochum Tolstrup tager til Genmæle, og efter nogle Replikker mellem dem, om Sengen er en Del af Pigens Løn, som Tolstrup hævder, eller den er en ulovmedholdelig Gave til hende, som Birkedommeren fastholder, skammer Tolstrup baade Birkedommeren og hans Klienter ud, fordi de vil forholde en tro Tjenestepige hendes retsmæssige Løn. „Hun har haft megen Besværlighed med den gamle skrøbelige Mand og har holdt godt til Raads med hans Bo og Effekter, saa intet er blevet bedærvet eller forringet“. Sluttelig erklærer han, at Birkedommeren egentlig godt kan holde sin Næse derfra, da det ikke er dem, hvis Sag han taler, men den bortrejste Søn, der er retmæssig Arving i dette Bo, og det vedkom kun ham at gøre Indsigelser.

Efter denne Salve tilspørger Skifterettens Formand, Provst Friis, Brøndum, Sønnens konstituerede Værge, Præsten Uttermøhlen i Lem. Denne lærde Herre, der havde „non“ til Embedseksamen — en foragtelig tredje Karakter — svarede mest paa Latin. Men saavidt man kan forstaa af hans latinske Gloser, tør han ikke uden videre tillade, at Pigen faar Sengen.

Enden paa Striden blev dog, at hun fik Sengen, men med det Forbehold, at Resten af Boet skulde kunne dække „Udgælden“. I modsat Fald skulde Sengen tilbageleveres og stilles til Auktion mod, at hun til Erstatning fik en Prioritet i Boets Indkomst lydende paa Sengens Værdi, 7 Rdlr. Efter at Skifteretten havde afgivet denne Kendelse, hævede Jochum Tolstrup atter sin Røst og fik vedføjet, at hun ikke skulde stilles lige med andre Kreditorer; men hendes Fordring skulde anses prioriteret forud for andre Fordringer. Hun skulde altsaa have første Prioritet i Boet, hvorved hun var sikret fuld Erstatning. Hun maatte dog kun tage Sengen med det samme mod at stille Kavtion. Men da Jochum Tolstrup straks tilbød at gaa i Kavtion for hende, fik hun den udleveret, og den blev saa formodentlig kørt om til Ravnsgaard.

Efter at denne Sengehistorie lykkelig var afsluttet, fremlagde den ny Degn i Embedet, Seigneur Christian Smith, Syns- og Taksationsforretningen over Degneboligen, for hvis Istandsættelse han fordrede af Boet 26 Rdlr. 3 Mk., og efter at Jens Smed af Nørlem var fremkommen med en Fordring paa 1 Mk., som den afdøde skyldte ham, blev Forretningen sluttet.

Det kan se noget gaadefuldt ud, at den myndige Herremand paa Hostrup rider til Nørlem for at føre en Tjenestepiges Sag. Hvad kan have bevæget ham dertil? Gaaden er dog let at løse. Den ene af Vurderingsmændene, Laust Ravnsgaard, er for anden Gang Enkemand; men da han er en ung Mand paa 34 Aar, staar hans Hu endnu til Brudesengen, og derfor gaar han paa Frierfødde til Degnens Pige, ja, har uden Tvivl allerede vundet hende; thi ca. 2 Maaneder efter dette Skiftemøde, nemlig 7. Maj, holder han Trolovelsesgilde med hende, og ca. 2 Maaneder igen herefter, nemlig 4. Juli, holder han Bryllup med hende. Han maa have faaet en Anelse om Arvingernes Rænkespil, og da han er Hovbonde under Hostrup, har han henvendt sig til sin Naadigherre, den snilde og lovkyndige

Jochum Tolstrup, og ydmygt bedet ham om Hjælp og Bistand, og Jochum, der kunde være haard og grusom mod sine Bønder, men ogsaa kunde være parat til at hjælpe og beskytte dem, er faren i Harnisk og har svoret, at de Kæltringer ikke skulde komme til at tage en eneste Fjer af Sengen, og han holder sit Ord, han møder og hjælper Laust Ravnsgaard til en god Seng i Medgift med sin Hustru. Sengen var nok ogsaa en Kamp værd. Lad os se lidt paa den igen og undersøge, hvilke Herligheder den bestaar af: En Stolpeseng med Trin og med 4 Stykker blaat Omhæng med Kappe, en god Overdyne, to Dynner og et Vaar til Underlag samt hele otte Hovedpuder og to Lagener. En saadan Seng var nok værd for Pigen at eje; men det herligste af det hele var dog, at den blev hendes Brudeseng.

Hun flytter ikke tomhændet om til Ravnsgaard; thi foruden Sengen har hun Degnens Brændevinsredskaber, som hun har købt og betalt med 4 Rdlr. Maaske har Laust Ravnsgaard manglet disse nødvendige Redskaber, og paa hans Opfordring har hun saa købt Degnens Redskaber. Hun kommer heller ikke uden Penge; thi hun har et helt Aars Løn, 5 Rdlr. 2 Mk., til Gode foruden de 3 Mk., hun lagde ud til Degnens Begravelse. — Det er formodentlig de selvsamme Brændevinsredskaber, som Laust Ravnsgaards Sønnesøn, Christen Ravn, maatte lade smede om til andre Genstande, da han ikke kunde skjule dem længere for Øvrighedens Efterstræbelser. — Kirsten Jensdatter er 35 Aar, da hun flytter til Ravnsgaard. Hun dør som Aftægtskone i Gaarden 1813, 77 Aar gl.

Forfatteren af denne Bog kan her ikke tilbageholde den personlige Bemærkning, at Pigen med Sengen og Brændevinstøjet er min Tipoldemoder, ligesom Laust Ravnsgaard er min Tipoldefader.

### III. Skiftesamling.

Henimod 2 Aar efter det andet Skiftemøde, nemlig 15. Decbr. 1772 afholdtes det tredje og afsluttende Møde.

Der havde været udstedt Proklama i en kjøbenhavnsk Avis og i en tysk Avis i Altona; men hverken Sønnien eller Decidenter af ham havde meldt sig, og ingen Oplysninger var indhentet om ham. Skiftets Slutning blev derfor foretaget som følger:

Boets Indtægt:

1. De registrerede og vurderede Varer, der ved Auktionen indbragte . . . . .	58 Rdlr. 1 Mk. 7 Sk.
2. Det tilgodehavende Degnekorn, ialt 13 Skp. Rug, 2 Skp. Byg, der ved Auktionen blev overladt Jens Brunsgaard efter Kapitelstaksten for 1770 .	5 „ 2 „ 2 „
Summa Boets Indtægt . . . . .	63 Rdlr. 3 Mk. 9 Sk.

Boets Gæld:

1. Tilbagebetaling til Kirsten Jensdatter af udlagte Penge til den sal. Mands Begravelse . . . . .	„ Rdlr. 3 Mk. „ Sk.
2. Hendes tilgodehavende Løn for et helt Aar . . . . .	5 „ 2 „ „ „
3. Jens Møller for udlagt Familie- og Folkeskat . . . . .	5 „ „ „ 12 „
4. Samme tilgodehavende . . . . .	„ „ „ „ 5 „
5. Jens Smed tilgodehavende . . . . .	„ „ 1 „ „ „
6. Degnen Seigneur Christian Smith ifølge en lovlig Syns- og Taksationsforretning over Degneboligens Brøstfældighed .	26 „ 3 „ „ „
7. Jens Brunsgaards Enke (vor bekendte Jaen i Brunsgaard, der ogsaa er min Tipoldemoder; Jens Brunsgaard var nu død) Godtgørelse for hendes sal. Mands Tjeneste, dels som Tilsynsværge ved Stervboen i 2 Dage, dels for hans Indsamling af Degnekornet . . . . .	„ „ 4 „ „ „
Summa Boets Gæld . . . . .	34 Rdlr. 1 Mk. 1 Sk.

Skiftets Bekostning:

	Rdlr.	Mk.	Sk.
1. Monsieur Taube i Viborg, der havde i Kom- mission Avertissementet til Aviserne.....	8	2	12
2. Stemplet Papir til Skiftebrevet .....	„	3	„
3. Slet Papir til Forretningens Udkast .....	„	„	10
4. Auktionsplakater at udstede .....	1	„	„
5. Salarium af de auktionerede Varer .....	4	„	„
6. Auktionspengene at indkassere .....	1	„	„
7. Gebyr af de beholdne Midler .....	„	1	8
8. Vognleje for Provsten for 3 Rejser a 2 Mk.	1	„	„
9. Skiftebrevet at nedskrive, der tænkes at blive paa 9 Ark a 3 Mk. pr. Ark.....	4	3	„
10. 3 Auktionsforretninger, hver paa 2 Ark a 12 Sk.....	„	4	8
11. Notarius i Vognleje for 3 Rejser a 1 Mk. .	„	3	„
12. Vurderingsmændene, hver 4 Dage a 1 Mk. om Dagen .....	1	2	„
Summa Skiftets Bekostning... 23 Rdlr.	2	Mk.	6 Sk.
Boets Udgaeld bliver ialt.....	57	„	3 „ 7 „
Tilovers bliver ialt.....	6	„	„ 2 „

Der blev altsaa omtrent 30 Rdlr. efter den gamle Degn; men dem hapsede Skifteretten for sit Arbejde paa nær 6 Rdlr. 2 Sk. Disse tiloversblevne 6 Rdlr. 2 Sk. skulde Provsten indlevere til Skive Amtstue, der skulde besørge dem indsat i „Den kgl. Ekstra Skattekasse“. Her skulde de staa en vis Tid og vente paa Hovedarvingen. Da det var ca. 10 Aar, siden han rejste og tog med et Skib, der skulde enten til Vestindien eller til Kina, og da ingen havde hørt noget fra ham siden, er det vel tænkeligst, at han maatte være død, maaske druknet, og i saa Fald blev der jo dog en lille Skilling til de graadige Udarvinger, skønt de ikke fik fat paa Sengen, som Kirsten Jensdatter blev fri for at tilbagelevere, da Boets Formue kunde dække Gælden. Skiftesamlingen sluttede derfor med følgende Kendelse: „Den omtvistede Seng med Sengklæderne tilkendes Kirsten Jens-

datter for det Baand, den sal. Mand havde paalagt hende, og kan det ikke nægtes, at han i saadan Henseende havde Ret og Lov til at gøre med sit eget, hvad han vilde, allerhelst han ikke havde sin Søn eller nogen anden paarørende, der i hans høje Alderdom kunde være ham til Hjælp“.

Det var i et langt Tidsrum, den gamle Degn havde fungeret, og det er noget uforstaaeligt, at han kunde passe sit Embede til sit 79. Aar, da han tillige var skrøbelig. Der har vist ikke været megen Gang i Skoleundervisningen. Det ser ikke ud til, at han har været meget læselysten eller har haft stor Kundskabstrang; thi medens hans Formand, den fattige Christen Lauridsen, dog havde 5 Bøger, bestaar hele hans Bibliothek kun af 3, nemlig „en dansk Bibel, en liden dansk Bog og en Historiebog“. Han havde nok læst mest i Historiebogen, da den var defekt og uden Bind, medens Bibelen var hel og holden.

Den næste Degn var Christian Smith, fra 1771 til 1801, altsaa i 30 Aar. Han var født 1735 og døde 1801. Han havde først et Aar været Huslærer paa Straden i Vesterlem for Enkeprovstinden Madame Paulins Børn og derpaa i fire Aar Huslærer for Cammerraad Peter Schows Børn paa Bustrup. Cammerraaden var baade Kirkens og Skolens Patron. Han havde Kaldsret baade til Præste- og Degneembedet, og skønt Degnene skulde være Studenter, lod han dog Smith, der ikke var Student, faa Degnekaldet. Denne maa have staaet højt anskrevet hos Patronen, eller — maaske der blev afslaaet en lille Handel. Smith blev nemlig ved den Tid, han faar Kaldet, i Huj og Hast ved Hjælp af noget den Gang saa usædvanligt som et Kongebrev gift med Inger Møller. Enten er det Enken eller Datteren paa Bustrup Mølle, det ser nærmest ud til at være Enken. Hun er 10 Aar ældre end han. Sammenhængen mellem Kaldelsen af en ukvalificeret Mand til Degneembedet og denne Mands pludselige Giftemaal med Møllerenken paa Bustrup ser noget mistænkeligt ud. Det var ikke usædvanligt, at en Herremand gav et Embede

bort mod til Gengæld at faa en Veninde gift, og maaske Inger paa Bustrup Mølle havde kærestedes lidt med Patronen og netop derfor blev Degnemadamme i Nørlem.

Samme Aar, som Smith faar Degneembedet, har Præsten Hans Uttermøhlen afgivet til Kirkebogen en Beretning om hans Sogne, hvori han nævner, at Degneboligen denne Sommer — 1771 — er saa godt som opbygget af nyt af Degnen Christian Smith; men han glemmer at tilføje, at det ikke er for Smiths egne Penge, men for hans Formands Penge, de 26 Rdlr. 3 Mk., han fik af Formandens Bo.

Degnekaldets Indkomster var i Smiths Tid: 3 Tdr. 6 Skpr. Rug, 1 Td. 7 Skpr. Byg, Højtidsoffer ca. 12 Rdlr., Accidenser 10 a 11 Mk. samt 4 Ol Æg. Skønt Christian den Sjette havde forordnet, at en Skoleholders Løn skulde være 10 Rdlr., havde Jens Nielsen Fly dog aldrig faaet mere end 6 Rdlr. aarlig for at holde Skole, og Smith begyndte med samme tarvelige Løn; om han senere hen i Tiden fik mere, vides ikke.

Det var i Smiths Tid, at først Præsten Uttermøhlen og siden Cammerraad Schow stiftede Legater til Løn for en Skoleholder for Søndersognet, og da en saadan blev antagen, slap Smith vel med kun at holde Skole for Børnene i Nørlem og Vejby.

Denne Gang tituleredes Degnene med Seigneur, mens Præsterne tiltaltes med Hr., og Smith og hans Eftermand Dyhrberg, nævnes altid, f. Ex. i Kirkebogen, med Sr. eller Seign. — Skammeligt, at denne prangende Titel er bortfalden! —

Smith havde sin gamle Moder hos sig til hendes Død, der fandt Sted 1792, da hun havde naaet den sjældne høje Alder af 97 Aar. Selv dør han som nævnt 1801, 66 Aar gammel. Hans Hustru, Madame Inger Smith, overlever ham i 6 Aar. Hun dør 1807, 82 Aar gl.

Efter Seign. Christian Smith faar en Mand Embedet ved Navn Christian Jonassen Dyhrberg 1801—1836, altsaa i 35 Aar. Han var født 1771 og døde 1836. Det Aar,

Gamle Jens Nielsen Flye dør, fødes altsaa en af hans Efterfølgere. Dyhrberg var 1797 bleven gift med en Datter af vor gode Ven, Sergent Kilschou i Vesterlem. Hendes Navn var Maren Christensdatter Kilsgaard, og hun var Tjenestepige i Sønderlem. Sergenten, hvis borgerlige Navn jo var Christen Kilsgaard, var imidlertid den Gang forlængst afgaaet ved Døden, og hans Enke, Kirsten Kilsgaard, var 1787 bleven gift med en Mand ved Navn Jens Jensen. Hendes Svoger, Laust Brogaard i Nørlem, var hendes Forlover. Som fortalt under Ravnsgaard blev en anden af Sergent Kilschous Døtre, Anne Christensdatter Kilsgaard, 1803 gift med Laust Ravnsgaards og Kirsten Jensdatters yngste Søn Christen, og da Kirsten Kilsgaard nu atter var Enke, idet Jens Jensen var død, afstod hun Huset til Svigersønnen. Efter 6 Aars Forløb flytter han hjem til Ravnsgaard og tager Svigermoderen med. Hun dør i Ravnsgaard 1810, 74 Aar gl. Sergent Kilschou har altsaa to Døtre, der bliver bosatte i Nørlem, den ene som Degnemadame, den anden som Gaardmandskone.

De første 4 Aar efter sit Giftermaal bor Chr. Dyhrberg i Sønderlem; men 1801 faar han altsaa Degnekaldet i Nørlem. Om han var Student, eller hvad Adkomst han havde til Embedet, vides ikke. Ifølge Overleveringen skal han have været en dygtig Degn og skal have været livlig og munter i Skolen. Han var godt lidt af Befolkningen. Navnene Mehl og Dyhrberg — Præsten og Degnen — havde for en Del Aar siden altid en god Klang for gamle Folk, der kunde huske dem begge. De var samtidige. Samme Aar, som Dyhrberg fik Degnekaldet, fik Mehl Præstekaldet, og de overlevede ikke hinanden ret længe. Mehl overlevede Dyhrberg i to Aar.

Trods Dyhrbergs Folkeyndest har han fine Fornemmelser. Han vilde helst søge med de store. Hver Gang han har Barn i Kirke, gaar det fint til. Det er Præster og Præstemadammer, Herremænd og Herremandsfruer, der staar Faddere til Børnene. Hvordan hans Kone, der var en Hus-



mandsdatter og havde været Tjenestepige, har kunnet tage mod slige fine Personer, er ikke let at forstaa. Maaske har hun spillet den politiske Kandestøbers Kones Rolle. Men at søge med de store er kostbart, og Følgen af Seign. Dyhrbergs højtravende Passioner blev ogsaa, at Degnefolkene blev ludfattige, ja, saa fattige, at de nok tit manglede det daglige Brød, saa Folk maatte lade Skolebørnene tage Fødevarer med til dem, for at de kunde opholde Livet. Nu hjalp det jo noget, at de havde Familie i Byen. Konen i Ravnsgaard, Anne Kilsgaard, var jo Degnemadammens Søster, og Manden i Brogaard, Christen Brogaard, var hendes Søskendebarn. Det vides, at hver Gang Børnene fra Ravnsgaard skulde i Skole, havde de et eller andet med til deres Moster, som de skulde ind ad Køkken-døren med, inden de gik ind i Skolen. Fra Brogaard kom heller ikke sjælden noget, ligesom der ogsaa af og til vankede noget fra adskillige andre Gaarde.

Det var i Dyhrbergs Tid, at Cammerraad Mathias Schow til Bustrup skænkede en Jordlod til Degneembedet, hvorpaa der mentes at kunne holdes 2 Køer og 4—6 Faar. Det var altsaa et ikke ringe Tillæg til Embedets Indtægter; men det hjalp ikke Dyhrberg stort, han vedblev at sidde i Armod.

Han havde et Par Børn, før han kom til Nørlem, og her fødtes ham følgende: Inger Kirstine, f. 1802, Anne Kirstine, f. 1804, Mathias, f. 1806, Johanne Cathrine, f. 1809, og Peter, f. 1811. Det ældste af de her nævnte Børn bragte de agtværdige Forældre Sorg, idet hun 1826 blev Moder til et uægte Barn, Christiane Marie, vist opkaldt efter begge Bedsteforældrene. Den udlagte Barnefader var Møllersvend Jens Christensen paa Bustrup Mølle. Dyhrbergs Døtre blev gifte med Bønderkarle paa Egnen.

Seign. Dyhrberg efterfulgtes af Laurids Wistoft 1836—1871, altsaa ligesom Dyhrberg i 35 Aar. Han er Kaldets første Seminarist, født 1798, demitteret fra Ranum Semi-

narium 1819 og samme Aar kaldet til Lærer og Kirkesanger i Højslev i Fjendsherred, og herfra blev han ved Dyhrbergs Død 1836 forflyttet til Nørlem. Han var en høj, bred, kraftig, noget foroverbøjet Skikkelse. Det har været fortalt, at da han efter sin Ankomst til Nørlem var oppe at præsentere sig for Præsten — det var Gamle Mehl — skal denne have udbrudt: „Jamen han ligner jo en Slagter!“

Noget af det første, Wistoft spekulerede paa, da han var kommen til Nørlem, var at faa en ny Bolig, og derfor ansøgte han straks om det. Det var nu 65 Aar, siden Seign. Chr. Smith havde opbygget den gamle Bolig, saa den kunde nok trænge til at blive afløst af en ny og mere tidssvarende Bolig. Men Wistoft kunde nok forstaa, at Beboerne paa Grund af den store Bekostning vilde krympe sig ved at efterkomme hans Ønske, og derfor bar han sig saa snildt ad, at han tilbød dem at laane dem Pengene dertil, og det hjalp ogsaa, saa at han fik sin Villie sat igennem, og det endog saaledes, at det blev en efter Datidens Forhold ligefrem Mønsterbolig, han fik opført. Grundmur i Stedet for Lervægge, Bræddegulv i Stuerne i Stedet for Lergulv, Loft, Vinduer og Døre oliemalet. Der blev baade Dagligstue, Sovekammer og Gæsteværelse. Det blev en ganske anderledes flot og rummelig Degnebolig end den, Oluf v. Lassen ca. 100 Aar i Forvejen havde ladet opføre. Bygningen kom til at koste 289 Rdlr., skønt Beboerne gratis udførte en Del af Arbejdet og leverede alt Taget til Tækningen. Det var vist Aar 1837, at denne Bolig blev opført.

Wistoft var en snild Mand; men han var ogsaa en oplyst Mand. Han holdt Aviser, „Viborg Stiftstidende“ og et københavnsk Blad. Han var politisk interesseret og tog aktiv Del i Politiken. Han sluttede sig nøje til den i sin Tid saa bekendte Stænderdeputerede, Peder Lydersen, Hvidbjerg Holmgaard, og var alle sine Dage afgjort Højremand. Han var flere Gange ordførende Stiller for Søren

Lybye; sidste Gang ved Valget 14. November 1873. Da stod han som 75-aarig Mand paa Tribunen paa Skive Torv og talte til Gunst for S. Lyby. Han har sikkert ogsaa haft politisk Indflydelse i sine Sogne; thi naar ifølge N. Olesen Husted: „Sallings politiske Historie“ Lem-Vejby i 1840—50erne var nogle af de allermest konservative Sogne i Salling, der 1848 stemte paa Amtmand de Bretton, der var P. Lydersens og Lærer Wistofts Kandidat, og i 50erne stemte paa S. Lybye, der anbefaledes af Wistoft, saa skyldes dette uden Tvivl hovedsagentlig Wistofts Indflydelse. Man havde Agtelse og Respekt for ham.

Wistoft var opvokset i den rationalistiske Tid, og han var vist fuldblods Rationalist. Det tyder f. Eks. de Gravskrifter paa, han efterlod sig, og som har hængt paa Væggene omkring i Hjemmene; thi de talte ikke om Troen, men om Dyden, der faar sin Løn i Himlen.

Som Prøve paa hans Digtekunst skal her optegnes et Lykønskningsdigt, han den 24. Januar 1840 sendte Christen Ravn i Ravnsgaard i Anledning af en Søns Fødsel nævnte Dag.

„Til Lykke med din lille Søn!  
Det nu og altid er min Bøn,  
Han frisk og sund maa være  
Og daglig trives, vokse frem  
Og altid findes iblandt dem,  
Som deres Skaber ære.  
Gud lad ham ogsaa skikke saa,  
At han Forældre glæde maa  
Og Godes Yndest vinde.  
Da lykkelig han bliver her.  
Og salig er han engang der,  
Hvor Dyden Løn skal finde!“

Det erindres, at et af de Ligvers, han har forfattet, begyndte saaledes: „En stræbsom Mand du var i Live, din Flid belønnes nu af Gud!“. Det er den jordiske Flid, Dyden og Skikkeligheden, der faar Himlen til Løn. Troen og den uforskyldte Naade omtales ikke.

I Skolen talte han ikke meget med Børnene om Kristendom. Han hørte dem i Balles Lærebog og Birchs Bibelhistorie derfra og dertil, og naar det Stykke var ramset op, satte han dem et nyt Stykke for, og dermed var Religions-timen sluttet. Mundtlig Fortælling kendtes ikke, selv Bibelhistorie blev ramset op ordret efter Bogen. Salmerne, der læstes efter „Evangelisk kristelig Salmebog“, skulde læses paa Rim, som det kaldtes, d. v. s. halvvejs synges eller rettere messes ud.

Han talte ikke mange venlige Ord til Børnene, og han holdt streng Disciplin med Spanskrør og Mørkekammer. Dette sidste var Indfyngningsrummet til Skolestuens Bilæggerovn, som han benyttede til Fængsel for uartige Drengene. — Engang havde Degnemadammen anbragt sin Øltønde i Mørkekammeret, og da en stor Dreng, den senere Gaardmand i Byen, Mikkell Jensen, en Dag blev sat ind i „æ Mørkkammer“, tog han Tappen af Tønden, saa alt Øllet løb ud paa Gulvet, hvorpaa han gav sig til at raabe: „Aah, hjælp mæ! A drovner, a drovner!“, og da Degnen linnede Døren, stod Drengen — ikke i Vand, men i Øl til Anklerne.

Wistoft maatte som sine Formænd ogsaa holde Skole i Vejby. Her laa et lille Skolehus ved Siden af Kirken. Om Sommeren holdt han saa Skole hveranden Dag i Nørlem og hveranden Dag i Vejby; men om Vinteren maatte han leje en Mand til at holde Skole i Vejby for selv i den Tid at kunne hellige sig for Nørlem. 1859 lejede han en Mand for 16 Rigsdaler; men han skriver ogsaa selv om denne Handel, at det unægteligt var godt Køb.

Efter Datidens Syn paa Undervisning og Opdragelse var Wistoft egentlig en dygtig Lærer, og han havde Interesse for sin Gerning. Da han som gammel Mand holdt Hjælpe-lærer, kunde han dog ikke afse Skolen, men færdedes daglig meget derinde, gik omkring og saa Børnenes Arbejde efter og uddelte dadlende Ord til Sinkerne.

Efter Sigende skal han have sagt, da hans egen Børne-flok begyndte at blive stor, at han vilde have Dusinet fuldt,

og hans Ønske gik i Opfyldelse; thi han fik akkurat 12 Børn. Det ældste af dem, Sønnen Severin Christian Wistoft, en haabefuld ung Mand, der var Mekaniker, og som var Underkorporal under Krigen, faldt som før nævnt i Slaget ved Isted. Da han blev indkaldt til Krigen, havde han en Anelse om, at han skulde falde. Han havde et kostbart Lommeuhr. Det vilde han ikke have med sig, da han skulde af Sted, for at det ikke skulde bortkomme, naar han var bleven skudt. Han vilde derfor give sin Fader det; men denne fik ham dog overtalt til at tage det med sig. I Asmild Kirke ved Viborg hænger en Mindetavle over ham, ligesom hans Navn jo ogsaa findes paa den Mindetavle over de faldne, der findes i Lem Kirke. — En anden af Wistofts Sønner, Anton Wistoft, blev en agtet og anset Købmand i Aarhus. Han drev især en stor Forretning med Markfrø. Det yngste af Wistofts Børn, en Datter, var født efter den ældste Søns Død og blev derfor opkaldt efter ham med Navnet Severine Christiane. Hende fandt Forældrene en Morgen død i Vuggen uden forudgaaende Sygdom. Sorgen herover blev ligesaa tung for Forældrene som Sorgen over Sønnens Død paa Slagmarken.

Wistoft maa have været en velstaaende Mand, da han kom til Nørlem, da han kunde laane Beboerne Penge til at opbygge Degneboligen for, og skønt hans Børneflokk blev stor, blev han ikke nogensinde som sin Formand en fattig Mand. Han forstod vist den Kunst at sætte Tæring efter Næring samt at faa noget ud af sin Jordlod, hvorpaa han holdt 3 Køer og 6 Faar. Hans Eftermand skriver om ham, at inden han forlod Embedet, havde han udpint Jorden ved Kornsalg, hvilket Eftermanden maatte bøde for. Endelig forstod han at faa Beboerne til at sætte en Ære i at hjælpe ham baade med Fødevarer og Arbejde. Folk var jo vant til i Dyhrbergs Tid at bringe Fødevarer til Skolen, og denne Skik ophørte nok ikke i Wistofts Tid. Hans Arbejde med Heste og Vogn udførte Beboerne og ansaa det vist nærmest for en Æressag. Det vides saaledes,

at Christen Ravn i Ravnsgaard var stolt af, at han havde det betroede Hverv altid at køre Degnens Korn til Mølle.

Dog mødte han engang skarp Modstand. Han samlede en Dag Sognets Beboere i Skolen og holdt en Tale til dem om sine ringe Indkomster og store Udgifter og forlangte Lønforhøjelse. I modsat Fald truede han med at flytte fra dem. Da Talen var endt, stod alle tavse. De var alle besjælede af een og samme Tanke; men ingen turde udtale den. Efter nogen Tids pinlig Dødsstilhed tog endelig en af dem Mod til sig og udløste den fælles bundne Tanke. Det var en Husmand fra Sønderlem, Poll Ajesen (Poul Andersen), en født Thybo. Han rejste sig og sagde paa sit brede Thybomaal: „Aa, Skam i hvik! Læ ham rejs, wi foer nok en Dejn ijen. En ka' letter fo en Dejn, end en ka' fo en Foerhjør!“ Det var det forløsende Ord. Det var akkurat den Tanke, de allesammen sad med, og Degnen fik ingen Lønforhøjelse, og trods udstedt Trusel blev han dog hos dem.

Wistoft blev Dannebrogsmænd og holdt 1869 50 Aars Jubilæum som Skolelærer. Han levede i god Forstaaelse med sin Præst og Foresatte, Pastor Selchau; de skal have været intime Venner, og det var derfor en Sorg for Wistoft, da Pastor Selchau 1870 tog sin Afsked. Nu tænkte han, at med nye Folk følger nye Skikke. Den nye Præst, som nu vilde komme, vilde maaske forlange nye Skikke baade i Kirke og Skole, og han var nu for gammel til at forlade de gamle, kendte Baner, han var 72 Aar, derfor maatte han helst antage sig en Stedfortræder. Hertil antog han saa en ung Seminarist, J. K. Jensen. Henvend to Aar derefter tog han endelig i Slutningen af 1871 sin Afsked og bosatte sig i Skive, hvor han døde i Slutningen af 70-erne, ca. 80 Aar gl.

Wistofts Vikar, J. K. Jensen, var født 1849 og var alt-saa kun 21 Aar, da han kom til Nørlem. Han var en rar og elskværdig og tillige en alvorlig troende Mand, hvis Liv og Virksomhed baade i og udenfor Skolen bar Præg

af levende Tro og kristelig Alvor. Nu blev Religionsundervisningen i Skolen langt mere end en Opramsning af Lektierne. Men havde Wistoft kørt med stramme Tøjler i Skolen, blev de maaske nu for slappe. Jensen brugte aldrig legemlig Revselse eller andre Straffemidler, ja, udtalte næppe nogensinde et haardt Ord til Børnene; men Følgen heraf blev en Svækkelse af Lydigheden og Ordenen i Skolen.

Da Wistoft tog sin Afsked, blev Biskolen i Vejby nedlagt, og der blev i Stedet for oprettet et selvstændigt Lærerembede for Vejby Sogn. — Embedet i Nørlem søgtes af J. K. Jensen; men det søgtes ogsaa af Søndersognets unge Lærer, N. Nørgaard, og dette gav Anledning til en heftig Strid. Særlig Grundtvigianerne, ledet af Pastor Kirkeby, ønskede at beholde Jensen; men Datidens — man kan vist gerne sige Sognekonge; thi han var omtrent Enevoldshersker i Sognet — Iver Nielsen i Nørlem, ønskede Nørgaard, og da han som Sogneraadsformand havde ved den brede Ende af Indstillingen, blev Nørgaard indstillet som Nr. 1, medens Jensen maatte nøjes med at være Nr. 2 paa Listen. Biskoppen havde Kaldsretten, og han blev vist bearbejdet fra begge Sider; men ogsaa her var Iver Nielsen den stærkeste, saa Nørgaard blev kaldet — Jensen blev siden Lærer i Gammelstrup i Fjendsherred, indtil han omkring Aar 1900 tog sin Afsked paa Grund af Svaghed. Han er nu død.

Niels Kristensen Nørgaard, 1872—1915, altsaa i 43 Aar, var født 1845 og dimitteret fra Lyngby Seminarium 1866. Han havde først været Hjælpelærer hos Forfatteren C. A. Thyregod i Ans og derpaa et Aars Tid været Lærer i Opperby og begyndte sin Virksomhed i Nørlem fra Nytaar 1872. I de første Aaringer optaadede han med stor Myndighed og Strenghed i Skolen; men dette forandredes meget med Tiden. Folk klagede i Jensens Tid over, at han ikke gav de Skarns Knægte nogle Klø; men da Nørgaard benyttede dette Middel, klagede man over, at han slog de uskyldige Børn. — Nørgaard var, da han kom til

Nørlem, bleven stærkt paavirket af Pastor Kirkebys levende Forkyndelse, og dette mærkedes tydeligt i Skolen. Tillige var han en meget fædrelandssindet Mand, der søgte at faa Børnene til at føle sig som danske og at elske deres Fædreland. Hans Undervisningsmaade var fuldstændig modsat Wistofts; thi han brød sig ikke stort om Lærebøgerne, hvorimod mundtlig Fortælling benyttedes i vid Udstrækning.

Wistofts Degnebolig stod kun i ca. 40 Aar, idet Nørgaard ogsaa fik sig en ny Degnebolig, der 1878 eller 79 opførtes paa Skolejorden syd for Landevejen, hvorpaa den gamle Bolig paa Gadejorden nedreves. — 1915 tog Nørgaard sin Afsked, 70 Aar gl. og bor nu i Boulstrup i Hads Herred.

Som før fortalt blev ved Nørgaards Fratrædelse Skolejorden med Bygningen solgt, og en ny Skolebygning, den femte Degnebolig i Nørlem, blev opført paa Kjærgaards Toft, nord for Landevejen. Efter at Embedet et Aars Tid var blevet bestyret af Vikarer, kaldedes 1916 den nuværende Lærer, P. Bollerup.

I Tidsrummet 1690—1915, i 225 Aar, har Nørlem altsaa kun haft 6 Degne; det bliver i Gennemsnit ca. 38 Aar for hver. I samme Tidsrum har Sognet haft ialt 14 Præster.



# Mestertyven.

---

„Aarene de ruller og skiftes om paa Jord,  
og vore Navne glemmes som Sne, der faldt i Fjor!“

De gamle Slægter, som her er omtalte, er forlængst glemte. Det Navn i Byen, der uden Tvivl vil have den længste Levetid, er Navnet paa den Person, der nu skal omtales, nemlig Mestertyven Søren Kjeldsen. Nørlem har nemlig haft en saa interessant Person som en Mestertyv, en Person, der virkelig har gjort sig fortjent til Navnet Mestertyv, og om hvis Lige der længe skal ledes. Skønt der er gaaet omtrent 100 Aar, siden hans Glansperiode indtraf, er hans Navn og adskillige af hans Bedrifter endnu i frisk Minde i Sognet.

Maaske Vesterlem vil tilegne sig Æren for ham; thi der er han født, og der har han levet den længste Tid af sit Liv, d. v. s. den længste Del af den Tid, han var paa fri Fod; men den sidste halve Snes Aar af sit Liv boede han i Nørlem Fattighus, og da han kun var 59 Aar, da han døde, var han endnu en virkekraftig Mand den Tid, han levede i Nørlem, og drev da ogsaa Tyvehaandværket saa godt som før, saa Nørlem med Rette maa kunne hævde at have Del i Æren for ham.

Hans Døbenavn var Søren Christensen; men efter Faderens Efternavn Kjeldsen blev han altid kaldt Søren Kjeldsen. Han er født 1788 og er Søn af Christen Kjeldsen, der i Begyndelsen af 18 Hundrederne var Selvejergaardmand i Vesterlem. Slægten havde længe boet

i denne Gaard. Her havde ogsaa Søren Kjeldsens Bedstefader, Kjeld Nielsen, og hans Oldefader, Niels Sørensen, boet. Han var altsaa en Gaardmandssøn og stammer fra en gammel Gaardmandsslægt. Hans Forældre har to Døtre, Maren og Kirsten, og han var vistnok deres eneste Søn, men han var en vanartet Søn, der kun bragte Familien Sorg og Skam. Han havde vistnok sit Tilhold hjemme i sin Faders Gaard, til han 1835 køber Laust Hørby's Hus i Vesterlem og skal svare Aftægt til Laust Hørby og hans Hustru. Her bor han et Par Aar og maa saa efter at være bleven gift flytte ned i Nørlem Fattighus som Fattiglem. Han havde en Tid en Kæreste, der hed Kirsten Marie Christensdatter, som han drev omkring med, og som hjalp ham ved at stjæle; men i 1836 blev han gift med Tjenestepige Kirsten Pedersdatter Brønd af Vesterlem, som overlevede ham i adskillige Aar. Han døde i Fattighuset 1847, 59 Aar gl.

Engang i første Halvdel af 18 Hundrederne, da tvungen Fattigforsørgelse var bleven indført, er der blevet bygget et Fattighus paa Gaden i Nørlem, hvor det gamle forhen omtalte Gadehus vistnok har ligget, ligesom der blev bygget et Fattighus paa Gaden i Vesterlem og et paa Gaden i Vejby. Fattighuset i Nørlem, der ellers den meste Tid var beboet af Kvinder, har altsaa et Tidsrum huset den berygtede Mestertyv og derved været Centrum for Egnens Skræk.

Søren Kjeldsen har formodentlig tidlig begyndt at stjæle, maaske allerede som Barn. En Tid har det gaaet uden Anmeldelse til Øvrigheden; men Krukken gaar saa længe til Vands, at den kommer hankeløs hjem. Han naaede at blive arresteret mangfoldige Gange og adskillige Gange at blive dømt, dog altid paa Indicier; thi han bekendte aldrig. Mange Gange blev han frifunden paa Grund af hans bestemte Benægtelse, skønt der var en næsten til Vished grænsende Sandsynlighed for hans Skyldighed. Han var saa udspekuleret en Gavstriker, at han altid, naar han kom i Forhør, havde en Forklaring paa rede Haand for,

hvordan han paa ærlig og redelig Maade var kommen i Besiddelse af sine Tyvekoster.

Skønt han stjal bestandig, naar han var paa fri Fod, og tit gjorde et godt Kup eller „et godt Slag“, som han selv kaldte det, samlede han ingen Penge og maatte ende i Fattighuset. Han øste nemlig ud saa hurtig som muligt de Penge, han fik Fingre i, dels handlede han og købte i dyre Domme alt muligt, hvad han traf paa, og dels gav han Brændevin i lange Baner til sine Kammerater, som han besøgte, naar han havde Penge paa Lommen. Han havde visse Steder, især i Hardsyssel, nogle gode Venner, som han besøgte, og som af og til ydede ham en Haandsrækning, naar der skulde „gøres et Slag“. Saadanne Venner havde han f. Eks. i Rønbjerg, i Vejrum og især paa Gimsing Fælle ved Struer, ja endog i Fabjerg ved Lemvig havde han Venner, han besøgte. Hans Venner var selvfølgelig ikke af den fineste Slags, det var Folk, for hvem Fængsler og Arresthuse i Reglen ikke var ukendte Steder. Selv blandt de forhadte og afskyede omstrejfende „Kæltringer“ havde han sine Forbindelser, et Bevis paa, at han ikke ejede Gnist af Æresfølelse, da det i hine Tider ansaaes for den laveste Handling, et Menneske kunde begaa, at søge Omgang med Kæltringfolket. Han stod saaledes i Forbindelse med den fra St. Blichers „Kjæltringliv“ bekendte Taterkonge Johannes Akselsen. — Naar han efter en natlig Fangst besøgte nogle af sine Venner, sad han som en Konge iblandt dem; thi det var ham, der havde Mønten, og som betalte al den Brændevin, de nød. Engang ved et Pinsemarked i Skive sad han hele Dagen i et Beværtningsstelt paa Markedspladsen og gav Brændevin til alle dem, der i Dagens Løb kom ind i Teltet; men da havde han ogsaa lige „gjort et godt Slag“ hos en Købmand i Ejsing. — Her skal nu først optegnes de Historier om ham, der endnu lever i Folkemunde, og dernæst noget af, hvad Politiprotokollen kan fortælle om ham. Altsaa først, hvad gamle Folk fortæller:

I. De kunde ikke faa ham til at bekende, naar han var i Forhør. De kunde ved at pine ham faa ham til at sige Ja; men saa snart de ophørte med Torturen, tog han sin Bekendelse tilbage, og naar de saa spurgte ham, hvorfor han havde sagt Ja, svarede han, at det var han jo nødt til. „Dersom jeg maa have Lov til at pine Jer, ligesom I nu har pint mig, skal jeg nok ogsaa faa Jer til at sige Ja!“ Naar han ikke paa anden Maade kunde klare sig under Forhørene, gjorde han sig døv, saa Herredsfogden maatte helt hen til ham for at raabe ham op, og saa engang de saaledes stod, traadte Søren Kjeldsen — af Vanvare naturligvis — Herredsfogden saa eftertrykkelig paa Tærne, at denne maatte skribe af Smerte.

II. Han stjal baade her og der, baade stort og smaat, og han blev til sidst saa fræk, at han engang skal have sendt Bud til en Gaardmand, at han en bestemt Nat kom og vilde stjæle hos ham. Manden lod saa udstille Vagtposter hele den nævnte Nat; men Mestertyven kom ikke; derimod den næste Nat, da Manden, ærgerlig over at skulle holdes for Nar af Søren Kjeldsen, tillige med hele Gaardens Befolkning, trætte og udmattede efter den forrige Nats Vaagen, laa i den tungeste Søvn, da kom han og gjorde en rigtig god Fangst.

III. Naar Folk havde en Korndyngge i Laden, kunde de aldrig være sikre for Søren Kjeldsens Besøg. Naar han saa kom og vilde hapse noget af Dyngen, bar han sig saa snedig ad, at han først tog nogle Haandfulde Korn og saaede omkring sig for at høre, om der var Vagt ved Korndyngen; thi hvis der sad nogen paa Lur, vilde Kærnerne skratte paa deres Læderærmer.

IV. Paa Sønderlem Gade laa et langt Hus, i hvis ene Ende der boede en Størrelse, som kaldtes „æ Bolm“. Denne havde en sort Jydepotte, som han engang havde faaet fuld af det dejligste Smør. Men en Morgen finder man omme mellem Sønderlem Hedebakker Skaarene af „æ Bolm“s Smørpotte. Søren Kjeldsen havde om Natten

stjaalet den og tømt den for dens Indhold omme mellem Bakkerne og derpaa slaet den i Skaar.

V. Engang var der nogen, der saa, at Søren Kjeldsen slog en And ihjel i Fæbæk, vest for Kurup. Anden tog han naturligvis med sig, og det var lige saa naturligt, at han blev meldt derfor; men da Herredsfogden foreholdt ham hans Brøde, fortalte han med stor Bestemthed, at det var en Vildand, der var slaet ned mellem den tamme Andeflok og bearbejdet den saa eftertrykkeligt med Hug og Nap, at det var baade Synd og Skam ikke at slaa den ihjel og derved skaffe de stakkels Tamænder Fred.

VI. Engang havde han været nede i Sønderlem Vig for at fiske, men havde slet intet fanget. Det ærgrede ham, at han skulde gaa tomhændet hjem; men saa kom Tilfældet ham til Hjælp. Paa Hjemvejen kom han igennem Opperby, og her svømmede en Flok fede Ænder ude i en Dam. Ænderne tilhørte Gudike Andersen i Opperby, og skønt denne stod udenfor sin Gaard og saa ham, snappede han ganske rolig en af Ænderne, vred Halsen om paa den og tog den under Armen. Andens Ejermænd løb naturligvis ned til Dammen, da han saa Søren Kjeldsens Fremfærd; men denne paastod paa det frækkeste over for ham, at det var en Vildand, han havde fanget nede i Vigen.

VII. Somme Tider havde han en Medhjælper ved Udførelsen af sine Bedrifter. Saaledes en Aften, han stjal i Vesterlem. Ved Siden af Vejen, der øst om Vesterlem fører til Hostrup, ligger et Hus, og her boede paa Søren Kjeldsens Tid et Par gamle Folk, om hvem Folk vidste, at de havde Penge i Skabet. Disse rare Tingester kunde Søren Kjeldsen nok lide at faa fat i. Saa tog han en Aften en Medhjælper med sig og lod ham gaa ind i Stuen til de to gamle, mens han selv skjulte sig uden for Huset. Da Medhjælperen kom ind, fortalte han de gamle, at han havde fundet et stakkels Menneske, der laa henne paa Vejen noget norden for Huset og var halv død. Han bad nu de gamle følge med sig hen til Stakkelen og hjælpe sig med at faa

ham bragt i Hus. Maaske de vilde være saa barmhjertige at tage ham ind i deres Hus; thi det var da Synd, at Stakkelen skulde ligge og dø paa Vejen. De to gamle, der var medlidende og godsindede Mennesker, ynkedes over den foregivne Stakkel og fulgte med den fremmede; men da de kom til Stedet, hvor han skulde ligge, var han væk. „Ja, ja“, sagde saa den fremmede, „mens jeg har været inde hos Eder, maa andre barmhjertige Mennesker have fundet ham og bragt ham i Hus et eller andet Sted“. Derpaa takkede han de gamle for deres Villighed, sagde Godnat og forlod dem. Men da de kom hjem, var Skabet opbrudt, og alle deres Penge, 20 blanke Specier, var forsvundne. Dette havde været Søren Kjeldsens Arbejde, mens de gamle godtroende havde forladt Huset og fulgt med hans Medhjælper.

VIII. Engang han var ovre at stjæle hos en Købmand i Rønbjerg, havde han ogsaa en Medhjælper, en Mand, der boede i Rønbjerg. Medhjælperen skulde staa Vagt udenfor Huset, mens Søren Kjeldsen brød ind i Butikken og hapsede Pengeskuffen; men tillige tog han en Skuffe, der var fuld af Knapper. Den stak han ud af Vinduet til Medhjælperen og sagde til ham: „Her er Pengeskuffen. Skynd dig at løbe med den, for nu begynder de at vaagne!“ Hjælperen stak af, alt hvad han kunde med Knapskuffen, medens Søren Kjeldsen selv beholdt Pengeskuffen.

Hjælperen blev straks mistænkt og arresteret, og da han ikke var saa durkdreven som Søren Kjeldsen, bekendte han straks og angav ogsaa Søren Kjeldsen, der saa blev afhentet i Nørlem og transporteret til Skive. Peder Brogaard i Nørlem blev „budet“ til at køre ham til Skive. Her blev han smidt i Arresten og lagt i Lænker. Endelig blev han sammen med Hjælperen ført for Skranken, og mens Hjælperen gentog sin Bekendelse, stod Søren Kjeldsen bag ved ham og sagde, ærgerlig over dennes ringe Standhaftighed: „Tosse, Tosse!“ Da Dommeren hørte det, vilde han have at vide, hvad det var, der var tosset. „Aah,

det var bare min ene Fod, der vilde galt i Træskoen“, svarede Søren Kjeldsen.

Da han bagefter selv kom i Forhør, vilde han som sædvanlig ikke give sig. Han kendte ikke det mindste til den Sag, der var Tale om, ja, han kendte ikke det Menneske, der stod ved Siden af ham og angav ham.

De blev saa begge ført til Holstebro, da Tyveriet jo var begaaet under denne Bys Jurisdiktion, og Søren Kjeldsen bemærkede herom: „De farer med os fra Væder til Faar og fra Faar til Væder!“ — Men heller ikke i Holstebro kunde de komme nogen Vej med ham.

IX. I Søren Kjeldsens Tid var der Handelsfolk, der købte Svin og lod drive sønder paa. Søren Kjeldsen rejste saa engang syd paa ad Drivervejen og kom til en Kro, hvor han fortalte, at han havde en Drift Svin, som var paa Vej, og han bestilte da en Del Havre, som blev strøet i Gaarden, for at Svinene kunde æde deraf, naar de kom. Men de lod vente noget længe paa sig, hvorover Søren Kjeldsen forundrede sig og begyndte at tale om, at der maatte være noget galt paa Færde. Han laante da af Kromanden en Hest for at ride ud mod Driften og se efter, hvad der var paa Færde. Paa Vejen traf han en Jøde, der kom ridende paa en ussel Krikke. Med ham slog han en Handel af med Hestene og fik Penge i Bytte. Jøden gjorde naturligvis en god Handel. Søren fik ham imidlertid til at tage en Seddel med til Kromanden med Tak for Laanet af Hesten; nu sendte han ham den tilbage. Jøden, der ikke kunde læse, overbragte Seddelen; men nu tog Kromanden sin Hest igen, og Jøden var mest narret. — Søren Kjeldsen vidste af et Marked at sige. Der red han hen og solgte Jødens Pillik, og nu havde han Penge paa Lommen.

X. Engang tog han sig en Tur til Mors og udgav sig for Heksemester og Mirakeldoktor. Han ordinerede de forunderligste Kure. Børnene skulde f. Eks. trækkes gennem store Græstørv, der var skaaret Hul i, eller puttes ned i Jordgruber, der skulde bygges saa faste, at der kunde

pløjes over dem. Medicinen, han gav Folk, tilberedte han af Tegl, som han skrabe af Teglsten og sammenrørte med sin egen Urin. Men især var han dygtig som Heksemester. Han kunde baade mane og vise igen. Naar han saa skulde mane en Genganger ned, satte han sin Kæp fast i Jorden og hængte sin Frakke paa den, hvorpaa han viste Folk Gespænset. Da det jo altid er Aften eller Nat, naar Gengangerne viser sig, og Søren Kjeldsen altid passede paa, at der var tilbørlig Afstand mellem Tilskuerne og Gespænset, kunde disse bare skimte en menneskelignende Skikkelse, og han viste dem da, at han frit gik hen mod Gengangeren, og naar han naaede den, saa de den pludselig synke ned i Jorden og forsvinde. Søren Kjeldsen sparkede nemlig Kæppen omkuld, saa den med Frakken pludselig faldt til Jorden. Men Folk troede, at han havde manet Skikkelsen i Jorden.

Omsider blev det ham dog for hedt der ovre. Øvrigheden kom paa Spor efter ham, hvad Søren opdagede, og han lejede da mod Løfte om meget høj Betaling to Morsingbokarle til at sætte sig over til Salling, skønt der var en forrygende Nordveststorm.

Da de kom over til Salling, var de alle tre dygtig sultne, og de gik da ind til en Mand i Vadum, hvor Søren Kjeldsen ligeledes udlovede god Betaling, naar de kunde faa noget at spise. Maden fik de; men da Søren Kjeldsen var bleven mæt, vilde han et Smut ud at se efter, om Vejret ikke havde bedret sig; men saa forsvandt han selvfølgelig, uden at hverken Morsingbokarlene eller Vadummanden fik den lovede Betaling.

XI. En Dag mødte Herredsfogden Søren Kjeldsen paa Gaden i Skive, og han sagde da spøgende til ham: „Naa, Søren, hvordan gaar det nu?“ „Det gaar skidt,“ svarede Søren sukkende, „for der er for mange nuomstunder, der fusker i min Haandtering“. —

Det var de Historier om ham, der har levet i Folke-munde, og som enkelte gamle Folk endnu ved at fortælle.



Men nu skal vi høre lidt af, hvad Justitsprotokollen kan fortælle om ham.

Sine to første Domme fik han som Soldat, nemlig 28. Febr. 1814 og 21. Juni 1816, begge Gange ved Krigsretten dømt for Tyveri. Efter sin Permission fra Soldater-tjenesten gaar det Slag i Slag med Arrestationer og Fri-findelser af Mangel paa tilstrækkelige Beviser mod hans bestemte Benægtelser eller Domme paa Indicier. 30. Juni 1820 frifindes han ved Højesteret, tiltalt for Tyveri. 25. Febr. 1822 dømmes han ved Viborg Overret til et Aars Forbed-ringshusarbejde for bedrageligt Forhold, og saa fremdeles. 14. April 1832 er han naaet saa vidt, at han da bliver dømt til Fæstningsarbejde paa Livstid, altsaa til Slaveri, for Tyveri. Han var da tiltalt for flere Tyverier, særlig Faaretyverier. Han havde taget et Faar ud af hans Faders Faaresti og trukket det til Hardsyssel, hvor han solgte det for 2 Rdlr. til Jens Gammelgaard i Ejsing. Faderen efterlyste det, da det var blevet borte. I Retten paastod Søren Kjeldsen, at det var hans eget Faar. Han havde selv et Faar i sin Faders Faareflok, og det var det, han havde taget og solgt, og det kom jo ingen ved, syntes han. Skønt hans Fader og hans to Søstre i Retten benægtede, at Faaret var Søren's, blev han dog frækt ved sin Paastand. Faaret blev fremstillet i Retten, og da det bar samme Mærke som Faderens Faar, blev det tilkendt ham. Søren havde selvfølgelig brugt de Penge, han fik for Faaret, saa det var Jens Gammelgaard, der blev narret.

Men Søren havde flere Faaretyverier paa sin Samvittighed. Sammen med sin Kæreste, Kirsten Marie Christensdatter, et løsagtigt Fruentimmer, der intet vilde bestille, men ernærede sig ved Betleri og drev omkring med Søren Kjeldsen, havde han stjaalet to Faar fra to Mænd i Vejrum. Endvidere var han anklaget for at have taget to Faar og to Gæs fra en Mand i Lihme, et Tørklæde fra Peder Skakkenborg og et Kobber-Brændevinstøj fra Jens Mølgaard. Skønt man tilvejebragte bestemt Formodning om, at han

var den skyldige, turde man dog mod hans bestemte Benægtelse ikke dømme ham for de tre sidstnævnte Tyverier; men Tyverierne i Vejrum fik man fuldt opklaret og kunde dømme ham for sammen med Tyveriet hos Faderen.

De to Faar i Vejrum havde Søren Kjeldsen og hans Kæreste trukket hen til Husmand Jens Pedersen Stubkjær i Vejrum, der var en af Søren's gode Venner, som han nu og da besøgte. Her blev Faarene selvfølgelig slagtede, hvorpaa man holdt Gilde; men da det var godgørende Folk, bar de noget Kød hen til en Naboerske, en 66-aarig gammel Kvinde ved Navn Anne Hansdatter eller, som hun kaldtes, Anne Eriksdatter. Hun spiste det, skønt hun vidste, det var Kød af stjaalne Faar. Dagen efter Gildet, da Søren med Kæresten var rejst, kom Faarenes Ejermænd, Christen Christensen og Anders Andersen, der efterlyste deres bortkomne Faar, ind til Jens Stubkjær; men baade han og hans Kone, Else Marie Pedersdatter, bedyrede højt og dyrt, at der ingen Faar var komne i deres Hus.

Jens Stubkjær og hans Kone dømmes til 4×5 Dages Vand og Brød hver for Hæleri. Den gamle Anne Eriksdatter, der aldrig før havde været straffet, dømmes til 80 Dages Fængsel paa sædvanlig Fangekost. Hun burde have været betinget benaadet. Søren Kjeldsens Kæreste dømmes til 8 Maaneders Forbedringshus for Tyveri og til 2 Maaneders Forbedringshus for Betleri, altsaa ialt 10 Maaneder, og Søren Kjeldsen selv bliver som før nævnt dømt til livsvarigt Slaveri. Nu skulde man altsaa tro, at han var uskadeliggjort for Livstid, saa Folk for Eftertiden kunde sove rolig om Natten for ham; men hvordan det nu er gaaet til, Straffen har han aldrig udstaaet; thi han huserede fremdeles i Salling og Hardsyssel som Tyv og Bedrager, ja, endog som Røver, som vi snart skal faa at se. Knap et halvt Aar efter denne Domfældelse bliver han arresteret i Holstebro for nye Tyverier, men løslades i November s. A., og knap to Maaneder derefter begaar han et Indbrudstyveri og Røveri i Aalbæk i Lihme Sogn.

I et lille Hus i Aalbæk boede en gammel ugift Kvinde ved Navn Dorthe Thomasdatter. Hun var Ejer af ca. 400 Rdlr. De 350 havde hun ude paa Rente, Resten havde hun hjemme, gemt dels i en lille Pose, dels i en Æske i en Dragkisteskuffe. Natten mellem 8. og 9. Januar 1833 Kl. 2 vaagnede hun ved, at to Personer stod i Stuen. Den ene forlangte Nøglen til hendes Dragkiste, og da de paa hendes Spørgsmaal, hvad de vilde, svarede, at de vilde have Penge, sagde hun Nej. Nu stillede den højeste af dem sig ved hendes Seng og slog hende af og til med knyttet Næve i Ansigtet, saa Blodet flød af hende, medens den laveste først aabnede hendes Kiste og undersøgte den. Her var dog ingen Penge, og skønt Nøglen til hendes Dragkiste laa i en Lædike i Kisten, opdagede han den dog ikke; men saa brækkede han Dragkisten op med sin Kniv og fandt Pengene. De var brudt ind i Huset ved at brække en Lervæg ned, og da de efter endt Ran forlod Huset, bandt de Stuedøren med stærkt Sejlgarn og satte en Haspe for Yderdøren, saa den stakkels Dorthe ikke kunde komme ud, da hun ikke opdagede, at Lervæggen var nedbrudt. Hun maatte sidde inde til næste Middag, da Naboen, den 73-aarige Jens Laursen, tilfældig kom forbi Huset, og hun fik kaldt paa ham. Han lukkede saa hende ud.

Da Tyveriet blev meldt til Øvrigheden, faldt Mistanken selvfølgelig straks paa Søren Kjeldsen. Øvrigheden i Skive, der vidste, at han havde flere gode Venner i Hardsyssel, henvendte sig til Øvrigheden i Holstebro, og da denne vidste, at han tit besøgte nogle gode Venner i Fabjerg, henvendte den sig til Øvrigheden i Lemvig, og ganske rigtig, den 14. Januar snuppede Øvrigheden i Lemvig Kalorius i Fabjerg og sendte ham til Holstebro, og efter et Forhør her blev han sendt til Skive. Ved Forhøret i Skive opdigter han de mest fantastiske Historier for at bevise sin Uskyldighed. Man havde faaet oplyst, at han den 9. Januar — Dagen efter Indbrudet — havde været i Volstrup Mølle i Hardsyssel og der truffet en Kræmmer, af hvem han havde

købt Kniplinger, Bændler og Kappetøj — muligvis til hans Kæreste, før nævnte Kirsten Marie Christensdatter, der nu snart kan slippe ud af Forbedringshuset —. Da man ved Forhøret spurgte ham, hvilke Møntsorter han betalte Tøjet med, erklærede han, at han den Dag var saa beruset af Brændevin, han havde nydt hos „Kribbelsander“, at han slet ikke kan huske, hvad Tøjet kostede, eller hvilke Sorter han betalte med.

Han fortalte nu følgende for at bevise sit Alibi og for at forklare, hvor han havde faaet sine mange Penge fra: Nytaarsdag rejste han til Fabjerg og dernæst til Thy for at søge Tjeneste. Her kom han til at spille Kort med en Kræmmer og to Bønder, han traf; men som han ikke kendte. Han vandt omtrent 10 Rdlr. rede Sølv, som han fik udbetalt med 2 hele Specier og Resten med 10, 5 og Lybskillinger. Gaarden, hvor der blev spillet, kan han ikke nøjere beskrive. Han husker bare, at den laa noget uden for en By; men Byens Navn ved han ikke. 5. Januar kommer han hjem igen og opholder sig denne og næste Dag hos sine Forældre i Vesterlem. Dagen derefter, altsaa 7. Januar, rejser han til Hardsyssel. Det er hans Hensigt at ville til Holstebro for at klage over Niels Elbrønd i Ejsing, der ved Juletid havde slaaet ham. Han kom dog ej helt til Holstebro. Om Aftenen gik han ind i et Hus  $\frac{1}{2}$  Mil syd og vest for Holstebro, hvor han fik Logis for Natten. I Byen, hvor Huset laa, gik han omkring hele den næste Dag, 8. Januar, og gik derfra om Aftenen Kl. 8—9 og var da saa beruset, at han faldt flere Gange. Hans Hensigt var at søge Nattelogis hos en Smed, der kaldtes Lægaard Smed og boede paa Marken ej langt fra Holstebro.

Inden han naaede dertil, traf han en ubekendt noget fuld Mand, dog var han ikke slet saa fuld som han selv. Denne Mand fortalte ham, at der var Lystighed i et Hus tæt ved. Han fulgte saa med ham derhen. Hvor Huset laa, og hvem der ejede det, er han ikke i Stand til at kunne gøre Rede for. Manden, han fulgtes med, havde

ikke nævnt for ham, hvad Byen hed, eller hvad Husets Ejer hed, han havde bare sagt, at Anledningen til Lystigheden i Huset var, at der havde været spillet Tærninger om et Tørklæde. Hvordan Huset saa ud, husker han ikke, han kan kun huske, at der var flere Døre paa det. Hvad Klokken var, da han kom til Huset, ved han ikke. Der var mange Folk i Huset, som dels drak Brændevin og dels spillede Kort. Han deltog en kort Tid deri; men da han var saa beskænket, at han næsten ikke sansede noget, satte han sig paa en Stol og sov til Kl. 7 eller 7 $\frac{1}{2}$ , da der kun var 4—5 Gæster tilbage i Huset. Manden, han fulgtes med dertil, var blandt de bortgaaede. Husets Ejer saa han heller ikke om Morgenen, og han spurgte ikke Konen om hans Navn, ej heller havde han hørt det nævne om Natten. En af de om Morgenen tilstedeværende Fruentimmer havde spurgt ham om hans Navn, som han ogsaa havde angivet hende; men han havde ikke til Gengæld spurgt om hendes eller om Husværtens Navn. Efter at have nydt en Snaps og et Glas Øl gik han, og da han var kommen  $\frac{1}{2}$  Fjerdingvej derfra, fik han Øje paa Handbjerg Kirke. Han gik saa efter denne, og da han naaede den, kom han i Tanker om at ville besøge „Kribbelsander“ paa Volstrup Mark, hos hvem han saa ankom Kl. 10, altsaa 9. Januar, Dagen efter Indbrudet, og samme Dag handlede han med Kræmmeren i Volstrup Mølle.

Saadan lød hans vidtløftige og eventyrlige Forklaring for Retten i Skive. Natten, da Indbrudet i Aalbæk fandt Sted, havde han altsaa været langt borte. Plakatfuld havde han siddet og sovet paa en Stol i et Hus i Nærheden af Holstebro. En Del af sine Penge havde han vundet i Kortspilovre paa Thy. Dog havde han ogsaa erhvervet sig Penge paa anden Maade, som han ogsaa forklarer. Da han i November Maaned blev løsladt af Holstebro Arrest, havde Arrestforvarerens Hustru givet ham nogle Penge, og Byfogden havde givet ham Rejsepenge. Paa en meget vidtløftig Maade fortæller han, hvordan han ude i Byen

forøgede disse Penge, dels ved Handel med ukendte Personer og dels ved Kortspil, ligeledes med ukendte Personer. Da man saa foreholdt ham, at han med de Penge, han erhvervede sig i Holstebro, maatte være i Besiddelse af det dobbelte af, hvad han før havde opgivet, svarede han, at nogle af dem havde han vel udgivet.

Dommeren forelagde ham „Videnskabernes Selskabs Kort“ over Skivehus, Bøvling og Lundenæs Amter samt paaviste ham Punkterne Holstebro, Lægaard, Handbjerg Kirke og Volstrup; men han kunde aldeles ikke orientere sig paa Kortet og kunde derfor ikke paavise Stedet, hvor før omtalte Hus laa.

Herredskontoret i Holstebro havde sendt en Lærredspose, funden hos Søren Kjeldsen, da han arresteredes. Det var selvfølgelig Dorthe Thomasdatters lille Pengepose; men han forsikrede, at han aldrig havde set Posen før, og at den aldrig havde været i hans Besiddelse. Da den nu blev aabnet, fandtes der 2 Sølv Markstykker deri; men Søren Kjeldsen erklærede paa det bestemteste, at han kun havde haft 1 Sølv Markstykke, og det havde Kribbelsander faaet af ham for en laadden Vest, han havde afkøbt ham. Han havde ligeledes købt en Pibe af Kribbelsander, og den vidste han ikke, hvordan han var kommen af med igen.

Baade hans Fader, Christen Kjeldsen, og begge hans Søstre, Maren og Kirsten, var i Forhør og vidnede, at hans Frakke og Støvler hang hjemme. Dorthe Thomasdatter havde nemlig erklæret, at begge Tyvene var iført Frakke og Støvler; nu var Søren Kjeldsen nemlig i Trøje og Træsko. Han har altsaa efter Indbrudet gaet hjem og skiftet Klæder og Fodtøj og er saa vandret til Hardsyssel.

Søren Kjeldsens Medhjælper ved Indbrudet var Taterkongen Johannes Akselsen. Det er saare interessant at se, at Lem Sogns Mestertyv har haft Samkvem med en saa celeber Person som Johannes Akselsen; thi han er en historisk Person, kendt fra St. Blichers Fortælling „Keltringliv“. Det var i hans Hus, Keltringhuset i Ørre eller Aksel-

huset, som Folk i Ørre kaldte det, at Keltringballet, som Blicher skildrer, fandt Sted. Johannes Akselsen indtog en Førerstilling blandt Taterne og havde derfor erhvervet sig Navnet Taterkongen eller Keltringkongen. Det er ogsaa interessant at se, at denne højfornemme Person har beæret Salling med sine Besøg. Han havde, før vi nu gør hans Bekendtskab, to Gange været straffet, hver Gang med 2 Aars Forbedringshusarbejde for Tyveri. 1831 havde han været arresteret i Nibe. Siden sin Løsladelse havde han haft Ophold 2 Maaneder i Ørre, men sad nu til Leje i Aulum og ernærede sig dels som Glarmester og dels ved Løsgængereri og Betleri. Siden boede han i Kæltringhuset i Ørre. Dette historiske Hus er nu nedrevet; men paa dets Tomt rejstes i Sommeren 1917 en Bavgasten til Minde om, at her saa St. Blicher Keltringballet. Det var Johannes Akselsen, der var den lave, og som havde brudt Dragkisten op og taget Pengene hos Dorte Thomasdatter, medens den høje, der havde staaet ved Sengen og slaet den sølle Dorte, var Søren Kjeldsen.

Tre Gange senere afholdtes Forhør i Sagen. Ved det sidste Forhør var Dorte Thomasdatter til Stede. Hun tror at kunne genkende dem begge, dog tør hun ej aflægge Ed derpaa. Derimod erklærer begge Arrestanterne, at de ikke kender hende, har aldrig set hende før nu i Retten og benægter begge som ved de foregaaende Forhør at have begaaet Indbrudet. Derpaa sendes de begge til Holstebro.

Ved Forhøret her ser man af Vidneudsagn af Søren Kjeldsens gode Ven og Kammerat, Jens Pedersen Stubkjær, som vi kender fra Faareslagtingen i Vejrum, hvor Søren Kjeldsen virkelig har været, fra han Dagen efter Indbrudet kom til Volstrup Mølle og til Kribbelsander. Hos Kribbelsander blev han om Natten, og næste Morgen, den 10. Januar Kl. 8—9, fulgtes de ad hen til en Kvinde ved Navn Mariane Post, der boede paa Gimsing Fælle. Her var Jens Stubkjær allerede ankommen lidt før dem, saa det ser ud til, at Søren Kjeldsen og hans Kammerater havde et

Samlingssted hos dette Fruentimmer. Søren Kjeldsen laante nu en Flaske af Mariane Post, gav Jens Stubkjær den samt nogle Penge og sendte ham saa til Kvistrup Mølle efter en Pot Brændevin, som derpaa fortæredes af de tre Kammerater. Da Flasken var tømt, fulgtes de alle tre ad hen til Trudsø Smed, hvor Søren Kjeldsen købte og betalte noget Træskobeslag. Derpaa laante han af Smeden en „Skæggemand“, som han tillige med nogle Penge gav Jens Stubkjær og befalede ham at hente den fuld af Brændevin og derpaa bringe den op i Mariane Posts Hus. Jens Stubkjær gik denne Gang til Kvistgaard efter Brændevinen, og da han kom til Mariane Posts Hus med den, sad Søren Kjeldsen og Kribbelsander her, og noget ud paa Aftenen ankom Trudsø Smed, hvis Navn var Niels Christian Jørgensen, samt dennes Broder, en Tjenestekarl fra Kvium, hvis Navn var Iver, og nu blev der Gilde. Søren Kjeldsen forlangte, at de skulde spille Kort, hvorpaa de fire gav sig til at spille Trekort, mens Jens Stubkjær kun var Tilskuer. Men allerede ved Sengetid var Skæggemanden tømt. Denne Gang blev Jens Stubkjær dog fri for at løbe efter Brændevinen, idet Søren Kjeldsen lod Tjenestekarlen gaa. Han gik til Kvistrup Mølle efter 1½ Pot Brændevin, som Søren Kjeldsen ogsaa betalte. Kl. 2—3 om Natten faldt Jens Stubkjær i Søvn og ved derfor ej, hvad der foregik i Huset fra den Tid og til Dagningen, da han vaagnede. Kort efter gik Kribbelsander, Smeden og Iver, og Søren Kjeldsen bød nu Jens Stubkjær 2 Rdlr. for at følge med sig til Fabjerg. De fulgtes saa ad til Ørevejle. Paa Vejen fortalte Søren Kjeldsen ham, at han havde Penge i Strømperne ved Strømpebaandene. Da de kom til Ørevejle, vilde Søren Kjeldsen ind at besøge Manden, som boede der, Tue Christensen, der ogsaa skal have været en tvivlsom Person. Jens Stubkjær fulgte med derind; men da de kom ud derfra, blev han ked af at følges med Søren Kjeldsen længere og forlod ham uden at forlange eller faa nogen Betaling for Følgeskabet.



Nu ved vi altsaa Besked. Efter Indbrudet har Søren Kjeldsen og Keltringkongen sagtens delt de røvede Penge, hvorpaa de skiltes. Søren Kjeldsen er saa gaaet hjem til sin Faders Gaard og har afført sig sin Frakke og sine Støvler og iført sig Trøje og Træsko, hvorpaa han er vandret til Volstrup Mølle, hvor han handler med Kræmmeren, har derpaa besøgt sin gode Ven, Kribbelsander, og har tilbragt den følgende Nat hos ham; sagtens har de læsket Tungen dygtig med Brændevin, som Kribbelsander har hentet, og Søren Kjeldsen betalt. Paafølgende Morgen samles de med Jens Stubkjær hos Mariane Post. Om Aftenen kommer et Par Kammerater til, og nu gaar det lystigt til Natten igennem. Søren Kjeldsen giver Brændevin i lange Baner. Han er Kongen iblandt dem; thi han har Penge, mange Penge, og han øser ud af dem med rund Haand; han betaler de klare Draaber, de nyder, de andre henter dem. Følgende Morgen følges han med Jens Stubkjær til Ørevejle i Fousing. Der forlader Jens Stubkjær ham, og han vandrer videre til Fabjerg, hvor han ogsaa har Kammerater, og her hugger Politiet ham. Dorthes Thomasdatters sammensparede Penge havde faaet Fødder at gaa paa. Søren Kjeldsen køber for dem Fruentimmerpynt af Kræmmeren i Volstrup Mølle, Træskobeslag af Trudsø Smed, en Vest og en Pibe af Kribbelsander og giver Brændevin næsten i Spandervis. Men han er saa snild ikke at have alle Pengene i sin Pung, nogle af dem har han i Strømperne ved Strømpebaandene.

Skønt det blev bragt til den højeste Grad af Formodning, at Søren Kjeldsen og Johannes Akselsen var de skyldige, skønnedes de tilvejebragte Indicier dog ikke at være tilstrækkelige til at dømme dem mod deres bestemte Benægtelse, de blev derfor frifundne, og Johannes Akselsen blev løsladt, hvorimod Søren Kjeldsen først maatte en Tur til Viborg Tugthus. Han var nemlig tillige anklaget for et Indbrudstyveri hos Husmand Jakob Brand i Gimsing og for et Bedrageri i Sevel. For Indbrudet i Gimsing fri-

kendtes han med samme Motivering som for Indbrudet i Aalbæk. Man var sikker paa, han var skyldig, men turde ikke dømme ham mod hans bestemte Benægtelse. I Forhøret fortalte Kribbelsander, at Søren Kjeldsen havde spurgt ham og Jens Stubbkær, om de ikke vidste et Sted, hvor der var Penge, for at man der kunde gøre „et godt Slag“, og Jens Stubbkær havde da sagt, at Jakob Brand i Gimsing laa med en Del Penge, som han havde i en rød Potte paa Bunden af en Kiste. Jens Stubbkær kunde dog ikke huske at have udtalt sig saaledes til Søren Kjeldsen. Derimod fortalte han, at Søren Kjeldsen i al Fortrolighed havde fortalt ham, at det var Kribbelsander og „Stodderkongen“ i Hjerm, der havde begaaet Indbrudet. De vilde have haft ham med; men han vilde ikke. Men da Kribbelsander hørte dette, blev han arrig og angav Søren Kjeldsen for at have bedraget ham ved en Handel. Det var nogle rare Fyre, Søren Kjeldsen og hans Kammerater!

Derimod bliver Søren Kjeldsen dømt til 1 Aars Forbedringshusarbejde i Viborg Tugt- og Forbedringshus for Bedrageriet i Sevel. Mod hans bestemte Benægtelse aflagde nemlig Laust Jensens Kone, Karen Knudsdatter, og hendes Datter, Mette Madsdatter, af Sevelskovby Ed paa, at han var den Person, der havde henvendt sig til Konen med et Brev, som han foregav, var fra hendes Mand, der sad arresteret i Holstebro, hvilket Brev han, da Konen ej selv kunde læse, oplæste for hende, og hvori stod, at hun skulde udlevere til Overbringeren af Brevet Mandens bedste Klæder og en Skjorte samt nogle Fødevarer og Penge. Brevet havde han selvfølgelig selv skrevet; men for denne Bedrift maatte han som sagt et Aar i Viborghuset. Han blev tillige dømt til at betale Kribbelsander 1 Rdlr. 6 Sk. rede Sølv for den bedrageriske Handel med ham.

Søren Kjeldsen var en alsidig Mand. Han optraadte ogsaa som Ejendomshandler. I de Dage ved Nytaarstid, da han foregav at have været ovre i Thy at søge Tjeneste, foretog han Indbrudet hos Jakob Brand og var en Tur i

Yllebjerg, Hodsager Sogn, paa Ejendomshandel. Han kom en Dag ind til Johannes Laursen i Over Yllebjerg og foregav at ville købe hans Hus, idet han fortalte, at han var en større Gaardmand, der havde solgt baade sin Gaard og sin Besætning. Hvad Hensigten med dette Besøg havde været, blev ikke opklaret; thi Søren Kjeldsen bedyrede i Retten, at han aldrig havde set Johannes Laursen eller været i hans Hus.

Af hans Kammerater lægger vi mest Mærke til Kribbelsander og Jens Stubkjær. „Kribbelsander“ var naturligvis et Øgenavn. Manden maa jo have været halt, siden han havde faaet dette Navn. Hans rette Navn var Jens Christian Nielsen, og han boede paa Volstrup Mark. Han havde en Søn, som man, da han blev noget til Aars, kaldte „Gammelsander“. Han var en vældig Jæger, der stadig gik paa Jagt og var en ualmindelig sikker Skytte. En knagende kold Vinternat, han var staaet op af Sengen, saa han en Brok komme luntende forbi Huset. Ved dette Syn kom hans Jægerblod i Kog. Han snappede sin Bøsse, og da der ikke var Tid til at komme i Klæderne, satte han efter Brokken barfodet og i bar Skjorte, og i dette Kostume maatte han løbe efter Dyret en halv Mil, inden det lykkedes ham at nedlægge det. Brokken fik han altsaa og bar den paa Nakken hjem; men den blev ham dyrekøbt; thi den kom til at koste ham Livet. Skønt han havde Kæmpekræfter, paadrog han sig ved sin natlige Udflugt i saa at sige Adams Kostume en saa heftig Forkølelse, at det blev hans Død.

En anden af Søren Kjeldsens Kammerater var „Stodderkongen“ i Hjerm. Han havde formodentlig engang været Stodderkonge og skulde holde udensogns Betlere borte fra Sognets Enemærker. Han gik i adskillige Aar efter Søren Kjeldsens Død og betlede omkring i Sognene ved Holstebro.

Da Søren Kjeldsen 31. Januar 1835 efter udstaaet Straf blev løsladt af Viborghuset, begyndte han atter paa sin

Haandtering. Samme Aar køber han han som før omtalt Laust Hørby's Hus i Vesterlem med Jordtilliggende og Besætning, der bestaar af en sorthjelmet Ko og nogle Faar. Noget efter bliver han gift. Laust Hørby og Kone skal blive boende i Huset, og han skal svare Aftægt til dem. Foruden et ganske lidet Kammer har begge Familier kun een eneste fælles Stue at opholde sig i. I Stuen findes to Senge, af hvilke Laust Hørby og Kone benytter den ene, og Søren Kjeldsen den anden, medens hans Kone, Kirsten Brønd, maa ligge i en Slagseng i det lille Kammer. Naar Søren ene vil residere i den store Seng i Stuen, medens Konen maa sove i det lille Hybel, kommer det af, at han undertiden faar Besøg af Kammerater, som han deler Seng med. Om Jens Stubbkjær eller Kribbelsander eller Stodderkongen har besøgt ham, kendes ikke; men derimod fik han af og til Besøg af en anden Kammerat fra Hardsyssel ved Navn Hans Svært. Engang opholdt en mystisk Person, der kaldte sig Mads og sagde sig at være Møllebygger og at være fra Hobro, sig hos ham i flere Dage; de laa sammen om Natten, fiskede sammen om Dagen i Sønderlem Vig og foretog Udflugter sammen, indtil Sognefogden anholdt ham og lod ham transportere til Skive.

I Aaret 1836 begaar Søren Kjeldsen bl. a. følgende Tyverier. Sidst paa Vinteren slipper hans Foder op; en skønne Dag har han ikke et Straa mere; men næste Morgen staar der 7 dejlige Havretvillinger i hans Lade. Han var gaaet i Seng om Aftenen samtidig med Laust Hørby og hans Kone; men da han tror, at de er faldne i Søvn, staar han op igen, ifører sig sine Klæder og gaar om til sin Svogers Gaard, hvor han bryder en Lervæg ned og gaar ind i Laden og tager 7 Havretvillinger. Dagen efter kommer hans Fader om til hans Hus med nogle Straa, han havde opsamlet paa Vejen derom, og som viste ham, at Havren var landet der i Huset. Søren var den Gang ikke hjemme; men da han kommer hjem, og hans Kone fortæller ham om Faderens Besøg, gør han sig gal og løber

om i Gaarden og skælder Faderen ud og truer ham med Søgsmal, fordi han vil beskyldes ham for Tyveriet. Havren har han selv avlet. Men nu bliver Svogeren vred. Han giver Søren et dygtigt Ørefigen, griber ham derpaa i Kraven og smider ham ud.

Christen Kjeldsen har nu afstaaet Gaarden til sin Svigersøn, Jeppe Jensen eller Jeppe Kjeldsen, som han kaldes, der er gift med Søren Kjeldsens Søster, Maren. Christen Kjeldsen har været gift to Gange. Hans første Hustru, der var Moder til Søren Kjeldsen og hans Søstre, døde 1809; hans anden Hustru var nu for nylig død. Christen Kjeldsen var altsaa nu Enkemand og Aftægtsmand.

Da Søren havde forbrugt de 7 Tvillinger, blev det galt igen med Foder; men saa gik han en Nat om i Søren Sørensen Ravns Lade i Kuruphus og stjal en Dragt Skaft-havre, og saa slap han over Vinteren, skønt det kneb haardt; thi 5 af hans 11 Faar døde af Sult.

En Dag havde han heller ikke Spor af Brød i Huset; men næste Morgen var han i Besiddelse af 3 dejlige Rugbrød. Dem havde han ogsaa hapsset i Kuruphus.

En Dag i Maj Maaned, da Laust Hørby er i By, og hans Kone paa Arbejde i Ramsing, sprætter han baade deres Overdyne og Underdyne op og udtager  $\frac{1}{2}$  Lispd. Fyld af dem, hvorpaa han syr Dynerne sammen igen. Fyldet sælger han til en Mand i Lihme ved Navn Niels Poulsen.

En Nat i Løbet af Sommeren kom han hjem med 4 døde tamme Gæs, som han og hans Kone dels spiste og dels nedsaltede. Da Laust Hørbys Kone, der hed Bodil Jensdatter, kaldet Bul Hørby, forundrede sig over den dejlige Gaasesteg, som hun fik at se, men ikke at smage, fortalte Søren hende, at han havde fundet Gæssene liggende døde ovre i Egebjerg Kær, og at det var Vildgæs. Men samme Nat var der forsvundet 4 Gæs af Christen Kroggers Gaasesti i Egebjerg. Han stjal ogsaa flere Gange

i denne Sommer Tørv i Hostrup Mose tilhørende Marcus Christensen i Sønderlem.

Den 10. August forlod Søren Kjeldsen sit Hus om Eftermiddagen Kl. 7 og kom tilbage ved Daggry, hvorpaa han først gik ind i det lille Kammer og talte med Konen og derpaa gik ind i Stuen og lagde sig i Sengen med Klæderne paa. Laust Hørby vaagnede ved hans Komme og sagde til sin Kone: „Nu kommer Søren!“ Denne Nat havde han begaaet 2 Indbrud i Egebjerg, nemlig hos Peder Kjellerup, hvor han stjal en Del Penge, og hos Jens Østergaard, hvor han fik fat i noget Vadmel og en Kavaj med Sølvhager i. Laust Hørby, der var lidt indskrænket af Aandsevner, kan sidenhen altid vedblive at huske, hvad Nat det var, at Søren stjal hos Peder Kjellerup; thi det var „Natten før den Nat, vi havde den forfærdelige Torden og Lynild!“ — Da Søren faar udhvilet efter sin natlige Udflugt, skal han straks ud at handle for Peder Kjellerups Penge. Han gaar til Bustrup Mølle, hvor han køber 6 Skp. Rugmel for 2 Mk. pr. Skp. og køber et Par Træsko af Møllersvenden. Da Jørgen Bager af Sønderlem og Mads Jegind af Oppørby kommer ind paa Møllen, køber han en Aaleglib af Jørgen Bager og betaler med en Rigsbankdaler. Møllersvenden hvisker til Mads Jegind: „I Dag har Søren Penge, han har nok været i By i Nat!“ Efter at Søren har været hjemme med Rugmelet, træffer han Skolelærer Søren Jensen Led af Vesterlem og køber et Lommeuhr af ham for 5 Rigsdaler, en Handel, Skolemesteren var stolt af; thi da han træffer Ole Bønding af Vesterlem, praler han til ham af, at han har gjort en god Handel, han fik langt mere for Uhret, end det var værd.

De to Sølvhager i Jens Østergaards Kavaj sprætter Søren af, og med dem og Jens Østergaards Vadmel begiver han sig, da det bliver Aften, paa Vej til Skive for at faa Sagerne gjort i Penge. Paa Vejen indhentes han af det forskrækkelige Tordennejr, som Laust Hørby ikke siden kan glemme, og han ønsker da at komme i Husly, hvorfor

han gaar til Jens Mortensens Vinduer i Lund og beder om at komme ind; men da Manden hører, at det er den berygtede Mestertyv, vil han ikke lukke op for ham. Han gaar saa ind i Brændehuset og lægger sig. Dagen efter arriverer han til Skive. Sølvhagerne sælger han til Guldsmed Boserup for 24 Sk. Stykket, og et Stykke af Vadmelet lykkes det ham at sælge til en Slagter for 1 Rdl. 2 Sk. Sidenhen paa Dagen kommer han med en Flaske Brændevin og to Surbrød ind til en Mand i Skive ved Navn Mehlsen Hansen og deler gavmildt med ham baade Brødet og Brændevinen.

Kort Tid efter stjæler han en Nat hos den blinde Niels Gertsen i Betryk i Vejby noget Uld samt 16 Al. bleget Lærred og 15 Al. farvet Lærred. Dagen efter byder han Laust Hørby 4 Sk. for at gaa ned til Husmand Peder Bertelsen i Vejby og sælge 12 Al. Lærred. Han maa sælge det for, hvad der bydes ham, dog ikke for under 7 Sk. pr. Al. Søren er saa snild, at han ikke vil falbyde alt Lærredet paa een Gang. Laust Hørby stamper ogsaa af Sted, men kommer hjem igen med Lærredet, da Peder Bertelsen ikke var hjemme, og hans Kone ikke vilde købe det. Dagen efter tager Søren selv alt Lærredet og spadserer til Holstebro med det, hvor det vistnok lykkedes ham at faa det solgt. Sagtens har han staaet til Torvs med det og solgt det i mindre Partier, bl. a. sælger han et Stykke af hver Slags til en Farver Feller i Holstebro. Ulden, han ogsaa stjal hos Niels Gertsen, solgte han til den Niels Poulsen, der havde købt Sengefjerene af ham.

En Dag hen paa Efteraaret kommer han hjem med en And, som han og hans Kone spiser. Til Laust og Bodil, der maatte nøjes med Lugten af Stegen, fortæller han, at det var en Vildand; men det var naturligvis Løgn. Det var en af Nikolaj Pedersens tamme Ænder i Kurup, som han havde snuppet nede i Fæbæk. — Her har vi maaske Historien om Vildanden, der slog ned paa Tamænderne.

Alle disse Tyverier og maaske flere begik han eet Aar, og saaledes fortsætter han selvfølgelig i efterfølgende Aar. Da han bliver arresteret for de nu nævnte Tyverier, har han sine Forklaringer paa rede Haand og benytter som sædvanlig Benægtelsessystemet. Den Havre, han beskyldes for at have taget hos sin Svoger og hos Søren Ravn, siger han, at han selv har avlet, han havde avlet 21 Traver Havre. Brød fra Søren Ravn har han heller ikke taget. Han erindrer slet ikke de omtalte tre Brød, det maa have været nogle, han enten havde købt eller laant et Sted. Han har ikke taget Fyld af Laust Hørby's Dynes. Den Fyld, han solgte til Niels Poulsen, havde han købt af Søren Mølgaard i Haasum for Penge, denne skyldte ham, og skønt Søren Mølgaard benægter dette, bliver han dog ved med sin frække Paastand. Christen Krogagers Gæs kender han ikke noget til, de fire Gæs, han kom hjem med, var Vildgæs, han havde fundet i Egebjerg Kær, og Anden, han kom hjem med, var en Vildand, han havde fanget nede i Fjorden. I Fæbæk havde han tit fanget Gedder og Ørreder, men aldrig Ænder. Han havde heller ikke taget Tørv i Hostrup Mose.

Tyverierne hos Peder Kjellerup og Jens Østergaard har han ikke begaaet. Det maa have været en anden Person, der har solgt Sølvhager til Guldsmed Boserup. Heldigvis for ham kan Guldsmeden i Retten ikke genkende ham, skønt han er let kendelig paa det skaldede Forhoved. Den Vadmel, han solgte til Slagteren, var noget, han havde arvet efter hans i Fjor afdøde Stifmoder og var bestemt til Bukser. Til Slagteren havde han sagt, at det var noget, hans Stifmoder havde givet ham til en Brudgomskjole, da han skulde giftes. Tyveriet hos Niels Gertsen kender han heller ikke noget til. Ulden, han solgte til Niels Poulsen, var af hans egne Faar. Af Lærredet, han stjal, var de Stykker, han solgte til Farver Feller, sendt til Skive. Niels Gertsens Kone, Maren Farsensdatter, kan genkende det, og den blinde Niels Gertsen kan føle, at det er deres



Lærred. — Han havde en mærkværdig skarp Følesans. Han kunde f. Eks. føle, hvilken Kulør et Kreatur havde. — Søren Kjeldsen erklærer, at han nok har solgt Lærred til Farver Feller; men det var hans eget og var bredere og grovere. Han er i det hele taget en forfulgt Uskyldighed.

Laust Hørby og Bodil fortæller i Retten, at Søren tit, naar han formoder, at de er faldne i Søvn, staar op af sin Seng og gaar sin Vej, og saa hører de altid bagefter, at der i disse Nætter er stjaalet paa Egnen. Søren svarer hertil, at han hele Sommeren har lidt af Mavepine og derfor tit har maattet staa op om Natten. Laust Hørby, sagde han, havde lidt af samme Sygdom og maatte ogsaa tit rejse sig af Sengen om Natten, hvilket Laust benægter, hverken han eller Søren har lidt af Mavepine.

Der kunde findes adskilligt mere om Mestertyven Søren Kjeldsen; men dette maa være nok. Vi har nu set, hvilken udspekuleret Gavstriker han var. — Han døde som nævnt i Nørlem Fattighus 1847, og ved hans Bortgang befries Egnen for en nederdrægtig Tyveknægt, og Øvrigheden i Skive og Holstebro for mange Ærgrelser og Bryderier. Hans Enke, Kirsten Brønd, overlevede ham en Del Aar. Han efterlod sig to Døtre, der var et Par skikkelige Piger, som ikke havde arvet Faderens onde Tilbøjelighed. Den ældste var vanfør, og det fortælles, at Aarsagen hertil var, at da „Kjen Brønd“, der skal have været af en meget hidsig Natur, engang havde paataget sig Optagningen af en Kartoffelmark i Vesterlem, tog hun sin ældste Pige med paa Arbejdet, og da hun syntes, Barnet bestilte for lidt, bearbejdede hun med Greben saaledes dets Ryg, at det blev en vanfør Stakkel alle dets Levedage.

Af Fattighusets senere Beboere er Maren Nielsdatter Stærdahl — Ma' Stadel — der døde her 1866, 85 Aar gl., den mest bemærkelsesværdige. Hun havde forhen haft et lille Hus i Sønderlem og havde her ernæret sig ved at holde Smugkro. Saa var der engang en ung Fyr, der listede sig til at tage Tappen af hendes Brændevinstønde,

saa al Brændevinen løb i Rendestenen. Dette var jo et føleligt Tab for Maren, og hun blev derfor saa vred, at hun anmeldte Gerningsmanden for Øvrigheden, og de kom da begge til Skive i Forhør. Da Maren saa om Aftenen kom hjem fra Skive, løb hun stolt og glædestraalende om til hendes Naboer og sagde: „Nu sidder han minsæl i Hullet!“ Hun vidste ikke bedre, end at Knægten var bleven smidt i Hullet, og stor blev derfor hendes Overraskelse og Skuffelse, da hun næste Dag saa ham gaa paa Marken ved hans Husbonds Arbejde. Han var nemlig kommen hjem før hende.

Maren kunde dog ikke vedblive at leve af sit Krohold og maatte derfor omsider ned i Fattighuset i Nørlem. Hun havde som Krokone selv faaet en slemme Tilbøjelighed til Brændevin, og da hendes Skillinger i Fattighuset i Reglen var for faa til Anskaffelse af denne Vare, maatte hun af og til om at besøge den under Ravnsgaard omtalte Chr. Melchior, hvis største Fornøjelse var at give Folk fulde. Man saa derfor ikke saa sjældent Ma' Stadel gaa usikker paa Benene ud af hans Gaard, medens han selv stod i Porten og slog en høj Skoggerlatter op. ۞

Nørlem har i forrige Tider i det hele taget ikke haft saa faa Personer, der holdt lige saa meget af Flasken som Ma' Stadel; men her er i Tidens Løb sket en lykkelig Forandring; thi Byen har nu i mange Aar været en af de mest ædruelige Byer i Landet, ligesom dens dygtige og vindskibelige Befolkning har gjort store Fremskridt paa mange Omraader.

